

En strategisk agenda för internationalisering

*Delbetänkande av Utredningen om ökad
internationalisering av universitet och högskolor*

Stockholm 2018



STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2018:3

SOU och Ds kan köpas från Norstedts Juridiks kundservice.
Beställningsadress: Norstedts Juridik, Kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@nj.se
Webbadress: www.nj.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Norstedts Juridik AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

En kort handledning för dem som ska svara på remiss.

Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Bild: Agneta S Öberg

Foto: Rawpixel

Bakgrundsbilden på omslaget illustrerar studentmobilitet till och från Sverige enligt
Unescos ”Global Flow of Tertiary-Level Students”

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2018

ISBN 978-91-38-24750-1

ISSN 0375-250X

Till statsrådet

Helene Hellmark Knutsson

Regeringen beslutade den 16 februari 2017 att uppdra åt en särskild utredare att bland annat föreslå nya mål och en ny nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor. Utredaren fick också i uppgift att föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning (dir. 2017:19). Som särskild utredare förordnades Agneta Bladh. Som huvudsekreterare i utredningen anställdes Maria Wilenius från och med den 6 mars 2017. Albin Gaunt anställdes som sekreterare i utredningen från och med den 23 mars 2017.

Som experter i utredningen förordnades från och med den 28 mars 2017 Rolf Höijer, Kamilla Lindström, Helena Mähler Lejon och Anita Stawarz. Erik Jönsson förordnades som expert från och med den 1 september 2017.

Utredningen (U2017:02) har tagit namnet Internationaliseringsutredningen. Härmed överlämnas Internationaliseringsutredningens delbetänkande En strategisk agenda för internationalisering (SOU 2018:3). De ytterligare frågor som uppdraget omfattar kommer att behandlas i utredningens slutbetänkande som kommer att lämnas senast den 31 oktober 2018.

Stockholm den 31 januari 2018

Agneta Bladh

/Maria Wilenius
Albin Gaunt

Innehåll

Sammanfattning	15
Summary including strategy	31
1 Författningsförslag	51
1.1 Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)	51
1.2 Förslag till förordning om ändring av förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet	53
2 Inledning	55
2.1 Om uppdraget	55
2.2 Hur utredningen har arbetat	58
2.3 Något om begreppen som används	61
3 Begreppet internationalisering	63
3.1 Vad är internationalisering inom högre utbildning och forskning?	63
3.1.1 Definitioner	64
3.1.2 Integrerad internationalisering	67
3.2 Varför internationalisering?	70
3.2.1 Akademiska motiv	71
3.2.2 Politiska motiv	73
3.2.3 Ekonomiska motiv	78
3.2.4 Kulturella och sociala motiv	81

4	Omvärldsfaktorer	83
4.1	Globala frågor med påverkan på lärosätenas internationalisering.....	83
4.1.1	Ökat samarbete genom större rörlighet och utvecklad kommunikationsteknologi	83
4.1.2	... men också ökad konkurrens.....	84
4.1.3	Fler forskare	85
4.1.4	Högre utbildning som inkomstkälla eller sambäddningsnyttan.....	86
4.2	Andra länders internationaliseringssträvanden.....	86
4.2.1	Finland.....	87
4.2.2	Nederländerna.....	88
4.2.3	Tyskland	88
4.2.4	Kanada.....	90
4.2.5	Liknande målsättningar, men tyngdpunkten varierar	91
4.2.6	Några jämförelser med Sverige.....	92
4.3	Nordiskt samarbete	94
4.3.1	Nordiska ministerrådets målsättningar inom högre utbildning och forskning	94
4.3.2	Internordiskt samarbete	96
4.4	Europeiskt samarbete	97
4.4.1	EU:s internationaliseringsstrategier	97
4.4.2	Intensivt samarbete inom EU	98
4.4.3	Samarbete utanför EU:s ramar	99
4.5	Europeiska trender och rekommendationer	100
4.5.1	Tio tendenser.....	100
4.5.2	Rekommendationer i Europaparlamentsrapporten.....	101
4.6	Mobilitet.....	102
4.6.1	Mobilitet på global nivå ökar kraftigt	102
4.6.2	EU:s student- och forskardirektiv	105
4.7	Transnationell utbildning.....	106

5	Förslag till bestämmelse om internationalisering i högskolelagen	111
5.1	Högskolelagens bestämmelse om internationalisering.....	111
5.1.1	Skälen för förslaget.....	111
5.1.2	Alternativ placering av bestämmelsen.....	114
6	Förslag till internationaliseringsstrategi.....	115
6.1	Överväganden inför en ny nationell strategi för internationalisering	115
6.1.1	Strategins ingångsvärden.....	115
6.2	Strategin för internationalisering	124
6.2.1	Utgångspunkter.....	125
6.2.2	Vision	125
6.2.3	Mål.....	126
7	Fördjupade förslag och rekommendationer	139
7.1	Styrning (mål 1)	139
7.1.1	Internationalisering av universitet och högskolor beaktas och synliggörs i utvecklingen av politik och verksamhet.....	140
7.1.2	Statliga universitet och högskolor får ökade möjligheter att agera internationellt.....	144
7.1.3	Utländsetablering	147
7.1.4	Strategi för integrerad internationalisering.....	151
7.1.5	Transparens och tydlighet i fråga om användandet av engelska och svenska	155
7.2	Attraktionskraft (mål 2).....	158
7.2.1	Viljan att komma till och stanna i Sverige.....	159
7.2.2	Intensifiering av marknadsföringen	169
7.2.3	Utländsk etablering av utbildnings- och forskningsverksamhet i Sverige	171
7.2.4	Attraktiva stipendier	172
7.2.5	Nordisk kunskapsregion.....	173
7.3	Internationalisering på hemmaplan (mål 3)	174
7.3.1	Internationell förståelse och interkulturell kompetens i lärandemål.....	175

7.3.2	Ekonomiskt och pedagogiskt stöd för vidareutveckling av digital teknik och virtuell mobilitet	179
7.3.3	Strategiskt arbete för utveckling av internationalisering på hemmaplan	180
7.3.4	Ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten.....	184
7.4	Utresande mobilitet för studenter (mål 3)	185
7.4.1	Förstärkning av nationella mobilitetsstödjande program och ökat svenskt utnyttjande av EU-program.....	186
7.4.2	Förutsättningarna för studenter att genomföra en del av sin utbildning utomlands stärks.....	188
7.5	Utresande mobilitet för anställda inklusive doktorander (mål 4)	191
7.5.1	Stärkt meritvärde av internationell erfarenhet	192
7.5.2	Förstärkt nationellt utbytesprogram	193
7.5.3	Strategiskt arbete för att öka fysisk och virtuell mobilitet med stöd från andra myndigheter.....	195
7.5.4	Stärkt forskningsfinansiering för utresande mobilitet och internationella samarbeten	197
7.6	Villkor för strategiska samarbeten (mål 5)	198
7.6.1	Utveckling av det nordiska och europeiska samarbetet.....	200
7.6.2	Former för samarbete efter kapacitetsutveckling.....	202
7.6.3	Bilaterala avtal.....	204
7.6.4	Omvärldsbevakning och omvärldsanalys	205
7.7	Global utveckling (mål 6)	207
7.7.1	Agenda 2030 för hållbar utveckling	208
7.7.2	Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning och stärkta band mellan utbildning och forskning	209

7.7.3	Klargörande av universitets och högskolors möjligheter att stödja flyktingar och nyanlända	212
7.8	Aktörssamordning (mål 7)	212
7.8.1	En struktur för att identifiera och lösa hinder.....	213
7.8.2	Samordning av sektoröverskridande internationaliseringsarbete.....	215
7.8.3	Stöd i prioriterade länder	217
7.9	Uppföljning och utvärdering (mål 8)	222
7.9.1	Utvärdering av myndigheternas och regeringens strategiska internationaliseringsarbete.....	223
7.9.2	Tematiska utvärderingar av internationalisering.....	224
7.9.3	Synliggörande av internationalisering i Universitetskanslersämbetets utvärderingar.....	225
7.9.4	Utvärdering av forskningsområden.....	227
7.9.5	Frivillig certifiering.....	228
7.9.6	Utbyggd statistik.....	229
7.9.7	Särskilda utvärderingar	230
8	Nuläge, erfarenheter och utmaningar.....	231
8.1	Sammanfattande bedömning.....	231
8.1.1	God utgångspunkt.....	231
8.1.2	Förhållningssätt till omvärldsförändringar	232
8.1.3	Utvecklingspotential	233
8.2	Internationaliseringsstrategier	235
8.2.1	Nationella internationaliseringsstrategier för högre utbildning och forskning.....	235
8.2.2	Strategier med bäring på internationalisering av högre utbildning och forskning inom angränsande politikområden.....	236
8.2.3	Internationaliseringsstrategier vid lärosätena	238
8.3	Strategiskt arbete för internationalisering.....	239
8.3.1	Nationella bilaterala samarbetsavtal	239
8.3.2	Svenska lärosätens strategiska partnerskap.....	241

8.3.3	Strategiskt samarbete på nationell nivå.....	244
8.3.4	Omvärldsbevakning åt universitet, högskolor och andra myndigheter	246
8.3.5	Utlandsetableringar.....	250
8.3.6	Uppföljning och utvärdering.....	254
8.4	Sveriges attraktionskraft som studie- och kunskapsnation	256
8.4.1	Vad attraherar personer att komma till Sverige?.....	257
8.4.2	Svenska främjandeinsatser	260
8.4.3	Delegationsresor	263
8.4.4	Schweiz strategi för främjande	264
8.5	Internationalisering på hemmaplan	265
8.5.1	Begreppet internationalisering på hemmaplan innefattar mycket	266
8.5.2	Forskningssamarbete – forskningens ”Internationalisering på hemmaplan”	271
8.5.3	Utmaningar för internationalisering på hemmaplan.....	272
8.5.4	Goda exempel på internationalisering på hemmaplan.....	274
8.6	Global utveckling.....	277
8.6.1	Policyramverket vägleder svenskt bistånd.....	278
8.6.2	Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning och forskning	280
8.6.3	Högre utbildning i biståndet	282
8.6.4	Forskning i biståndet	283
8.6.5	Lärosätenas roll i utvecklingssamarbetet och i Agenda 2030.....	284
9	Mobilitet.....	289
9.1	Mobilitet till Sverige	289
9.1.1	Studentmobilitet till Sverige.....	289
9.1.2	Mobilitetshinder för inresande studenter.....	295
9.1.3	Personal- inklusive doktorandmobilitet till Sverige	298

9.1.4	Mobilitetshinder för inresande personal inklusive doktorander.....	301
9.2	Utresande mobilitet	306
9.2.1	Studentmobilitet från Sverige	306
9.2.2	Mobilitetshinder för utresande studenter	318
9.2.3	Personal- inklusive doktorandmobilitet från Sverige.....	328
9.2.4	Mobilitetshinder för utresande personal inklusive doktorander.....	331
9.2.5	Goda exempel för att stimulera mobilitet bland studenter	339
9.2.6	Goda exempel för att stimulera mobilitet bland anställda.....	340
10	Konsekvensbeskrivning	343
10.1	Konsekvenser av regelgivning	343
10.1.1	Internationaliseringens mål (1 kap. 5 § högskolelagen)	343
10.1.2	Internationalisering som en del av utbildningen (1 kap. 8 § högskolelagen)	344
10.1.3	Förslagets överensstämmelse med EU-rätten	345
10.2	Konsekvenser för staten till följd av strategin	345
10.2.1	Förslag till särskilda program	346
10.2.2	Förslag till särskilda insatser	349
10.2.3	Konsekvenser för universitet och högskolor.....	350
10.2.4	Konsekvenser för övriga statliga myndigheter	350
10.3	Konsekvenserna för studenter och anställda vid universitet och högskolor.....	353
10.4	Samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt	354
10.4.1	Konsekvenser för jämställdheten	354
10.4.2	Integrationspolitiska konsekvenser.....	355
10.4.3	Konsekvenser för studentkårer och andra studentorganisationer.....	355
10.4.4	Förslagets konsekvenser i förhållande till personuppgiftslagen.....	356
10.4.5	Övriga konsekvenser.....	356

11	Författningskommentar	357
11.1	Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)	357
	Referenser.....	359
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2017:19.....	373
Bilaga 2	Befintliga internationaliseringsstrategier för högre utbildning och forskning.....	391
Bilaga 3	Mobilitetsprogram	399
Bilaga 4	Utredningens enkät till lärosätena	403

Forskning och högre utbildning – högskolans verksamhet – är till sin natur internationell. Den har alltid varit det och kommer alltid att vara det – om den vill göra anspråk på att vara universitets- och högskoleutbildning i egentlig mening. Den internationella prägelns är ett outplånligt karaktärsdrag i vetenskapens och lärdomens långa utvecklingslinje. Det är ett drag som alltid måste finnas med helt integrerat.

(Carl-Gustav Andrén i Internationalisering av högskolans utbildning. En konferensrapport UHÄ 1982:20 återgivet [Stier, 2007])

Sammanfattning

Verksamheten vid universitet och högskolor är till sin natur internationell. Genom den ökade rörligheten av människor, information och resurser över nationella gränser ökar förutsättningarna för lärosätenas internationalisering. Det ökade internationella samarbetet vid lärosätena skapar behov av en integrering av det internationella perspektivet i styrningen av och vid universitet och högskolor. Det betyder att den internationella dimensionen måste integreras vid utformningen av regelverk och system på nationell nivå liksom i kärnverksamheten vid lärosätena.

Uppdraget

Utredningen har uppdraget att föreslå nya mål och en ny nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor, som omfattar både utbildnings- och forskningsverksamheten. Utredningen ska vidare föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning bland annat genom att fler studenter, lärare och forskare studerar eller verkar utomlands och en bättre internationalisering på hemmaplan. Slutligen ska utredningen föreslå åtgärder för att öka Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation bland annat genom en översyn av systemet för anmälnings- och studieavgifter.

Uppdragen att föreslå nya mål och en ny strategi för internationalisering och att föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning redovisas i det här betänkandet medan uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 oktober 2018.

Behov av integrering av internationalisering i styrningen av och vid universitet och högskolor

Intensiteten och djupet i internationaliseringen av universitet och högskolor har ökat. Internationalisering av högre utbildning kan definieras som ”den avsiktliga processen att integrera en internationell, interkulturell eller global dimension i syftet, innehållet och tillhandahållandet av eftergymnasial utbildning, för att öka kvaliteten i utbildning och forskning för alla studenter och anställda och för att bidra positivt till samhället” (de Wit, et al., 2015).

Utredningen anser att detta är en god definition av internationalisering, men den avser bara högre utbildning. Utredningens uppdrag omfattar all verksamhet vid universitet och högskolor, såväl högre utbildning som forskning. Utredningen anser också att internationella perspektiv måste genomsyra all kärnverksamhet. Därför har utredningen valt att arbeta med begreppet ”comprehensive internationalization”, vilket utredningen valt att översätta till integrerad internationalisering och som definierats på följande vis, fritt översatt:

Integrerad internationalisering är ett åtagande att aktivt införa internationella och jämförande perspektiv i all utbildning, forskning och samverkan. Det formar lärosätets grundåskådning och värderingar och berör hela högskolans verksamhet. Det är viktigt att det omfattas av lärosätets ledning, styrningsstruktur, lärare och forskare, studenter och all stödverksamhet. Det är en institutionell nödvändighet, inte bara en önskvärd möjlighet.

Integrerad internationalisering påverkar inte bara all verksamhet på campus utan även lärosätets externa referensramar, partnerskap och relationer. Den globala omstöpnings av ekonomi, handel, forskning och kommunikation och de globala krafternas inverkan på lokal nivå, ökar dramatiskt behovet av integrerad internationalisering och motiven och syftet med att driva den. (Hudzik, 2015)

Utredningen menar att detta väl ringar in behovet av ett mer sammanhållet arbete kring internationalisering och de utmaningar och möjligheter som uppstår på grund av globaliseringen. Utredningen menar också att ett internationellt perspektiv bör genomsyra även styrning och utvärdering av universitet och högskolor på nationell nivå.

Motiv för internationalisering

För universitet och högskolor finns en rad skäl att öka det internationella samarbetet och de internationella inslagen i utbildning och forskning. Det främsta skälet är att öka kvaliteten i verksamheten. Internationalisering ökar kvaliteten i forskningen bland annat genom möjligheten till samarbete med de andra forskare som kan berika och bidra till forskningsfältet. För utbildningen innebär internationella samarbeten att erfarenhetsutbytet och den kunskap de genererar bidrar till att kvaliteten i utbildningen höjs. Genom att utbildningens innehåll sätts i ett större sammanhang får studenterna förutsättningar att göra internationella jämförelser och reflektioner.

Genom högre utbildning förbereder sig studenterna för arbetslivet efter studierna. Arbetsmarknaden och samhället i stort är i ökande utsträckning global eller internationellt influerad. Det innebär att internationella och interkulturella perspektiv är viktiga för att förbereda alla studenter för dagens och morgondagens arbetsmarknad och samhälle.

För samhället i stort finns flera skäl att universitet och högskolor bör bli mer internationella i sin verksamhet. Till de politiska skälen hör bland annat att utbildnings- och forskningssamarbete värderas allt högre av de länder som blir allt mer kunskapsintensiva. Forsknings- och utbildningssamarbete är ett centralt samsarbetsområde inom EU och har ökande betydelse i bilaterala relationer med andra länder. Många länder arbetar aktivt med vetenskapsdiplomati som instrument för förbättrade bilaterala relationer. Även inom biståndspolitik kan både högre utbildning och forskning spela en viktig roll. För att lösa flera av de globala utmaningar världen står inför krävs djupt forskningssamarbete. Lärosätenas internationalisering spelar alltså en viktig roll för nationell och global hållbar utveckling.

Även de ekonomiska motiven att öka internationaliseringen är flera. Lärosätena är viktiga delar i innovationssystemet och bland annat därför är forskning och högre utbildning centrala för ekonomi och tillväxt. Genom att attrahera forskare, experter och utländska studenter som stannar efter studierna kan ett land få tillgång till internationell kompetens, kompensera för otillräcklig egen utbildningskapacitet, stödja och utveckla innovation och ekonomi i övrigt genom att kunskaps- och innovationssystemet förnyas med inflöde av nya metoder, perspektiv och teknologier, och lindra effekterna av en åldrande befolkning.

Även socialt och kulturellt har internationaliseringen stor betydelse. Internationella kontakter mellan studenter och forskare kan bidra till att sprida kunskaper och värderingar från ett land till ett annat. Sverige och många andra länder stöder språkundervisning i det egna språket. De sociala motiven har framför allt att göra med individens utveckling. Att utsättas för en kanske helt annorlunda kulturell situation någon annanstans än i sitt hemland kan vara berikande och skapa större förståelse för sig själv och andra.

Internationell utveckling

Internationalisering av högre utbildning och forskning utgör ett brett fält med ett växande antal former för samarbete och kontakter. Genom ökad internationell rörlighet av pengar, kunskap, människor, värderingar och idéer skapas nya möjligheter till internationalisering och internationellt samarbete. Samtidigt ökar konkurrensen om resurser och kompetens mellan nationer och lärosäten.

Efterfrågan på högre utbildning växer kraftigt på global nivå; antalet internationella studenter har ökat med 23 procent de senaste åren. Även antalet forskare ökar liksom antalet forskningspublikationer till följd av att investeringar i forskning och utveckling fortsätter att öka i flera länder. Ett ökande antal av publikationerna utgörs av internationella sampublikationer.

Sverige tar emot knappt en procent av världens internationellt mobila studenter och producerar drygt en procent av världens forskningspublikationer. Med ökad konkurrens om forskare, studenter och resurser från andra länder måste Sverige också skärpa sin förmåga att ta emot utländsk kompetens och bidra till världens samlade kunskap.

Mobiliteten till och från Sverige

Antalet svenska studenter som studerar utomlands mer än tre månader har varit relativt jämnt de senaste tio åren. Läsåret 2016/2017 uppgick antalet till 24 100. Antalet inresande studenter har förändrats mycket under samma period. Det var som högst läsåret 2010/2011 (46 700) och sjönk efter studieavgiftsinförandet till som lägst 32 600

läsåret 2013/2014. Efter en viss återhämtning fanns totalt 35 900 inresande studenter vid svenska lärosäten läsåret 2016/2017.

En tredjedel av den undervisande och forskande personalen var internationellt mobila under minst en vecka 2015. Forskarmobiliteten i Sverige är lägre än i andra starka forskningsnationer. Andelen internationellt rekryterade bland den undervisande och forskande personalen var strax under 20 procent 2014.

Utredningens förslag

Nya bestämmelser i högskolelagen

För att återspegla att internationalisering och internationellt samarbete är allt viktigare för universitet och högskolor och för samhället i stort föreslår utredningen att en ny formulering avseende internationalisering införs i högskolelagen. I högskolelagen ska det enligt utredningens förslag anges att den samlade internationella verksamheten vid respektive högskola ska bidra till stärkt kvalitet av utbildning och forskning och nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som högskolorna ska främja. Denna bestämmelse ska ersätta högskolelagens nuvarande mål om internationalisering. Bestämmelsens syfte är att ange övergripande mål för universiteten och högskolornas internationella arbete.

Utredningen föreslår även ett tillägg i högskolelagen som innebär att de förmågor som studenterna ska utveckla under sina studier ska även kunna användas i ett internationellt eller inter-kulturellt sammanhang. Utredningen föreslår att förändringarna i högskolelagen träder i kraft 1 januari 2020.

En ny internationaliseringsstrategi

Utredningens uppdrag är att föreslå en uppföljningsbar nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor, som omfattar universitetens och högskolornas utbildnings- och forskningsverksamhet och den däri ingående uppgiften att samverka med det omgivande samhället.

Strategins funktion är att förbättra förutsättningarna för universitetens och högskolornas internationalisering genom att ange en riktning för internationaliseringsinsatser på olika nivåer.

Strategin syftar till att på sikt nå följande vision:

Sverige ska vara en av de mest attraktiva, internationella kunskapsnationerna med världsledande kvalitet på utbildningen och forskningen. Internationell förståelse och interkulturell kompetens ska utgöra en självklar och integrerad del inom utbildning och forskning. Lärosätenas internationaliseringsarbete förutsätter konstruktiv samverkan med det omgivande samhället och effektiv samordning mellan myndigheter i syfte att lösa nationella och globala utmaningar.

Målgrupp är i första hand regeringen, universitet och högskolor samt andra närliggande myndigheter. Strategin föreslås avse perioden från 2020 till 2030. Strategin har utformats för att relatera till politik inom andra områden, såsom handelspolitik, biståndspolitik och migrationspolitik.

För att nå visionen behöver nedanstående mål uppfyllas:

1. Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor.
2. Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.
3. Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens.
4. De anställda vid universitet och högskolor, inklusive doktoranderna, har god internationell erfarenhet och starka internationella kontaktnät.
5. Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda.
6. Universitetens och högskolornas möjligheter att bidra till global utveckling och till att lösa globala samhällsutmaningar är goda.
7. Myndighetsstödet för internationalisering av universitet och högskolor är anpassat efter lärosätenas behov.
8. System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade.

För vart och ett av målen utvecklar utredningen ett antal åtgärder som krävs för att nå målen.

En samlad bild över utredningens förslag

Utredningens förslag till regeringen

Mål 1: Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor

- En ny formulering i högskolelagen införs om att den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning dels nationellt och globalt bidra till sådan hållbar utveckling som högskolorna har i uppgift att främja.
- Internationalisering av universitet och högskolor beaktas och synliggörs i utvecklingen av politik och verksamhet inom all forsknings- och utbildningspolitik liksom inom närliggande områden, till exempel biståndspolitik, handelspolitik och migrationspolitik.
- Statliga universitets och högskolors möjligheter att agera i internationella sammanhang analyseras och stärks vid behov.
- Universitets och högskolors möjligheter att etablera verksamhet utomlands analyseras, klargörs och stärks vid behov.
- Regeringen reglerar rätten att använda andra språk än svenska i de statliga universitetens och högskolornas samt forskningsfinansiärernas verksamhet.

Mål 2: Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation

- Sverige kan erbjuda attraktiva stipendier till internationella studenter.
- Migrationsverket ges i uppdrag att i samarbete med universitet och högskolor se över hur processer kan förbättras i syfte att förenkla handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd för studenter, gästforskare och andra anställda och därmed förkorta hand-

läggningstiderna. Migrationsverket bör i sammanhanget uppmärksamma regeringen på eventuella nödvändiga författningsförändringar för att kunna effektivisera processerna.

- Ett så kallat Team-Sweden Kunskap bildas inom ramen för regeringens exportstrategi som stöd för främjandet av Sverige som kunskapsnation.
- En väsentlig förstärkning av resurserna för marknadsföringen av Sverige som kunskapsnation genomförs.
- Svenska institutet ges ett utökat uppdrag att informera om Sverige som kunskapsnation i utlandet.
- Regering, myndigheter och lärosäten samarbetar tätt för att skapa intresse och möjligheter för utländsk etablering av utbildnings- eller forskningsverksamhet vid svenska lärosäten och annan kunskapsintensiv verksamhet i Sverige.

Mål 3: Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens

- I högskolelagen ska det anges att de förmågor hos studenterna som ska utvecklas under utbildningen även ska kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang.
- Regeringen avsätter 10 miljoner kronor per år under fyra år för vidareutveckling av digitala verktyg och virtuell mobilitet vid lärosätena.
- Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att identifiera och sprida effektiva metoder och goda exempel om digitala samarbeten och virtuell mobilitet.
- Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att främja internationalisering, däribland internationalisering på hemmaplan, vid universitet och högskolor.
- Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att föreslå hur ett svenskt, modernt och flexibelt mobilitetsstödande program bör utformas. Programmet bör omfatta 20 miljoner kronor inledningsvis.

- Universitetskanslersämbetet ges i uppdrag att följa upp och utvärdera lärosätenas arbete med tillgodoräknande av utbytesstudier.

Mål 4: De anställda vid universitet och högskolor, inklusive doktoranderna, har god internationell erfarenhet och starka internationella kontaktnät

- Regeringen inrättar ett nytt mobilitetsprogram som underlättar lärarutbyten utanför Europa med en finansiering om 5 miljoner kronor.

Mål 5: Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda

- Arbetet inom Norden utvecklas för att skapa närmare samarbeten mellan nordiska lärosäten och vidareutveckla en internationellt konkurrenskraftig kunskapsregion i norra Europa.
- Sverige arbetar aktivt för att utveckla det nordiska och europeiska samarbetet och drar nytta av dess fördelar inte minst när det gäller utomeuropeiskt samarbete.
- Stödstrukturer och finansiering finns tillgängliga för samarbeten inom högre utbildning och forskning i länder där Sverige har eller är på väg att fasa ut utvecklingssamarbete och där samarbetet behöver bryggas över till nya former.
- Former skapas för mer strukturerad konsultation med lärosäten och forskningsfinansiärer för att fånga upp svenska behov och intressanta samarbetsområden när bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning förhandlas mellan Sverige och andra länder.
- Omvärldsbevakning och omvärldsanalys i internationella frågor i fråga om såväl högre utbildning som forskning och innovation stärks.

Mål 6: Universitetens och högskolornas möjligheter att bidra till global utveckling och till att lösa globala samhällsutmaningar är goda

- Sida ges i uppdrag att utveckla hur ett svenskt stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning kan utformas och hur det kan länkas till de svenska prioriteringarna inom biståndet i övrigt.
- Sida ges i uppdrag att i samarbete med lärosätena och andra myndigheter utveckla en samlad ansats för högre utbildning och forskning inom biståndet.
- Regeringen ser över lärosätenas förutsättningar att inom ramen för sitt uppdrag underlätta situationen för flyktingar och nyanlända i Sverige.
- Regeringen främjar strategiskt och operativt högre utbildning och forskning tillsammans med lärosätena i relation till de länder där det bedöms önskvärt.

Mål 7: Myndighetsstödet för internationalisering av universitet och högskolor är anpassat efter lärosätenas behov

- En struktur finns på plats för att regelbundet identifiera hinder och föreslå lösningar för internationalisering av universitet och högskolor. Deltagande myndigheter och organisationer har tydliga mandat att delta och agera.
- Samordningen stärks för att stötta det sektoröverskridande arbetet kring lärosätenas internationalisering, antingen inom Regeringskansliet eller som särskilt utpekat ansvar för flera myndigheter.

Mål 8: System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade

- Internationaliseringsstrategin utvärderas och revideras efter fem år så att strategin är aktuell och fortsatt fungerar som riktningsgivare även när förutsättningarna för internationalisering ändras.
- Särskilda utvärderingar genomförs för att bedöma olika forskningsområden i ett internationellt perspektiv.

- Lärosäten har möjlighet till frivillig certifiering av internationaliseringen vid lärosätet genom Universitetskanslersämbetet eller annan nationell eller internationell organisation.
- Särskilda utvärderingar genomförs för att bedöma olika forskningsområden i ett internationellt perspektiv.
- Särskilda utvärderingar genomförs för att följa upp prioriterade områden såsom hanteringen av migrationsprocessen, bilaterala avtal eller digitala samarbeten.

Utredningens rekommendationer till lärosätena

Mål 1: Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor

- Lärosätena utvecklar ett strategiskt förhållningssätt för hur internationalisering ska integreras i verksamheten.
- Lärosätena initierar eller vidareutvecklar språkutbildning och språkstöd för anställda och studenter.

Mål 2: Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation

- Lärosätena verkar för att i större utsträckning dra nytta av EU:s olika mobilitetsstöd.
- Lärosätena annonserar alla forsknings- och undervisningstjänster internationellt.

Mål 3: Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens

- Lärosätena reviderar berörda utbildnings- och kursplaner med utgångspunkt i kraven i högskolelagen.
- Lärosätena utvecklar digitala verktyg och virtuell mobilitet för att stärka internationalisering på hemmaplan.

- Lärosätena initierar eller vidareutvecklar insatser för högskolepedagogik för lärare.
- Lärosätena, tillsammans med studentorganisationer, initierar eller vidareutvecklar insatser för att ta tillvara studenters möjligheter att utveckla internationell förståelse eller interkulturella kompetenser utanför klassrummet.
- Lärosäten uppmärksammar och stöttar initiativ för att utveckla program för gemensamma eller dubbla examina.
- Lärosätena vidareutvecklar insatserna för att ta tillvara interkulturell kompetens och internationella erfarenheter hos personer i Sverige.
- Lärosätenas utnyttjande av medel för mobilitet inom Erasmus+ ökar.
- Lärosätena strävar efter att inkludera mobilitetsfönster i alla utbildningsplaner.
- Lärosätena förbättrar processerna kring beslut om tillgodoräknande.

Mål 4: De anställda vid universitet och högskolor, inklusive doktoranderna, har god internationell erfarenhet och starka internationella kontaktnät

- Lärosätena utarbetar enskilt eller gemensamt modeller för hur internationell erfarenhet utgör grund för meritering.
- Lärosätena säkerställer att tid för internationell mobilitet planeras in i tjänstgöringsplaner/utvecklingsplaner.
- Lärosätena verkar för att internationella erfarenheter hos personer som flytt eller av andra skäl migrerat till Sverige tas tillvara inom lärosätena.
- Lärosätena vidtar åtgärder för att särskilt stärka insatserna för personalmobilitet inom Erasmus+.
- Lärosätena arbetar långsiktigt för att skapa goda förutsättningar för ökad mobilitet.

- Lärosätena stärker möjligheterna till virtuell mobilitet.
- Lärosätena stärker informationen till anställda om internationell mobilitet.
- Lärosätena säkerställer att utresande personal har goda möjligheter att sätta sig in de villkor som gäller svensk socialförsäkring vid mobilitet.

Mål 5: Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda

- Lärosätena beaktar Agenda 2030 inom ramen för sitt strategiska internationaliseringsarbete.
- Lärosätena etablerar starkare samarbete på nationell nivå för att vara en samlad aktör i frågor om internationalisering.

Mål 8: System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade

- Lärosätena inkluderar information om internationalisering och internationella studenter i Ladok.

Utredningens rekommendationer till lärosätena tillsammans med andra aktörer

- Utländska studenter, undervisande och forskande personal och andra anställda tas väl emot, kan etablera sig och uppmuntras att stanna i Sverige eller upprätthålla långsiktig kontakt med Sverige. För detta krävs bland annat att samverkan mellan olika myndigheter och det övriga samhället stärks.
- Forskningsfinansiärer och lärosäten aktualiserar olika etiska frågeställningar vid internationellt samarbete.
- Lärosätena, tillsammans med studentorganisationer, initierar eller vidareutvecklar insatser för att ta tillvara studenters möjligheter att utveckla internationell förståelse eller interkulturella kompetenser utanför klassrummet.

- Lärosätena och forskningsfinansiärerna utvecklar riktlinjer för språkval som anger hur svenska respektive engelska ska användas inom lärosätet eller finansiären.
- Lärosäten verkar tillsammans med forskningsfinansiärer för ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten.
- Regering, myndigheter och lärosäten samarbetar tätt för att skapa intresse och möjligheter för utländsk etablering av utbildnings- och forskningsverksamhet vid svenska lärosäten.

Utredningens rekommendationer till forskningsfinansiärerna

- Forskningsfinansiärer ser över möjligheterna att i större utsträckning stötta inkommande mobilitet.
- Forskningsfinansiärer ser över möjligheterna att stärka stödet för utresande mobilitet och internationella samarbeten för forskande personal, även till länder och regioner med stor forskningspotential men där samarbetet ännu inte är så omfattande.

Utredningens rekommendationer till övriga myndigheter

- Migrationsverket utreder frågan i vilken mån universitet och högskolor skulle kunna delta i bedömningen gällande uppfyllandet av vissa specifika villkor för uppehållstillstånd.
- Migrationsverket säkerställer att rutiner och processer möjliggör korta handläggningstider.
- Universitetskanslersämbetet genomför regelbundet tematiska utvärderingar av lärosätenas internationalisering med utgångspunkt i respektive lärosätes strategi.
- Internationalisering synliggörs i Universitetskanslersämbetets utvärderingar.
- Mer heltäckande statistik och analys om internationalisering tas fram utifrån regeringens, lärosätenas och övriga myndigheters

behov. Statistiken och analysen bör tillgängliggöras löpande och så snabbt som möjligt.

Summary including strategy

The activities of higher education institutions are international by nature. Increased mobility of people, information and resources across national borders is improving conditions for the internationalisation of higher education institutions. Increased international cooperation at higher education institutions is creating a need for integration of the international perspective in the management of higher education institutions. This means that the international dimension must be integrated in all aspects of higher education policy at the national level, as well as into the core activities of higher education institutions.

The remit

The remit of the Inquiry is to propose new objectives in the higher Education Act and a new national strategy of higher education institutions that includes both higher education, research and societal interaction activities. The Inquiry is also to propose how more students can gain an international perspective in their education through more students, teachers and researchers studying or working abroad, and through better internationalisation at home. Finally, the Inquiry is to propose measures to increase Sweden's attractiveness as a study destination and knowledge nation through such means as a review of the system for tuition fees.

The part of the remit focusing on proposing new objectives and a new internationalisation strategy and proposing how more students can gain an international perspective in their education is presented in this report. The other parts will be presented by 31 October 2018.

The need to integrate internationalisation in the management of and at higher education institutions

The intensity and depth of internationalisation of higher education institutions have increased. Internationalisation of higher education can be defined as “the intentional process of integrating an international, intercultural or global dimension into the purpose, functions and delivery of post-secondary education, in order to enhance the quality of education and research for all students and staff, and to make a meaningful contribution to society” (de Wit, et al., 2015).

The Inquiry considers this a good definition of internationalisation of higher education, but it refers mainly to tertiary education. The Inquiry’s remit covers all activities at higher education institutions, both tertiary education, research and societal interaction. The Inquiry also believes that an international perspective must imbue all core activities. The Inquiry has therefore chosen to work with the concept of “comprehensive internationalization”, which is defined as follows:

Comprehensive internationalization is a commitment, confirmed through action, to infuse international and comparative perspectives throughout the teaching, research, and service missions of higher education. It shapes institutional ethos and values and touches the entire higher education enterprise. It is essential that it be embraced by institutional leadership, governance, faculty, students, and all academic service and support units. It is an institutional imperative, not just a desirable possibility.

Comprehensive internationalization influences all of campus life as well as the institution’s external frames of reference, partnerships, and relations. The global reconfiguration of economies, systems of trade, research, and communication, and the impact of global forces on local life, dramatically expand the need for comprehensive internationalization and the motivations and purposes driving it. (Hudzik, 2015)

The Inquiry believes this clearly defines the need for a more cohesive effort in relation to internationalisation and the challenges and opportunities brought by globalisation. The Inquiry also believes that an international perspective should imbue management and evaluation of higher education institutions at the national level.

Reasons for internationalisation

There are several reasons for higher education institutions to increase international cooperation and the international elements of education and research. The most important of these is to enhance the quality of activities. Internationalisation increases the quality of research through, for example, the opportunity to collaborate with other researchers, which can enrich and contribute to the field of research. As regards education, the exchange of experience and knowledge generated through international cooperation contributes to improving the quality of education. When the content of education is put into a greater context, students are given the prerequisites to make international comparisons and reflect upon them.

Higher education prepares students for working life. The labour market and society in general are increasingly experiencing the influence of globalisation and internationalisation. Consequently, intercultural and international perspectives are important to preparing all students for the labour market and society of today and the future.

For society as a whole, there are several reasons that the activities of higher education institutions should become more international. The political reasons include that knowledge transfer and partnerships in education and research are being accorded increasingly higher value by countries that are developing into knowledge-intensive societies. Research and education are central areas of cooperation within the EU and are increasingly important in bilateral relationships with other countries. Many countries are working actively with science diplomacy as an instrument for improved bilateral relationships. Higher education and research can also play an important role in development assistance policy. In-depth research collaboration is necessary to overcome several of the global challenges the world is facing. The internationalisation of higher education institutions plays a key role in national and global sustainable development.

There are also several economic rationales for increasing internationalisation. Higher education institutions are vital components of the innovation system and therefore research and higher education are essential to the economy and growth. By attracting researchers, experts and foreign students who stay on after completing their studies, a country can gain access to international expertise, compensate for inadequate domestic education capacity, support

innovation and the economy by renewing the knowledge and innovation system through an inflow of new methods, perspectives and technologies and mitigate the effects of an ageing population.

Internationalisation is also of great social and cultural significance. International contacts between students and researchers can foster the spread of knowledge and values from one country to another. Sweden and many other countries support language instruction abroad in their own language. The social reasons are related mainly to individual development. Being exposed to a cultural situation that may be utterly different from that of the country of origin can be enriching and contribute to self-understanding and understanding of others.

International development

The internationalisation of higher education and research is a wide field with a growing number of forms of partnership and networking. The increased international mobility of money, knowledge, people, values and ideas is creating new opportunities for internationalisation and international cooperation. In parallel, the competition for resources and skills is increasing between nations and higher education institutions.

The demand for higher education is growing dramatically on global level. The number of international students has increased by 23 percent in recent years. Also the number of researchers as well as the number of publications are increasing as a result of investments in research and development continue to grow in many countries. An increasing number of the publications are internationally co-authored.

Sweden receives slightly less than one per cent of the world's internationally mobile students and produces slightly more than one per cent of the world's research publications. In the context of greater competition for researchers, students and resources from other countries, Sweden must also improve its capacity to receive foreign expertise and contribute to the collective knowledge of the world.

Mobility to and from Sweden

The number of Swedish students who study abroad for more than three months has remained relatively constant for the last ten years. For the 2016/2017 academic year, the figure was 24,100, corresponding to 14 percent of the graduating students. The number of incoming students from abroad has changed a great deal during the same period. It was at its peak during the 2010/2011 academic year (46,700) and declined at the lowest point to 32,600 in the 2013/2014 academic year, after the introduction of tuition fees. After a slight recovery, there were 35,900 incoming students from abroad at Swedish higher education institutions in the 2016/2017 academic year.

One third of teaching and research staff were internationally mobile for at least one week in 2015. Researcher mobility is lower in Sweden than in other strong research nations. The proportion of internationally recruited teaching and research staff was slightly below 20 percent in 2014. However, the number of international co-authored publications is fairly high in Sweden. 65 percent of the publications in Sweden were written by two or more authors and based on international cooperation, compared to 25 percent globally.

The Inquiry's proposal

New provision in the Swedish Higher Education Act

The Inquiry proposes that new wording regarding internationalisation should be added to the Higher Education Act in order to reflect the increasing importance of internationalisation and international cooperation to higher education institutions and society as a whole. As proposed by the Inquiry, the Higher Education Act should state that all international activities at each higher education institution should contribute to improving the quality of education and research and, nationally and globally, to the sustainable development that higher education institutions are meant to foster. This provision should replace the current internationalisation objective set forth in the Higher Education Act. The purpose of the provision is to state overarching objectives for the international work of higher educa-

tion institutions. The Inquiry proposes that the amendment to the Higher Education Act enter into force on 1 January 2020.

A new internationalisation strategy

The Inquiry's remit is to propose a trackable national strategy for internationalisation of higher education institutions that encompasses their education and research activities and the task inherent therein of cooperating with the community.

The purpose of the strategy is to improve conditions for the internationalisation of higher education institutions by indicating a direction for internationalisation initiatives at various levels.

The primary target groups are the Government, higher education institutions and other related government agencies. The Inquiry proposes that the strategy should apply to the period of 2020 to 2030. The strategy has been designed to relate to policy in other areas, such as the trade policy, development assistance policy and migration policy. The Inquiry is developing a number of measures required to attain each of the objectives and presents numerous suggestions and recommendations for the Government, the government agencies and the universities.

The full strategy is presented on the following pages.

A proposal for a Swedish national strategy for internationalisation

The Inquiry's proposal: The strategy for internationalisation of higher education institutions set forth below should be adopted by the Government to indicate a direction for internationalisation initiatives at various levels.

Fundamental premises

The strategy for internationalisation is based on the following fundamental premises, values and assumptions:

- Internationalisation is primarily a tool for achieving higher quality and national and global sustainable development, not an end in itself.
- Each higher education institution's work with internationalisation should proceed from the specific prerequisites of the institution.
- Swedish competitiveness and development are based on access to knowledge and expertise outside Sweden, as the majority of knowledge production takes place outside Sweden.
- International cooperation between higher education institutions benefits from and contributes to all of society's international cooperation, development and diversity.
- The strategy will apply from 2020 to the end of 2030.

Vision

The long-term aim of the strategy is to achieve the following vision:

Sweden shall be one of the most attractive, international knowledge nations with world leading quality of education and research. International understanding and intercultural competence shall constitute an unquestioned and integrated part of education and research. The internationalisation efforts of the higher education institutions are predicated upon constructive cooperation with the rest of society and efficient coordination between government agencies in order to overcome national and global challenges.

Objectives

To achieve the vision, the following objectives must be attained:

1. Internationalisation characterises the management of higher education institutions.
2. Sweden has a high level of attractiveness as a study destination and knowledge nation.
3. All students who earn university degrees have developed their international understanding or intercultural competence.
4. Staff at higher education institutions, including doctoral students, have solid international experience and strong international networks.
5. Higher education institutions enjoy favourable conditions for increasing strategic international partnership and cooperation.
6. Higher education institutions have strong potential to contribute to global development and global social challenges.
7. Support provided by government agencies towards the internationalisation of higher education institutions is tailored to the needs of the institutions.
8. Systems for monitoring and evaluating internationalisation are well established.

Objective 1: Internationalisation characterises the management of and at higher education institutions

Increased international mobility of people, information and money is affecting fundamental conditions for Sweden and Swedish higher education institutions. For Sweden and Swedish higher education institutions to meet current and future national and global challenges in the optimal way, more than isolated internationalisation initiatives are required. At the national level, the political, financial and legal conditions should interact so that, as a whole, they foster the work of higher education institutions towards increased internationalisation. Strategic awareness at the highest level will benefit not only the higher education sector but, by extension, other

sectors in society. The international activities of the institutions need to be taken into account when regulations and systems are designed and barriers at the structural level need to be eliminated.

Sometimes, collaborations challenge applicable regulations and practices through innovative forms of partnership. To the greatest extent possible, the conditions for higher education institutions to act in international contexts must proceed from the institutions' needs to improve the quality of their education and research. It is therefore a matter of priority to eliminate barriers that constrain Swedish higher education institutions so that they are provided optimal conditions for acting internationally or, where necessary, establishing operations abroad.

A strategic, comprehensive effort at the executive management level of the institutions will promote the success of the other objectives of the strategy if it is ensured that an international perspective pervades the various parts of the institution and internationalisation is regarded as an integrated part of operations. Internationalisation can promote the connection between education and research and strengthen the ties of education and research to the local and wider communities in Sweden and abroad. Internationalisation of these areas can also be mutually reinforcing, so that the internationalisation of education strengthens the internationalisation of research and vice versa.

The use of English within Swedish higher education and research needs to be strategically managed.

To obtain the objective the following are necessary:

- Internationalisation of higher education institutions is considered and brought to the fore in the development of policy and operations in all research and education policy as well as related areas, such as development assistance policy, trade policy and migration policy.
- Higher education institutions have good terms and conditions to act in international contexts.
- Higher education institutions have improved opportunities to establish operations abroad.

- Higher education institutions analyse and develop a documented and strategic approach for comprehensive internationalisation of their activities based on the conditions prevailing at the institution.
- The conditions for using English and Swedish at higher education institutions and in research funding bodies are clarified.

Objective 2: Sweden has a high level of attractiveness as a study and knowledge nation

The most important prerequisite for Sweden's attractiveness as a knowledge nation is the perception that activities within the knowledge system are of high quality and relevance. Swedish higher education, research and innovation already comprise a knowledge system of international distinction. Sustaining and developing this position requires actions in a multitude of areas. It requires that higher education institutions have immediate access, through research networks and collaborations, to knowledge and competence found or developed outside Sweden. International cooperation contributes to knowledge about how the quality of Swedish higher education and research relate to other countries' systems. The best possible conditions for attracting students and staff and highlighting the Swedish areas of advance must be established.

As global competition becomes fiercer, higher education institutions need to strengthen their position as attractive collaborative partners in Sweden and abroad. They must be able to attract the students and staff required to maintain education and research at a high level and to supply Sweden's knowledge-based society with highly qualified staff and knowledge.

A prerequisite for high attractiveness is that research and teaching staff as well as potential students in other countries are aware of and have a good image of Swedish activities. This also requires efficient processes for being granted residence permits, attractive conditions for studying or working in Sweden and a good standard of living.

The institutions should be sought-after collaborative partners to other institutions, business and organisations. Sweden therefore needs to attract more foreign education providers, research performers and other knowledge-intensive activities and reap the benefits of the establishment of foreign higher education institutions in Sweden,

when this occurs in collaboration with Swedish higher education institutions.

Nordic cooperation should be used to strengthen the international position of Sweden and other Nordic countries. As small, relatively similar countries, the Nordics have good opportunities to take joint initiatives to enhance its presence. Correspondingly, cooperation within the EU is an important platform for reaching many collaborative partners and bringing knowledge to Sweden.

The Swedish knowledge system, of which higher education institutions are an essential part, makes Sweden internationally attractive and a role model for many other countries. The role of higher education institutions in promoting Sweden as a knowledge nation should be central.

To obtain the objective the following are necessary:

- Foreign students, teaching and research staff and other employees are welcomed, able to settle and encouraged to stay in Sweden or maintain long-term contact with Sweden. Cooperation between higher education institutions, various government agencies and the rest of society must be strengthened to achieve this.
- Swedish areas of advance are highlighted and marketing of Sweden as a knowledge nation is intensified.
- The Government, government agencies and higher education institutions closely and frequently cooperate to generate interest and opportunities for foreign establishment of education or research activities at Swedish higher education institutions and other knowledge-intensive activities in Sweden.
- Sweden can offer attractive scholarships to international students.
- Efforts within the Nordic countries are developed in order to create closer collaboration among Nordic higher education institutions and further develop an internationally competitive knowledge region in northern Europe.

Objective 3: All students who earn university degrees have developed their international understanding or intercultural competence

Higher education must be relevant in a society that is increasingly characterised by international and intercultural relationships, as well as global challenges. As nationalist and protectionist currents grow stronger and the negative aspects of globalisation become evident, greater international and intercultural understanding is needed in all parts of society. Education must give students the prerequisites to understand and work in a global society and to be able to contribute to sustainable development nationally and globally. International experience gained through mobility is not going to be possible for all students and it is therefore necessary for students to acquire international understanding and intercultural competence at home.

Higher education institutions ensure that all students are provided purposeful integration of international and intercultural dimensions into the formal and informal curriculum within domestic learning environments. Virtual mobility and digital technology are examples of tools for fostering internationalisation at home. They give individuals who cannot participate in physical mobility opportunities to make their own international contacts.

Double or joint degrees in first, second and third-cycle education are particularly effective ways to increase internationalization throughout the education and research environment. International research partnerships can also strengthen the internationalisation at all levels.

Strategic efforts to support internationalisation at home must be clear at both the national level and the institution level. The facilitating role of the Swedish Council for Higher Education should be brought to the fore.

Mobility among Swedish students needs to increase, especially in areas currently characterised by very low mobility. New forms, needs and patterns for international mobility are arising among students and at higher education institutions. Student mobility can also be supported by the institutions' other international collaborations within research and other forms of partnerships. It is important

that national-level initiatives to support mobility also support this growing flora of activities and destinations.

To obtain the objective the following are necessary:

- International understanding and intercultural competence are brought to the fore in learning objectives.
- Financial and pedagogical support is provided for further development of digital technology and virtual mobility at higher education institutions.
- Higher education institutions work strategically with development of internationalisation at home and are supported in their efforts through the tasks and actions of government agencies.
- National mobility support schemes are reinforced and Swedish use of and proactive influence on EU programmes increase. By 2025, at least 25 percent of students spend at least three months of their education abroad.
- Conditions for students to pursue part of their education abroad are structurally reinforced.
- Higher education institutions work together with research funding bodies for increased synergies between internationalisation of education and international research partnerships.

Objective 4: Staff at higher education institutions, including doctoral students, have solid international experience and strong international networks

International collaboration is essential to providing teaching and research staff experience and networks that further the development of education and research, as well as intercultural competence, at the higher education institutions. Conditions for staff, including doctoral students, to initiate, complete and return from international mobility should be as good as possible. Research quality is predicated largely on international collaboration, which may also be a natural way to improve the quality of education. Internationally active researchers should be encouraged to bring their international experience into their teaching. Many doctoral students establish international net-

works in the course of their education that are also useful in the future.

Teachers need strong knowledge of their subject from an international perspective, as well as of educational theory and methods applicable to students of varying backgrounds. They need good opportunities to acquire this type of knowledge and competence. Mobility among teaching staff should therefore increase, especially in groups where mobility is currently low, and also to countries outside Europe. If internationalisation is to pervade all operations, the international understanding and intercultural competence of those who work in administration at higher education institutions is also important.

A valuable source of knowledge about, and understanding of, international conditions are people in Sweden who bring knowledge of situations in other countries. By utilizing experiences from academics who have fled to Sweden, they are not only given an academic base here; it also expands the opportunities for Swedish higher education institutions to convey international perspectives in education.

To obtain the objective the following are necessary:

- The merit value of international experience for employees in higher education is increased.
- Opportunities for teacher exchange are strengthened structurally and financially through increased participation in EU programmes and reinforced national exchange schemes.
- Higher education institutions work strategically to increase physical and virtual mobility among staff, including doctoral students, particularly in fields of research and education with a low degree of international collaboration, and are supported in these efforts by the tasks and actions of government agencies.
- Research funding bodies review opportunities to increase support for outward mobility and international collaborations for research staff, including to countries and regions where research potential is high but collaboration is not yet comprehensive.

Objective 5: Higher education institutions enjoy favourable conditions for strategic international partnership and cooperation

Higher education institutions should widen their international partnerships geographically. The establishment of long-term partnerships with research and education environments in various countries is highly important to Sweden. There should be collaboration aimed at mutual reinforcement of the quality of higher education and research.

To an increasing extent, higher education institutions are developing inter-institutional strategic partnerships with other institutions, business and other organisations or work in networks and clusters. These partnerships may foster both the institutions' own development as well as economic growth and global problem solving. Sweden's sterling reputation as a nation of innovation and the high capacity to collaborate that characterises Swedish higher education institutions should be leveraged to strengthen cooperation with strategically selected countries. This can also be developed by attracting foreign research organisations to establish operations in Sweden. The conditions for the work of higher education institutions should be as good as possible.

Existing structures in the Nordic countries and the EU are a linchpin for international cooperation in Sweden. There is potential within these structures for deeper collaboration with countries outside the Nordic region and the EU as well. It is important that forms of collaboration are developed and kept relevant and current. The Bologna process is another arena where Sweden should have a prominent role in developing the collaboration as it is deep and is of great importance for bringing higher education systems in the whole of Europe closer together.

Through development assistance cooperation in higher education and research, Sweden builds good relationships in several countries. When development assistance is phased out, it can often be worthwhile to continue building and widen partnerships within education and research. This is also important as these partnerships can inspire renewal of the knowledge system with insights about new methods and business models that may strengthen society. The financing arrangements and the legal form of these types of partner-

ships need to be developed so that higher education institutions are better able to participate.

In order to reap the benefits of the bilateral memoranda of understanding signed by Sweden within or with bearing on higher education, research and innovation, a more proactive stance by the Government can facilitate in-depth partnerships between higher education institutions. A more long-term and consultative process together with higher education institutions and research funders is necessary to ensure that Swedish interests are clarified and can be utilised when the Government enters into new agreements with other states.

Environmental scanning and analysis are fundamental factors in pursuing a strategic internationalisation effort, but can require substantial resources. For this reason, certain aspects of the effort should be managed jointly.

To obtain the objective the following are necessary:

- Sweden works actively to develop Nordic and European cooperation and benefit from its advantages, not least importantly with regard to collaboration outside Europe.
- Support structures and funding are available for partnerships in higher education and research in countries where Sweden has phased out or is about to phase out development assistance cooperation and where the cooperation needs to be bridged to new forms.
- Arrangements are made for more structured consultation with higher education institutions and research funders to identify Swedish needs and interesting areas of cooperation when bilateral agreements within higher education and research are negotiated between Sweden and other countries.
- Environmental scanning and analysis of international issues with regard to higher education, research and innovation are coordinated and strengthened.

Objective 6: Higher education institutions have strong potential to contribute to global development and overcome global social challenges

Higher education institutions throughout the world have a central role to play in social development, regardless of whether this occurs through broad general education or through cutting edge research, and regardless of whether the social challenges are local or global.

Higher education institutions are important in the implementation of the Agenda 2030 Sustainable Development Goals. High quality and international cooperation in education, research and innovation are essential to attaining the global sustainable development goals and overcoming critical global challenges.

Swedish higher education institutions should actively be able to contribute to positive development in the world and in those low-income countries with which Sweden is engaged in long-term cooperation. When international partnerships are built up, they should be relevant over the long term and of mutual benefit to the collaborative partners. The connection between research and education must also be maintained within cooperation in development assistance.

Higher education institutions defend academic freedom and social responsibility. In this area, many institutions have long been committed to supporting vulnerable students and teachers forced to abandon their academic studies or careers by offering education, work experience places or workplaces. This is an extraordinarily worthwhile effort that should be further developed.

To obtain the objective the following are necessary:

- Higher education institutions consider Agenda 2030 within the framework of their strategic internationalisation efforts.
- Support for capacity building within higher education in partner countries is prioritised along with support for research and third-cycle education.
- The connection between research and higher education within the framework of development assistance is reinforced.

- Higher education institutions have favourable conditions within the framework of their mandate for improving the situations of refugees and recent arrivals in Sweden.

Objective 7: Support provided by government agencies towards the internationalisation of higher education institutions is tailored to the needs of the institutions

Nearly all sectors of society benefit from the internationalisation of higher education institutions and many policy areas affect the prerequisites for internationalisation. Responsibility for the prerequisites for internationalisation is spread among many organisations within various sectors and at various levels. Certain related government agencies and sectors of society are particularly important to the internationalisation of higher education institutions. It is important that the efforts of these agencies move in the same direction and support each other. Barriers and challenges must be effectively managed. In order to deal with these problems, inter-sectoral cooperation related to the prerequisites of internationalisation should be strengthened. The Ministry of Education and Research plays a key role in coordinating the efforts to remove barriers.

In relation to international contacts, the national level is highly important to the prerequisites for international cooperation. The Government Offices of Sweden should coordinate the joint resources and assume a more operational role in order to strengthen bilateral relationships with certain countries and in so doing promote Swedish higher education and research abroad. There are also significant advantages to closer and more goal-oriented cooperation among Swedish higher education institutions, in the light of international competition. Sweden is relatively well known as a nation, but Swedish higher education institutions are not always equally well known. Swedish higher education institutions should therefore strengthen cooperation in various international issues.

To obtain the objective the following are necessary:

- A structure exists for regularly identifying barriers to the internationalisation of higher education institutions and recommending solutions. Participating government agencies and organisations have clear mandates to act and participate.
- Coordination is enhanced to support the inter-sectoral efforts related to the internationalisation of higher education institutions, either through the Government Offices or as mandated responsibility for several government agencies.
- The Government promotes Swedish higher education and research strategically and operationally together with the institutions in relation to the countries where this is deemed desirable.

Objective 8: Systems for monitoring and evaluating internationalisation are well established

Tracking and evaluation must be performed regularly to ensure that the strategic objectives stated in the internationalisation strategy are attained. In so doing, objectives that have been attained can be removed from the list and new objectives formulated.

It is important that internationalisation be brought to the fore in reviews performed by the Swedish Higher Education Authority (UKÄ) to ensure continued progress by higher education institutions. The institutions should also be able to certify their international activities independently in order to drive efforts in a positive direction.

Effective evaluation also requires access to relevant statistics. UKÄ's review and statistical mandates provide opportunities for evaluation and tracking of internationalisation, which provides a basis for continued efforts towards increased internationalisation.

To obtain the objective the following are necessary:

- The internationalisation strategy is evaluated and revised after five years to ensure that the strategy is current and still provides effective guidance even when the conditions for internationalisation change.

- Separate evaluations are performed to assess various fields of research from an international perspective.
- The institutions have the opportunity to seek voluntary certification of internationalisation through UKÄ or another national or international organisation.
- More full-coverage statistics on internationalisation are compiled based on the needs of the Government, higher education institutions and government agencies. The statistics should be made available on an ongoing basis and as quickly as possible.
- Special evaluations are performed to monitor prioritised areas, such as the management of the migration process, bilateral agreements or digital partnerships.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 och 8 §§ högskolelagen (1992:1434) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 5 §¹

Högskolorna *skall* i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet *skall* jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas och främjas.

Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Högskolorna *skall* också aktivt

Högskolorna *ska* i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet *ska* jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas och främjas.

Den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska

1. stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, och

2. bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i första stycket.

Högskolorna *ska* också aktivt

¹ Senaste lydelse 2005:1208.

främja och bredda rekryteringen till högskolan. främja och bredda rekryteringen till högskolan.

8 §²

Utbildning på grundnivå ska väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock besluta om undantag när det gäller konstnärlig utbildning.

Utbildning på grundnivå ska utveckla studenternas

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
- förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem, och
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser ska studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

Utbildning på grundnivå ska utveckla studenternas *förmåga att*

- göra självständiga och kritiska bedömningar,
- självständigt urskilja, formulera och lösa problem, och
- ha beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Studenternas förmågor enligt andra stycket ska även kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang.

Inom det område som utbildningen avser ska studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

² Senaste lydelse 2009:1037.

1.2 Förslag till förordning om ändring av förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet

Härigenom föreskrivs att 12 § förordningen (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Myndigheten ska
1. stimulera intresset för högskoleutbildning, *och*
2. främja breddad rekrytering till högskolan.

12 §
Myndigheten ska
1. stimulera intresset för högskoleutbildning,
2. främja breddad rekrytering till högskolan, *och*
3. *främja internationalisering i högskolan.*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2020.

2 Inledning

2.1 Om uppdraget

Att verka för ökad internationalisering vid universitet och högskolor är spännande i en värld där kontakter av olika slag sker tvärs över länder och kontinenter. Sverige är ett litet land, beroende av sin omvärld. Internationalisering av universitet och högskolor är därför inte bara viktigt för lärosätenas verksamhet, utan också för stora delar av det svenska samhället.

For these are turbulent times. The world is getting younger, and aspirations for human rights and dignity are rising. Societies are more connected than ever, but intolerance and conflict remain rife. New power hubs are emerging, but inequalities are deepening and the planet is under pressure. Opportunities for sustainable and inclusive development are vast, but challenges are steep and complex (UNESCO, 2015).

Utredningen har arbetat brett, med många externa kontakter, för att fånga upp det som är angeläget för universitet och högskolor, myndigheter, näringsliv och organisationer att föra vidare i en nationell strategi för ökad internationalisering. Arbetets bredd har också sin grund i att lärosätenas uppdrag är omfattande. Utbildning och forskning i dess olika former, samverkan med det omgivande samhället, det administrativa arbetet – alla olika delar i universitetens och högskolornas verksamhet innebär olika perspektiv på internationalisering. Det har resulterat i ett omfattande betänkande, med många förslag och rekommendationer.

Komplexiteten i lärosätenas internationella verksamhet leder till utredningens två viktigaste budskap: *integrering* och *samordning*. Internationalisering måste integreras i verksamheten på såväl nationell nivå som lärosätetsnivå. På nationell nivå behöver de politiska, ekonomiska och juridiska förutsättningarna samspela, vilket i förlängningen inte bara gynnar lärosätenas internationalisering utan även andra sek-

torer i samhället. På lärosätena behövs ett strategiskt, genomgripande arbete för att säkerställa att internationella perspektiv genomryr lärosätets olika delar.

Nationellt är förbättrad samordning en nyckel för att lärosätenas insatser ska vara effektiva. Eftersom ansvaret för förutsättningarna för internationalisering är spritt på en mängd organisationer inom olika sektorer och på olika nivåer behöver dessa myndigheters arbete gå i samma riktning och stödja varandra.

Att överkomma olika former av juridiska hinder går som en röd tråd genom universitetens och högskolornas arbete för att öka internationaliseringen. Till viss del beror dessa hinder på myndighetsformen som ibland begränsar de statliga lärosätena, men det finns också andra typer av barriärer som försvårar internationaliseringen. Att undanröja hinder är en prioriterad fråga.

Det är i det här sammanhanget värt att lyfta fram att vissa delar av svenska universitet och högskolor redan är attraktiva internationella miljöer och att mycket görs för att skapa en framgångsrik internationaliserad verksamhet. Samtidigt kan det bli mycket bättre. Därför lämnar utredningen inte bara förslag till regeringen utan ett stort antal rekommendationer till lärosätena. I vilken utsträckning universiteten och högskolorna väljer att arbeta utifrån rekommendationerna ligger inom deras mandat att besluta om.

Till viss del är det ett större fokus på högre utbildning än forskning i så väl utredningens direktiv som i betänkandet. Detta har sin grund i att forskningens internationalisering i stor utsträckning drivs underifrån och bygger på individuella initiativ. Internationalisering inom högre utbildning har däremot ett större inslag av uppifrån styrda stödformer. Att koppla samman internationalisering av högre utbildning och forskning så som utredningen gör, har inte tidigare gjorts på nationell nivå i Sverige. Det är dock ett intressant perspektiv som visar på stora möjliga vinster.

I betänkandet utgår utredningen från att högre utbildning och forskning utgör kärnan i universitetens och högskolornas funktion och att samverkan med det omgivande samhället liksom även teknisk och administrativ verksamhet ses som nödvändiga och inneboende delar av lärosätenas uppdrag. Det är utredningens övertygelse att ett integrerat förhållningssätt leder till att internationalisering avspeglas inom samtliga områden. Utredningen menar också att internationalisering av utbildning, forskning, samverkan, administration och andra

områden är ömsesidigt stärkande. Internationaliseringen av högre utbildning kan stärka internationaliseringen inom de andra områdena och vice versa. Starkt internationaliserade miljöer har således lättare att ytterligare öka sin internationalisering än sådana miljöer som präglas av enbart nationella perspektiv.

Tidsperspektiven för utredningens förslag skiljer sig åt väsentligt. Utredningen föreslår en ny lagparagraf i högskolelagen för att befästa vikten av internationalisering. Den tidigare bestämmelsen har sitt ursprung mer än 40 år tillbaka i tiden. Här är alltså tidsperspektivet mycket långt. En ny lag måste avses att gälla under lång tid framöver och ska kunna vara relevant trots omfattande omvärlds- och samhällsförändringar. Utredningen har vidare i uppdrag att föreslå en nationell internationaliseringsstrategi. Den föreslås gälla i tio år och har därmed ett medellångt perspektiv. Slutligen har utredningen i uppdrag att överväga enskilda åtgärder för att underlätta internationaliseringen av universitet och högskolors verksamhet på kort sikt. Det gäller exempelvis åtgärder för att skapa ökad mobilitet bland studenter. Dessa skilda tidsperspektiv bidrar till komplexiteten av förslagen och arbetet med utredningen.

Det framåtblickande perspektivet till trots är arbetet med ökad internationalisering till del cykliskt. För att utvecklas i rätt riktning behöver man stanna upp och fråga sig om arbetet är inriktat på rätt saker. Därför är det betydelsefullt att med regelbundenhet låta utvärdera, och vid behov ompröva, de insatser som görs för att öka internationaliseringen vid universiteten och högskolorna.

Parallellt med Internationaliseringsutredningens uppdrag pågår Styr- och resursutredningen (U2017:05) som bland annat ska föreslå ett styr- och resurstilldelningssystem som stöder universitet och högskolor och ger dem incitament att utveckla verksamheten. Med tanke på den vikt Internationaliseringsutredningen lägger vid integrerad internationalisering anser utredningen att internationalisering bör vara en avgörande faktor vid utformningen av ett nytt styr- och resurstilldelningssystem.

2.2 Hur utredningen har arbetat

Internationaliseringsutredningen har letts av den särskilda utredaren Agneta Bladh. I sekretariatet har Maria Wilenius och Albin Gaunt ingått. Därutöver har utredningen anlitat Agnes Ers, chefsassistent vid Universitetskanslersämbetet, för sammanställning och jämförande analys. Hans Lundin, doktorand vid Kungl. Tekniska högskolan, har också bistått utredningen med sammanställning och analys av delar av enkätunderlaget.

Inhämtande av synpunkter

Enligt utredningens direktiv ska utredaren inhämta synpunkter från universitet och högskolor, Universitetskanslersämbetet (UKÄ), Universitets- och högskolerådet (UHR), Svenska institutet, Migrationsverket, utlandsmyndigheter, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) och andra berörda myndigheter och organisationer. Detta har skett på flera sätt som redovisas nedan.

Referensgrupp

Utredningen beslutade den 4 april 2017 att tillsätta en referensgrupp med representanter för elva myndigheter och organisationer. Den har bestått av German Bender (TCO), Stefan Bengtsson (SUHF, Chalmers tekniska högskola), Josefin Edström (Saco), Markus Filipsson (Migrationsverket), Andreas Göthenberg (STINT), Maria Linna Angestav (Universitets- och högskolerådet), AnnaMaria Oltorp (Sida), Annika Pontén (Universitetskanslersämbetet), Annika Rembe (Svenska institutet) och Eva Åkesson (SUHF, Uppsala universitet). German Bender ersattes av Åsa Odin Ekman och Josefin Edström ersattes av Gina Bayoumi inför mötet den 5 september 2017. Pam Fredman (International Association of Universities) ingick initialt i referensgruppen, men avsåg sin plats efter att regeringen den 27 april 2017 förordnat henne till särskild utredare för Styr- och resursutredningen (U2017:05).

Utredningen har träffat referensgruppen tillsammans med expertgruppen (se missivet) vid sammanlagt fyra tillfällen under 2017: 4 maj, 5 september, 7 november och 12 december.

Enkät

Utredningen skickade den 5 maj 2017 ut en enkät (se bilaga 4) till samtliga universitet och högskolor. Enkäten syftade till att dels kartlägga och samla goda exempel på internationalisering vid universiteten och högskolorna, och dels fånga upp lärosätenas synpunkter på en nationell strategi för internationalisering av högre utbildning och forskning. Svar inkom från 39 lärosäten.

Statistiskt underlag

Universitetskanslersämbetet och Universitets- och högskolerådet har bistått utredningen med att ta fram och kvalitetssäkra delar av den presenterade statistiken. Statistiska centralbyrån har därutöver tagit fram uppgifter som inte tidigare har funnit tillgängliga avseende longitudinella mobilitetsuppgifter.

Utredningens egna arrangemang och medverkan i andra evenemang

Internationaliseringsutredningen har anordnat två hearingar (den 21 och 22 september) med representanter för lärosätena om förslagen till nationell strategi och goda exempel kring mobilitet samt internationalisering på hemmaplan. Den 24 oktober anordnade utredningen, tillsammans med Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF, och Stockholms universitet, SUHF:s årskonferens på temat strategisk internationalisering.

Utredningen har även medverkat i arrangemang vid Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Svenska Teknik&Designföretagen, Forum för internationalisering, Sidas vetenskapliga råd, Universitets- och högskolerådets internationaliseringsdagar, ministern för högre utbildning och forsknings jämställdhetsexpertgrupp, lärosätenas nätverk för strategisk internationalisering, Svenska institutets frukostseminarium med utlandsmyndigheterna, Natio-

nell utbildningsadministrativ konferens (NUAK), Kungl. Vetenskapsakademien samt STINT.

Möten

Utredningen har träffat representanter för ett stort antal myndigheter och organisationer vid ett eller ett flertal tillfällen: Regeringskansliet (Utrikesdepartementet, Utbildningsdepartementet, Socialdepartementet och Näringsdepartementet), Migrationsverket, Sida, Svenska institutet, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Svenska Unescorådet, Vetenskapsrådet, Formas, Vinnova, Patent- och registreringsverket, Tillväxtanalys, Business Sweden, Humtank, KK-stiftelsen, Knut & Alice Wallenbergs Stiftelse, Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, Riksbankens Jubileumsfond, Stockholms Akademiska Forum, Teknikföretagen, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges universitetslärare och forskare (SULF), Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) samt SUHF:s expertgrupp för internationaliseringsfrågor, Sveriges unga akademi, Nordiska ministerrådets sekretariat samt EU-kommissionen (Generaldirektoratet för utbildning och kultur samt Generaldirektoratet för forskning och innovation). Utredningen har även haft avstämning med Styr- och resursutredningen Agenda 2030-delegationen, Valideringsdelegationen och Delegationen för migrationsstudier. Utredningen har också träffat enskilda personer med kunskap inom området som varit till stor hjälp för utredningens arbete. Internationaliseringsutredningen har fått ta del av många synpunkter och konstruktiva förslag och mött ett starkt engagemang som har varit mycket värdefullt för utredningens arbete. Ett stort tack till alla som har bidragit med sin tid och sina kunskaper!

Lärosätesbesök och resor

Utredningen har besökt några universitet och högskolor för att få en fördjupad bild av lärosätenas internationaliseringsverksamhet: Uppsala universitet, Lunds universitet, Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Högskolan i Skövde och Stiftelsen Högskolan

i Jönköping. Medlemmar ur sekretariatet har enskilt eller gemensamt besökt Belgien, Nederländerna, Norge, Spanien och USA.

Sociala medier

Utredningen har kommunicerat genom utredningens ordinarie hemsida och en Facebooksida.

2.3 Något om begreppen som används

Utredningen använder begreppen ”lärosäten” och ”universitet och högskolor” synonymt. I de fallen statliga universitet och högskolor åsyftas är det särskilt angivet. Med begreppet ”högskolan” menas alla universitet och högskolor om det inte framgår av sammanhanget att det är ett enstaka lärosäte som åsyftas.

Lärare beskrivs i högskolelagen, där det står att det i en lärares arbetsuppgifter får ingå att ha hand om utbildning eller forskning samt administrativt arbete, 3 kap. 1 § högskolelagen (1992:1434). Ofta används dock ordet lärare om den som undervisar och ordet forskare om den som forskar. För att undvika missförstånd använder utredningen därför begreppet ”undervisande och forskande personal” som ett samlingsbegrepp. När det i sammanhanget handlar om endera av dessa kategorier används begreppet lärare alternativt forskare. När det i stället är samtliga anställda vid lärosätet som åsyftas används begreppen anställda eller personalen. Doktorander inkluderas i detta begrepp eftersom de oftast är anställda och deras villkor i stort mer liknar anställdas än de villkor som gäller för studenter på grundnivå och avancerad nivå.

3 Begreppet internationalisering

3.1 Vad är internationalisering inom högre utbildning och forskning?

Universitet och högskolor har alltid i varierande omfattning varit internationaliserade institutioner. Kunskapsproduktionen inom lärosätena har skett med inflytande och medverkan från institutioner och individer i andra länder. Den kunskap och de idéer som har skapats vid universitet har sedan spritts långt utanför universitetens väggar. Universitet är en institution som är betydligt äldre än idén om nationen och som sådan gränsöverskridande. Med nationstankens framväxt blev universiteten mer kopplade till respektive stat och den internationella dimensionen i universiteten minskade. Men vikten av internationellt samarbete inom utbildning och forskning som en grund för fred och ömsesidig förståelse började uppmärksammas på flera håll under mellankrigstiden. I USA grundades Institute of International Education (IIE) 1919, i Tyskland Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) 1925 och i Storbritannien British Council 1934. Olika insatser för att stödja mobilitet bland studenter och forskare skapades. Efter andra världskriget fortsatte denna trend, inte minst i USA som dessutom såg utrikespolitiska och säkerhetspolitiska skäl att stimulera internationalisering av universiteten.

I Sverige tillsattes en utredning vid Universitetskanslersämbetet 1972 om ”motiv och mål för en ökad internationalisering på den högre utbildningens område”. Utredningen presenterade sin slutrapport 1974 (Universitetskanslersämbetet, 1974). Rapporten kan ses som en startpunkt för ett mer strukturerat arbete med internationalisering av den högre utbildningen i Sverige. Den internationaliserade utbildningen skulle enligt utredningen skapa global öppenhet, medvetenhet och handlingsberedskap samt förståelse och respekt för andra folk och kulturer. Ett breddat perspektiv skulle

vara ett led i universitetens strävan att ge studenterna ett allsidigt, kritiskt och värdemedvetet sätt att tänka och angripa problem. I utredningen framhölls också att utbildningen så långt möjligt borde vara jämförbar och konkurrenskraftig med andra länders utbildning.

Begreppet internationalisering av högre utbildning har alltså en förhållandevis lång historia, och frågeställningarna som diskuteras är i viss mån fortfarande de samma i dag som för fyrtio år sedan. Internationalisering av forskning har tagit mindre plats i debatten, möjligen eftersom internationellt samarbete ses som en mer självklar del av forskningsverksamheten. Ännu mindre har kopplingen mellan internationalisering av högre utbildning och internationaliseringen i forskningen diskuterats. Ett flertal internationaliseringsstrategier i olika länder förknippar främst internationaliseringssträvanden med högre utbildning (de Wit, et al., 2015).¹

3.1.1 Definitioner

Internationalisering

Internationalisering avser en process i riktning mot att göra en verksamhet eller en företeelse mer internationell. Internationalisering av universitet och högskolor innefattar en mängd olika aspekter, motiv och former. Forskningen om internationalisering av universitet och högskolor är mycket omfattande; en av orsakerna är att internationalisering är ett paraplybegrepp som omfattar en rad olika dimensioner, angreppssätt och aktiviteter. Utredningen har genomgående valt att använda begreppet internationalisering i betänkanudet. I vissa sammanhang, främst i fråga om forskning, återkommer begreppet ”internationellt samarbete” för att beskriva verksamheten. Utredningen inkluderar det i ”internationalisering”.

Många forskare har försökt ringa in och definiera internationalisering av högre utbildning. Den mest använda definitionen är myntad av den kanadensiska forskaren Jane Knight, enligt vilken internationalisering är (fritt översatt) ”processen att integrera en internationell, interkulturell eller global dimension i syftet, innehållet eller tillhandahållandet av eftergymnasial utbildning” (Knight, 2008).

¹ Se avsnitt 4.2 om olika länders strategier.

På senare år har behovet att föra in fler aspekter och motiv i definitionen av internationalisering börjat uppmärksammas. I linje med detta formulerades, i en rapport skriven för Europaparlamentet 2015, följande definition av internationalisering med utgångspunkt i Jane Knights definition ovan. Internationalisering är (fritt översatt) ”den avsiktliga processen att integrera en internationell, interkulturell eller global dimension i syftet, innehållet och tillhandahållandet av eftergymnasial utbildning, för att öka kvaliteten i utbildning och forskning för alla studenter och anställda och för att bidra positivt till samhället” (de Wit, et al., 2015). Här understryks tydligare vikten av att internationalisering kommer alla studenter och annan personal till del samt det medel internationalisering innebär för att främja andra samhällssektorer. Vidare kan mobilitet inte vara den enda komponenten i internationaliseringen utan internationalisering behöver också ske på hemmaplan. Dessutom framhävs att internationalisering inte är ett mål i sig självt utan bör vara en del i att höja kvaliteten och relevansen av utbildning och forskning. Definitionen tar emellertid främst sikte på högre utbildning även om det nämns att forskningens kvalitet kan höjas genom internationalisering av högre utbildning.

I all enkelhet innebär ett förändrat internationaliseringsbegrepp, så som Hans de Wit med flera påpekar i Europaparlamentsrapporten, en ökad medvetenhet om att internationalisering måste bli mer inkluderande och inte enbart relaterat till en elit inom lärosätena.

Globalisering

Globaliseringen och internationaliseringen är bland de viktigaste samhällsförändringarna för lärosäten i hela världen. Globalisering och internationalisering är sammanflätade fenomen och inte alltid lätta att särskilja. Globalisering är ett brett begrepp som avser den minskade betydelsen av nationella gränser för flödet av pengar, kunskap, människor, värderingar och idéer. Globaliseringen leder till ett ömsesidigt beroende mellan länder och ligger huvudsakligen utanför lärosätenas kontroll. Förutsättningarna för internationalisering påverkas i grunden av globaliseringen. Internationalisering av universitet och högskolor kan ses som ett sätt att utnyttja och hantera globaliseringens effekter i samhället och för att öka kvaliteten i, och synligheten av, lärosätenas verksamhet.

Interkulturell kompetens

Ett syfte med internationalisering av högre utbildning är att ge studenter förmåga att arbeta och samverka i internationella miljöer. För detta krävs inte sällan interkulturell kompetens. Det finns många definitioner av interkulturell kompetens. Inom internationalisering av högre utbildning citeras ofta forskaren Darla K. Deardorff. Hon har beskrivit interkulturell kompetens som ”effektivt och ändamålsenligt beteende och kommunikation i interkulturella situationer” och lyfter fram fem delar som tillsammans bygger upp interkulturell kompetens (Deardorff, 2006):

- Förhållningssätt så som respekt, öppenhet, nyfikenhet som stöttar möjligheten att utveckla kunskap och förmåga.
- Kunskap så som kulturell självmedvetenhet, kulturspecifik kunskap och förståelse för andra världsuppfattningar.
- Färdigheter att kunna ta till sig och bearbeta kunskap så som observation, lyssnande, utvärdering, analys, tolkning och relaterande.
- Interna resultat: dessa förhållningssätt, kunskaper och färdigheter leder i bästa fall till flexibilitet, anpassningsförmåga, ett etnorelativt perspektiv och empati.
- Externa resultat: summan av förhållningssätt, kunskaper och färdigheter liksom de interna resultaten visas genom individens beteende och kommunikation. Detta blir de synliga resultaten av interkulturell kompetens så som det upplevs av andra.
- Omfattningen av en individs interkulturella kompetens beror alltså på i hur stor utsträckning man har tillgodogjort sig de underliggande delarna. Deardorff lyfter fram att interkulturell kompetens är en process utan en slutpunkt och att det därför är lika viktigt att lägga märke till *hur* man får nödvändig kunskap, förmåga och förhållningssätt som de faktiska delarna av interkulturell kompetens. Därför är kritisk reflektion en viktig del i utvecklingen av interkulturell kompetens.

I betänkandet är det Deardorffs definition som utredningen utgår från när begreppet interkulturell kompetens används.

3.1.2 Integrerad internationalisering

De definitioner som diskuterats hittills har inte inkluderat internationellt forskningssamarbete eller samverkan med det omgivande samhället. Men utredningens uppdrag omfattar såväl högre utbildning som forskning vid universitet och högskolor med alla de aspekter av verksamheten som då ingår. Debatten inom området förflyttar sig också mot en mer sammanhållen syn på internationalisering; en strategisk inställning till verksamheten lyfts fram tydligare. I Europaparlamentets rapport om internationalisering (de Wit, et al., 2015) nämns att internationellt forskningssamarbete och internationella strategiska samarbeten prioriteras, tillsammans med studentmobilitet, bland de aktiviteter för internationalisering som europeiska lärosäten genomför. I rapporten rekommenderas också att hinder mellan internationalisering av forskning och utbildning rivs, för ökad synergi och fler möjligheter.

Forskaren Manja Klemenčič har pekat på hur ett strategiskt förhållningssätt till internationalisering, som tar sikte på alla delar av ett lärosätes verksamhet kan göra att graden av internationalisering ökar mer än om internationaliseringen sker inom varje verksamhetsområde separat. Internationalisering inom forskning stärker internationaliseringen av högre utbildning och samverkan och vice versa (Klemenčič, 2017).

Mainstreaming av internationalisering

När det internationella perspektivet ingår som en självklar del i all verksamhet och formar värderingar och grundläggande utgångspunkter för lärosätena, blir internationellt samarbete en nödvändighet och inte bara något önskvärt. Forskarna Hans de Wit (de Wit, 2015), liksom Karola Hahn och Ulrich Teichler (Hahn & Teichler, 2005) kallar detta mainstreaming av internationalisering: internationalisering är inte längre en separat del i ett lärosätes beslutsprocesser, riktlinjer eller strategi utan integreras i andra delar så som utbildning, forskning, personalförsörjning, ekonomi, och administration och stöd till studenter.

Mainstreaming av internationalisering i sin tydligaste form innebär i sin tur att det inte längre behövs en vicerektor för internatio-

nalisering och att internationaliseringsaktiviteter sorteras in under andra verksamheter inom lärosätet.

Integrerad internationalisering

Den amerikanske forskaren John Hudzik (Hudzik, 2015) har beskrivit hur lärosätesledningarna mer aktivt och strategiskt kan sträva efter att integrera internationalisering i all verksamhet. John Hudzik har kallat ett sådant förhållande för ”Comprehensive Internationalisation”, ungefär ”allomfattande internationalisering” eller ”integrerad internationalisering”. Fritt översatt beskrivs detta förhållningsätt så här:

Integrerad internationalisering är ett åtagande att aktivt införa internationella och jämförande perspektiv i all utbildning, forskning och samverkan. Det formar lärosätets grundåskådning och värderingar och berör hela högskolans verksamhet. Det är viktigt att det omfattas av lärosätets ledning, styrningsstruktur, lärare och forskare, studenter och all stödverksamhet. Det är en institutionell nödvändighet, inte bara en önskvärd möjlighet.

Integrerad internationalisering påverkar inte bara all verksamhet på campus utan även lärosätets externa referensramar, partnerskap och relationer. Den globala omstöpningsprocessen av ekonomi, handel, forskning och kommunikation och de globala krafternas inverkan på lokal nivå, ökar dramatiskt behovet av integrerad internationalisering och motiven och syftet med att driva den.

Integrerad internationalisering är en strategisk process som syftar till att anpassa och integrera beslutsprocesser inom olika områden för att öka förutsättningarna för lärosätena att vara globalt orienterade och internationellt sammankopplade institutioner.

Den huvudsakliga skillnaden mellan mainstreamad internationalisering och integrerad internationalisering är graden av engagemang från lärosätets ledning (de Wit, 2015). Mainstreamad internationalisering innebär att ansvaret för internationaliseringen blir decentraliserat till de verksamheter som är närmast berörda men lärosätet har ingen eller svag strategisk sammanhållning när det gäller internationaliseringsaktiviteter.

Integrerad internationalisering förutsätter att alla delar av lärosätet utvecklar sin internationella dimension och att lärosätets ledning tar ett strategiskt sammanhållande ansvar för att undvika fragmentisering och för att säkra att internationalisering integreras i verksamheten.

Konsekvenser för lärosätenas ledning och styrning blir att alla lärosäten behöver en egen strategi, antingen inbäddad i en övergripande strategi eller separat, eftersom lärosäten har olika förutsättningar och mål för sin internationalisering.

Integrerad internationalisering på nationell nivå

Även ur ett nationellt perspektiv är begreppet integrerad internationalisering meningsfullt. Den ömsesidigt förstärkande effekten mellan olika internationaliseringssträvanden finns även här. Internationella aspekter finns inom alla delar av universitets- och högskolepolitiken. Det gör att internationella frågor inte uteslutande kan hanteras som en verksamhet inom en enskild del av ett utbildningsdepartement eller ett särskilt avsnitt av högskole- och forskningspolitikens inriktning. I stället behöver internationella perspektiv, jämförelser och hänsynstaganden vara en aktiv del av verksamheten inom all styrning av universitet och högskolor som hålls samman av en strategisk övergripande inriktning.

Ett framgångsrikt internationaliseringsarbete vid universitet och högskolor är också beroende av att andra delar av samhället upplever att internationaliseringen av lärosätena är önskvärd och viktig för Sverige. Ett exempel på detta är att även andra departement än Utbildningsdepartementet hanterar frågor som ger viktiga förutsättningar för internationaliseringen av universitet och högskolor. Det gäller bland annat Utrikesdepartementet, Justitiedepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet och Näringsdepartementet. En sammanhållen strategi för integrerad internationalisering av universitet och högskolor behöver därför ta hänsyn till och innefatta verksamhet inom dessa departements ansvarsområden.

3.2 Varför internationalisering?

Internationalisering och internationellt samarbete är inte ett självändamål utan är primärt metoder och verktyg för universitet och högskolor att nå ökad kvalitet och relevans i sin verksamhet, för att stärka det svenska samhällslivet i övrigt och bidra till hållbar utveckling nationellt och globalt. Internationalisering är också oftast en flervägsprocess som bygger på samarbete och ömsesidig nytta. Nationella gränser ska inte hindra den högre utbildningens och forskningens möjligheter att utveckla ny kunskap eller ta till sig kunskap som finns utanför vårt lands gränser.

Det finns många motiv och drivkrafter på nationell nivå för internationalisering av högre utbildning och forskning ((Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, 2016) och dessa skiljer sig mellan olika länder och förändras över tid. Motiven på nationell nivå kan också skilja sig från universitetens och högskolornas egna motiv för internationalisering (Knight, 2004). Motiven påverkar hur det internationella samarbetet och internationaliseringen bedrivs och vilka prioriteringar som görs. Forskarna Hans de Wit och Jane Knight har angett fyra huvudsakliga kategorier av motiv: akademiska, politiska, ekonomiska samt sociala och kulturella motiv (de Wit, 2002; Knight, 2004).

Tabell 3.1 Motiv för internationalisering

Akademiska motiv	Politiska motiv	Ekonomiska motiv	Kulturella motiv
Internationell dimension i forskning och utbildning	Utrikespolitik	Tillväxt och konkurrenskraft	Kulturellt främjande
Föra in mer kunskap	Nationell säkerhet	Arbetsmarknad	Personlig utveckling
Institutionsutveckling	Tekniskt bistånd	Nationell efterfrågan på utbildning	
Profil och status	Fred och ömsesidig förståelse	Utbildning som en handelsvara	
Ökad kvalitet	Nationell och regional identitet		
Internationell akademisk nivå			

Fritt återgivet från (de Wit, 2002).

I följande avsnitt diskuteras några av dessa motiv i ett svenskt perspektiv.

3.2.1 Akademiska motiv

I Sverige är utvecklingen av kvaliteten i utbildning och forskning ett huvudmotiv för internationalisering av universitet och högskolor. Hög kvalitet i utbildning och forskning är avgörande för att Sverige ska kunna hävda sig som kunskapsnation. Genom internationella kontakter kan lärosäten jämföra och ställa den egna verksamheten i relation till andras och hämta inspiration, kunskaper och erfarenheter som kan leda till kvalitetshöjning. Samtidigt råder stark konkurrens om forskare, studenter och resurser.

Forskning

Forskningens internationalisering påverkas såväl av interna kvalitets- och relevansrelaterade faktorer som av externa faktorer, såsom nya möjligheter att kommunicera till följd av teknikutvecklingen.

Internationellt forskningssamarbete ses som nödvändig för att öka kvaliteten, inte minst eftersom en stor del av forskningsproduktionen sker utanför det egna landets gränser. Framgångsrik forskning och innovation förutsätter i dag att aktörer i små och medelstora länder har nära kopplingar till internationella kunskapsnätverk. Royal Society har beskrivit skälen till varför forskare samarbetar internationellt (Royal Society, 2011). Den starkaste drivkraften för internationellt forskningssamarbete är oftast de enskilda forskarnas strävan att samarbeta med de mest framstående forskarna inom sitt område. Forskare söker också andra forskare inom sitt område eller andra områden som kan komplettera den egna kunskapen. En enskild forskare vill diskutera, argumentera och samarbeta med de främsta inom sitt vetenskapliga område, oavsett var de befinner sig i världen. På detta sätt kan man tillsammans föra kunskapsfronten framåt på ett mycket effektivare sätt.

Internationellt samarbete kan också ge tillgång till empiriska data som annars inte hade varit tillgängliga. Genom forskningssamarbete kan resurser slås samman för att kunna bygga forskningsinfrastruktur som skulle vara för dyr för ett enskilt land. Internationella forsknings-

infrastrukturer bidrar i sin tur med att skapa forskningsmiljöer som i sig främjar internationellt forskningsamarbete.

Internationellt samarbete kan också bidra till större effektivitet i att lösa gemensamma forskningsproblem och att möta gemensamma globala samhällsutmaningar. Exempelvis har samarbete varit essentiellt för att motverka epidemier som uppstått och som hotat att bli globala pandemier.

När det gäller citeringar av publikationer finns ett tydligt samband mellan internationella sampubliceringar och ökad impact. För varje ytterligare internationell medförfattare till en artikel, följer en ökning av impact för den artikeln, upp till ungefär tio medförfattare. Även om citeringsimpact inte är något klart mått på kvalitet används måttet på nationell nivå för att följa hur välanvänd forskningen är (Royal Society, 2011).

Genom internationell rekrytering kan kvalificerad undervisande och forskande personal och doktorander rekryteras till svenska utbildnings- och forskningsmiljöer. Denna rörlighet bland individer skapar också personliga band mellan olika forskningsmiljöer i världen – vilket i sig bidrar till förutsättningar för forskning av hög kvalitet. Ett allt viktigare motiv för internationellt samarbete är att internationella band skapar ökade finansieringsmöjligheter inom forskningen genom att finansieringskällor i andra länder kan utnyttjas.

För viss forskning kan internationellt samarbete vara en grundläggande förutsättning. Det gäller till exempel om de människor, företeelser eller objekt som forskningen avser finns i ett annat land eller om tillgång till forsknings- och innovationsbaserad infrastruktur som behövs för forskningen, finns i ett annat land.

Den kunskap som skapas vid svenska universitet kan ha sin tillämpning i andra delar av världen, därför är det av stor vikt att svenska lärosäten också har möjlighet att nyttiggöra sin forskning globalt och att publicering av forskningsresultat sker i internationella fora.

Utbildning

Arbetsmarknaden, och samhället i stort, är i ökande utsträckning global eller internationellt influerad på många sätt. Det innebär att interkulturella och internationella perspektiv är viktiga för att förbereda alla studenter för dagens och morgondagens arbetsmarknad. Detta är en helt grundläggande kvalitetsaspekt.

Den kunskap och kompetens som förmedlas till studenter måste utan hinder kunna inkludera det som är tillgängligt utanför Sverige och utbildningen behöver relatera till arbetslivets internationalisering. Universitet och högskolor behöver därför ha tillgång till den stora mängd kunskap som utvecklas i andra delar av världen för att på så sätt öka kvaliteten i sin egen verksamhet och bidra till utvecklingen i Sverige. Av den anledningen är det av stor vikt att alla studenter får internationell erfarenhet och kompetens i sin utbildning, oavsett mobilitet.

Svenska lärosäten samarbetar med lärosäten i andra länder om innehåll och utformning av olika utbildningsprogram. Erfarenhetsutbyte och den kunskap det genererar bidrar till att kvaliteten i utbildningen höjs. Genom att utbildningens innehåll sätts i ett större sammanhang får studenterna förutsättningar att göra internationella jämförelser och reflektioner. Internationellt samarbete kan bidra till större mångfald och nya synsätt till nytta för hela samhället.

3.2.2 Politiska motiv

En generell tendens är att en alltmer integrerad och globaliserad internationell miljö och ökat beroende mellan politikområden gör att gränsen mellan inrikes- och utrikespolitik suddas ut (SOU 2011:21). Högre utbildning och forskning är ett tydligt exempel på detta. Svenska universitets och högskolors avtryck i andra länder utgör en allt viktigare del av svensk statlig verksamhet utomlands och bidrar till bilden av Sverige i andra delar av världen. Detta var också en slutsats som drogs i Globaliseringsrådets rapport Sverige i världen (Ds 2008:82). Forskning och högre utbildning har alltså en koppling till svensk utrikespolitik. De värden som svensk utrikespolitik grundas på: mänskliga rättigheter, demokrati och multilateralt samarbete (regeringen, 2017) är också några av de värderingar som präglar universitet och högskolor.

Inom många områden spelar Sverige en viktig roll i kraft av den kunskap, kompetens och de värderingar som finns här. Universitet och högskolor har en central roll i att utveckla och vidareförmedla dessa värden i det svenska samhället. Men den kunskap, kompetens och värderingar som utvecklas och förmedlas vid universitet och högskolor bidrar också till utveckling i andra länder och till att lösa globala samhällsutmaningar. Bland de globala samhällsutmaningar som inte kan lösas utan kunskapsintensivt internationellt samarbete finns de som är utgångspunkt för Agenda 2030 om hållbar utveckling (se avsnitt 8.6.5).

Lärosätena spelar också en avgörande roll när det gäller att möta globaliseringens utmaningar och stärka konkurrenskraften hos länder och regioner. Som Globaliseringsrådet konstaterade i sin slutrapport Bortom krisen. Om ett framgångsrikt Sverige (Ds 2009:21) är kunskap vår tids viktigaste produktionsfaktor. Sveriges förutsättningar för tillväxt, sysselsättning och framtida välbefinnande är enligt Globaliseringsrådet intimt förknippade med kvaliteten på den högre utbildningen och forskningen och landets attraktionskraft för högkvalificerade personer.

Internationalisering av högre utbildning och internationellt samarbete inom forskning är också en viktig del i det som kallas offentlig diplomati. Offentlig diplomati eller vetenskapsdiplomati är en del som kan beskrivas som när en stat kommunicerar med befolkningen i andra länder för att skapa förståelse för det egna landets idéer och ideal, dess institutioner, kultur och politik. Många länder utnyttjar forsknings-samarbete för att stödja politiska målsättningar så som fred, säkerhet, humanitärt bistånd och ekonomisk utveckling. Mobilitet av personer är ett viktigt medel i den offentliga diplomatin. Många länder utnyttjar den högre utbildningens och forskningens roll i utrikespolitiskt syfte för att upprätthålla och stärka sitt inflytande i andra länder.

Vetenskapsdiplomati

Vetenskapen kan användas för att stärka politiken eller det diplomatiska samspelet mellan länder och vice versa. Målen för sådan vetenskapsdiplomati kan vara internationell stabilitet, ekonomiska intressen, gemensamma vetenskapliga ansträngningar eller gemensam forskningsinfrastruktur. Vetenskapsdiplomati, eller på engelska "science

diplomacy” kan indelas i tre olika dimensioner (Royal Society, 2010 och Global Research Council, 2017):

- Science in diplomacy
- Diplomacy for science
- Science for diplomacy.

Med ”science in diplomacy” avses att vetenskapen ger politiken råd, till exempel de policyrelevanta vetenskapliga bedömningar som den vetenskapliga organisationen IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) ger inför FN:s politiska klimatförhandlingar (Rummukainen, 2017).

Med ”diplomacy for science” avses att underlätta internationella forskningssamarbeten, som t.ex. att dela och samutnyttja gemensam forskningsinfrastruktur som CERN (the European Organisation for Nuclear Research) och ESS (European Spallation Source).

Med ”science for diplomacy” avses att använda vetenskapligt samarbete för att förbättra bilaterala relationer till exempel genom att stimulera forskningssamarbete. Formaliserat forskningssamarbete är ofta en viktig del i fördjupade bilaterala relationer mellan Sverige och andra länder. Sverige har ett antal bilaterala avtal där forsknings- och innovationssamarbete utgör ett huvudsakligt samarbetsområde eller är en del av ett avtal om samarbete inom andra områden. Det europeiska ramprogrammet för forskning är också ett exempel på detta.

I EU-kommissionens strategi för internationellt forsknings- och innovationssamarbete anges att det internationella samarbetet inom forskning och innovation bland annat bör ses som ett sätt att nå bredare politiska mål inom Europa 2020-strategin såsom att bidra till unionens externa politik (EU-kommissionen, 2012). Kommissionen menar att vetenskapsdiplomatis roll är att förbättra relationerna med viktiga länder och regioner.

Kunskap om andra länder och kulturer har setts som utrikespolitiskt och säkerhetspolitiskt avgörande i USA. Universitet i USA har stimulerats med federal finansiering framför allt från utrikesdepartementet och försvarsdepartementet för att utveckla bland annat mobilitetsprogram. Dessa insatser har motiverats som bidragande till fred och ömsesidig förståelse och universiteten och studentmobiliteten har setts som verktyg för landets offentliga diplomati.

(Åkerlund, 2016; O'Mara, 2012). Den kinesiska staten finansierar så kallade Konfuciusinstitut, dvs. utbildnings- och forskningsmiljöer vid utländska universitet med särskild inriktning på Kina i syfte att stärka bilden av Kina utomlands. Kina gör också stora insatser för att locka afrikanska studenter att studera i Kina i syfte att skapa band till Afrikas kommande generation av forskare och ledare. Den erfarenhet som dessa studenter får i Kina kan ge dem en mer positiv syn på Kina och kinesisk verksamhet och politik i framtiden (Breeze & Moore, 2017). Sverige har på liknande sätt och under lång tid arbetat med stipendier och bidrag riktade till studenter och forskare. (Åkerlund, 2016). Åkerlund visar också att de stipendier som Svenska institutet har hanterat sedan 1945 och framåt under olika perioder har haft de flesta av de funktioner som presenterats av Hans de Wit (se ovan).

När Sverige nyligen avbröt huvuddelen av utvecklingssamarbetet med Kambodja på grund av den politiska utvecklingen i landet undantogs biståndet till utbildning och forskning. Detta har också varit fallet vid ett flertal tillfällen då biståndet drastiskt skurits ned av politiska skäl.

Efter svala politiska kontakter mellan Sverige och Kungariket Saudiarabien 2015 identifierades samarbete inom högre utbildning och forskning som ett av de områden där länderna kunde samarbeta närmare.

Utvecklingspolitiska motiv

Högre utbildning och forskning har blivit allt viktigare som drivkraft för ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft även i låginkomstländer, liksom en förutsättning för att uppnå hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Många av utmaningarna är globala men kräver lokala lösningar. Utbildning och forskning utgör viktiga hörnstenar för att bygga upp egen kompetensförsörjning liksom politiska och samhällsliga institutioner. Högre utbildning är centralt när det gäller att uppfylla de kunskapskrav som krävs för ekonomisk utveckling genom sysselsättningskapande, bättre styrning, ökat entreprenörskap, rörlighet mellan generationer och ett starkare civilt samhälle (Pillay, 2011). Världsbanken har pekat på ett tydligt samband mellan att ha en högre utbildning och att ha en positiv syn på demokrati (World

Bank, 2017). Tillgång till högre utbildning och forskning har också stor betydelse när det gäller att nå miljömässiga hållbarhetsmål.

Genom ömsesidigt partnerskap inom forskning och utbildning mellan svenska lärosäten och institutioner i låg- och medelinkomstländer kan kvaliteten i verksamheten hos bägge samarbetsparter stärkas. Samarbete med universitet i tillväxtländer inom vetenskap kan leda till förnyelse av det svenska kunskaps- och innovationssystemet och hållbar svensk konkurrenskraft, genom inflöde av nya metoder, tankesätt och teknologier. Svenska lärosäten bidrar genom stöd till kapacitetsutveckling också till att inkludera institutioner i låginkomstländer i den internationella akademiska gemenskapen och bidra till utvecklingen av självständiga forskningsmiljöer. Genom samarbetet kan låginkomstländer skapa egen tillgång till kompetensförsörjning av hög kvalitet för den egna arbetsmarknaden. Detta bidrar till såväl tillväxt, välfärd och utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter. Rekryteringen till högre utbildning i låginkomstländer är ofta skev. Stöd för breddad rekrytering är därför också relevant. Samarbete med låg- och medelinkomstländer breddar också forskningens frågeställningar och perspektiven i utbildningsprogram och bidrar därmed till att främja kvaliteten i den egna verksamheten. Samarbetet leder också till att relationer skapas för samarbete med framtida mer utvecklade forsknings- och utbildningsnationer.²

I 1974 års internationaliseringsutredning lyftes internationell solidaritet och gemensamma globala utmaningar fram som det främsta motivet till den högre utbildningens internationalisering (Universitetskanslersämbetet, 1974). I den så kallade Arushadeklarationen om högre utbildning för alla från 2015, underströk rektorer och representanter för 15 svenska och 17 afrikanska lärosäten liksom 13 andra internationella organisationer, att det bidrag som högre utbildning och forskning ger är centralt för att målen inom Agenda 2030 ska kunna uppnås.

² Hur sambandet mellan högre utbildning och utvecklingssamarbete ser ut i Sverige beskrivs ingående i Högre utbildning i utvecklingssamarbetet – En analys av högre utbildning inom ramen för svenskt utvecklingssamarbete och politiken för global utveckling (Ds 2011:3). Även Sverker Sörlin och David Nilsson har på uppdrag av Expertgruppen för biståndsanalys (EBA) analyserat svenskt forskningsbistånd ur ett historiskt perspektiv och i relation till dagens globala utmaningar i rapporten *Research aid revisited: Understanding Swedish research aid in the current state of world development – a historically grounded analysis of future policy options* (Sörlin & Nilsson, 2017).

I mötet mellan utvecklingspolitik och politiken för högre utbildning och forskning finns många möjligheter till synergier och dessa möjligheter har i mycket begränsad utsträckning tagits tillvara. Ett exempel är den forskningspolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) där internationellt utvecklingssamarbete inte omnämns alls. Det finns också potentiella målkonflikter. Det gäller exempelvis i fråga om vilken forskning som ska vara föremål för stöd. Pengar från det internationella utvecklingssamarbetet har som huvudsyfte att stödja forskning som prioriteras i mottagarlandet, medan annan finansiering har som uppgift att stödja och stärka svensk forskning. Ofta sammanfaller dessa i val av forskningens tematiska fokus. I fråga om högre utbildning finns också en risk att målet att rekrytera många utländska studenter kan bidra till så kallad brain drain i låginkomstländer. Införandet av studieavgifter har också påverkat möjligheten för studenter från låginkomstländer att studera i Sverige negativt.

Global hållbarhet

Högre utbildning och forskning har en viktig roll i att skapa förutsättningar för att nå de globala målen för hållbar utveckling som slagits fast i Agenda 2030. Målen rör såväl lokala som globala frågor och innehåller mål där både forskning och utbildning är en del av lösningen. Genom de globala nätverk som universitet och högskolor byggt upp och som i ökad omfattning innefattar lärosäten i låg- och medelinkomstländer skapas möjligheter att utveckla kunskap som kan bidra till svar på gemensamma globala utmaningar.

3.2.3 Ekonomiska motiv

Sverige betraktas som ett av de mest innovativa och kunskapsbaserade länderna i världen. Universitet och högskolors del i det svenska ”innovationssystemet” blir allt viktigare för bilden av Sverige utomlands. Många länder försöker eftersträva den innovationskraft och kunskapsintensitet som Sverige står för. Det samarbete som svenska universitet och högskolor har i förhållande till företag och offentlig sektor ses som en förebild. Därför tilldrar sig universitet och högskolor allt större

uppmärksamhet i internationella sammanhang. Kontakter med svenska lärosäten betraktas som en väg till att ta del av det svenska innovationssystemet. Lika viktigt är det för svenska aktörer att etablera samarbeten med lärosäten, företag och organisationer i länder och regioner med framstående forskning eller innovationskraft.

Globaliseringen innebär bland annat att länder och regioner konkurrerar allt hårdare om de globala kunskapsresurserna. Forskning och högre utbildning är för många länder nyckeltillgångar för att stödja ekonomisk tillväxt, människors välfärd och en hållbar samhällsutveckling. Detta yttrar sig bland annat i en konkurrens om att rekrytera kvalificerade forskare och experter, oavsett ursprung, för att få dem att arbeta vid lärosätena eller inom andra delar av samhället.

Även genom att attrahera utländska studenter som stannar efter studierna kan ett land få tillgång till internationell kompetens, till exempel i syfte att stödja innovation och ekonomi i övrigt, och lindra effekterna av en åldrande befolkning (OECD, 2017). Utländska studenter påverkar värdlandets ekonomi positivt, oberoende om studenterna betalar studieavgift. Flera studier där de ekonomiska effekterna av utländska studenter i olika länder jämförts visar att de ekonomiska effekterna av inresande studenter är positiva på både kort och lång sikt. En gemensam slutsats för flera av dessa studier är att de positiva effekterna av studentmobilitet blir särskilt stora för värdlandet om studenterna stannar och hittar ett arbete. Av en nederländsk studie framgår att om endast 2,5 procent av studenterna skulle stanna för att arbeta i landet skulle det få positiva effekter på de offentliga finanserna (Centraal Planbureau, 2012). Liknande studier finns i andra länder såsom Danmark (Styrelsen for Universiteter og Internationalisering, 2013), Finland (Cimo, 2014), Tyskland (Prognos AG och DAAD, 2013), USA (Institute of International Education, 2017; NAFSA, 2017).

En stor del av dagens internationella utbildningssektor har ekonomiska drivkrafter. Särskilt anglosaxiska lärosäten strävar efter och tvingas att rekrytera många studieavgiftsbetalande studenter för att kunna finansiera lärosätenas övriga verksamhet. Det gör att de i allt högre utsträckning utnyttjar kommersiella metoder i sitt arbete. I Sverige har den situationen inte uppstått fullt ut. En ökande andel utomeuropeiska inresande studenter betalar i dag anmälningsavgift och studieavgift i Sverige, men dessa avgifter ska bara täcka kostnaderna för de betalande studenternas utbildning. Till skillnad från

många andra länder har den offentliga finansieringen av svenska universitet och högskolor ökat under senare år. Ökad kvalitet och internationell synlighet är i stället de viktigaste argumenten för svenska lärosäten att rekrytera internationella studenter. För några lärosäten närmar sig dock storleken på studieavgiftsintäkterna en sådan nivå att de har betydelse för lärosätets ekonomi. Särskilt i lägen då ett lärosäte inte kan expandera på grund av att det har nått takbeloppet, utgör studieavgiftsfinansierad verksamhet en möjlighet att ytterligare öka omfattningen av utbildning vid lärosätet. Expansion av lärosätets utbildningsverksamhet kan i det perspektivet bli en drivkraft även för svenska lärosäten att göra ännu större ansträngningar att rekrytera studieavgiftsbetalande studenter.

Den ökade kommersialiseringen internationellt påverkar även svenska lärosäten som verkar på samma arena för studentrekrytering som lärosäten i andra länder.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning

En av den högre utbildningens viktigare funktioner är att bidra till kompetensförsörjning på arbetsmarknaden. Ekonomin blir allt mer internationaliserad och svenska företag och organisationer agerar globalt. Det innebär att även arbetsmarknaden är starkt influerad av trender och krav på den internationella nivån, vilket rekryteringen av forskare och experter till företag och andra verksamheter visar.

Svenska företag har under lång tid pekat på problem med kompetensförsörjning och att det i Sverige saknas tillräckligt många utbildade inom vissa områden. En möjlig lösning som företagen har pekat på är att rekrytera fler utländska studenter till de relevanta utbildningarna på universitet och högskolor med en förhoppning om att dessa studenter senare ska stanna och arbeta i Sverige. Den majoritet av de utländska studenterna som inte väljer att stanna i Sverige utgör också en rekryteringsbas för svenska företag i utlandet.

Arbetsmarknaden för studenter efter avslutad utbildning blir allt mer internationell, oavsett om man arbetar i Sverige eller utomlands och studenterna behöver förberedas för den situationen. Små nystartade tillväxtföretag har inte sällan en global marknad från starten av sin verksamhet. Det är ett tecken på att de studenter och tidigare studenter som startar och driver dessa företag behöver ha en vana att

kommunicera och agera internationellt. En synpunkt som ofta framförs från arbetsmarknadens parter är att den studerande har tränat sina generiska förmågor, det vill säga sin förmåga att kommunicera skriftligt och muntligt och att samarbeta, sin analytiska förmåga, sin förmåga att tänka kritiskt och att tänka i nya banor med nya perspektiv. En del av detta kan man också kalla internationella och interkulturella förmågor.

Många länder, särskilt låg- och medelinkomstländer, upplever en snabb ekonomisk och demografisk utveckling och har behov av att på kort tid öka antalet högutbildade i befolkningen. Uppbyggnaden av egna universitet och högskolor går inte tillräckligt snabbt för att fylla de nationella behoven. Som ett resultat finansieras högre utbildning ofta privat. Det händer också att högre utbildning har kvalitetsrelaterade problem som resultat av snabb utbyggnad. Därför väljer unga människor i många av dessa länder att studera utomlands. Vissa länder har dessutom valt att ekonomiskt aktivt stödja egna studenters möjligheter att studera utomlands. Brasilien, Indonesien och Saudiarabien är exempel på sådana länder. Många tillväxtländer som har brist på egen utbildningskapacitet stödjer utländska lärosätens etablering i landet för att snabbt få tillgång till utbildningsplatser.

3.2.4 Kulturella och sociala motiv

Internationella kontakter mellan studenter och forskare kan bidra till att sprida kunskaper och värderingar från ett land till ett annat. Många länder stöder också undervisning i det egna landets språk, kultur och samhällsliv i andra länder. Ett exempel är det stöd som Svenska institutet ger till svenskundervisningen vid en rad universitet i andra länder i form av litteratur och läromedel, gästföreläsarbidrag, korttidsstipendier till lärare och studenter för vistelser i Sverige, lärarkonferenser, lektorsstipendier och så vidare.

I samband med EU-ministermötet i Göteborg i november 2017 signalerade EU-kommissionen en betydande ambitionshöjning när det gäller utbildningssamarbete i Europa i syfte att stärka europeisk identitet genom utbildning och kultur. Initiativet omfattar en lång rad områden och inkluderar studentmobilitet, universitetssamarbeten, lärarutbildningssamarbete och ömsesidigt erkännande av utbildningsbevis.

De sociala motiven har framför allt att göra med individens utveckling. Mobilitet bland studenter, forskare och annan personal skapar ökad förståelse mellan kulturer, nationer och världsdelar. Denna ömsesidiga förståelse bidrar även till en breddad och fördjupad Sverigebild utomlands och i förlängningen till potentiellt ökad handel, fred, säkerhet och kulturellt utbyte.

4 Omvärldsfaktorer

4.1 Globala frågor med påverkan på lärosätenas internationalisering

Högre utbildning och forskning i Sverige påverkas i stor utsträckning av läget i omvärlden. Nedan lyfts några globala frågor som har stor påverkan på internationaliseringen inom högre utbildning och forskning.

I OECD:s Trends Shaping Education 2016 anges fem områden med inverkan på utbildning: globalisering, framtiden för nationalstaten, storstädernas roll, familjeangelägenheter och teknisk utveckling (OECD, 2016). Många områden som omfattas av globalisering är sammanvävda, t.ex. hur miljöhot berör frågor om ojämlikhet och fattigdom. Att lösa globala utmaningar såsom klimathotet och frågor rörande energi-, mat- och vattenförsörjning, säkerhet, och urbanisering förutsätter omfattande internationellt samarbete inom forskning och högre utbildning. Rapporten redovisar också en ökad invandring till OECD-länderna och lyfter frågor om såväl stöd till nyanlända personer som system för erkännande av tidigare meriter som relevanta för utbildningssektorn. Vikten av att hitta och utveckla lösningar lyfts fram i bl.a. Unescos World Science Report Towards 2030 (Unesco, 2016). Detta är också ett viktigt tema i såväl regeringens forskningspolitiska proposition 2016 (prop. 2016/17:50) som EU:s ramprogram för forskning och innovation Horizon 2020.

4.1.1 Ökat samarbete genom större rörlighet och utvecklad kommunikationsteknologi ...

Rörligheten av varor, tjänster och människor ökar och den allt intensivare användningen av information och kommunikationsteknologi överbryggat avstånd och minskar kostnader. Härigenom kan

samarbetet över gränser ta nya former och bli djupare. För universitet och högskolor har detta lett till ökande rörlighet för idéer, studenter och anställda. Det har också lett till utökade möjligheter till samarbete och till spridning av kunskap. Den här utvecklingen ställer större krav på lärosätenas förmåga att samarbeta internationellt och att förbereda studenterna på ett globaliserat samhälle och arbetsliv.

Teknikutvecklingen, och särskilt digitaliseringen, är en avgörande trend för utbildning. Andelen internetanvändare i världen ökar snabbt, från 18 procent 2006 till 46 procent 2016. I OECD länderna ökade andelen från 61 procent till 79 procent under samma period (Världsbanken, 2017). Andelen internetanvändare är som störst i de nordiska länderna, bland personer mellan 16–24 år och bland högutbildade (OECD, 2014). Digitalisering och automatisering kan ändra förutsättningarna i grunden för arbetslivet, vid lärosätena och i samhället i stort.

4.1.2 ... men också ökad konkurrens

Paradoxalt nog innebär den minskade betydelsen av gränser också ökad konkurrens mellan länder (Ds 2008:82). Ökat samarbete och ökad konkurrens går hand i hand. Mats Benner pekade på detta faktum i Ledningsutredningens betänkande Utvecklade ledning av universitet och högskolor där han bland annat beskrev hur lärosäten i allt högre grad strävar efter internationell synlighet och hur de jämför sig med varandra nationellt och globalt (SOU 2015:92). Ur den här synvinkeln kan också många lärosätens ambivalenta förhållande till olika internationella rankingar förstås.

Med ökad rörlighet av människor, resurser och kunskap har sedan 2000-talet verksamheten vid många lärosäten alltmer präglats av ökad konkurrens om studenter, forskare, resurser och placeringar i rankingstabeller mellan lärosäten. Internationaliseringen har blivit allt mer komplex sett till aktörer och internationalisering sker i en mängd olika former och berör fler politikområden. Därigenom har också internationalisering blivit en allt viktigare strategisk aspekt för lärosätetsledning.

Nya aktörer inom forskning och högre utbildning har fått allt större betydelse inte minst genom att tillväxtländer satsar stora resurser på utveckling av högre utbildning, forskning och innovation.

I många tillväxtländer har också en växande medelklass råd att satsa privata medel på sina barns utbildning. Allt större andel av världens forskning och högre utbildning produceras i länder utanför Europa och andra delar av västvärlden. Företag blir allt mer mobila i sina investeringar och små och medelstora företag spelar en större roll i internationell konkurrens.

4.1.3 Fler forskare

Globaliseringen har ändrat förutsättningarna för forskare och strukturerna för forskning. År 2013 fanns över 7,8 miljoner forskare i världen som finansierades med resurser på 1 500 miljarder US-dollar (Unesco, 2015). Tillsammans publicerade de 2,9 miljoner Scopuspublikationer⁵ år 2016, varav 20 procent var internationella sampublicationer (Elsevier B.V, 2017). Investeringar i forskning och utveckling fortsätter att öka i flera länder (OECD, 2017). Ett resultat av detta är att antalet forskare ökar liksom antalet forskningspublikationer. Ett ökande antal av publikationerna utgörs av internationella sampublicationer (Vetenskapsrådet, 2017).

Internationella forskningsnätverk har blivit allt mer utbredda genom tillgången till snabb och billig kommunikation. Även förutsättningarna för datainsamling och analys har påverkats. Forskare söker samarbetspartners inom sitt forskningsområde och geografiska avstånd har allt mindre betydelse. Samtidigt ökar de forskningsmedel som är tillgängliga för internationella forskningssamarbeten. För forskare kan finansiering vara en betydande drivkraft för internationalisering. EU:s forskningsstöd bygger i hög utsträckning på internationellt samarbete framför allt inom men även utanför EU. Det händer att forskargrupper startar aktiviteter eller nätverk utomlands för att på det sättet få tillgång till utländsk finansiering.

Allt detta leder till att gränserna mellan nationella forskningssystem långsamt blir allt otydligare. Detta ställer i sin tur krav på lärosäten att kunna agera internationellt.

⁵ Scopus är en databas för sammanfattningar, referenser och hänvisningar i artiklar i forskningstidskrifter.

4.1.4 Högre utbildning som inkomstkälla eller samhällsnytta

I flera länder har högre utbildning blivit en viktig ekonomisk inkomstkälla för lärosäten och för samhället i stort. Särskilt i anglosaxiska länder så som Australien, Storbritannien, Kanada och USA bidrar studenters studieavgifter till finansiering av lärosätenas övriga verksamhet. Högre utbildning för utländska studenter betraktas precis som turism som en viktig inkomstkälla för nationen. Det har lett till ett kommersiellt förhållningssätt kring högre utbildning i dessa länder och det har haft en mycket tydlig påverkan på den internationella arenan för högre utbildning.

I europeiska länder i övrigt dominerar synen på högre utbildning som något som är bra för samhället i stort och som ska finansieras offentligt ("public good"). Det innebär till exempel att studieavgifter oftast är lägre eller inte tillämpas alls. Bland andra Sverige, Danmark, Nederländerna och Finland har valt en väg mellan dessa system, där huvudregeln är att högre utbildning har låg studieavgift eller är avgiftsfri, men att studenter från länder utanför EU/EES ska finansiera kostnaden för sin högskoleutbildning. Svenska lärosäten har begränsat ekonomiskt intresse av att öka andelen studieavgiftsbetalande studenter eftersom avgiften bara ska täcka lärosätets faktiska kostnad, däremot finns andra viktiga drivkrafter.

4.2 Andra länders internationaliseringssträvanden

För att förstå var Sverige befinner sig i dag och hur riktningen framåt bör se ut, behöver vi inte bara ha en generell omvärldsanalys och analysera läget inom landet. Vi behöver också se var andra länder befinner sig i förhållande till Sverige och hur vi relaterar till omvärlden. Fokus i denna del ligger på andra länders insatser för internationalisering av högskolesektorn samt vårt internationella samarbete i Norden och Europa (OECD, 2017; Universitetskanslersämbetet, 2017; Vetenskapsrådet, 2017).

I Europaparlamentets rapport *Internationalisation of Higher Education* (de Wit, et al., 2015) undersöks internationaliseringsstrategier inom högre utbildning i huvudsak inom europeiska länder, men ett antal icke-europeiska länder ingår också. Nationella internationaliseringsstrategier blir allt vanligare, och de flesta strategier är fokuserade på mobilitet, ekonomiska vinster och attraktionskraft.

Flertalet internationaliseringsstrategier på nationell nivå är främst fokuserade på högre utbildning, men det finns exempel på strategier som avser all verksamhet inom universitet och högskolor såsom den finska strategin (se nedan) och den spanska (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2014).

Europaparlamentsrapporten innehåller 17 landöversikter, däribland för Finland, Nederländerna, Norge, Kanada och Tyskland. Sverige ingår däremot inte. Utredningen beskriver förhållandena i dessa länder jämfört med den svenska situationen nedan.

4.2.1 Finland

År 2008 lanserades den första finländska internationaliseringsstrategin för 2009–2015. Strategin omfattar främst studentmobilitet, utbyten och internationella examensstudenter. Detta har följts upp via kvantitativa indikatorer på internationalisering som också är grund för resurstilldelning till universiteten och högskolorna. Exempel på indikatorer som följs upp på samtliga lärosäten är graden av studentmobilitet, antal internationell personal och internationella studenter på masternivå liksom doktoranders resultat, graden av internationell forskningsfinansiering och antal internationella forskningspublikationer.

De finländska lärosätena har tagit allt större ansvar för sin internationalisering och har utvecklat allt fler utbildningar på engelska, framför allt på masternivå och doktorandnivå. År 2015 studerade cirka 20 000 internationella studenter i Finland, varav drygt 40 procent är från Europa och drygt 40 procent från Asien. Andelen utresande studenter i Finland har ökat markant, med 39 procent från 2003 (7 555) till 2016 (10 474). Ungefär en fjärdedel av de finländska studenterna deltar i studentmobilitet under sin utbildning.

Den finländska regeringen har fastställt nya riktlinjer för internationalisering för perioden 2017–2025, där såväl forskning som utbildning berörs. I denna lyfts sju olika områden:

1. Internationell attraktionskraft genom vetenskaplig förnyelse och spetsforskning,
2. Finland är ett hem för högklassig utbildning,
3. Fart på finländsk kunskapsexport,

4. Välkommen till Finland,
5. Kraft bakom finländska budskap i den internationella debatten,
6. Brohuvuden i världen och
7. Involvera kvalificerade utlandsfinländare och alumner.

4.2.2 Nederländerna

Nederländernas politik för internationalisering av högre utbildning har blivit mer enhetlig och strukturerad på senare år, enligt Europaparlamentsrapporten. År 2014 infördes exempelvis ett nytt nationellt stipendieprogram för att göra Nederländerna mer attraktivt för utländska talanger, och för att ge talangfulla nederländska studenter möjligheten att studera utomlands. Det infördes efter önskemål från universitetet, som också föreslagit att förenkla reglerna för transnationell utbildning och för att rekrytera studenter och personal från utlandet.

Nuffic är den myndighet som ansvarar för att administrera de nationella och internationella programmen för mobilitet, och myndigheten har en central roll för internationaliseringen av högre utbildning i Nederländerna. Nuffic har även kontor i elva länder runt om i världen, som har som främsta uppgift att marknadsföra nederländsk utbildning. I Nederländerna används också det nationella systemet för kvalitetssäkring för att skapa incitament för lärosätena att arbeta med internationalisering av verksamheten. Det nationella kvalitetssäkringsorganet NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie) skapat en speciell bedömningsprocess som hela lärosäten, enskilda institutioner eller program kan genomgå på eget initiativ och som kan resultera i en utmärkelse som visar på en hög nivå av internationalisering.

4.2.3 Tyskland

Av de länder som beskrivs här, har Tyskland satsat mest på att skapa förutsättningar för internationalisering av högre utbildning. Det tydligaste uttrycket för det är de olika utbytes- och stipendieprogram som administreras genom DAAD – the German Academic Exchange Service. Stipendierna är riktade både till tyskar som vill åka utomlands, och till personer som vill komma till Tyskland för att studera eller forska. DAAD informerar om och marknadsför tysk högre utbild-

ning och internationellt samarbete i stort genom sin samverkan med andra liknande organisationer världen över. DAAD erbjuder också utbildningar och symposier om internationalisering för undervisande och administrativ personal inom högre utbildning. Organisationen har 18 internationella kontor och 55 informationscentrum i 58 länder, där forskare och studenter kan få råd om utbytesprogram och stipendier med mera. DAAD:s budget uppgick 2013 till över 429 miljoner euro. Under 2012 avsattes 83 miljoner euro för att stödja universitet och högskolor i Tyskland att utveckla strategier för internationalisering.

Inom ramen för satsningen ”German Excellence Initiative” 2012–2017 har stora ekonomiska resurser avsatts särskilt för aktiviteter som syftar till internationalisering. Ytterligare ett exempel på åtgärd är att DAAD tillsammans med det federala utbildningsministeriet har lanserat kampanjen ”Go out!” med det uttalade målet att minst 50 procent av studenterna i det tyska högskoleväsendet ska studera minst en termin utomlands under sin studietid.

En annan aktör som nämns som viktig är den tyska rektorskonferensen. Den har organiserat en granskning av internationalisering på universiteten som utmynnat i ett antal rekommendationer till de lärosäten som låtit sig granskas.

Ett mål i 2008 års tyska strategi för internationalisering handlar om att öka antalet inresande studenter genom att förbättra urvals- och antagningsprocesserna och att tillhandahålla bättre information om möjligheter att stanna i Tyskland. Här finns också ett mål om att attrahera fler internationella forskare genom att involvera internationella doktorander i forskningsprojekt och på så sätt få dem att vilja stanna – temporärt eller permanent – i Tyskland efter avlagd doktorsexamen. De åtgärder man har satsat på för att nå målen är till exempel service till internationella studenter via den på olika platser i landet etablerade ”accreditation service”, ”Uni-assist”. Det innebär hjälp med att ansöka om olika uppehålls- och arbetstillstånd och verifiering av studiemeriter. På regional och kommunal nivå erbjuds internationella studenter (även inhemska studenter och så särskilt låginkomsttagare) stöd i form av exempelvis hjälp med bostad och rådgivning till familjer.

Det tycks också som att den aktiva politiken i Tyskland har gett resultat: Tyskland är det femte mest populära landet för studenter runt om i världen att åka till och varje år spenderar hela 33 procent av

studenterna inom högre utbildning i Tyskland tid utomlands enligt siffror från 2013.

4.2.4 Kanada

Kanada skiljer sig från de här beskrivna europeiska länderna. Kanada är en federation med en decentraliserad struktur. På den federala nivån finns inte något utbildningsministerium utan det är the Department of Foreign Affairs, Trade and Development som ansvarar för frågor som rör internationalisering av utbildning. Även i Kanada är idealet att utveckla ett globalt orienterat utbildningssystem som förbereder studenterna för att spela en aktiv roll i det globala samhället, men frågan hanteras inom ramen för handelspolitiken, vilket har att göra med provinsernas och den federala nivåns olika befogenheter. Kanada deltar visserligen i olika utbytes- och stipendieprogram på olika nivåer men endast cirka 3 procent av studenterna i Kanada utnyttjade år 2014 möjligheten till utlandsstudier, enligt rapporten.

År 2014 lanserades en nationell strategi för internationalisering av högre utbildning, the International Education Strategy. Strategin är en komponent i Kanadas ”Global Markets Action Plan”. I strategin ingår även mål om utgående mobilitet. Det åligger främst universitetet och högskolorna, som har stark autonomi, att själva uppmuntra studenter att studera utomlands en del av sin utbildningstid.

I rapporten lyfts Kanadas invandringspolitik fram som en faktor som har stor inverkan på graden av internationalisering inom högre utbildning i landet. Politiken stödjer att studenter som genomgått en utbildning i Kanada stannar i landet efter avslutade studier. Internationella studenter betraktas som framtida kompetent arbetskraft, och det finns ”immigration programmes” som studenter följer för att bli berättigade uppehållstillstånd efter examen. Kraven inbegriper språkkunskaper i minst ett officiellt språk i Kanada och relevant arbetslivserfarenhet från en arbetsplats i Kanada. Särskilt i regioner som har arbetskraftsbrist är intresset för internationella studenter stort. Lokalt finns till exempel mentorsprogram som stödjer utländska studenter som har tagit examen att etablera sig på arbetsmarknaden.

4.2.5 Liknande målsättningar, men tyngdpunkten varierar

Många aspekter går igen i de flesta strategier, men tyngdpunkten varierar. Huvudfokus bland de europeiska länderna ligger på temporära vistelser, internationalisering på hemmaplan samt integrerad internationalisering, medan fokus i Kanada har varit arbetskraftsinflödet. Det handlar också om att förbereda studenterna för att delta i det globala samhället, den gemensamma arbetsmarknaden och den globala ekonomin. Man önskar också forma ”globala medborgare” med förmåga att interagera med människor från olika kulturer. Den tyska internationaliseringsstrategin (Federal ministry of education and research, 2017) lyfter tydligt fram internationaliseringens och universitetens och högskolornas roll i att lösa gemensamma globala utmaningar.

Internationalisering av högre utbildning ses som en nödvändighet för att stärka konkurrenskraften på den globala ”utbildningsmarknaden”, och för att möjliggöra rekrytering av duktiga studenter, forskare och blivande arbetskraft till det egna landet. Kapacitetsutveckling, eller utvecklingssamarbete inriktat på utbildning, är ytterligare ett syfte med internationalisering av högre utbildning i de länder som här beskrivs.

De undersökta länderna har alla tagit fram nationella strategier för internationalisering av högre utbildning under 2000-talet. Ett tydligt exempel på kopplingen till landets attraktionskraft är Kanadas internationaliseringsstrategi (Global Affairs Canada, 2016) som är en del av landets exportstrategi. Många länder ser internationalisering av universitet och högskolor som en viktig del i positioneringen av landet som helhet och i att skapa ekonomisk tillväxt.

Nederländernas strategiska inriktning av internationaliseringsarbetet på nationell nivå har varierat över åren. Rekrytering av kompetens till den holländska arbetsmarknaden och behovet av att öka studentmobilitet var viktiga prioriteringar 2007 (Ministry of Education, Culture and Science, 2008). År 2011 låg fokus på de ekonomiska fördelar som de inresande studenterna kunde ha för den nederländska ekonomin (Ministry of Education, Science and Research, 2012). År 2014 hade tyngdpunkten förflyttats till studenternas personliga utveckling och behovet av internationella och interkulturella kompetenser i samhället. (Ministry of Education, Culture and Science, 2015)

De aktiviteter som ses som önskvärda för att främja internationaliseringen liknar varandra. Den vanligaste handlar om att öka rörligheten bland studenter och personal, både inresande och utresande. Internationalisering på hemmaplan är ett återkommande tema. Här ingår bland annat att integrera ett internationellt perspektiv i kursplanerna och i utbildningsprogrammets innehåll, men också att utforma kurser och program med engelska som undervisningsspråk. Även så kallad integrerad internationalisering, det vill säga att arbeta för att alla kärnverksamheter på universiteten och högskolorna genomsyras av internationaliseringssträvandena, är vanligt.

En slutsats som dras i Europaparlamentets rapport om internationalisering av högre utbildning är att internationaliseringsstrategier på nationell nivå med syftet att positionera landet eller öka ekonomisk tillväxt vanligtvis har starkt politiskt stöd och är välfinansierade (de Wit, et al., 2015). Dessa strategier riktas i allmänhet inte bara mot enskilda lärosäten i det aktuella landet utan mot hela systemet för högre utbildning.

4.2.6 Några jämförelser med Sverige

Nederländerna är en populär destination för Erasmusstudenter, och på så sätt är landet lyckosamt i sin internationalisering. Men signifikativt är att bland de utresande studenterna väljer de flesta grannländerna Tyskland och Belgien. De flesta inresande studenterna kommer också från dessa båda länder. Till skillnad från Sverige ges därför relativt många utbildningar på kandidatnivå på engelska.

Finland och Sverige befinner sig i periferin både geografiskt och språkligt. Medan Finland uppnår sina mål vad gäller andel utresande studenter, ligger Sverige lågt i förhållande till EU-målet om 20 procent utresande studenter. Båda länderna har ganska få utresande forskare/undervisande personal. Båda länderna är dock väl integrerade i det europeiska och globala samarbetet gällande utbytesprogram och jämförbarhet.

Det som utmärker Tyskland är landets offensiva politik med många insatser för att öka mobiliteten och ekonomiska resurser knutna till detta. Som tidigare nämnts åker en med internationella mått mätt stor del av studenterna i Tyskland som utbytesstudenter varje år. Inte många länder har möjlighet att satsa så stort ekono-

miskt även om det säkert finns mycket att lära av de insatser som görs i Tyskland som ju inte heller har konkurrensfördelen av att vara ett engelskspråkigt land.

Ett område där länderna (år 2015) inte har kommit så långt gäller digitalisering och virtuell mobilitet. Samtliga länders lärosäten erbjuder i varierande grad digital distansutbildning. I delrapporten om Tyskland konstateras att landet inte har satt upp några egna mål gällande virtuell mobilitet, men att man följer de gemensamma mål som satts inom ramen för Bologna-processen. I Kanada, som har många glesbebodda regioner, finns några lärosäten som är specialiserade på distansutbildning. Det finns också ett konsortium som 12 lärosäten har bildat, The Canadian Virtual University. Distanskurser online är öppna även för studenter i andra länder.

I Sverige är ansvaret för strategisk internationalisering i hög grad decentraliserat till lärosätena. De svenska resurserna för främjande och omvärldsbevakning är blygsamma jämfört med det tyska DAAD och nederländska Nuffic som även har relativt omfattande resurser placerade utomlands.

I Sverige har lärosätena ansvaret för att strategin för internationalisering av högre utbildning förverkligas. Lärosätena arbetar med detta på många olika sätt. Jämfört med ovan beskrivna länder finns det få incitament för lärosätena att arbeta med internationalisering, exempelvis genom att integrera internationalisering som en tydlig kvalitetsaspekt i ett nationellt kvalitetssäkringssystem. Inte heller finns något starkt samordnat stöd från den statliga nivån till lärosätena för att öka insatserna, i jämförelse med Tyskland och Nederländerna där DAAD respektive Nuffic har tydliga sådana uppdrag eller de kvantitativa kraven som lärosätena har i Finland. Dock har Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) starkt bidragit till lärosätenas internationalisering. Stiftelsen tillfördes 1994 drygt en miljard kronor och hade den sista december 2016 beviljat 1,7 miljarder kronor för internationella akademiska samarbeten och stipendier. Till en början finansierades framför allt forskning, som medfinansiering till EU:s fjärde ramprogram för forskning, postdok-vistelser utomlands och stöd till inkommande forskare. STINT har under senare tid fokuserat sin verksamhet mot kunskaps- och kompetensuppbyggnad inom internationalisering och strategisk internationalisering med programmet Strategic Grants for Internationalisation samt internationalisering av högre

utbildning genom programmen Teaching Sabbatical och Grants for Double Degree Programmes. Fortfarande finns stöd för etablering av unga forskares internationella samarbeten, initiering av akademiska samarbeten (forskning och/eller utbildning) och bilaterala samfinansieringsprogram, f.n. med Brasilien, Japan, Kina, Sydafrika och Sydkorea.

4.3 Nordiskt samarbete

4.3.1 Nordiska ministerrådets målsättningar inom högre utbildning och forskning

Nordiska Ministerrådet för Utbildning och Forskning (MR-U) har tagit fram ett samarbetsprogram som gäller från 2015. I programmet lyfts följande målsättningar för det nordiska samarbetet inom högre utbildning och forskning fram (fritt översatt):

- Uppmuntra ökat strukturellt samarbete mellan nordiska universitet och högskolor, till exempel inom små akademiska områden och vidareutveckling av Nordic Master-programmet.
- Profilerar högre utbildning genom att främja kvalitetssamarbete, till exempel genom att utbyta nationella erfarenheter om utvecklingen av kvalitetsutvärdering inom området.
- Stärka samarbetet kring lärarutbildning, utövandet av läraryrket samt fortbildning, så att hela utbildningsområdet omfattas.
- Stärka nordiska utbildningsinstitutioners konkurrenskraft på den internationella marknaden, till exempel genom att undersöka förutsättningarna för profilering och efterfrågan på nordisk utbildning internationellt.
- Stödja tvärdisciplinärt och sektorsöverskridande forskningssamarbete mellan nationella och nordiska forskningsfinansieringsorgan.
- Främja forskningssamarbete inom potentiellt excellenta forskningsområden, inklusive strategiskt viktiga områden där en gemensam nordisk insats är nödvändig för att bygga en forsknings- och utbildningskompetens med internationell kvalitet och styrka.

- Främja samarbete om och gemensam användning av forskningsinfrastruktur i Norden.

1.3.2 Nordiska ministerrådets stöd till högre utbildning och forskning

Samarbetet mellan de nordiska länderna i frågor som rör högre utbildning och forskning är väletablerat. Det kanaliseras bland annat genom Nordiska ministerrådet och dess olika finansieringsprogram.

År 2017 allokerade Nordiska ministerrådet för utbildning och forskning drygt 124 miljoner norska kronor till den nordiska institutionen NordForsk. De nordiska länderna ska bidra tillsammans med en summa som är minst dubbelt så stor som den som kommer från NordForsks budget (1/3 Nordforsk och 2/3 nationell finansiering). Därutöver fördelades knappt 23 miljoner danska kronor till fem nordiska samarbetsorgan: Nordisk Institut for Teoretisk Fysik (NORDITA), Nordisk Institut for Søret (NIfS), Nordisk Institut for Asienstudier (NIAS), Nordisk Vulkanologisk Institut (NORDVULK), Nordisk Samisk Institut (NSI). För närvarande utvecklas så kallade Nordic University Hubs, som ska utgöra långsiktiga konsortier för forskningssamarbete mellan nordiska lärosäten.

Även om det nordiska forskningssamarbetet erhåller en central del av Nordiska ministerrådets samlade budget så kännetecknas samarbetet av små resurser, jämfört med forskningsresurserna på nationell och europeisk nivå. Likväl uppnås resultat i forskningssamarbetet inom en rad olika områden, bland annat på grund av en väsentlig nationell medfinansiering till NordForsk och organen. NordForsk har sedan 2011 igångsatt och genomfört ett antal större strategiska programsatsningar som relaterar till olika samhällsutmaningar. Här finns anledning att nämna Toppforskningsinitiativet inom klimat, energi och miljö (TFI), forskningsprogram inom hälsa och välfärd, Arktis, samhällssäkerhet, jämställdhetsområdet, grön tillväxt, bioekonomi och neutronforskning. Därutöver finns nordiskt samarbete om biobanker, sociala register, kliniska multicenterstudier, samt eScience och e-infrastruktur.

Budgeten för Nordplus Högre utbildning omfattar cirka fyra miljoner euro. Inom programmet åker cirka 230 svenska studenter på längre mobilitet (1–12 månader) varje år, och mellan 130–170 per-

soner åker på expressmobilitet (1–4 veckor) inom de nordiska och baltiska länderna. Varje år genomförs omkring 130 svenska lärarmobiliteter. Mellan 2007 och 2016 har 30 Nordic Master-program initierats. I dessa har 30 svenska lärosäten deltagit eller deltar. Fem har koordinerats eller koordineras från Sverige.

4.3.2 Internordiskt samarbete

Även utanför de formella programmen präglar de nordiska kontakterna verksamheten vid svenska universitet och högskolor. Det största antalet freemover-studenter till Sverige kommer från Finland (670), efter Indien (756).⁶ Sampubliceringen mellan svenska forskare och nordiska kollegor är intensiv. Danmark, Norge och Finland tillhör de länder som svenska forskare sampublicerar mest tillsammans med (Vetenskapsrådet, 2016). STINT visar dessutom i rapporten Sveriges internationella forskningssamarbeten – hur bör de utvecklas? (STINT, 2017) att sampublicationerna med våra nordiska grannländer vida överstiger vad dessa länders internationella sampublicationsvolym motiverar, givet att Sverige samarbetade med alla länder i proportion till deras publiceringsvolym.

Lärosätena och övriga myndigheter samarbetar i olika nordiska nätverk för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Förutom det formella samarbete som sker inom ramen för Nordiska ministerrådets verksamhet finns en rad exempel på nordiska nätverk såsom Nordiskt Universitetssamarbete (NUS) för lärosäten och Quality Assurance Network in Higher Education (NOQA) för kvalitetssäkringsmyndigheter. Därtill finns ett stort antal nordiska ämnesnätverk. Även utanför Norden samarbetar lärosätena och myndigheterna. Exempel på detta är Nordic Centre på Fudan University i Shanghai, Kina eller Nordic Centre in India i New Delhi. Ytterligare ett exempel är Nordic Innovation House i Palo Alto, USA som är ett samarbete mellan nordiska forsknings- och innovationsmyndigheter.

Fördelarna med det nordiska samarbetet har till stor del att göra med dels de i grunden lika samhällsstrukturerna och värderingarna som innebär att jämförelser och goda exempel är relativt enkla att

⁶ Inresande studenter för första gången i svensk högskoleutbildning läsåret 2016/2017 efter geografiskt område, land och kön (Statistiska centralbyrån, 2017).

göra, dels med de näraliggande språken och även de förhållandevis korta geografiska avstånden som möjliggör täta kontakter. Det nordiska samarbetet är ofta relativt enkelt och det kan kompensera för att länderna var för sig är små. Möjligheten att till exempel samarbeta med bedömare från de nordiska länderna som kan läsa texter på svenska bidrar till kvalitetsutvecklingen och minskar risken för jäv.

4.4 Europeiskt samarbete

4.4.1 EU:s internationaliseringsstrategier

EU-kommissionen har beslutat om en strategi för internationellt samarbete inom forskning och innovation, Förbättra och fokusera unionens internationella samarbete inom forskning och innovation: en strategi (EU-kommissionen, 2012). Kommissionen anger tre mål för det internationella samarbetet inom forskning och innovation. Det första är att stärka unionens spetskompetens och attraktionskraft inom forskning och innovation och dess ekonomiska och industriella konkurrenskraft. Det andra målet är att hantera globala samhällsutmaningar. Det sista målet är att stödja unionens externa politik genom att förbättra tillgången till kunskap, människor och marknader och genom att bidra till den socioekonomiska utvecklingen i fattigare länder. Kommissionen pekar särskilt på vetenskapsdiplomati som ett sätt att påverka och förbättra relationerna med andra länder och regioner och att förbättrade utrikespolitiska relationer också bidrar till ett förbättrat klimat för forsknings- och innovationssamarbete.

På EU-nivå finns också en strategi för internationalisering av högre utbildning från 2013 i form av ett meddelande från Europeiska kommissionen, Den europeiska högre utbildningen i världen (EU-kommissionen, 2013). Strategin syftar till att främja mobilitet och samarbete mellan lärosäten, EU:s medlemsstater och länder utanför EU. Den tar framför allt sikte på behovet av att utveckla omfattande internationaliseringsstrategier på såväl lärosätetsnivå som nationell nivå med fokus på att:

- främja internationell rörlighet för studenter och anställda,
- främja internationalisering på hemmaplan och digitalt lärande, och
- stärka strategiska samarbeten, partnerskap och kapacitetsbyggnad.

4.4.2 Intensivt samarbete inom EU

Hela EU:s konstruktion bygger på att utveckla gränsöverskridande samarbeten. De stora europeiska finansieringsprogrammen för utbildning och forskning (för närvarande Erasmus+ och Horizon 2020) kompletteras av en stor mängd initiativ som syftar till att utveckla samarbetet mellan medlemsländerna och med länder i EU:s närområde. Den stora majoriteten av svenska utbyten inom utbildningen sker med europeiska länder; flest utbytesstudenter till Sverige kommer från Tyskland och Frankrike. Inom Erasmus+ högre utbildning tilldelades Sverige drygt 11 miljoner euro år 2015. Drygt 70 procent av alla svenska internationellt sampublicerade artiklar har publicerats tillsammans med forskare från Europa (Vetenskapsrådet, 2017). Under perioden januari 2014 – oktober 2015 beviljades svenska organisationer 399 miljoner euro inom Horisont 2020. Lärosäten, forskningsfinansiärer, andra myndigheter och Regeringskansliet bedriver ett aktivt arbete i Bryssel för att delta i det europeiska forskningssamarbetet. För att förstärka det svenska deltagandet i det europeiska forskningssamarbetet inrättades en EU-samordningsfunktion genom den förra forskningspolitiska propositionen Forskning och Innovation (prop. 2012/13:30).

Storbritanniens utträde ur EU kommer att få betydelse för såväl utbildnings- som forskningssamarbetet mellan Sverige och Storbritannien. Regeringen har gett Verket för innovationssystem (Vinnova) och Vetenskapsrådet i uppdrag att gemensamt göra en analys av de, för Sverige, förändrade förutsättningarna för internationella forsknings- och innovationssamarbeten som kan uppstå som en konsekvens av Storbritanniens utträde ur EU. Universitets- och högskolerådet har haft i uppdrag att analysera potentiella konsekvenser för mobilitet och andra aktiviteter kopplade till samarbetet inom utbildnings- och ungdomsområdet mellan Sverige och Storbritannien. Även Tillväxtanalys

har lämnat en rapport om hur brittiska universitet och högskolor ser på, och förbereder sig för, Brexit (Tillväxtanalys, 2017).

4.4.3 Samarbete utanför EU:s ramar

Bolognaprocessen som omfattar 48 länder och Europeiska kommissionen utgör ett tydligt exempel på mellanstatligt samarbete inom högre utbildning. Processen har kommit att ha stor påverkan på strukturen och förutsättningarna för samarbete inom högre utbildning. Processen har lett till större jämförbarhet, ökad mobilitet och ökat förtroende mellan olika nationella system för högre utbildning inom Bolognaprocessen. Trots att processen inte är bindande visade sig samarbetet vara effektivt särskilt under de första tio åren.

Mobilitet och internationalisering har varit centrala teman inom Bolognaprocessen ända sedan starten 1999. Vid ministermötet i Leuven/Louvain-la-Neuve 2009 deklarerade ministrarna att internationell öppenhet inom högre utbildning bör vara en av prioriteringarna under det närmaste årtiondet. Därutöver slog ministrarna fast att 2020 skulle minst 20 procent av alla som tog examen inom det europeiska området för högre utbildning (EHEA) ha studerat utomlands en period. Vid ministermötet 2012 i Bukarest beslutades en strategi för ökad mobilitet inom EHEA kallad Mobility for Better Learning (Bolognaprocessen, 2012). Strategin utvecklade hur målet om 20 procents mobilitet skulle uppnås och innehöll åtgärder för implementering på europeisk, nationell och lärosätetsnivå. Bland annat ingick en målsättning om att mobilitetsstrategier borde utvecklas på nationell nivå. Strategin innehöll tio teman såsom ökad kvalitet i mobiliteter, förbättrad balans i utbyten, ökad mobilitet in och ut från EHEA och ökad internationalisering av EHEA. De beslut som tas inom Bolognaprocessen är inte bindande, men strategin har ändå relevans för Sverige på nationell nivå. Kontakterna runt Östersjön, och särskilt med de baltiska staterna, spelar en särskild roll i Sveriges europeiska samarbete. Den gemensamma historien utgör en viktig bas, men det är framför allt de gemensamma utmaningarna med miljöfrågorna i centrum som knyter ihop våra länder. Där har universitet och högskolor en nyckelroll att spela.

Utöver de mellanstatliga samarbetena pågår en stor mängd samarbeten mellan europeiska universitet och högskolor, mellan myn-

digheter och andra organisationer genom nätverk eller medlemsorgan. Samarbetena sker såväl inom som utom Europeiska unionen.

4.5 Europeiska trender och rekommendationer

I Europaparlamentets rapport *Internationalisation of Higher Education* (de Wit, 2015) ges en överblick av de viktigaste globala och europeiska trenderna och strategierna gällande internationalisering.

4.5.1 Tio tendenser

I Europaparlamentets rapport redogörs för *International Association of Universities (IAU:s) 4th Global Survey on Internationalisation of Higher Education* och *the EAIE Barometer: Internationalisation in Europe*, båda från 2014. Baserat på dessa undersökningar lyfter skribenterna fram tio tendenser som berör Europa och resten av världen (fritt översatt):

1. En ökande betydelse av internationalisering på alla nivåer (bredare spektrum av aktiviteter, mer strategisk ansats, nationella strategier och ambitioner på framväxt).
2. Ett ökat antal lärosätesstrategier för internationalisering (men också en risk för homogenisering och enbart fokus på kvantitativa resultat).
3. Finansieringsutmaningar överallt.
4. En trend mot ökad privatisering och inkomstgenerering av högre utbildning.
5. Konkurrerande globaliseringstryck som medför ökade ambitioner parallellt med utmaningar att samarbeta på lika villkor med låginkomstländer.
6. Tydligt skifte från (bara) samarbete till (mer) konkurrens.
7. Framväxande regionalisering där Europa (med Bolognaprocessen och EU-programmen) ofta ses som ett föredöme.

8. Ökande antal internationella studenter och mottagarländer, där kvantitet ställs mot kvalitet; utveckling av kvalitetssäkring av internationalisering.
9. Brist på tillräcklig data för jämförande analys och beslutsfattande.
10. Fokusområden på framväxt är internationalisering av läroplaner (curriculum) för att inkludera fler studenter, transnationell utbildning och lärande med stöd av digital teknik.

4.5.2 Rekommendationer i Europaparlamentsrapporten

I rapporten dras slutsatsen att de flesta nationella strategier fortfarande är fokuserade på rörlighet, ekonomiska vinster, rekrytering och/eller utbildning av begåvade studenter och forskare, samt rykte och synlighet. Detta innebär att det fortfarande behövs mycket större ansträngningar för att skapa mer allomfattande strategier, där internationalisering av utbildning och lärandemål, som ett sätt att förbättra kvaliteten på utbildning, får mer uppmärksamhet. Skribenterna lyfter slutligen fram tio rekommendationer riktade till alla beslutsnivåer (fritt översatt):

1. Hantera utmaningar gällande obalanser inom mobilitet liksom institutionella samarbeten som beror på skillnader i system, fortfarande och finansiering.
2. Erkänn det växande intresset för praktikplatser och bygg upp alternativ för att kombinera dem med utbildning i språk- och kulturfärdigheter och utlandsstudier.
3. Stötta den akademiska och administrativa personalens viktiga roll i vidareutvecklingen av internationalisering av högre utbildning.
4. Främja ökad samverkan mellan högre utbildning och industri i samband med student- och personalrörlighet.
5. Uppmärksamma vikten av "Internationalisering på hemmaplan", integrera internationella och interkulturella lärandemål i utbildningarna för alla studenter.
6. Ta bort hinder för gemensamma examina.

7. Utveckla innovativa modeller för digitalt och blandat lärande som ett sätt att komplettera internationalisering.
8. Koordinera internationalisering inom högre utbildning med internationalisering på andra utbildningsnivåer.
9. Stimulera tvåspråkig och flerspråkig inlärning inom grund- och gymnasieskolan som grund för en språkpolitik baserad på mångfald.
10. Riv hinder mellan internationalisering av forskning och utbildning för ökad synergi och fler möjligheter.

4.6 Mobilitet

4.6.1 Mobilitet på global nivå ökar kraftigt

Efterfrågan på högre utbildning växer kraftigt på global nivå. Det beror på många faktorer, men ekonomisk utveckling och tillväxt samt demografisk förändring är avgörande förklaringar. En ökad andel högkvalificerade arbetstillfällen i många tillväxtländer är ytterligare en faktor.

Mellan 2000 och 2014 fördubblades antalet studenter i högre utbildning i världen från 100 miljoner till 207 miljoner (Unesco, 2017b). Särskilt har efterfrågan på högre utbildning ökat i låg- och medelinkomstländer. Under de kommande tjugo åren förväntas efterfrågan på högre utbildning fortsätta växa. Men uppbyggnaden av högre utbildningsinstitutioner går sällan lika fort som ökningen av behovet. Andelen 15–24-åringar i världen kommer enligt FN:s befolkningsavdelning att minska med en procentenhet från 16 procent 2015 till 15 procent 2030 och kommer att förbli relativt konstant därefter. I låginkomstländer kommer emellertid andelen 15–24-åringar nå den högsta nivån 2020 med 20 procent, för att därefter långsamt minska. I medelinkomstländer minskar andelen 15–24-åringar sedan 1980-talet, här är ökningen av efterfrågan på högre utbildning mer driven av ekonomisk utveckling och tillväxt.

Medan Asien det senaste halvseklet stått för huvuddelen av den globala befolkningsökningen förskjuts den utvecklingen nu till Afrika söder om Sahara. Sydasiens och Afrika söder om Sahara kommer de

kommande 20 åren att stå för 80 procent av den globala tillväxten av arbetskraft (skr. 2016/17:60).

Sedan 2000 har andelen som går vidare till högre utbildning (gross enrolment rate) ökat från 17 till 46 procent i övre medelinkomstländer. Andelen i östra och sydöstra Asien, Latinamerika och Karibien har ökat med 25 procentenheter till över 40 procent. I Afrika söder om Sahara och i Kaukasus och Centralasien har andelen nästan stagnerat nära nivåerna från år 2000. I Afrika söder om Sahara har dock antalet studenter i högre utbildning nästan tredubblats, så här beror stagnationen i hög grad på att antalet ungdomar har ökat (Unesco, 2017a).

Ökningen av behovet av högre utbildning, kombinerat med en växande medelklass och allt billigare resande gör att många studenter söker alternativ till att studera i det egna landet. De kan tänka sig att studera vid utländska lärosäten i sina hemländer, utomlands och genom kurser på internet eller genom blandade inlärningsformer som kombinerar alla dessa alternativ. Dessutom har många länder och regioner gjort stora satsningar för att öka studentmobiliteten, såväl för inresande studenter som utresande. Avsevärda resurser har satsats på stipendieprogram.

Antalet studenter som studerade utomlands var 4,6 miljoner 2015 det vill säga ungefär 2 procent av alla studenter i världen. Kina utgör det land som år 2015 hade överlägset flest utresande studenter (791 000), följt av Indien (234 000) och Tyskland (116 000). Därefter följer Frankrike, Kazakstan och Malaysia som stora ursprungsländer. Andelen som studerar utomlands har varit konstant i 40 år men på senare år har andelen internationella studenter som lämnar sin hemregion ökat med 23 procent (Unesco, 2015).

År 2012 studerade 21,8 procent av världens mobila studenter i USA, 14,2 procent i Storbritannien och 8,8 procent i Frankrike. Kanada tog emot 4 procent, Nederländerna 1,9 procent och Sverige 0,8 procent (Unesco, 2016).

Den globala studentmobiliteten har under många år dominerats av anglosaxiska länder som destinationsländer. Under senare år har emellertid studentmobiliteten inom Asien, Latinamerika och Afrika ökat liksom studentmobiliteten mellan dessa världsdelar. Exempelvis är Kina den näst vanligaste studiedestinationen för utresande afrikanska studenter efter Frankrike (Breeze & Moore, 2017).

Trots att demografiska trender på global nivå talar för en ökad internationell mobilitet finns mer oförutsägbara faktorer som kan

påverka mobiliteten negativt på kort sikt eller för enskilda länder eller regioner. Dit hör till exempel ekonomiska konjunktursvängningar eller politiska händelser som förändrar förutsättningarna för studenters möjligheter att studera utomlands.

1.6.2 Förändringar i mobilitetsmönster

Enligt forskarna Philip Altbach och Hans de Wit (Altbach & de Wit, 2017) pågår stora förändringar inom det internationella studentflödet. Detta beror främst på de tendenser till nationalism, protektionism och isolering som manifesterats i USA och Storbritannien. Dessa två länder har nästan 40 procent av den mobila studentmarknaden. USA och Storbritannien var de enskilt största destinationsländerna även för svenska studenter. De tog emot 20 procent respektive 18 procent av de utresande svenska studenterna läsåret 2015/2016.

Man har uppskattat att antalet mobila studenter ska öka till cirka 8 miljoner omkring 2025, från närmare 5 miljoner i dag. Nu börjar, enligt attitydundersökningar, studenter att tveka inför att söka till utbildningar i USA och Storbritannien, vilket också märks bland svenska studenter. Det beror på svårigheter att få visum, en mer främlingsfientlig attityd i befolkningen samt föreställningen hos de mobila studenterna att dessa två länder inte längre är så attraktiva. Det senare beror bl.a. på större svårigheter att få arbeten i dessa länder efter examen. När det gäller svenska studenter sammanfaller nedgången i antalet utresande studenter till USA och Storbritannien med valutaförändringar som gjort det dyrare att studera i dessa länder.

Studenterna reser i stället till andra länder. Med 400 000 internationella studenter har Kina passerat Storbritannien, Tyskland och Frankrike. Problem med bostäder, problem med utbildningens kvalitet på en del universitet liksom brist på akademisk frihet gör att intresset för Kina som studiedestination kanske inte expanderar så kraftigt. Det finns andra asiatiska länder, som Japan, Malaysia och Sydkorea som kan vara framgångsrika. Andra engelskspråkiga länder kan vinna på studenternas tvekan att studera i USA och Storbritannien, som Australien, Kanada och Irland. I icke engelskspråkiga länder kommer sannolikt universiteten att expandera sina engelskspråkiga studieprogram, vilket gör att det försprång som svenska lärosäten haft

genom att de länge kunnat erbjuda förhållandevis många engelskspråkiga kurser kommer att minska. Kanske blir också den inomregionala mobiliteten större inom olika världsdelar.

När det gäller lärar- och forskarmobiliteten har Altbach och de Wit samma tveksamma inställning till USA och Storbritannien. Hypotesen är att forskare söker sig andra vägar. Samtidigt har akademiker ett behov av att kunna vara med och påverka, så autonomi och akademisk frihet är viktiga för många. Det begränsar attraktiviteten för Kina och en del andra länder. Kanske blir intresset för länderna i Europa inklusive Sverige större. Japan och Sydkorea kan också vara intressanta, men samtidigt har dessa, enligt Altbach och de Wit, en introvert akademisk kultur.

4.6.2 EU:s student- och forskardirektiv

EU:s student- och forskardirektiv (Europaparlamentet och rådet, 2016) syftar bland annat till att förbättra och förenkla villkoren för inresa och vistelse för studenter och forskare från tredje land. I direktivet poängteras att studerande och forskare spelar en viktig roll genom att utgöra en del i unionens viktigaste tillgång – humankapitalet – och genom att trygga en smart och hållbar tillväxt för alla, och bidrar därför till målen i Europa 2020-strategin.

Direktivet innebär att sökande som uppfyller villkoren i bestämmelserna beviljas tillstånd. Gränserna för tillståndens giltighet är i linje med de gränser som fastställts i tidigare direktiv. Bestämmelserna om forskares och studenters rätt att arbeta följer också linjen i tidigare direktiv. Direktivet ger möjlighet för studenter och forskare att stanna minst nio månader efter att deras forskning eller studier är färdiga, för att söka arbete eller starta ett företag.

Direktivet innehåller förslag som syftar till att förenkla och underlätta tredjelandsmedborgares rörlighet mellan medlemsländerna. Det ska vara införlivat i svensk rätt senast den 23 maj 2018. Forskare och studenter i en medlemsstat ska enligt direktivet i vissa fall få bedriva sin forskning eller sina studier i en annan medlemsstat genom en enkel anmälan. Rörlighetsperioden för forskare har också förlängts, upp till sex månader. Forskarnas familjemedlemmar kommer också att få lov att följa med och kan dra nytta av de förbättrade rättigheterna när det gäller rörligheten inom EU.

Specifika tidsfrister för när medlemsländerna ska fatta beslut om en ansökan och underrätta en sökande finns fastställda. Det ställs också krav på information om villkor för inresa och vistelse. Förslaget begränsar även de avgifter som medlemsländer kan kräva för att handlägga en ansökan.

4.7 Transnationell utbildning

Inte bara studenter, forskare och lärare är mobila internationellt. Även högskoleutbildning och lärosäten är mobila över gränser. Denna transnationella utbildning sker i en mängd former. En vanlig form är att ett lärosäte etablerar ett campus i ett annat land för att utbilda lokala eller regionala studenter där. Storbritannien, Australien, USA och Tyskland är viktiga sändarländer. Ungefär 52 procent av alla internationella studenter vid brittiska lärosäten genomgår hela eller någon del av sin utbildning inom ramen för transnationell utbildning. I Dubai är omkring 50 procent av all högre utbildning av denna typ (Knight & McNamara, 2017). Högskoleutbildning och utbildningsanordnare rör sig över gränser på olika sätt. Exempel är campus i utlandet, franchising av utbildningsprogram, distansutbildning, program som leder till gemensamma eller dubbla examina, och lärosäten som skapats gemensamt mellan två länder. Utbildningen flyttas alltså till studenten i stället för att studenten flyttar till utbildningsanordnaren. Detta utesluter inte att studenten också är fysiskt mobil och det finns en mängd hybridlösningar där studentmobilitet och programmobilitet blandas.

Forskarna Jane Knight och John McNamara har i ett klassificeringssystem för transnationell utbildning framtaget på uppdrag av British Council och DAAD delat in sådan utbildning i sex kategorier (fritt återgivet):

Tabell 4.1 Klassificering av transnationell utbildning

Självständigt	Samarbetande
<p>Franchiseprogram</p> <p>Ett sändande lärosäte har primärt ansvar för utformningen, tillhandahållandet och kvalitetssäkringen av ett utbildningsprogram i värdlandet.</p>	<p>Partnerprogram</p> <p>Utbildningsprogram i värdlandet utformas gemensamt och tillhandahålls och kvalitetssäkras i samarbete mellan värd och sändarlandets lärosäten. Exempel är gemensamma examina, sandwichprogram.</p>
<p>Internationellt delcampus</p> <p>Ett satellitcampus som etableras fysiskt på plats av ett utländskt sändande lärosäte i värdlandet. Det sändande lärosätet står för utbildningsplaner, kvalitetssäkring och examina.</p>	<p>Gemensamma universitet</p> <p>Till exempel ett lärosäte som etableras i värdlandet gemensamt av lärosäten i värdlandet och lärosäten i sändarlandet som utvecklar utbildningsprogram tillsammans. Joint venture-universitet, multinationella universitet.</p>
<p>Distansutbildning som bygger på studentens självstudier.</p> <p>Ett utländskt sändande lärosäte erbjuder utbildningsprogram på distans direkt till studenter i värdlandet. Inget lokalt stöd ges och kvalitetssäkringen sköts av det sändande lärosätet.</p>	<p>Distansutbildning som stöds av ett lokalt lärosäte</p> <p>Ett utländskt sändande lärosäte erbjuder utbildningsprogram till studenter i värdlandet i samarbete med en lokal utbildningspartner. Utbildningsprogrammet kan utformas gemensamt och examina kan ges av det utländska lärosätet eller av bägge partners. Kvalitetssäkringen sköts av sändarlärosätet eller bägge partners.</p>

Fritt efter (Knight & McNamara, 2017).

Den första uppdelningen gäller om det sändande lärosätet genomför och ansvarar för utbildningen självständigt i det andra landet eller om det finns en lokal samarbetspartner i mottagarlandet. Den andra uppdelningen gäller olika former av transnationell utbildning.

Genom den här klassificeringen är det tydligt att en mängd olika former av utbildning kan inordnas inom transnationell utbildning, och att svenska lärosäten redan är aktiva tillhandahållare av alla former utom i kategorierna etableringen av satellitcampus och gemensamma universitet. I de andra formerna bedriver svenska lärosäten aktiviteter redan i dag.

Bland motiven för etablering av gemensamma universitet finns till exempel för värdlandet (Knight, 2017):

- Ökat utbud av högre utbildning
- Tillgång till specialiserade utbildningsprogram
- Utrikespolitiska skäl
- Tillgång till ”fyrbåksinstitutioner” för innovation och god praxis när det gäller styrning, kunskapsproduktion, kvalitetssäkring finansiering och pedagogik.
- Övergripande modernisering av utbildningssystemet.

Den utländska partnern motiveras av bland annat:

- Utveckling av internationellt anseende (branding)
- Möjligheter att öka mobiliteten för forskare, lärare och annan personal
- Rekrytering av doktorander
- Internationalisering av utbildningsprogram och undervisning
- Utrikespolitiska skäl.

Transnationell utbildning utvecklas snabbt i både former och omfattning. En del transnationell utbildning har kritiserats för att ha en kolonial framtoning eller för att ha låg kvalitet. Frågan om kvalitetssäkring har emellertid blivit allt viktigare för både sändarlandet och värdlandet i takt med att omfattningen av dessa utbildningsformer har vuxit. För sändarlandet finns det en risk att undermålig kvalitet i utbildningen skadar anseendet för sändarlandets utbildningssystem. För värdlandet och värdlandets studenter är risken för undermålig utbildning naturligtvis ett ännu större problem. Trots det saknas principer och system för hur kvalitetssäkring av transnationell utbildning ska organiseras och vem som ska ta ansvar för den. Det saknas också gemensamma principer för hur statistisk uppföljning av dessa aktiviteter ska utformas. Unesco och OECD har tillsammans beslutat om riktlinjer för kvalitet i transnationell utbildning. Dessa riktlinjer utgör ett stöd för hur kvalitetssäkringsarbete och kvalitetssäkringssystem kan utvecklas i enskilda länder.

En annan fråga gäller vilket lands examen som ska utfärdas. Exempel från andra länders transnationella utbildningar visar att om utbildningen sker i samarbete med ett lärosäte i värdlandet är det inte omöj-

ligt att utbildningen kan resultera i värdlandets examina. Sändarlandets lärosäte blir då bara leverantör av innehållet i utbildningen, men inte själva examen. För flera av de lärosäten som velat etablera sig i Sverige har möjligheten att utfärda svenska examina varit viktigt, men då de inte fått examenstillstånd har de valt att inte starta utbildning i Sverige.

Den transnationella utbildningen visar också att nya mönster är under utveckling, till exempel med ett mexikanskt universitet och indiska universitet som etablerar sig i andra länder. Så sker också från iranska universitet. Hur mönstret kommer att se ut om ett tjugotal år är ännu för tidigt att säga, men forskarna Altbach och de Wit tror att en omstöpning är på gång (Altbach & de Wit, 2017).

Transnationella aktiviteter är också vanliga inom forskning. Sådana aktiviteter har inte analyserats på samma sätt som transnationell utbildning. Svenska lärosäten är aktiva inom detta fält (se avsnitt 8.3.5). Kvalitetssäkring och examensfrågor är inte lika viktiga här även om de har viss relevans i fråga om forskarutbildning. Men däremot har etiska frågor stor betydelse. Det är viktigt att forskning som sker i andra länder och inom ramen för andra länders reglering sker under iakttagande av likartade forskningsetiska principer som de svenska.

5 Förslag till bestämmelse om internationalisering i högskolelagen

5.1 Högskolelagens bestämmelse om internationalisering

Utredningens förslag: I högskolelagen ska det anges att den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning dels nationellt och globalt bidra till sådan hållbar utveckling som högskolorna har i uppgift att främja. Denna bestämmelse ska ersätta högskolelagens nuvarande mål om internationalisering.

5.1.1 Skälen för förslaget

Utredningen föreslår att 1 kap. 5 § tredje stycket högskolelagen (1992:1434) ändras. Bestämmelsens syfte är att tydliggöra universitetens och högskolornas internationella verksamhet.

Internationalisering och internationellt samarbete är allt viktigare för universitet och högskolor och för samhället i stort och anledningarna är flera. Utredningen redogör i kapitel 3 för dessa skäl. I högskolelagen föreskrivs i dag att högskolorna i sin verksamhet bör främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden, 1 kap. 5 § tredje stycket högskolelagen. Sådan förståelse är en viktig del i internationellt samarbete. Det är dock inte det enda. Den nuvarande ordalydelsen är passiv i den meningen att förståelse för omvärlden nämns, men inte interaktion med den. Vidare är bestämmelsen fakultativ, det vill säga inte tvingande. Även om syftet med högskolelagens nuvarande bestämmelse fortfarande är relevant, anser

utredningen att lärosätenas uppgifter bör vara vidare än vad som framgår av nuvarande bestämmelse. Utredningen anser dessutom att de nya målen bör vara bindande för lärosätena för att betona att internationalisering inte är ett valfritt åtagande.

Den internationella verksamheten ska stärka kvaliteten i utbildning och forskning ...

Internationalisering är inget självändamål. Utredningen menar att internationalisering av universitet och högskolor har två primära syften, ett internt: kvalitet och ett externt: samhällelig utveckling.

Genom att fastställa att internationell verksamhet ska stärka kvaliteten i utbildning och forskning tydliggörs att verksamheten ska ha ett syfte. Varje enskild aktivitet såsom ett enskilt utbyte behöver inte uppfylla kriteriet, utan bedömningen bör göras samlat för hela den internationella verksamheten vid lärosätet.

Kvalitetskriteriet kan dessutom bedömas kort- eller långsiktigt. I internationella samarbeten som grundas på att parterna vill få tillgång till varandras excellens kan en kvalitetsförstärkning till följd av samarbetet bli tydlig redan på kort sikt. I samarbeten som sker inom ramen för Sveriges biståndspolitik eller inom nydanande verksamhet kan de kvalitetsförstärkande effekterna bli märkbara först på längre sikt, till exempel om samarbetet leder till nya perspektiv inom utbildningen och forskningen. Vad som är kvalitetsstärkande bör avgöras av respektive lärosäte och relatera till den utbildning och forskning som universitetet eller högskolan vill bedriva.

... och bidra till hållbar utveckling nationellt och globalt

Lärosätenas internationella verksamhet ska också, enligt utredningens förslag, bidra nationellt och globalt till hållbar utveckling. Med hållbar utveckling avses samma sak som i 1 kap. 5 § första stycket högskolelagen. Lärosätena har en viktig roll i samhället att bidra till hållbar utveckling såväl nationellt som globalt vilket också framgår av 1 kap. 5 § första stycket högskolelagen där det anges att högskolorna i sin verksamhet ska främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa. Internationell

verksamhet är många gånger avgörande för att lärosätena ska kunna fylla den rollen på bästa sätt. En hållbar utveckling inom Sverige förutsätter att det finns kapacitet att medverka i och ta del av den internationella kunskapsutvecklingen.

På global nivå behöver universitet och högskolor även bidra med lösningar till de globala utmaningar som identifierats i bland annat FN:s Agenda 2030 såsom epidemier eller tillgång till ren energi. Dessa utmaningar kan inte lösas av enskilda länder isolerat, utan det behövs gränsöverskridande samarbete för att nå resultat. Universitetens och högskolornas bidrag till detta sker genom utbildning och forskning, och den samverkan som enligt 1 kap. 2 § högskolelagen ingår i dessa uppgifter.

Internationaliseringsuppgiften ska avse högskolans samlade internationella verksamhet

Med utredningens förslag anges en riktningssamtal för lärosätenas verksamhet: att den samlade internationella verksamheten vid respektive lärosäte stärker kvaliteten på utbildning och forskning och bidrar till nationell och global hållbar utveckling.

Vad som innefattas i högskolans internationella verksamhet avgörs av lärosätet inom ramen för dess uppdrag. Både stora strategiska satsningar och små smala aktiviteter faller in i detta. Däri ligger all den typ av internationell verksamhet som universitet och högskolor bedriver, till exempel internationalisering på hemmaplan, mobilitet, forskningssamarbeten, strategiska partnerskap eller etablering utomlands. Även internationaliseringsinsatser som sker inom ramen för lärosätets samverkan med det omgivande samhället eller inom den innovationsstödande verksamheten ingår i begreppet.

Enkelt uttryckt är det allt som lärosätet gör med internationell koppling. I bästa fall är all sådan verksamhet kvalitetsstärkande och leder till hållbar utveckling. Utredningen anser dock att det leder för långt om ett lärosäte måste kunna visa att sambandet till kvalitet och hållbar utveckling finns för varje enskild aktivitet. Därför föreslår utredningen att olika aktiviteter inom den *samlade* internationella verksamheten tillsammans ska uppnå syftet.

För att tydliggöra vikten av att internationalisering når alla studenter föreslår dessutom utredningen en revidering av 1 kap. 8 § andra stycket högskolelagen. Enligt förslaget ska de förmågor som

studenterna ska utveckla under utbildningen också kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang. Detta behandlas närmare i avsnitt 7.3.1.

Internationaliseringsmålens nya lydelse

Mot bakgrund av ovanstående anser utredningen att det ska anges i högskolelagen att den samlade internationella verksamheten vid varje högskola dels ska stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning dels nationellt och globalt bidra till sådan hållbar utveckling som högskolorna har i uppgift att främja. Denna bestämmelse ska ersätta högskolelagens nuvarande mål om internationalisering.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att förändringen i högskolelagen träder i kraft 1 januari 2020 för att ligga i linje med tidpunkten för ikraftträdandet av den internationaliseringsstrategi som utredningen föreslår. Det är emellertid möjligt att låta lagen träda i kraft oberoende av strategin.

5.1.2 Alternativ placering av bestämmelsen

Utredningen har övervägt att föreslå ett nytt stycke i 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) med motsvarande lydelse i stället för att förändra 1 kap. 5 § tredje stycket.

Bestämmelsen i 1 kap. 2 § avser lärosätenas kärnuppgifter. Genom placeringen skulle betoningen av att internationalisering är en inneboende, integrerad del av utbildning och forskning förstärkas och det skulle tydliggöra att internationalisering ingår i universitetens och högskolornas kärnuppgifter. Utredningen föredrar dock placeringen i 5 § därför att där samlas andra övergripande perspektiv: hållbar utveckling, jämställdhet och breddad rekrytering. Detta har också tidigare bedömts vara en lämplig placering av målet med högskolans internationalisering. Placeringen i 2 § riskerar att felaktigt uppfattas som att internationalisering är en ny uppgift för lärosätena.

6 Förslag till internationaliseringsstrategi

6.1 Överväganden inför en ny nationell strategi för internationalisering

Utredningens uppdrag är att föreslå en uppföljningsbar nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor, som omfattar universitetens och högskolornas utbildnings- och forskningsverksamhet och den däri ingående uppgiften att samverka med det omgivande samhället. Utredningen ska också ta ställning till om strategin bör innehålla geografiska eller andra prioriteringar och vilka de i så fall bör vara. Utredningens ingångsvärden för en strategi presenteras innan den föreslagna strategin läggs fram.

6.1.1 Strategins ingångsvärden

Sammanfattning av ingångsvärdena:

- Strategins funktion är att förbättra förutsättningarna för universitetens och högskolornas internationalisering genom att ange en riktning för internationaliseringsinsatser på olika nivåer.
- Strategin är avgränsad till de områden som utredningen bedömer vara mest centrala för universitetens och högskolornas internationalisering.
- Målgrupp är i första hand regeringen, universitet och högskolor samt andra närliggande myndigheter.
- Enskilda länder pekas inte ut.

- Strategin gäller från 2020 till 2030.
- Strategin följs upp efter fem år.
- Strategin ersätter såväl 2005 som 2012 års internationaliseringsstrategier om högre utbildning respektive forsknings och forskningsbaserad innovation.

Strategins funktion

Det finns många definitioner av begreppet strategi. Enkelt uttryckt är det en plan för att koordinera och styra tillgängliga resurser för att nå övergripande politiska mål. Det finns olika typer av strategier, vissa är mycket långsiktiga, andra är mer precisa och pekar ut målsättningar som ska nås inom en viss tid. För att citera den kanadensiska forskaren Jane Knight är behovet av en riktningssangivning för lärosätenas internationalisering tydligt (Knight, 2005) (fritt översatt):

Utan en tydlig grund, följt av mål eller politiska uttalanden, en plan eller strategier och ett system för övervakning och utvärdering, är internationaliseringsprocessen ofta ett ad hoc, reaktivt och fragmentiserat svar på det överväldigande stora antal nya internationella möjligheter som finns tillgängliga.

Omvärlden är föränderlig och utveckling sker snabbt, ibland i oförutsägbara riktningar. Globalisering och teknologisk utveckling kommer sannolikt i ännu högre grad fortsätta att förändra förutsättningarna för utbildning och forskning. Därför är det viktigt att en strategi är tillräckligt generell för att vara relevant även då omvärlden förändras. En strategi som ska gälla under lång tid måste därför bygga på ett antal grundläggande värderingar och en tydlig viljeriktning och vision som kan vara vägledande för internationaliseringssträvandena under lång tid. Samtidigt måste strategin vara så konkret att den blir relevant och användbar. Denna konkretion gör den också känslig för omvärldsförändringar. Därför måste strategin ha en inbyggd flexibilitet så att den kan anpassas efter nya omständigheter. Genom regelbunden uppföljning och revidering av strategin kan den hållas aktuell och relevant.

Syftet med strategin är att förbättra förutsättningarna för universitetens och högskolornas internationalisering genom att ange en riktning för internationaliseringsinsatser på olika nivåer. Utredningens

förslag till strategi utgörs av en vision samt ett antal mål, för att utgöra ett stöd för regeringen, universiteten och högskolorna samt berörda myndigheter att öka internationaliseringen av högre utbildning och forskning. Målet är att skapa bästa möjliga förutsättningar för Sverige som global kunskapsnation kombinerat med största möjliga frihet under ansvar för lärosätena. Det övergripande syftet med internationalisering vid lärosätena är att öka kvaliteten i högre utbildning och forskning och bidra till nationell och global utveckling. Strategin ska åskådliggöra och beskriva helheten och inriktningen på olika insatser som krävs för att öka internationaliseringen vid universitet och högskolor. Utredningen vill betona att flera andra politikområden har stor betydelse för lärosätenas förutsättningar för internationalisering.

Regeringen har en viktig roll när det gäller att nå de mål som föreslås i strategin. Därför innehåller den förslag på hur regeringen bör agera, bland annat vad gäller styrningen av de olika myndigheter som påverkar högskolesektorns internationalisering. Siktet är hela tiden inställt på förutsättningarna för universitetens och högskolornas verksamhet, och syftar i första hand till att tydliggöra målsättningar för lärosätena gällande internationalisering. Eftersom högre utbildning och forskning berör många fält krävs också att myndigheter inom andra politikområden såsom utvecklingspolitiken, utrikespolitiken, näringspolitiken och migrationspolitiken arbetar i samma riktning. Denna riktning ges i internationaliseringsstrategin.

Det är nödvändigt att varje lärosäte själv tar ställning till hur det vill prioritera och driva internationaliseringsfrågor i relation till de förutsättningar och mål det har. Lärosätena har stor handlingsfrihet och stort ansvar att påverka internationaliseringen inom utbildning och forskning. Utredningen för därför fram rekommendationer till lärosätena inom de områden de själva förfogar över.

Nuläge och avgränsning

För att kunna formulera relevanta mål och föreslå vilka åtgärder som krävs för att nå målen krävs en kartläggning av det nuvarande tillståndet när det gäller internationalisering vid universitet och högskolor. Utgångspunkten för strategin är således de omvärldsfak-

torer, bedömningar och nulägesbeskrivningar som presenteras i kapitlen 4, 7, 8 och 9.

En viktig utgångspunkt är att internationaliseringen och globaliseringen innebär att all verksamhet vid universitet och högskolor påverkas av internationella förhållanden och internationell rörlighet av människor, resurser och information. Det gör i sin tur att alla förändringar och all utveckling av politik och verksamhet behöver förhålla sig till en internationell omvärld, även inom sådana områden som inte rör internationalisering i traditionell bemärkelse. Utredningen behandlar detta synsätt på integrerad internationalisering i avsnitt 3.1.2. En nationell internationaliseringsstrategi som tar sikte på all verksamhet inom högskolesektorn riskerar emellertid att bli så omfattande att den blir ohanterlig. Övergripande systemfrågor såsom generell resurstilldelning eller tillträde till högre utbildning inkluderas inte även om dessa områden skapar avgörande förutsättningar för lärosätenas verksamhet i stort och därmed också för deras internationalisering.

Målgrupp

Utredningen lämnar genom betänkandet sitt strategiförslag till regeringen, som äger rätten att fastställa en strategi. Syftet med strategin är att förbättra förutsättningarna för lärosätenas internationalisering. De åtgärder som behöver vidtas i detta syfte bör främst genomföras av regeringen, universitet och högskolor samt närliggande myndigheter. Regeringen förfogar över viktiga redskap för att möjliggöra förändringar av lärosätenas förutsättningar för internationalisering. Ett antal myndigheter är utpekade för att Sverige ska kunna nå de mål som ställs upp i strategin. Därutöver berörs även andra aktörer indirekt, så som näringslivet och det övriga omgivande samhället. Många åtgärder måste vidtas av lärosätena själva för att öka internationaliseringen, ibland i samarbete med studentorganisationer och parter på arbetsmarknaden. En del av dessa åtgärder kan lärosätena genomföra på egen hand, men inom vissa områden har lärosätena svårigheter att genomföra åtgärder utan att andra myndigheter också arbetar i samma riktning. De aktörer som utgör de olika målgrupperna för strategin har olika ansvar och roller och skapar därmed olika förutsättningar för internationaliseringen av universitet och högskolor.

Utredningen vill peka på att regeringens relation till lärosätena skiljer sig åt beroende på om det gäller nationella eller internationella frågor. Nationellt är universitetens och högskolornas autonomi central vilket påverkar sättet som regeringen styr de statliga lärosätena. Men när det gäller internationella kontakter har regeringen en delvis annan roll. Regeringen är företrädare för den svenska staten i internationella sammanhang och främsta representant för Sverige som kunskapsnation. Dessutom har regeringen en möjlighet att skapa samverkan mellan olika politikområden i förhållande till andra länder där universitets och högskolors verksamhet kan vara en del. Därför kan regeringens roll i vissa sammanhang behöva vara mer operativ när det gäller att främja svenska universitets och högskolors internationella synlighet och kontakter. Till viss del beror detta också på att andra länder förväntar sig kontakter på regeringsnivå. Det är också viktigt att betona att regeringens övergripande insatser är viktiga för att samlat främja de, i ett globalt sammanhang, relativt okända, svenska universiteten och högskolorna.

Inga enskilda länder pekas ut

Utredningen har i uppdrag att ta ställning till om strategin bör innehålla geografiska eller andra prioriteringar och vilka det i så fall bör vara.

Det finns länder som på nationell nivå har beslutat att strategiskt prioritera ett antal specifika länder inom ramen för landets högskolepolitik. Norge är ett sådant exempel. I den så kallade Panoramastrategin har Brasilien, Indien, Japan, Kina, Ryssland och Sydafrika prioriterats för samarbete inom högre utbildning och forskning under perioden 2016–2020 (Kunnskapsdepartementet, 2015). Kanada (Global Affairs Canada, 2016), Polen (Ministry of Science and Higher Education in Poland, 2015) och Spanien (Ministry of Education, Culture and Sports, 2014) är andra exempel på länder som gjort liknande geografiska prioriteringar.

Fördelen med geografiska prioriteringar är att resurser kan användas mer effektivt när olika verksamheter samordnas. Enskilda insatser kan förstärkas genom att en större andel av resurserna används på ett ställe i stället för att fördelas på ett större antal platser. En sådan prioritering kan också underlätta för regeringen om den

skulle vilja göra proaktiva val för samarbetsavtal eller främjandeinsatser beträffande specifika länder.

Ytterligare en positiv effekt av geografiska prioriteringar kan vara det signalvärde som en sådan prioritering har, dels för det prioriterade landet i fråga, men också för andra nationella aktörer så som utlandsmyndigheter och andra myndigheter och näringsliv.

Sverige har inte pekat ut några sådana prioriterade samarbetsländer inom utbildning och forskning men en viss geografisk prioritering görs under alla omständigheter när regeringen ska ta ställning till olika förfrågningar om bilaterala avtal eller samarbeten eller av Sverige initierade främjandeinsatser.

Utredningen anser att det är viktigt att det görs en samlad bedömning när nationella initiativ tas, så att statens olika insatser kan vara ömsesidigt förstärkande. Det kommer dessutom alltid vara nödvändigt för olika myndigheter, lärosäten och andra organisationer att koncentrera sina resurser genom att göra prioriteringar av länder, regioner eller typer av länder. När myndigheter på nationell nivå gör den sortens prioriteringar kan det vara av stor fördel att förhålla sig till prioriteringar som görs av andra närliggande myndigheter eller inom andra politikområden. Sådana prioriteringar kan göras mer genomtänkta och mindre reaktiva med ett bättre beslutsunderlag som bas och förutsätter inte att specifika länder lyfts fram i förväg i en nationell strategi.

Nackdelarna med geografiska prioriteringar gäller bland annat risken för fastlåsnings under en längre tid. De länder som prioriterats kanske inte förblir lika viktiga som de framstod vid beslutstillfället på grund av att lärosätenas eller ländernas verksamhet utvecklas i en riktning som gör att andra länder är betydligt intressantare.

Dessutom är universitetens och högskolornas profiler vitt skilda och inte nödvändigtvis överensstämmande med de nationella prioriteringarna. Vidare finns det skillnader även inom ett lärosäte i hur man prioriterar samarbeten mellan utbildning respektive forskning samt mellan olika ämnesområden. Inom forskningen bygger internationaliseringen i stor utsträckning på enskilda forskares initiativ, medan internationalisering inom utbildningen i större utsträckning grundas på bredare överenskommelser. Risken finns därför att regeringens geografiska prioriteringar inte skulle kunna få genomslag i praktiken. I den nu gällande strategin för samarbete inom forskning

och forskningsbaserad innovation har vissa kategorier av länder lyfts fram.

Utredningens bedömning är sammantaget att det inte är fördelaktigt att i en långsiktig nationell strategi prioritera enskilda länder. Däremot är det möjligt att koordinera insatser gentemot länder och härigenom skapa ett verktyg för prioritering, vilket beskrivs i avsnitt 7.8.3.

Tidsperiod 2020–2030

Universitetens och högskolornas verksamhet löper i långa cykler. Förändringar i utbildningar behöver förberedas i god tid för att sökande ska känna till utbildningsinnehållet, och förändringar får inte full genomslagskraft förrän en kull studenter har genomgått en hel utbildning, oftast efter minst tre år och sedan påbörjat sitt yrkesliv efter ytterligare något år. Likaså löper forskningsverksamhet ofta över flera år. För att en strategi ska få genomslag krävs därför ett relativt långt perspektiv. Samtidigt förändras omvärlden fort och lärosätena behöver anpassa sig efter nya externa faktorer. Det är därför viktigt att strategin kan utvärderas och förnyas.

Utredningen bedömer att strategin bör gälla tio år. Det ger möjlighet att låta långsiktiga åtgärder få effekt samtidigt som det finns en borte gräns för när målen bör vara uppfyllda. Utredningen föreslår därför att strategin gäller från 2020 till 2030.

Uppföljning och utvärdering

Utredningens uppdrag är att ta fram en uppföljningsbar strategi. Syftet med uppföljningen är att kunna granska om utvecklingen går i rätt riktning och vid behov kunna justera åtgärderna för att uppnå det övergripande målet. Utredningen föreslår ett kvantitativt mål som rör utresande studenter. Fördelen med kvantitativa mål är att de med rätt utformning är tydliga och lätta att följa upp. De kan därför vara effektiva och pådrivande i förändringsprocesser. Kvantitativa mål riskerar samtidigt att ensidigt styra utvecklingen och bidra till att andra områden lämnas därhän. Utredningen anser att internationalisering vid universitet och högskolor utvecklas bäst

genom integrerad internationalisering och bred utveckling. Därför är övriga mål som utredningen föreslår kvalitativa.

Det är kritiskt att de mål som fastställs kan följas upp samtidigt som de faktiskt bidrar till att nå visionen. Uppföljningen måste också vara hanterbar både för den myndighet/organisation som får i uppdrag att genomföra arbetet och för dem som lämnar underlag. Utredningen föreslår att internationaliseringsstrategin utvärderas och revideras efter fem år så att strategin är aktuell och fortsatt fungerar som riktninggivare även när förutsättningarna för internationalisering ändras.

För att följa lärosätenas arbete med internationalisering bör även deras insatser utvärderas inom ramen för Universitetskanslersämbetets utvärderingar. Utredningen föreslår även att universitet och högskolor ges möjlighet till frivillig certifiering av lärosätets internationalisering.

Hur uppföljning och utvärdering bör utformas redogörs för i strategins mål 8 och beskrivs närmare i avsnitt 7.9.

Relationen till andra strategier

Som framgår av beskrivningarna i föregående kapitel finns det många förhållningssätt till internationalisering och vad olika aktörer bedömer vara viktigt att prioritera. Andras strategier kan vara viktiga utgångspunkter när en ny strategi arbetas fram. I detta avsnitt beskrivs hur utredningen ser på relationen mellan den föreslagna strategin och andra relevanta strategier. Utredningen vill dock poängtera att varje strategi måste utarbetas i förhållande till sin specifika kontext.

Utredningen behöver framför allt förhålla sig till de mål som sattes upp i strategierna 2005 och 2012 för högre utbildning respektive forskning och forskningsbaserad innovation. I den nu gällande strategin för högre utbildning fastställs att Sverige ska vara en attraktiv studiedestination liksom att högutbildade ska vara attraktiva på arbetsmarknaden genom bland annat ökad mobilitet. Lärosätena förväntas bedriva ett aktivt internationaliseringsarbete för att främja kvalitet och förståelse för andra länder. Hinder för internationalisering ska undanröjas och uppföljningen ska utvecklas. Strategin för forskning och forskningsbaserad innovation lyfter även upp att Sverige ska vara konkurrenskraftigt som arbetsplats och mötesplats för

forskare och forskningsorganisationerna ska ha en hög andel internationellt rörliga forskare. Strategin berör ändamålsenliga regler och lärosätenas aktivitet. Svensk närvaro i viktiga länder lyfts fram liksom betydelsen av internationella samarbeten.

De ovanstående målen är fortfarande relevanta i den meningen att det inte finns någon motsättning mellan vad som pekades ut då och vad utredningen föreslår. Målen i 2005 års strategi för högre utbildning ligger helt inom utredningens ansvarsområde. Strategin för forskning och forskningsbaserad innovation sträcker sig emellertid längre eftersom den också berör andra forskningsorganisationer. Även det svenska näringslivets möjligheter på utländska marknader berörs.

Utredningen gör bedömningen att den föreslagna strategin utan problem kan ersätta 2005 års strategi för högre utbildning eftersom mål och åtgärder ligger inom samma fält. I den mån målen fortfarande är aktuella täcks de av den föreslagna strategin. Vad gäller 2012 års strategi för forskning och forskningsbaserad innovation är slutsatsen mindre självklar eftersom den strategin berör andra organisationer än universitet och högskolor. Utredningen anser dock att de mål som berör universitet och högskolor, och i viss mån andra forskningsorganisationer, fångas upp av den föreslagna strategin. Mål som berör andra organisationer behandlas till viss del i regeringens exportstrategi som syftar till att bland annat stärka svenska företags internationaliseringsinsatser. Det är därför rimligt att den föreslagna strategin ersätter såväl 2005 som 2012 års internationaliseringsstrategier.

Precis som det står i utredningens direktiv har förutsättningarna för internationalisering av universitet och högskolor förändrats både i omvärlden och i Sverige sedan de nu gällande målen togs fram. En ny strategi behöver ta hänsyn till den utveckling som skett och utgå från de utmaningar som universitet och högskolor i dag står inför. Exempelvis bör internationaliseringsstrategin behandla frågan om lärosätenas arbete för att nå de globala hållbarhetsmålen givet den höga prioritet genomförandet av dessa har fått i Sverige, både genomförandet i Sverige och i en internationell kontext. En ny internationaliseringsstrategi ska också enligt utredningens direktiv inkludera både utbildning och forskning vid universitet och högskolor och relatera internationaliseringen av universitet och högskolor till andra politikområden.

I relation till EU:s strategier kan utredningen konstatera att den föreslagna strategin ligger i linje med de prioriteringar som lyfts på EU-nivå. I EU:s strategier betonas bland annat unionens attraktionskraft som Sverige är en del av. Vikten av att möta globala samhällsutmaningar lyfts fram liksom behovet av att bidra till socioekonomisk utveckling i fattigare länder. Den internationella rörligheten och vikten av att främja internationalisering på hemmaplan tillsammans med digitalisering ligger i fokus. Även strategiska samarbeten, partnerskap och kapacitetsutveckling poängteras. Dessa frågor utgör väsentliga delar även av den föreslagna strategin.

Nordiska ministerrådets strategiska mål lyfter fram sätt på vilka de nordiska länderna kan samarbeta tätare inom till exempel gemensamma utbildningsprogram, kvalitetsutvärdering och forskningsinfrastruktur. Utredningen ser dessa målsättningar som värdefulla komplement till de svenska målen. Genom det nordiska samarbetet stärks möjligheterna att nå de mål som utredningen föreslår i strategin.

I strategier som tagits fram inom angränsande politikområden, såsom utvecklingsamarbete och handel, synliggörs högre utbildning och forskning i varierande omfattning. Strategierna påverkar universitetens och högskolornas förhållningssätt till dessa områden. Utredningens målsättning är att genom den föreslagna strategin förtydliga lärosätenas roll inom främjande och till viss del även export. Förhoppningen är även att framtida strategier inom angränsande områden ska utarbetas med universitetens och högskolornas internationella verksamhet i tydligt fokus.

6.2 Strategin för internationalisering

Utredningens förslag: Nedanstående strategi för internationalisering av universitet och högskolor fastställs av regeringen för att ange en riktning för internationaliseringsinsatser på olika nivåer.

6.2.1 Utgångspunkter

Strategin för internationalisering vilar på följande grundläggande utgångspunkter, värderingar och antaganden:

- Internationalisering är inte ett självändamål utan främst ett verktyg för att nå ökad kvalitet och nationell och global hållbar utveckling.
- Varje lärosätes arbete med internationalisering bör utgå från lärosätets förutsättningar.
- Större delen av utveckling av ny kunskap sker utanför Sverige. Svensk konkurrenskraft och utveckling bygger på tillgång till kunskap och kompetens utanför Sverige.
- Universitets och högskolors internationella samarbete drar nytta av och bidrar till hela samhällets internationella samarbete, utveckling och mångfald.
- Strategin gäller från 2020 till och med 2030.

6.2.2 Vision

Strategin syftar till att på sikt nå följande vision:

- Sverige ska vara en av de mest attraktiva, internationella kunskapsnationerna med världsledande kvalitet på utbildningen och forskningen. Internationell förståelse och interkulturell kompetens ska utgöra en självklar och integrerad del inom utbildning och forskning. Lärosätenas internationaliseringsarbete förutsätter konstruktiv samverkan med det omgivande samhället och effektiv samordning mellan myndigheter i syfte att lösa nationella och globala utmaningar.

6.2.3 Mål

För att nå visionen behöver nedanstående mål uppfyllas:

1. Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor.
2. Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.
3. Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens.
4. De anställda vid universitet och högskolor, inklusive doktoranderna, har god internationell erfarenhet och starka internationella kontaktnät.
5. Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda.
6. Universitetens och högskolornas möjligheter att bidra till global utveckling och till att lösa globala samhällsutmaningar är goda.
7. Myndighetsstödet för internationalisering av universitet och högskolor är anpassat efter lärosätenas behov.
8. System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade.

Mål 1: Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor

Den ökade internationella rörligheten av människor, information och pengar påverkar grundförutsättningarna för Sverige och svenska universitet och högskolor. Det krävs mer än isolerade internationaliseringsinsatser inom olika områden för att Sverige och svenska universitet och högskolor ska kunna möta dagens och morgondagens nationella och globala utmaningar på bästa sätt. På nationell nivå bör de politiska, ekonomiska och juridiska förutsättningarna samspela så att de sammantaget gynnar universitetens och högskolornas arbete för ökad internationalisering. En strategisk medvetenhet på högsta nivå leder i förlängningen till att inte bara högskolesektorn utan även andra sektorer i samhället gynnas. Lärosätenas internatio-

nella verksamhet behöver beaktas vid utformningen av regelverk och system och hinder på strukturell nivå behöver undanröjas.

Ibland utmanar samarbetena gällande regelverk och praxis genom innovativa samarbetsformer. Villkoren för universitet och högskolor att agera i internationella sammanhang måste i så stor utsträckning som möjligt ha sin utgångspunkt i lärosätenas behov av att stärka kvaliteten i sin utbildning och forskning. Det är därför en prioriterad fråga att undanröja hinder som begränsar svenska universitet och högskolor så att de ges bästa möjliga förutsättningar att agera internationellt eller vid behov kunna etablera verksamhet i utlandet.

Ett strategiskt, genomgripande arbete på lärosätenas ledningsnivå bidrar till framgång för strategins övriga mål om man ser till att internationella perspektiv genomsyrar lärosätets olika delar och ser internationalisering som en integrerad del av verksamheten. Internationalisering kan främja sambandet mellan utbildning och forskning och kan stärka utbildningens och forskningens band till det omgivande samhället i Sverige och utomlands. Internationalisering av dessa områden kan också vara ömsesidigt stärkande så att internationaliseringen av utbildning stärker internationaliseringen av forskningen och tvärtom.

Användningen av engelska inom svensk högre utbildning och forskning behöver hanteras strategiskt.

För att nå målet behövs att:

- Internationalisering av universitet och högskolor beaktas och synliggörs i utvecklingen av politik och verksamhet inom all forsknings- och utbildningspolitik liksom inom närliggande områden, till exempel utvecklingspolitik, handelspolitik och migrationspolitik.
- Universitet och högskolor har goda möjligheter att agera i internationella sammanhang.
- Universitet och högskolor har förbättrade möjligheter att etablera verksamhet i utlandet.
- Universitet och högskolor analyserar och utvecklar ett dokumenterat och strategiskt förhållningssätt för hur internationali-

sering ska integreras i verksamheten utifrån de förutsättningar som gäller vid lärosätet.

- Villkoren för användning av engelska såväl som svenska vid lärosätena och vid forskningsfinansiärerna tydliggörs.

Mål 2: Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation

Den allra viktigaste förutsättningen för Sveriges attraktionskraft som studie- och kunskapsnation är upplevelsen av att verksamheten inom kunskapssystemet har hög kvalitet och relevans. Svensk högre utbildning, forskning och innovation utgör redan i dag ett kunskapssystem med internationell lyskraft. Att upprätthålla och utveckla detta kräver insatser på en mängd områden. Det förutsätter bland annat att universitet och högskolor genom forskningsnätverk och samarbeten har omedelbar tillgång till kunskap och kompetens som finns eller utvecklas utanför Sverige. Internationellt samarbete bidrar till kunskap om hur kvaliteten på svensk högre utbildning och forskning förhåller sig till andra länders system. Förutsättningarna att attrahera studenter och personal och att synliggöra de svenska styrkeområdena måste vara de bästa möjliga.

När den globala konkurrensen hårdnar behöver universitet och högskolor stärka sin position som attraktiva samarbetspartners i Sverige och utomlands. De behöver kunna attrahera de studenter och den personal som krävs för att upprätthålla utbildning och forskning på hög nivå och kunna försörja Sveriges kunskapsbaserade samhälle med högkvalificerad personal och kunskap.

En hög attraktionskraft förutsätter att forskande och undervisande personal liksom presumtiva studenter i andra länder, känner till och har en god bild av svensk verksamhet. Det förutsätter också att processerna för att få uppehållstillstånd är effektiva och att villkoren att bedriva studier eller arbeta här är attraktiva liksom att levnadsförhållanden i Sverige är goda.

Lärosätena ska vara eftertraktade samarbetspartners för andra lärosäten, näringsliv och organisationer. Sverige behöver därför i ökad utsträckning attrahera utländska utbildningsanordnare, forskningsutförare och annan kunskapsintensiv verksamhet och ta tillvara för-

delar med utländska lärosätens etablering i Sverige när det sker i samarbete med svenska universitet och högskolor.

Samarbetet inom Norden bör nyttjas för att stärka Sveriges, och övriga nordiska länders, position internationellt. Som små, relativt lika länder har vi goda möjligheter att öka synligheten genom gemensamma insatser. Samarbetet inom EU är på motsvarande sätt en viktig plattform för att nå många samarbetsparter och för att hämta hem kunskap.

Det svenska kunskapssystemet som karakteriseras av stark samverkan mellan lärosäten, företag och offentlig sektor, gör Sverige internationellt attraktivt och till en förebild för många andra länder. Universitetens och högskolornas roll i främjandet av Sverige som kunskapsnation bör vara central.

För att nå målet behövs att:

- Utländska studenter, undervisande och forskande personal och andra anställda tas väl emot, kan etablera sig och uppmuntras att stanna i Sverige eller upprätthålla långsiktig kontakt med Sverige. För detta krävs bland annat att samverkan mellan lärosäten och olika myndigheter och det övriga samhället stärks.
- Svenska styrkeområden synliggörs och marknadsföringen av Sverige som kunskapsnation intensifieras.
- Regering, myndigheter och lärosäten samarbetar tätt för att skapa intresse och möjligheter för utländsk etablering av utbildnings- eller forskningsverksamhet vid svenska lärosäten och annan kunskapsintensiv verksamhet i Sverige.
- Sverige kan erbjuda attraktiva stipendier till internationella studenter.
- Arbetet inom Norden utvecklas för att skapa närmare samarbeten mellan nordiska lärosäten och vidareutveckla en internationellt konkurrenskraftig kunskapsregion i norra Europa.

Mål 3: Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens

Den högre utbildningen ska vara relevant i ett samhälle som i allt högre grad präglas av dels internationella och interkulturella relationer dels nationsöverskridande utmaningar. När nationalistiska och protektionistiska strömningar blir starkare och globaliseringens negativa sidor blir tydliga behövs ökad internationell förståelse och interkulturell kompetens i alla delar av samhället. Utbildningen behöver ge studenterna förutsättningar att förstå och verka i ett globalt samhälle och kunna bidra till en hållbar utveckling såväl nationellt som internationellt. Internationell erfarenhet genom mobilitet kommer inte kunna vara möjligt för alla studenter och därför krävs det att studenterna får internationell förståelse och interkulturella kompetenser på hemmaplan.

Universitet och högskolor säkerställer att alla studenter ges goda förutsättningar att verka i en internationell eller interkulturell kontext genom en meningsfull integrering av internationella och interkulturella dimensioner i formell och informell utbildning för studenterna. Virtuellt mobilitet och digital teknik är exempel på verktyg för att främja internationalisering på hemmaplan. Det ger personer som inte kan delta i fysisk mobilitet möjligheter att skapa egna internationella kontakter. Dubbla eller gemensamma examina på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå är ett särskilt verkningsfullt sätt att öka internationaliseringen i hela utbildnings- och forskningsmiljön. Forskningens internationella samarbeten kan också stärka internationalisering av utbildning på samtliga nivåer.

Både på nationell nivå och lärosätetsnivå behöver det strategiska arbetet för att stötta internationalisering på hemmaplan vara tydligt. Universitets- och högskolerådets främjande roll bör synliggöras.

Mobiliteten bland svenska studenter behöver öka, särskilt inom områden som i dag präglas av mycket låg mobilitet. Nya former, behov och mönster för internationell mobilitet uppstår bland studenter och på lärosäten. Studentmobilitet kan också stödjas av lärosätenas övriga internationella samarbeten inom forskning och i form av samverkan. Det är viktigt att mobilitetstödjande insatser på nationell nivå också understödjer denna växande flora av aktiviteter och destinationer.

För att nå målet behövs att:

- Internationell förståelse och interkulturell kompetens synliggörs i lärandemål.
- Ekonomiskt och pedagogiskt stöd ges för vidareutveckling av digital teknik och virtuell mobilitet vid lärosätena.
- Universitet och högskolor arbetar strategiskt med utveckling av internationalisering på hemmaplan och stöttas i detta arbete genom andra myndigheters uppdrag och åtgärder.
- Nationella mobilitetsstödjande program stärks och svenskt utnyttjande och pro-aktiv påverkan av EU-program ökar. År 2025 tillbringar minst 25 procent av studenterna minst tre månader av sin utbildning utomlands.
- Förutsättningarna för studenter att genomföra en del av sin utbildning utomlands stärks strukturellt.
- Lärosäten verkar tillsammans med forskningsfinansiärer för ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten.

Mål 4: De anställda vid universitet och högskolor, inklusive doktoranderna, har god internationell erfarenhet och starka internationella kontaktnät

Internationella samarbeten är centrala för att ge den undervisande och forskande personalen erfarenheter och nätverk som utvecklar utbildning och forskning liksom interkulturell kompetens vid lärosätena. Villkoren för de anställda inklusive doktoranderna att initiera, genomföra och återvända från internationell mobilitet bör vara så goda som möjligt. Forskningens kvalitet förutsätter i stor utsträckning internationellt samarbete vilket också kan vara en naturlig väg att förbättra utbildningens kvalitet. Genom att internationellt verksamma forskare även undervisar bör det finnas förutsättningar att föra med sig internationella erfarenheter till undervisningen. Under forskarutbildningen etablerar många doktorander ett internationellt kontaktnät som är till nytta även längre fram.

Lärare behöver ha god kunskap om sitt ämne ur ett internationellt perspektiv liksom om pedagogik för studenter med olika bakgrund.

De behöver ha goda möjligheter att inhämta den typen av kunskap och kompetens. Mobiliteten bland den undervisande personalen bör därför öka, särskilt bland grupper som i dag har låg mobilitet, och till länder utanför Europa. Även internationell förståelse och interkulturell kompetens hos dem som arbetar inom lärosätenas administration är viktiga om internationalisering ska genomsyra all verksamhet.

En värdefull källa till kunskap om, och förståelse för, internationella förhållanden är personer i Sverige som bär med sig kunskap om förhållanden i andra länder. Genom att ta tillvara erfarenheter från akademiker som flytt till Sverige ges de inte bara en akademisk bas här, utan det vidgar också möjligheterna för svenska lärosäten att förmedla internationella perspektiv inom utbildningen.

För att nå målet behövs att:

- Meritvärdet av internationell erfarenhet för anställda inom högskolan stärks.
- Möjligheterna för lärarutbyten stärks strukturellt och ekonomiskt genom utökad deltagande i EU-program och förstärkt nationellt utbytesprogram.
- Universitet och högskolor arbetar strategiskt för att öka fysisk och virtuell mobilitet bland anställda, inklusive doktorander, särskilt inom forsknings- och utbildningsområden med låg grad av internationellt samarbete, och får stöd i detta arbete genom andra myndigheters uppdrag och åtgärder.
- Forskningsfinansiärer ser över möjligheterna att stärka stödet för utresande mobilitet och internationella samarbeten för forskande personal, även till länder och regioner med stor forskningspotential men där samarbetet ännu inte är så omfattande.

Mål 5: Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda

För Sverige är det av stor betydelse att det etableras långsiktiga samarbeten med forsknings- och utbildningsmiljöer i olika länder. Samarbete bör ske för ömsesidig förstärkning av kvaliteten på högre utbildning och forskning.

Lärosätena utvecklar i allt större utsträckning lärosätesövergripande strategiska samarbeten med lärosäten, myndigheter, näringsliv och andra organisationer eller arbetar i nätverk och kluster. Samarbetena kan bidra till såväl lärosätenas egen utveckling som till tillväxt och lösningar av globala problem. Sveriges höga anseende som innovationsnation samt den höga förmåga till samverkan som präglar svenska universitet och högskolor bör utnyttjas som ett sätt att stärka samarbetet med strategiskt utvalda länder. Detta kan också utvecklas inom Sverige genom att locka utländska forskningsaktörer att etablera sig i Sverige. Förutsättningarna för lärosätenas arbete bör vara så goda som möjligt.

En grundbult för internationellt samarbete i Sverige är de strukturer som finns inom Norden och EU. Inom dessa strukturer finns potential till djupare samarbete även med länder utanför Norden och EU. Det är viktigt att samarbetsformerna utvecklas och hålls relevanta och aktuella. Bolognaprocessen utgör en annan arena där Sverige bör ha en framträdande roll i att utveckla samarbetet eftersom det är djupgående och har stor betydelse för att närma olika system för högre utbildning i hela Europa till varandra.

Sverige bygger genom utvecklingssamarbetet inom högre utbildning och forskning, upp goda relationer i flera länder. När utvecklingssamarbete fasas ut kan det många gånger vara värdefullt att fortsätta bygga samarbetet inom utbildning och forskning, också för att förnya vårt kunskapssystem med insikter om nya metoder och affärsmodeller som stärker vårt kunskapssystem och näringsliv. Finansieringsformerna och den juridiska formen för den typen av samarbeten behöver utvecklas för att universitet och högskolor i högre grad ska kunna medverka.

För att ta tillvara fördelarna med de bilaterala samförståndsavtal som tecknas av Sverige inom eller med bäring på högre utbildning, forskning och innovation kan ett mer proaktivt förhållningssätt av regeringen underlätta djupgående samarbeten mellan lärosäten. En mer långsiktig och konsultativ process krävs tillsammans med lärosäten och forskningsfinansiärer för att säkerställa att svenska intressen är tydliggjorda och kan tas tillvara när regeringen ingår nya avtal med andra stater.

Omvärldsanalys och omvärldsbevakning är grundläggande faktorer för att bedriva ett strategiskt internationaliseringsarbete, men kan

kräva stora resurser. Därför bör vissa delar av arbetet hanteras gemensamt.

För att nå målet behövs att:

- Sverige arbetar aktivt för att utveckla det nordiska och europeiska samarbetet och drar nytta av dess fördelar inte minst när det gäller utomeuropeiskt samarbete.
- Stödstrukturer och finansiering finns tillgängliga för samarbeten inom högre utbildning och forskning i länder där Sverige har eller är på väg att fasa ut utvecklingssamarbete och där samarbetet behöver bryggas över till nya former.
- Former skapas för mer strukturerad konsultation med lärosäten och forskningsfinansiärer för att fånga upp svenska behov och intressanta samarbetsområden när bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning förhandlas mellan Sverige och andra länder.
- Omvärldsbevakning och omvärldsanalys i internationella frågor i fråga om såväl högre utbildning som forskning och innovation samordnas och stärks.

Mål 6: Universitetens och högskolornas möjligheter att bidra till global utveckling och till att lösa globala samhällsutmaningar är goda

Universitet och högskolor har världen över en central roll att spela för samhällsutvecklingen genom allt från breda utbildningar till spetsforskning och oavsett om det gäller lokala eller globala samhällsutmaningar.

Universitet och högskolor är viktiga för genomförandet av Agenda 2030 om hållbar utveckling. För att nå de globala hållbarhetsmålen och lösa avgörande samhällsutmaningar krävs hög kvalitet och internationellt samarbete inom såväl utbildning som forskning samt en stark samverkan med det omgivande samhället.

Svenska lärosäten bör aktivt kunna bidra till en positiv utveckling i världen och i de låginkomstländer som Sverige har ett långsiktigt samarbete med. Där internationellt samarbete byggs upp bör

det vara långsiktigt relevant och till ömsesidig nytta för samarbetsparterna. Sambandet mellan forskning och utbildning måste värnas även inom biståndspolitiska samarbeten.

Universitet och högskolor står upp för akademisk frihet och ett socialt ansvarstagande. Här har många lärosäten sedan länge engagerat sig bland annat för att stötta utsatta studenter och lärare som tvingats lämna akademiska studier eller karriärer bakom sig genom att erbjuda utbildningar, praktikplatser eller arbetsplatser. Detta arbete är oerhört värdefullt och behöver ha goda förutsättningar att utvecklas vidare.

För att nå målet behövs att:

- Universitet och högskolor och forskningsfinansiärer beaktar Agenda 2030 inom ramen för sitt strategiska internationaliseringsarbete.
- Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning i samarbetsländer prioriteras tillsammans med stöd för forskning och forskarutbildning.
- Sambandet mellan forskning och högre utbildning inom utvecklingssamarbetet stärks.
- Universitet och högskolor har goda förutsättningar att inom ramen för sitt uppdrag underlätta situationen för flyktingar och nyanlända i Sverige.

Mål 7: Myndighetsstödet för internationalisering av universitet och högskolor är anpassat efter lärosätenas behov

Nästan alla samhällssektorer drar nytta av universitetens och högskolornas internationalisering och många politikområden påverkar förutsättningar för internationaliseringen. Ansvaret för förutsättningarna för internationalisering är spritt på en mängd organisationer inom olika sektorer och på olika nivåer. Vissa angränsande myndigheter och samhällssektorer har särskilt stor betydelse för internationaliseringen vid universitet och högskolor. Det är viktigt att dessa myndigheters arbete går i samma riktning och stödjer varandra. Hinder och utmaningar behöver kunna hanteras effektivt.

För att komma tillrätta med dessa problem bör det sektorsövergripande samarbetet kring internationaliseringens förutsättningar stärkas. Här har Utbildningsdepartementet en viktig roll för att hålla samman arbetet för att ta bort hinder.

För internationella kontakter har den nationella nivån stor betydelse för förutsättningarna för internationellt samarbete. Regeringskansliet bör koordinera de gemensamma resurserna och inta en mer operativ roll för att stärka bilaterala relationer med vissa länder och därmed främja utbildning och forskning.

Det finns också betydande fördelar av ett närmare och mer målmedvetet samarbete mellan svenska lärosäten givet den konkurrens som förekommer internationellt. Sverige är relativt känt som nation, men svenska lärosäten är inte alltid lika kända. Därför bör de svenska lärosätena stärka samarbetet i olika internationella frågor.

För att nå målet behövs att:

- En struktur finns på plats för att regelbundet identifiera hinder och föreslå lösningar för internationalisering av universitet och högskolor. Deltagande myndigheter och organisationer har tydliga mandat att delta och agera.
- Samordningen stärks för att stötta det sektoröverskridande arbetet kring lärosätenas internationalisering, antingen inom Regeringskansliet eller som särskilt utpekade ansvar för flera myndigheter.
- Regeringen främjar strategiskt och operativt högre utbildning och forskning tillsammans med lärosätena i relation till de länder där det bedöms önskvärt.

Mål 8: System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade

Det krävs att uppföljning och utvärdering genomförs regelbundet för att säkerställa att de strategiska målsättningarna i internationaliseringsstrategin nås. Därigenom kan uppnådda målsättningar avföras och nya mål formuleras.

För en fortsatt utveckling vid universitet och högskolor är det viktigt att internationalisering synliggörs i Universitetskanslersäm-

betets granskningar. Lärosätena bör även på eget initiativ kunna certifiera sin internationella verksamhet för att på det sättet driva arbetet i positiv riktning.

En effektiv utvärdering kräver också att relevant statistik finns tillgänglig. Universitetskanslersämbetets granskningsuppdrag och statistikuppdrag ger möjligheter till utvärdering och uppföljning av internationalisering, vilket ger en grund för det fortsatta arbetet för ökad internationalisering.

För att nå målet behövs att:

- Internationaliseringsstrategin utvärderas och revideras efter fem år så att strategin är aktuell och fortsatt fungerar som riktningsgivare även när förutsättningarna för internationalisering ändras.
- Särskilda utvärderingar genomförs för att bedöma olika forskningsområden i ett internationellt perspektiv.
- Lärosäten har möjlighet till frivillig certifiering av internationaliseringen vid lärosätet genom Universitetskanslersämbetet eller annan nationell eller internationell organisation.
- Mer heltäckande statistik om internationalisering tas fram utifrån regeringens, lärosätenas och övriga myndigheters behov. Statistiken bör tillgängliggöras löpande och så snabbt som möjligt.

Särskilda utvärderingar genomförs för att följa upp prioriterade områden, såsom hanteringen av migrationsprocessen, bilaterala avtal eller digitala samarbeten.

7 Fördjupade förslag och rekommendationer

I detta kapitel går utredningen in på de olika områden som berörs i den föreslagna strategin. Kapitlet innehåller utredningens överväganden kring strategiförslagen och utgör en konkretisering av målen. Här lämnas förslag till regeringen och rekommendationer till lärosätena och andra myndigheter om hur målen i strategin bör kunna uppnås. I kapitlen därefter beskriver utredningen de erfarenheter och utmaningar som har identifierats, liksom goda exempel.

7.1 Styrning (mål 1)

I detta avsnitt presenteras utredningens överväganden och bedömningar avseende mål 1:

Internationalisering präglar styrningen av och vid universitet och högskolor.

- *Internationalisering av universitet och högskolor beaktas och synliggörs i utvecklingen av politik och verksamhet inom all forsknings- och utbildningspolitik liksom inom närliggande områden, till exempel biståndspolitik, handelspolitik och migrationspolitik.*
- *Universitet och högskolor har goda möjligheter att agera i internationella sammanhang.*
- *Universitet och högskolor har förbättrade möjligheter att etablera verksamhet i utlandet.*
- *Universitet och högskolor analyserar och utvecklar ett dokumenterat och strategiskt förhållningssätt för hur internationalisering ska integreras i verksamheten utifrån de förutsättningar som gäller vid lärosätet.*

- *Villkoren för användning av engelska såväl som svenska vid lärosätena och vid forskningsfinansiärerna tydliggörs.*

Med globalisering, en ökad konkurrens och globala samhällsutmaningar som kräver internationellt samarbete blir universitetens och högskolornas internationalisering en allt viktigare fråga. Det är en fråga som går utöver enskilda forskares projekt och separata studentutbyten. Beslutsfattare på såväl nationell nivå som på lärosätetsnivå behöver säkerställa att förutsättningarna för internationalisering är så goda som möjligt. Internationalisering behöver vara en integrerad del av styrning både av och vid lärosätena och lärosätena behöver ha goda förutsättningar att agera internationellt.

7.1.1 Internationalisering av universitet och högskolor beaktas och synliggörs i utvecklingen av politik och verksamhet

Mål 1; för att nå målet behövs att internationalisering av universitet och högskolor beaktas och synliggörs i utvecklingen av politik och verksamhet inom all forsknings- och utbildningspolitik liksom inom närliggande områden, till exempel biståndspolitik, handelspolitik och migrationspolitik.

Universitet och högskolor utgör den största statliga sektorn och är bland de mest internationaliserade offentliga verksamheterna. Verksamheten vid universitet och högskolor har också stor relevans för annan internationellt präglad statlig verksamhet, såsom bistånd, handelsfrämjande, internationella relationer, migration, miljö och klimat. Svensk forskning är en del av det internationella forskningssamarbetet vilket bland annat yttrar sig i en hög andel internationella sampubliceringar. Högskoleutbildningen blir allt mer internationell till sin karaktär. Inom administrationen ökar det internationella samarbetet. Inom vissa delar av lärosätena är andelen utländska studenter, doktorander och forskare hög. Det är svårt att tänka sig hur universitet och högskolor skulle se ut utan denna internationella prägel.

Samtidigt är det möjligt att utveckla och dra större nytta av de olika internationaliseringsinsatserna. Genom att undanröja strukturella hinder, identifiera motstridiga intressen och i ökad utsträckning

arbeta i samma riktning kan effekterna av lärosätenas internationaliseringsinsatser bli större. Ibland försvåras arbetet av bristande befogenheter att agera eller av legala hinder. Ibland handlar det om att styrningsformer eller ekonomiska incitament indirekt motarbetar internationaliseringsinitiativ. Andra gånger saknas samordning mellan olika organisationer eller verksamheter. Problem finns både inom utbildnings- och forskningspolitiken och inom politikområden som angränsar till lärosätenas verksamhet såsom biståndspolitik, handelspolitik och migrationspolitik. Internt på universitet och högskolor finns motstridiga intressen.

Universitet och högskolor arbetar i relation till många myndigheter

Universitet och högskolor bedriver sin internationaliseringsverksamhet i relation till många myndigheter. Regeringskansliet, med dess olika delar, utgör en central sådan part. Därutöver finns bland andra:

- Myndigheter som finansierar forskning: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), Verket för innovationssystem (Vinnova), Vetenskapsrådet, Sida samt andra myndigheter och organisationer som finansierar forskning.
- Myndigheter som stöttar högre utbildning: Svenska institutet, Centrala studiestödsnämnden, Universitetskanslersämbetet och Universitets- och högskolerådet.
- Utlandsmyndigheter: ambassader och konsulat.
- Myndigheter som hanterar ekonomifrågor: Ekonomistyrningsverket, Kammarkollegiet och Skatteverket.
- Myndigheter som hanterar personalfrågor: Arbetsgivarverket, Försäkringskassan, Migrationsverket och Statens servicecenter.

Myndigheterna agerar utifrån fastställda instruktioner och regleringsbrev. Det händer att det uppstår målkonflikter mellan en myndighets och lärosätens verksamhetsmål. En sådan målkonflikt rör migrationspolitiken. Universitet och högskolor har i uppgift att bedriva verksamhet av hög kvalitet vilket innebär att de strävar efter att

samarbeta med, eller rekrytera, de mest kvalificerade personerna som studenter eller anställda oavsett medborgarskap eller härkomst. Samtidigt har Migrationsverket i uppgift att säkerställa en reglerad invandring och prioriterar att ha en hög kvalitet i sina beslut baserat på migrationslagstiftningen. Inom migrationsområdet har det därför under en tid uppstått olika problem relaterade till lärosätenas behov av snabb handläggning och Migrationsverkets mål att ha hög regelefterlevnad. Även inom biståndet finns målkonflikter mellan lärosätens mål att öka kvaliteten i utbildning och forskning genom att rekrytera de mest kvalificerade forskarna, och biståndspolitikens mål att skydda fattiga länder från så kallad braindrain.

I vissa sammanhang orsakas inte internationaliseringshinder av direkta målkonflikter utan har snarare sin grund i att system är anpassade efter svenska förhållanden och att hanteringen av utländska personers ärenden därför tar extra tid i anspråk, eller inte är möjlig. Det beror i de fallen på att författningar och system inte utformats för att kunna hantera situationer som uppstår i internationellt samarbete eller i förhållande till individer med utländsk bakgrund. Exempelen på detta är många, bland annat finns här regler kring villkoren för att få svenskt personnummer och när svenskt personnummer anses nödvändigt.

Stöd i utlandet och utlandsmyndigheternas roll

Ambassader och konsulat utgör Sveriges officiella företrädare ute i världen. Utrikesrepresentationens uppdrag är att främja regeringens samlade internationella intressen. Eftersom Utbildningsdepartementet och dess myndigheter inklusive universitet och högskolor arbetar allt mer med internationella frågor ökar behovet av stöd från utrikesrepresentationen. Det har yttrat sig i att Utbildningsdepartementet, Miljö- och Energidepartementet och Näringsdepartementet har avsatt särskilda resurser för omvärldsbevakning, analys och främjande inom forskning, innovation och högre utbildning vid fem ambassader. Även vid de ambassader och konsulat där särskilda resurser för forskning, innovation och högre utbildning saknas, finns behov av bevakning av dessa frågor. Utrikesförvaltningsutredningen (SOU 2011:21) presenterade förslag på hur Regeringskansliet i ökad grad skulle kunna bidra i den strategiska inriktningen av verksamheten i ut-

landsmyndigheterna. Internationaliseringsutredningen anser att dessa förslag bör kunna återuppväckas.

Internationaliseringen av lärosätena har utvecklats betydligt under de senaste decennierna och har blivit mer central och högst normal. Den präglar, eller bör prägla, kärnan av lärosätenas verksamhet. Det gör att internationella samarbeten eller utländska studenter eller anställda inte kan behandlas som särfall utan behöver kunna hanteras praktiskt, administrativt och rättsligt med samma smidighet och enkelhet som annan verksamhet, andra studenter och anställda. Denna normalisering av internationaliseringen förutsätter att politik och verksamhet på nationell nivå utvecklas och revideras för att minimera behovet av särskilda regelverk och system gällande utländska studenter och anställda och lärosätenas olika former av internationella verksamheter.

När ny politik och verksamhet utvecklas, nationellt och lokalt, genom nya bestämmelser eller genom systemförändringar, bör den internationaliserade verksamheten finnas med som en aspekt som beaktas och synliggörs under arbetet. Utredningen vill betona att det kan finnas mycket goda grunder för bestämmelser som kan förhindra internationalisering. Intressen behöver vägas mot varandra och det är inte alltid som de internationella aspekterna väger tyngst. Det viktiga är att konsekvenserna för lärosätenas/lärosätets internationella verksamhet finns med i ekvationen när ny politik och verksamhet utvecklas eller befintliga system revideras, så att det inte oavsiktligt byggs in hinder.

Regelrådet är ett exempel på hur regeringen valt att arbeta för att säkerställa genomlysning av konsekvenser. Regelrådet är ett särskilt beslutsorgan inom Tillväxtverket vars ledamöter utses av regeringen. Bakgrunden till rådet är att regeringen vill att det ska vara enkelt att starta, driva och äga företag i Sverige. Om ett författningsförslag kan få effekter av betydelse för företag ska departement och myndigheter skicka förslaget och den tillhörande konsekvensutredningen till Regelrådet för yttrande. Rådet kan även på begäran från departement bistå med att granska konsekvensutredningar på sådana förslag från EU som bedöms ha stor påverkan på företag i Sverige. Utredningen föreslår inte att ett sådant råd ska tillsättas för internationalisering vid universitet och högskolor, utan vill med exemplet visa på att det är möjligt att skapa mer eller mindre fasta strukturer för att säkerställa

att utveckling av politik och verksamhet inte skapar hinder för internationalisering.

Normalisering av internationaliseringen förutsätter också ett gott stöd från andra myndigheter såsom välfungerande finansieringsprogram, relevant statistik och effektiva beslutsprocesser. Detta är särskilt viktigt när det gäller de myndigheter som direkt verkar inom utbildnings- och forskningspolitiken. För dessa myndigheter behöver förståelsen för och kunskapen om på vilka sätt universitet och högskolor arbetar med internationalisering vara stor. Även andra myndigheter kan behöva utveckla förståelsen för lärosätenas internationella uppgifter för att handläggning och uppföljning ska fungera väl. Utbildningsdepartementets samt universitetens och högskolornas växande behov av stöd från de svenska utlandsmyndigheterna i internationella frågor är ett tydligt exempel på detta.

7.1.2 Statliga universitet och högskolor får ökade möjligheter att agera internationellt

Mål 1; för att nå målet behövs att universitet och högskolor har goda möjligheter att agera i internationella sammanhang.

Utredningens förslag: Statliga universitets och högskolors möjligheter att agera i internationella sammanhang analyseras och stärks vid behov.

Statliga myndigheters befogenheter begränsar lärosätena

De statliga universiteten och högskolorna är inte egna juridiska personer, utan är som myndigheter en del av staten. Lärosätena, som alla myndigheter, ges befogenheter i lag och förordning från riksdagen och regeringen. I relation till lärosätenas internationaliseringsarbete innebär det att de är bundna av det ekonomiska regelverk som styr hur statens tillgångar används, vilket bland annat berör lokal- och kapitalförsörjning. Även anställningsförhållanden är i vissa delar beroende av myndighetsformen. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har i en skrivelse till Utbildningsdepartementet tillsammans med Uppsala universitet identifierat ett antal juridiska hinder för

internationalisering (SUHF, 2016). Nedanstående områden ingår bland dessa:

- Köp av aktier och ingående av medlemskap. I internationella samarbeten kan medlemsavgifter eller förvärv av aktier vara en förutsättning för medverkan. Ett statligt universitet eller högskola behöver bemyndigande från regeringen och i vissa fall riksdagen för att förvärva aktier eller bli medlem i en förening som förutsätter en medlemsavgift som överstiger ett prisbasbelopp. De långa processer som krävs i Sverige för att lärosätena ska kunna få sådan tillåtelse försvårar svenskt deltagande.
- Lokalförsörjning. Bostadsbristen på många orter försvårar rekrytering av såväl studenter som anställda. Statliga universitet och högskolor har medgivande att i andra hand upplåta bostadslägenhet till utländska studenter inom utbytesprogram med andra länder, eller gästforskare vid universitetet eller högskolan, under förutsättning att de inte är anställda där. Det är dock inte möjligt att ingå hyresavtal för bostadslägenheter för exempelvis avgiftsskyldiga studenter eller visstidsanställda internationella forskare. Denna fråga behandlas även i avsnitt 7.2.1.
- Utlandstjänstgöring. Statliga universitet och högskolor har svårt att anställa utländska personer som befinner sig i sitt hemland eftersom de inte är att betrakta som utsända från Sverige och lärosätena inte har rätt att lokalanställa personer utomlands. Denna fråga behandlas även i avsnitt 9.2.4.

Möjliga vägar framåt

Internationaliseringsutredningen anser att det är oerhört betydelsefullt att svenska universitet och högskolor har goda möjligheter att agera internationellt. De juridiska villkoren får inte vara sämre än vad som gäller för de utländska universitet som svenska lärosäten konkurrerar och samarbetar med. Det är därför en prioriterad fråga att undanröja hinder som begränsar svenska universitet och högskolor. Utredningen vill här peka på några alternativa vägar framåt, men vill samtidigt poängtera att det krävs fördjupad analys innan några långsiktiga slutsatser kan dras.

En möjlighet att påverka de statliga universitetens och högskolornas förutsättningar att agera internationellt är att de ges en annan organisationsform än den statliga myndighetsformen. En alternativ organisationsform har behandlats tidigare, bland annat av Autonomiutredningen i Självständiga lärosäten (SOU 2008:104) och av regeringen i Högskolestiftelser – en ny verksamhetsform för ökad handlingsfrihet (Ds 2013:49). Förslagen har dock lämnats utan åtgärd. Utredningen anser att det finns anledning att återkomma till frågan om myndighetsform och utreda möjliga alternativ, särskilt med utgångspunkt i hur den nuvarande organisationsformen i Danmark ("statsfinansierede selvejende institutioner inden for den offentlige forvaltning") respektive Finland (offentligrättsliga universitet) ser ut. En mer självständig juridisk form kan ha stor betydelse för lärosätenas möjlighet att engagera sig internationellt.

En annan möjlighet att förbättra lärosätenas möjligheter att agera internationellt kan vara att justera befintliga regler så att de medger nödvändiga undantag för de statliga lärosätena. Det alternativet har behandlats i en rapport beställd av Stockholm – Uppsala universitetsnätverk: Ökad handlingsfrihet för statliga lärosäten (Heckscher, et al., 2015).

Att gå vidare med frågeställningarna och föreslå lösningar kräver dock mer resurser än vad Internationaliseringsutredningen har till sitt förfogande. Utredningen föreslår därför att ovanstående hinder hanteras i särskild ordning med fördjupad analys och utredning ur olika perspektiv, såsom kring förvaltningsrätt, statsrätt och anslagsanvändning.

Beställd utbildning och uppdragsutbildning

Möjligheten att bedriva beställd utbildning åt andra lärosäten eller uppdragsutbildning åt andra juridiska personer är reglerad för de statliga universiteten och högskolorna. Universitet och högskolor har uppmärksammat utredningen på hinder som den gällande regleringen kan medföra när lärosäten har möjlighet att bedriva sådan utbildning utomlands. Utredningen noterar också de principiella skillnader som gäller villkoren för utbildning riktad till individer och villkoren för uppdragsutbildning eller beställd utbildning.

Uppdragsutbildning regleras i förordningen (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor. Här anger regeringen bland annat för vilka sorters uppdragsgivare och i vilket syfte uppdragsutbildning kan anordnas av universitet och högskolor. Reglerna skiljer sig beroende på om uppdragsgivaren är från ett land inom eller utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Om uppdragsgivaren är en privat organisation utanför EES gäller att utbildningen ska avse personalutbildning som är ägnad att få betydelse för deltagarnas arbete åt uppdragsgivaren. Här finns alltså en tydlig restriktion gällande lärosätenas arbete med uppdragsutbildning som gör att till exempel fackföreningar, stiftelser eller välgörenhetsorganisationer utanför EES inte kan beställa uppdragsutbildning åt andra än sina anställda. Ur det perspektivet tycks det finnas en diskrepans mellan å ena sidan reglerna om studieavgifter som anger att enskilda studenter som är medborgare i länder utanför EES och Schweiz ska betala avgift för utbildning och å andra sidan uppdragsutbildningsförordningen som begränsar syftet med uppdragsutbildning som sker för privata uppdragsgivare utanför EES. Utredningen avser att återkomma till dessa frågor i slutbetänkandet.

7.1.3 Utlandsetablering

Mål 1; för att nå målet behövs att universitet och högskolor har förbättrade möjligheter att etablera verksamhet i utlandet.

Utredningens förslag: Universitets och högskolors möjligheter att etablera verksamhet utomlands analyseras, klargörs och stärks vid behov.

Vilka hinder finns i dag?

En grundläggande fråga är om lärosätenas uppdrag begränsas till verksamhet i Sverige. Någon geografisk begränsning för utbildning och forskning anges inte i högskolelagen (1992:1434) eller högskoleförordningen (1993:100). Däremot begränsas anslagsanvändningen genom att anslaget för utbildning på grundnivå och avancerad nivå endast får användas till utbildning för studenter som är medborgare i en stat som

omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, eller Schweiz. Andra geografiska begränsningar som berör utbildning och forskning finns inte. Samtidigt saknas tydliga riktlinjer om att lärosätena får bedriva verksamhet utomlands och komplexiteten kring frågeställningar som uppkommer är stor.

De juridiska begränsningarna för att etablera fysisk verksamhet i utlandet för de statliga lärosätena påverkas av myndighetsformen. Det handlar i stora drag om samma hinder som lyfts generellt för statliga universitet och högskolor att agera internationellt, till exempel att ingå hyresavtal eller lokalanställa personal. Men det gäller också frågor kring myndighetsutövning då antagning, betygssättning och utfärdande av examen innebär myndighetsutövning vilket ska göras inom Sveriges gränser. Även andra frågor inom EU-rätten och internationell rätt kan aktualiseras. Därutöver kan det uppstå frågor kring i vilken utsträckning det är möjligt att tillämpa andra svenska regler för verksamheten i utlandet, till exempel gällande offentlighet och sekretess, bisysslor eller arbetsmiljö.

Svaren i Internationaliseringsutredningens enkät till lärosätena pekar på en ganska samstämmig syn om vilka de svåraste hindren för att etablera verksamhet utomlands är. Det saknas ett nationellt regelverk på området vilket leder till oklarheter på vilka sätt enskilda lärosäten har möjlighet att agera. Det upplevs finnas svårbedömda risker kopplade såväl till ekonomi som till det egna varumärket.

Det oklara juridiska läget skapar en oro för att olika aspekter av verksamhet utomlands strider mot svenska lagar och förordningar. De ekonomiska förutsättningarna är i dagsläget problematiska, dels på grund av avsaknaden av riskkapital, dels på grund av begränsningar/otydlighet i hur anslagsmedel får användas utomlands. Även begränsningar i lagstiftning och problematik kring lokalanställningar och myndighetsutövning framhålls av många lärosäten som stora hinder.

Ytterligare en oklarhet gäller ansvaret för extern kvalitetssäkring och examenstillståndsprovning eller ackreditering. Om ett svenskt lärosäte etablerar verksamhet i ett annat land är det nödvändigt att klargöra vilket lands kvalitetsäkringsorganisation som ska ansvara för utvärdering.

EQAR är en organisation som tillhandhåller en förteckning över kvalitetssäkringsorganisationer, såväl europeiska som icke europeiska, som arbetar i enlighet med principer om kvalitetssäkring inom Bolognaprocessen. Avsikten är att kvalitetssäkringsorganen som ingår

i EQAR-registret ska kunna anlitas för utvärderingsuppdrag i andra länder. Om Universitetskanslersämbetet ska ha en roll i kvalitets-säkringen av verksamhet utomlands kan medlemskap i EQAR vara en förutsättning. Utredningen skulle se det som positivt om Univer-sitetskanslersämbetet blev medlem i EQAR.

Vinster och risker med utlandsetablering

Svenska lärosäten har i olika sammanhang betonat vikten av att kunna etablera verksamhet utomlands. Skälen för utlandsetablering kan delas upp i tre huvudspår:

- Utveckling: Etablering utomlands ger möjligheter att utveckla utbildning, forskning och samverkan i nya miljöer. Det kan ge tillgång till nya forskningsresurser av olika slag, liksom nya forskningsperspektiv och det kan innebära att svenska studenter kan erbjudas utlandsstudier inom lärosätet. Det ger också ökade möjligheter att rekrytera studenter, doktorander och personal.
- Solidaritet: Utlandsetablering kan bidra till kapacitetsuppbyggnad i samarbetslandet, bland annat genom att det svenska lärosätet kan erbjuda och utveckla utbildningar som partnerlärosätet saknar. Det öppnar dörrar till utbildningar för studenter som annars inte kunnat ta del av dem.
- Ekonomi: Etablering kan ge ökade intäkter direkt (överskott), vilket dock sällan är fallet, eller indirekt (varumärkesbyggande). Svenska lärosäten kan dessutom samla resurser i gemensamma konsortier och erbjuda samlade lösningar till värdlandet.

Riskerna med utlandsetablering är framför allt ekonomiska och kvalitetsmässiga. Genom att agera i ett främmande rättssystem finns också juridiska risker, som i sin tur kan ha ekonomiska konsekvenser. Möjligheterna att säkerställa kvaliteten kan vara begränsade vilken kan få konsekvenser för lärosätets examenstillstånd och i förlängningen dess rykte.

I vissa länder är lagstiftningen och kulturen kring mänskliga rättigheter och akademisk frihet inte etablerad. Det kan ställa svenska lärosäten, anställda och studenter inför etiska frågeställningar som de annars inte behövt engagera sig i annat än på mer abstrakt nivå. I sam-

arbeten i auktoritära länder där den fria forskningen begränsas av regimen på olika sätt krävs en medvetenhet av enskilda anställda och studenter om de konsekvenser som kan uppstå på grund av forskningen eller utbildningsverksamheten. Det bör också finnas en förberedelse på lärosätetsnivå och på regeringsnivå kring de värderingsmässiga ställningstaganden som kan uppstå i samband med att ett lärosäte bedriver verksamhet i en främmande politisk och kulturell miljö där akademisk frihet och lärosätets autonomi står under utveckling.

Den internationella utvecklingen av olika former av etableringar och samarbeten mellan lärosäten och andra aktörer går inte att förutse. Att lärosätena kommer att behöva anpassa sin verksamhet till förändrade förhållanden i framtiden är relativt självklart, men vi kan i dag inte säga hur. Likaså är det högst sannolikt att de internationella samarbetena kommer att ha fortsatt stor betydelse. För att svenska universitet och högskolor ska kunna agera på bästa möjliga sätt bör de ha handlingsfrihet att också etablera fysisk verksamhet utanför Sveriges gränser. Med tanke på den osäkerhet som råder bland lärosätena kring förväntningarna på och förutsättningarna för utlandsetablering anser utredningen det krävs ett klagörande kring universitetens och högskolornas möjligheter att etablera verksamhet utomlands.

En svår fråga är om regeringen även bör förtydliga vilka former av utlandsetablering som är eftersträvansvärda eller i vilka syften som utlandsetablering bör ske. Om det finns sådana principer bör det sättas upp ett regelverk som tydliggör mandatet och finansieringsformerna för de statliga lärosätena. Med tanke på att de statliga universiteten och högskolorna har tydliga riktlinjer för verksamheten inom Sverige är det rimligt att liknande mandat gäller vid utlandsetablering. Utredningen lämnar här några förslag på riktlinjer, som skulle kunna utgöra utgångspunkter för utlandsetablering:

- Utlandsetablering som omfattar utbildning eller forskning ska ske i samarbete med lärosäten eller forskningsinfrastruktur i värdlandet.
- Utlandsetablering ska ske i kvalitetsstärkande syfte eller för att bidra till nationell eller global utveckling. Med nationell utveckling kan i det här fallet även avses utvecklingen i värdlandet.
- Anslag från svenska staten ska användas för verksamhet i Sverige om inte annat är särskilt angivet.

- Sverige och svenska lärosäten bör erbjuda att ta ansvar att tillsammans med det mottagande landet och lärosätet säkra kvaliteten i verksamheten.
- Studenters rättigheter i den utlandsbaserade verksamheten ska så långt möjligt motsvara studenters rättigheter på universitet och högskolor i Sverige.

De lärosäten som etablerar någon form av verksamhet i utlandet behöver hantera en mängd juridiska frågor som i nuläget är oklara. Det gäller bland annat förvaltningsrättsliga och ekonomiska frågeställningar. Utredningen anser att regeringen bör gå vidare och utreda hur dessa frågor bör hanteras på bästa sätt så att svenska universitet och högskolor kan ges reell möjlighet att etablera verksamhet utomlands.

7.1.4 Strategi för integrerad internationalisering

Mål 1; för att nå målet behövs att universitet och högskolor analyserar och utvecklar ett dokumenterat och strategiskt förhållningssätt för hur internationalisering ska integreras i verksamheten utifrån de förutsättningar som gäller vid lärosätet.

Utredningens rekommendation: Lärosätena utvecklar ett strategiskt förhållningssätt för hur internationalisering ska integreras i verksamheten. Forskningsfinansiärer och lärosäten aktualiserar olika etiska frågeställningar vid internationellt samarbete.

Strategier för integrerad internationalisering behövs

Utredningen ser mycket positivt på att alla lärosäten har någon form av internationaliseringsstrategi. Det visar att lärosätena ser internationalisering som en prioriterad fråga och har vidtagit främjande åtgärder. Att det också finns mekanismer för uppföljning tyder på att det är frågor som universiteten och högskolorna aktivt arbetar med.

För att nå framgång i utvecklingen av internationaliseringsarbetet är ledningens roll inom lärosätena central. Med ledning syftar utredningen på beslutsfattare genom hela lärosätets organisation, med start i styrelsens uppdrag. Genom att beslutsfattare tydligt visar att inter-

nationell verksamhet är prioriterad underlättas ett lärosätesövergripande systematiskt arbete. Med översiktlig prioritering kan det bli lättare för administrativa funktioner att etablera processer som tar hänsyn till lärosätets internationella verksamhet.

Utredningen uppmantrar lärosätena att se över hur integrerad internationalisering är i det övergripande strategiska arbetet på lärosätet. Beaktas möjligheterna till förstärkta internationella samarbeten eller internationella/interkulturella aspekter i utbildningarna i tillräcklig utsträckning när övergripande beslut fattas? Är administrativa system och processer anpassade för lärosätets internationella verksamhet? Utredningen rekommenderar lärosätena att analysera och utveckla ett dokumenterat och strategiskt förhållningssätt för hur internationalisering genomgående ska integreras i verksamheten utifrån en egen omvärldsanalys och de förutsättningar som gäller vid lärosätet.

En etisk kompass rekommenderas

I internationalisering av utbildning och forskning uppstår frågeställningar som har sitt ursprung i att människor i olika länder och kulturer har olika inställningar och regelverk, bland annat i etiska frågor. Den ökade komplexitet som präglar samhället ökar behovet av tydliga riktlinjer i fråga om etiska och moraliska val i verksamhet som påverkar människor och deras liv.

En grund för en etisk kompass i det internationella utbildnings- och forskningsumgänget utgör den rekommendation att fastställa etiska riktlinjer som organisationen International Association of Universities (IAU) har tagit fram tillsammans med Magna Charta Observatory. Rekommendationens riktlinjer berör hela spektret av ett lärosätes verksamhet, även internationella samarbeten. Riktlinjerna, som togs fram 2012, har inte fått så stort genomslag som man hoppats. Olika länder i världen har sina egna förhållningssätt. I Sverige har vi etiska regler baserade i lagstiftning för viss forskning och ett regelverk när det gäller vetenskaplig ohederlighet. Disciplinnämnder vid lärosätena hanterar otillåtet handlande från studenter utifrån bestämmelser i högskoleförordningen (1993:100). Dessa regler, liksom andra länders likartade regler, utgår från vad som sker inom det egna landets gränser. I Sverige har Vetenskapsrådet i publikationen God

forskningssed samlat information om forskningsetiska riktlinjer och frågeställningar som är aktuella här (Vetenskapsrådet, 2017).

Eftersom forskningssamarbete mellan forskare i olika länder har blivit allt vanligare blir ofta de nationella etiska reglerna otillräckliga, då de endast gäller det geografiska område som landet omfattar. I ett internationellt samarbetsprojekt kan forskningen utföras av en och samma forskare både i forskarens eget land och i samarbetsländer. Alla samarbetsländer har inte exakt samma regelverk för etiska frågeställningar – eller inga regelverk alls. Vidare täcker inte allt legalt reglerad etikprövning alla etiska frågeställningar. I det senare fallet är det upp till den enskilde forskarens egen etiska kompass, liksom det lärosäte där forskaren är anställd, att ansvara för att den forskning som utförs är etiskt försvarbar, oavsett var den sker. Här har även forskningsfinansiärerna ett ansvar.

Inom det medicinska området finns sedan länge olika internationella överenskommelser. Samtidigt är inte sådana alltid tillräckliga för att undvika att forskare utnyttjar mindre strikta etiska regler i annat land. Det behövs ett sätt att agera mellan länder, såväl inom forskarsamhället som inom utbildning och administration, som tillgodoser att etiska frågeställningar blir väl tillgodosedda. Detta har EU tagit fasta på när det gäller forskning i projektet SATORI (Stakeholders Acting Together On the ethical assessment of Research and Innovation, se <http://satoriproject.eu>). Projektet ger riktlinjer för etiska principer och frågeställningar inom ett flertal olika forskningsområden vid sidan av det medicinska och blir på detta sätt en vägledning för en gemensam ram för etisk prövning och granskning inom EU. När det gäller djuretiska frågeställningar finns redan ett EU-direktiv (Europaparlamentet och rådet 2010) och sedan länge också svensk lagstiftning.

År 2011 lanserades en ”European Code of Conduct for Research Integrity”, vilken 2017 har reviderats via organisationen ALLEA – All European Academies (ALLEA 2017) och därefter överlämnats till Europeiska kommissionen. God forskningssed ska, enligt koden, omfatta följande principer: vederhäftighet, ärlighet, respekt och ansvar (Reliability, Honesty, Respect, Accountability). Vidare har den världsomfattande organisationen Global Research Council (GRC) år 2012 lanserat principer för sakkunniggranskning (merit review): expertbedömning, transparens, opartiskhet, lämplighet, konfidentialitet, integritet och etiska överväganden (expert assessment, transparency, im-

partiality, appropriateness, confidentiality, integrity and ethical considerations).

Nya teknologier kan kollidera med starka sociala faktorer, t.ex. frågan om genmodifierad mat, där vissa länder har gett klartecken och andra har gjort motsatsen. Social acceptans kräver en tidig interaktion mellan forskning/innovation och övriga samhället som inkluderar frågor om risker, försiktighetsåtgärder och etiska frågeställningar. En annan aspekt är att länder ibland föredrar att ta in synpunkter från internationella forskare och experter för att belysa en viss fråga. Dessa experter kan ge ett annat perspektiv på den aktuella frågan och kan ha andra erfarenheter från sina respektive länder och därmed ett annat sätt att angripa en fråga än vad enbart inhemska betraktelsesätt ger.

I länder med auktoritära regimer kan forskningens frihet vara begränsad genom att till exempel tillgång till data eller informanter försvåras. För den enskilde forskaren är en medvetenhet om den politiska kontexten och möjliga konsekvenser av forskningsverksamheten nödvändig.

Även utbildningssamarbeten kan väcka etiska frågor. Genomförandet av studier eller utbyten med lärosäten i länder där människor kriminaliseras på grund av till exempel religion eller sexuell läggning behöver analyseras. Vad innebär det för de lärare och studenter som deltar? Utesluts några från medverkan eller utsätter man personer för risker? Vilka ämnen väljer man att samarbeta kring och vad innebär det för deltagarna i samarbetslandet? Rekrytering av internationella studenter är en starkt konkurrensutsatt verksamhet och förknippas med mycket pengar för studenten och lärosätet. Lärosäten och andra organisationer kan lockas att använda etiskt tveksamma metoder för att locka till sig fler studenter. Ett oetiskt handlande riskerar att ha konsekvenser både för den drabbade studenten men också för lärosätet och Sverige som snabbt kan tappa i anseende. Etiska riktlinjer kan därför vara av stor vikt även i detta sammanhang.

Den enskilde forskaren, läraren såväl som det enskilda lärosätet har ett stort ansvar för att etiska frågeställningar lyfts fram i alla samarbeten. Det är därför viktigt att lärosätena diskuterar olika etiska frågeställningar vid olika typer av internationellt samarbete, både inom lärosätena, lärosätena sinsemellan och med kollegor och samarbetspartners i andra länder. Etiskt försvarbara relationer mellan lärosäten, anställda och studenter bör därför lyftas upp i diskussionerna inför och under samarbeten. Konsekvensanalyser bör göras: Vem gynnas av

forskningen eller utbildningen? Vem missgynnas? Är forsknings-etiska frågeställningar aktuella och skulle de ha godkänts i Sverige? Sker inte denna medvetna och aktiva insats inom lärosätena, kan mycket stå på spel om ett oetiskt förhållningssätt yppar sig. Lärosätets goda namn och rykte kan snabbt försämrats. Allmänhetens tilltro till utbildning och forskning och dess samarbete med andra länder kan också vara i fara. Det är lätt att förlora tilltron till något, men tar lång tid att bygga upp ett förtroende igen. Utredningen rekommenderar därför forskningsfinansiärer, lärosätena och deras anställda och studenter att aktualisera olika etiska frågeställningar vid internationellt samarbete.

7.1.5 **Transparens och tydlighet i fråga om användandet av engelska och svenska**

Mål 1; för att nå målet behövs att villkoren för användande av engelska såväl som svenska vid lärosätena och vid forskningsfinansiärerna tydliggörs.

Utredningens förslag: Regeringen reglerar rätten att använda andra språk än svenska i de statliga universitetens och högskolornas samt forskningsfinansiärernas verksamhet.

Utredningens rekommendationer:

- Lärosätena och forskningsfinansiärerna utvecklar riktlinjer för språkval som anger hur svenska respektive engelska ska användas inom lärosätet eller finansieraren.
- Lärosätena initierar eller vidareutvecklar språkutbildning och språkstöd för anställda och studenter.

Avvikelse från språklagen

Utredningen vill särskilt lyfta frågan om svenska språkets ställning så som den regleras i språklagen (2009:600). Det svenska språket ska värnas enligt språklagen och vara huvudspråk i Sverige. Inom den offentliga verksamheten ska språket vara svenska och en myndighet

får inte utan stöd i instruktion eller annan föreskrift bestämma att man ska övergå till ett annat språk som arbetsspråk. I praktiken har engelska fått en mycket stark ställning som arbetsspråk vid ansökningar till forskningsråd och i vissa forskningsmiljöer samt i utbildningar som ges på engelska. För forskningsråden handlar det om att kunna anlita sakkunniga utanför Sverige för bedömning av ansökningars kvalitet. I ett institutionssammanhang, till exempel en forskningsmiljö, kan det handla om ett inkluderande arbetssätt. De lärosäten som inte är statliga myndigheter har naturligtvis möjlighet att använda ett annat språk som arbetsspråk.

Språklagen är en ramlag som medger avsteg från lagen: om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från lagen, gäller den bestämmelsen (3 § språklagen). Något sådan bestämmelse finns dock inte som berör högre utbildning eller forskning, även om regeringen i propositionen Språk för alla – förslag till språklag (prop. 2008/09:153, 2009) övervägde ändringar av högskoleförordningen (1993:100) för att förtydliga möjligheten att använda andra språk än svenska inom forskning och högre utbildning.

Utredningen anser att det finns anledning att överväga ett vidare undantag för verksamheten vid universitet och högskolor och forskningsfinansiärer som kan omfatta delar av det administrativa arbetet. Användningen av svenska i formella beslutssammanhang utesluter många anställda och studenter från att medverka i utvecklingen av lärosätet. Inom små, internationella miljöer kan det innebära en skev belastning på de individer som kan svenska, och som behöver ta på sig många administrativa uppdrag, samtidigt som det förhindrar icke-svensktalande individer från att ta på sig uppdrag som kan vara förutsättningen för vidare meritering.

Utredningen menar att det borde finnas större frihet på lärosätena att i interna processer kunna välja språk. Det är i relation till det omgivande samhället, andra myndigheter och Regeringskansliet som behovet av användningen av svenska är som störst. På samma sätt som samtalet inom utbildning och forskning kan ske på annat språk än svenska borde interna beslutsprocesser som rör dessa frågor kunna ske på annat språk. Utredningen menar därför att det borde vara möjligt att ge lärosätena tillåtelse att använda valfritt språk i andra beslutsprocesser än de som gäller rektors och styrelsens beslut.

De nackdelar som uppstår om fler beslut hanteras på ett annat språk – i praktiken oftast engelska – rör främst risken för utarmande

av svenskan som huvudspråk och att individer som inte behärskar engelska utesluts eller känner sig obekväma att medverka i sammanhang där ett annat språk än svenska används. En sådan ordning skulle också kräva goda kunskaper i engelska för de personer som skriver underlag och protokoll för engelskspråkiga sammanhang. Utredningen bedömer dock att lärosäten som öppnar upp för andra språk rimligen också vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att verksamheten ska fungera.

Utredningen vill också peka på en risk att forskningsresultat från svenska lärosäten blir mer svårtillgängliga för allmänheten i Sverige. Det finns en uppenbar mållkonflikt mellan å ena sidan behovet av att samarbeta internationellt och att vårda svenskan som vetenskapligt språk och arbetsspråk inom utbildning och forskning. Samma problematik lyfts i till exempel Nederländerna. Där diskuteras hur man på bästa sätt kan kombinera användandet av engelska inom högre utbildning och forskning med värnandet om nederländskan.

Riktlinjer för språkval vid lärosätena

Språkrådet visar i rapporten Språkpolitik vid svenska universitet och högskolor (Språkrådet, 2017) att 21 av 47 universitet, högskolor och enskilda utbildningsanordnare har någon form av dokument som reglerar språkval i olika delar av verksamheten. Det är 13 fler än vid Språkrådets tidigare kartläggning 2010. I några av dokumenten framhålls att lärosätena ska erbjuda språkutbildning för framför allt personal som förväntas stanna en längre tid på arbetsplatsen. Det saknas dock uppgifter om hur vanligt förekommande den typen av kurser är.

Riktlinjer för språkval kan ge transparens och tydlighet för hur andra språk ska användas, men också en tydlighet när det gäller det svenska språket. Det kan gälla frågor om information på hemsidor eller annat informationsmaterial. Även när undervisning, föreläsningar och andra diskussioner bör ske på andra språk kan behöva tydliggöras. Det är också viktigt att det finns uttalade interna regler om hur språken ska användas i administrativa sammanhang. Med tvåspråkiga administrativa handlingar, på både engelska och svenska, kan fler anställda och studenter delta i lärosätets angelägenheter.

Språkutbildning och språkstöd för anställda och studenter

Oavsett vilka möjligheter som språklagen ger eller vilka riktlinjer som lärosätet utformar kommer det att finnas behov av att stötta anställda och studenter i språkanvändningen. Det är lika viktigt att ge utländska studenter och anställda goda och enkla möjligheter att lära sig svenska som att ge svenska studenter och anställda goda möjligheter att förbättra sin engelska. Många lärosäten erbjuder i dag sina studenter och anställda språkutbildningar och har språkverkstäder som studenterna kan vända sig till. Utredningen ser mycket positivt på det stödet och vill uppmuntra samtliga lärosäten att säkerställa den typen av verksamheter.

Utredningen noterar också att Europeiska rådet i sina slutsatser från den 14 december 2017 pekar på vikten av att fler unga människor kan tala minst två europeiska språk utöver sitt modersmål (Europeiska rådet, 2017). Utbytesstudier är ett effektivt sätt att utveckla studenters språkkunskaper i främmande språk. Det bygger dock ofta på att grundläggande språkstudier har skett på gymnasial nivå och därför är det av stor vikt att svenska elever väljer att läsa moderna språk i grund- och gymnasieskolan.

7.2 Attraktionskraft (mål 2)

I detta avsnitt presenteras utredningens överväganden och bedömningar kring mål 2:

Sverige har hög attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.

- *Utländska studenter, undervisande och forskande personal och andra anställda tas väl emot, kan etablera sig och uppmuntras att stanna i Sverige eller upprätthålla långsiktig kontakt med Sverige. För detta krävs bland annat att samverkan mellan olika myndigheter och det övriga samhället stärks.*
- *Svenska styrkeområden synliggörs och marknadsföringen av Sverige som kunskapsnation intensifieras.*
- *Regering, myndigheter och lärosäten samarbetar tätt för att skapa intresse och möjligheter för utländsk etablering av utbildnings- eller forskningsverksamhet vid svenska lärosäten och annan kunskapsintensiv verksamhet i Sverige.*

- *Sverige kan erbjuda attraktiva stipendier till internationella studenter.*
- *Arbetet inom Norden utvecklas för att skapa närmare samarbeten mellan nordiska lärosäten och vidareutveckla en internationellt konkurrenskraftig kunskapsregion i norra Europa.*

En väsentlig del i attraktiviteten handlar om de människor som kommer till Sverige för att studera eller arbeta vid universiteten och högskolorna. Internationaliseringsutredningen kommer att återkomma till många av frågorna som rör attraktionskraft i slutbetänkandet.

7.2.1 Viljan att komma till och stanna i Sverige

Mål 2; för att nå målet behövs att utländska studenter, undervisande och forskande personal och andra anställda tas väl emot, kan etablera sig och uppmuntras att stanna i Sverige eller upprätthålla långsiktig kontakt med Sverige. För detta krävs bland annat att samverkan mellan olika myndigheter och det övriga samhället stärks.

Utredningens förslag: Migrationsverket ges i uppdrag att i samarbete med universitet och högskolor se över hur processer kan förbättras i syfte att förenkla handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd för studenter, gästforskare och andra anställda och därmed förkorta handläggningstiderna. Migrationsverket bör i sammanhanget uppmärksamma regeringen på eventuella nödvändiga författningsförändringar för att kunna effektivisera processerna.

Utredningens rekommendationer:

- Lärosätena verkar för att i större utsträckning dra nytta av EU:s olika mobilitetsstöd.
- Forskningsfinansiärer ser över möjligheterna att i större utsträckning stötta inkommande mobilitet.
- Lärosätena annonserar alla forsknings- och undervisningstjänster internationellt.

- Migrationsverket utreder frågan i vilken mån universitet och högskolor skulle kunna delta i bedömningen gällande uppfyllandet av vissa specifika villkor för uppehållstillstånd.

Sverige behöver vara en attraktiv studie- och kunskapsnation av flera skäl som berör både utvecklingen vid universiteten och högskolorna och i samhället i övrigt. Tillgång till kompetens är avgörande för näringslivets och den offentliga sektorns utveckling. Antalet mobila studenter och forskare i världen ökar och lärosäten samarbetar intensivare på alla nivåer internationellt vilket utredningen beskriver i kap. 4. Svenska universitets och högskolors kvalitet beror i hög grad på tillgången till kompetens och kunskaper som finns utanför Sveriges gränser. De behöver därför vara attraktiva för att kunna locka till sig studenter, forskare och samarbetspartners. Det finns ett starkt samband mellan attraktivitet och kvalitet. De forsknings- och utbildningsmiljöer som erbjuder hög kvalitet har också ofta god förmåga att dra till sig studenter, forskare och resurser internationellt. Dessa studenter, forskare och resurser bidrar i sin tur till ökad kvalitet i miljön. Det händer också att forskare har med sig betydande forskningsanslag som är portabla, det vill säga att forskaren kan ta med sina forskningsmedel och förlägga sin forskningsverksamhet vid det lärosäte som erbjuder bäst förutsättningar. Hög kvalitet inom högre utbildning och forskning bygger dock på insatser inom många områden; utredningens fokus ligger på de förutsättningar som finns att attrahera studenter och personal och att synliggöra svenska styrkeområden. Sverige behöver kraftsamla för att göra det lättare och mer lockande att studera och arbeta vid universitet och högskolor.

Att flytta till ett nytt land innebär en stor omställning på en rad olika sätt. Den enskilda individens vilja att komma till Sverige och sedan vilja stanna här är i mångt och mycket kopplat till specifika personliga omständigheter. Men det berör också systemfrågor som regeringen, lärosätena och andra berörda myndigheter kan påverka.

För att Sverige ska vara attraktivt för studenter och undervisande och forskande personal från andra länder måste Sverige som värd kunna ta emot dem på ett välkomnande sätt. Även om Sverige och svenska representanter är välkomnande i sin information om möjligheterna att komma till Sverige måste detta också realiseras i det praktiska mottagandet.

När studenter och undervisande och forskande personal bestämt sig för att försöka komma till Sverige startar kontakterna med det svenska systemet. Det innebär bland annat ansökan om studier eller anställning, ansökan om uppehållstillstånd, ansökan om stipendier, sökande efter bostad, sökande efter engelskspråkiga skolor och arbete till eventuella medföljande, med mera. Alla dessa moment är omfattande och kan upplevas som krångliga. Det är viktigt att kontakterna med svenska organisationer och myndigheter görs så okomplicerade som möjligt och att processen att komma till Sverige förenklas. Det är också viktigt att information och kontakter med myndigheter kan ske på engelska.

De utländska studenter och undervisande och forskande personal som befinner sig i Sverige utgör bland de viktigaste aktörerna när det gäller att locka andra till Sverige. När de berättar om sin upplevelse av studier och vardagsliv i Sverige för andra personer påverkar de dessas intresse att komma hit.

För att upplevelsen av att komma till Sverige ska bli så positiv och enkel som möjligt krävs ett samarbete mellan en rad aktörer. Exempel på organisationer som behöver uppmärksamma och samordna välkommandet av utländska studenter, forskare och lärare är förutom universitet och högskolor själva, Migrationsverket, bostadsföretag, kommuner, lokala grund- och gymnasieskolor, banker, Försäkringskassan, Skatteverket, lokala arbetsgivare på orten. Utredningen utvecklar behovet av aktörssamordning i avsnitt 7.8.

Arbete i Sverige efter studierna

För Sverige och svenska lärosäten är det dessutom av stor vikt vad som händer med studenterna, lärare och forskare efter deras studier eller arbete i Sverige. Ur svensk synvinkel är det ofta positivt om de studenter som studerat i Sverige väljer att stanna i Sverige för att arbeta efter studierna. Dessa studenter har en kombination av utländska erfarenheter och svensk utbildning som kan vara attraktiv för svenska arbetsgivare i Sverige och utomlands. Dessutom finns en rad undersökningar som pekar på att de ekonomiska vinsterna med att attrahera utländska studenter blir påtagligt större om studenterna väljer att stanna och arbeta efter studierna (se avsnitt 3.2.3). För att underlätta en etablering på arbetsmarknaden kan dock utländska

studenter behöva extra stöd. Det kan till exempel röra sig om praktik eller verksamhetsförlagd utbildning liksom vägledning. Samtidigt är det viktigt att balansera strävan om att förmå studenter att stanna efter studierna med faran för så kallad brain drain från låginkomstländer.

God alumnkontakt rekommenderas

Studenter som studerat i Sverige och som därefter lämnar Sverige kommer i bästa fall att ha en livslång och positiv relation till Sverige som är värdefull för såväl studenten som Sverige och det svenska lärosätet. Denna relation skapas och kan upprätthållas genom att till exempel organisera ett alumnnätverk för tidigare studenter. Därigenom kan de framtida kontakterna mellan studenten, Sverige, lärosätet och svenska organisationer i övrigt göras enklare och djupare. Fortsatta alumnkontakter är därför viktiga för både studenten och för Sverige. Såväl lärosäten som Svenska institutet arbetar för att på olika sätt skapa sådana hållbara nätverk.

Även antalet inresande icke studieavgiftsskyldiga studenter bör öka

Antalet studenter vid universitet och högskolor i hela världen ökar kraftigt liksom antalet studenter som är internationellt mobila. Det är därför sannolikt att antalet internationella studenter som väljer att studera i Sverige också kommer att öka, mot bakgrund av den allmänna utvecklingen. Däremot är det inte säkert att andelen av världens internationellt rörliga studenter som väljer att studera i Sverige kommer att öka om inte vissa ansträngningar och insatser görs.

Den allra största delen inresande studenter på grundnivå och avancerad nivå är utbytesstudenter och freemover-studenter som inte betalar avgifter. Det är viktigt att mångfalden bland de utländska studenterna är stor. För studenter som vill läsa på en internationell utbildning bidrar mångfalden till attraktiviteten. Ett annat skäl att ha mångfald bland de internationella studenterna är att en alltför stor dominans av ett eller ett fåtal länder är riskfyllt om externa faktorer plötsligt leder till en minskning av antalet studenter från ett av dessa länder.

Trots det har en stor del av fokus under senare år legat på studieavgiftsskyldiga studenter. De utländska studenter som inte är studieavgiftsskyldiga eller som studerar inom ramen för beställd utbildning eller uppdragsutbildning finansieras av anslagsmedel. Däremot är kvaliteten, ömsesidig förståelse, starkare internationella band med mera lika angelägna skäl att ha en stor andel internationella anslagsfinansierade studenter som avgiftsfinansierade. Bara 33 procent av lärosätena har angett att de aktivt arbetar med att rekrytera freemoverstudenter från EU/EES. Det är alltså viktigt att ansträngningarna att öka antalet inresande studenter inte bara fokuseras på studieavgiftsbetalande studenter.

Finansiering för inresande personal och doktorander

Den huvudsakliga finansieringen för inresande personal och doktorander sker inom ordinarie anslag och bidrag för forskning och utbildning. I vissa situationer bygger vistelsen i Sverige på att det finns särskilda bidrag tillgängliga. Det gäller framför allt för tillfälliga vistelser i Sverige, såsom inkommande postdoks eller sabbaticals. Genom kortare vistelser i Sverige kan internationella forskare bli mer intresserade av långsiktigt arbete i Sverige, eller kan skapa kontakter som bidrar till att utveckla internationella forskningssamarbeten.

Här kan svenska universitet och högskolor i högre grad utnyttja de medel som finns inom Horizon 2020, exempelvis inom Marie Skłodowska-Curie Actions, som ger svenska lärosäten möjlighet att ta emot utländska forskare under en viss tid. Även svenska forskningsfinansiärer bör, för att bidra till ökad internationalisering vid universitet och högskolor, se över det samlade utbudet av finansiering av inresande mobilitet.

Stipendier är en relativt vanlig finansieringsform för inresande doktorander. Enligt Universitetskanslersämbetets årsrapport (Universitetskanslersämbetet, 2017) var det en betydligt högre andel av de utländska än de svenska doktorandnybörjarna som hade stipendier, 16 respektive tre procent. I betänkandet Trygghet och attraktivitet – en forskarkarriär för framtiden (SOU 2016:29) lyfts olika problem som gäller stipendiefinansiering, bland annat oskäligen villkor som ställs av utländska stipendiefinansiärer. Regeringen har beslutat om ändringar i högskoleförordningen (1993:1434) om villkor för stipendier till följd av

uttalanden i betänkandet och propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50). Förändringarna innebär bland annat att försäkringen för stipendiefinansierade doktorander utvidgas så att den också gäller om doktorandens studietid blir längre på grund av sjukdom eller föräldraledighet. Lärosätet blir även skyldigt att anställa stipendiefinansierade doktorander när utbildningstiden som återstår till doktorsexamen motsvarar tre år på heltid. Undantaget är om stipendiet lämnas inom ramen för ett bistånds- och kapacitetsuppbyggnadsprogram, ett EU-finansierat eller motsvarande program. Ändringarna innebär också att när ett lärosäte antar doktorander med stipendium som studiefinansiering ska finansieringen anses säkrad om nivån på stipendiet motsvarar lönenivån för anställda doktorander.

Utredningen har blivit uppmärksammat på vissa negativa konsekvenser för lärosätenas internationalisering som kan uppstå efter förordningsändringarna. Lärosätena menar att begränsningen av stipendiefinansiering till i normalfallet maximalt ett år innebär att svenska universitet och högskolor inte kommer kunna ta emot viss utländsk finansiering för forskarutbildning i samma utsträckning som i dag, med ett minskat antal utländska doktorander som följd. Konsekvenserna sträcker sig längre än till att enskilda individer nekas möjlighet till forskarutbildning. Eftersom utländska stipendieorganisationer ibland väver samman master- och forskarutbildningsstipendier i samma avtal, riskerar ett svenskt lärosäte som inte kan ta emot doktorandstipendiaterna att samtidigt bli av med möjligheten att ta emot masterstipendiaterna. Hindret mot stipendiefinansiering riskerar även lärosätets relationer till utländska universitet – när stipendiebaserade samarbeten på forskarnivå förhindras. I den globala konkurrensen är det lätt för utländska stipendieorganisationer och lärosäten att vända sig till andra samarbetsparter.

Utredningen anser att den nuvarande formuleringen i högskolelagen borde medge sådant undantag som lärosätena efterfrågar, eftersom undantaget från kravet på anställning gäller om stipendiet lämnas inom ramen för ett bistånds- och kapacitetsuppbyggnadsprogram, ett EU-finansierat eller motsvarande program, där stipendier utgör en vedertagen finansieringsform och där krav på finansiering genom anställning blir ett hinder för antagande av högskolas medverkan. När svenska universitet och högskolor antar utländska doktorander med finansiering från ett väletablerat stipendieprogram med anständiga

villkor bör alltså undantaget gälla. Om regeringen menar att bestämmelsen bör tolkas på något annat sätt anser utredningen att ett förtydligande av högskoleförordningen behövs.

Rekrytering av anställda inklusive doktorander

I Ledningsutredningens betänkande Utvecklad ledning vid universitet och högskolor analyseras hur rekryteringsprocesserna vid svenska universitet och högskolor hanteras strategiskt (SOU 2015:92). Forskarkarriärutredningen utvecklar problematiken kring att utformningen och utlysningarna vid svenska universitet och högskolor relativt ofta är anpassade för att någon intern kandidat ska kunna anställas, vilket enligt Forskarkarriärutredningen varken främjar kvalitet, attraktivitet eller jämställdhet (SOU 2016:29). Internationell rekrytering försvåras om utlysningen inte sker öppet. Av Internationaliseringsutredningens enkät framgår att internationell annonsering är ett av de vanligast förekommande verktygen bland lärosätena för att öka antalet undervisande och forskande personal samt doktorander från utlandet. Utredningen vill betona vikten av att alla anställningar för doktorander samt undervisande och forskande personal annonseras internationellt på ett sätt som gör att internationella sökande har rimliga chanser att se och ansöka om anställningarna.

Sveriges unga akademi har fört fram att enskilda handledare kan uppleva det svårt att bedöma utländska meriter och utbildningar när de ska anställa doktorander och/eller postdoktorer. När sökande kommer från universitet utanför Sverige eller Europa kan det finnas lite att relatera till för att bedöma kvaliteten på den sökandes utbildning. Utredningen vill uppmana lärosätena att undersöka hur de tillsammans kan utveckla stödet vid anställningar, så att internationella sökande kan bedömas likvärdigt.

Uppehållstillstånd och arbetstillstånd

För personer som inte är EU-medborgare är beslut om uppehållstillstånd och arbetstillstånd en avgörande faktor för arbete eller studier i Sverige. Därför är det oerhört viktigt att den processen fungerar väl. Det är viktigt att handläggningen går snabbt, är rättssäker och att informationen om processen är tydlig. Det är också

viktigt att handläggningstiderna är ekvivalenta med jämförbara länder. Enligt uppgifter på ansvariga myndigheters hemsidor är de maximala handläggningstiderna (för forskare) i Danmark en månad, Finland fyra månader och Nederländerna tre månader. I Sverige ska ett ärende om uppehållstillstånd för arbete avgöras senast inom fyra månader från det att ansökan lämnades in, 21 b § utlänningsförordningen (2006:97).

Det omfattande arbete som Migrationsverket har gjort tillsammans med lärosätena för att komma tillrätta med handläggningstiderna för uppehållstillstånd för studier har gett goda resultat. Handläggningstiderna har gått ner och färre kompletteringar behöver göras. Motsvarande insatser behöver göras för ansökningar om studier på forskarnivå och tillstånd för gästforskare och andra anställda. Migrationsverket och lärosätena bör systematiskt undersöka problemområden och gemensamt överväga lösningar. För att säkerställa detta arbete föreslår utredningen att regeringen ger Migrationsverket i uppdrag att i samarbete med universitet och högskolor se över hur processer kan förbättras i syfte att förenkla handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd för studenter, gästforskare och andra anställda och därmed förkorta handläggningstiderna. Migrationsverket bör i sammanhanget uppmärksamma regeringen på eventuella nödvändiga författningsförändringar.

Utredningen vill peka på hur Nederländerna har valt att hantera ansökningar om uppehållstillstånd. Där kvalitetsgranskas och certifieras lärosätena av den nederländska motsvarigheten till Migrationsverket, vilket ger lärosätena rätten att bereda ärenden om uppehållstillstånd. Detta har möjliggjort snabba processer där de sökande kan få besked inom några veckor. Utredningen vill därför rekommendera Migrationsverket att utreda frågan i vilken mån universitet och högskolor skulle kunna delta i bedömningen gällande uppfyllandet av vissa specifika villkor för uppehållstillstånd. I Nederländerna bereder lärosätena alla typer av beslut, om det inte finns särskilda skäl. Ett framtida system i Sverige skulle kunna hantera de delar av processen som bedöms mest ändamålsenliga och bygga på frivilligt deltagande från lärosätenas sida.

Utöver frågor kring handläggningstider uppstår andra frågor kring uppehållstillstånd som har att göra med synpunkter på regelverket eller Migrationsverkets tillämpning av det. Det kan exempelvis röra bedömningen av försörjningskravet. Internationaliseringsutredningen

har inte möjlighet att analysera dessa frågor, men vill peka på vikten av att de svårigheter som universitet och högskolor fångar upp tas vidare i samråd med Migrationsverket och vid behov regeringen.

Bostadsbrist

En del i mottagandet till Sverige handlar om frågor som lärosätena inte förfogar över själva. Bostadsbristen är en mycket viktig sådan fråga. Lärosätena anger i utredningens enkät bostadsbrist som ett av de svåraste hindren och de behöver lägga resurser såväl kort- som långsiktigt för att försöka komma tillrätta med problemet. Lärosätena arbetar bland annat tillsammans med kommuner, bostadsbolag och andra organisationer för att kunna erbjuda så goda villkor som möjligt.

Enligt 9 a § första stycket förordningen (1993:528) om statliga myndigheters lokalförsörjning får en myndighet inte ingå hyresavtal för bostadslägenhet i syfte att upplåta lägenheten i andra hand för att förse någon enskild med bostad. Universitet och högskolor får dock enligt 9 a § andra stycket ingå hyresavtal för bostadslägenheter för utländska studenter inom utbytesprogram med andra länder, eller gästforskare vid universitetet eller högskolan, under förutsättning att de inte är anställda där. Sedan 2010 har Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Malmö högskola, Södertörns högskola och Sveriges lantbruksuniversitet getts undantag för att under en provotid som i nuläget sträcker sig till slutet av 2018 kunna upplåta lägenheter i andra hand för bostadsändamål till studenter samt gästforskare på respektive lärosäte. Personer som är anställda vid respektive lärosäte omfattas inte av beslutet. Hur frågan ska hanteras i framtiden bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Utredningen vill poängtera vikten av ett professionellt mottagande till universitet och högskolor, där möjligheten att bistå med bostad kan vara avgörande. Möjligheten till andrahandsuthyrning kan behöva sträcka sig även till anställda under en kortare period.

Andra aspekter som påverkar mottagandet i Sverige

Medföljande till inresande studenter, doktorander, forskare och lärare kan behöva stöd i att hitta egen anställning i Sverige. Ett exempel på hur sådant stöd kan ges är Stockholm Dual Career Network som vänder sig till medföljande till internationellt rekryterad personal vid Stockholms samtliga lärosäten samt deltagande företag. Nätverket, som leds av Stockholms Akademiska Forum, erbjuder de medföljande jobbrelaterade workshops (exempelvis om hur CV, personligt brev och LinkedIn används och skrivs i Sverige) samt personlig rådgivning för att öka deras möjligheter att etablera sig på svensk arbetsmarknad. De medföljande erbjuds även språkkurser i svenska som en viktig pusselbit för att hitta egen sysselsättning. Nätverket erbjuder i viss mån även sociala evenemang. Personerna i nätverket är högt kvalificerade och många har själv en forskarutbildning.

Flera av de större lärosätena har särskilda så kallade relocation-enheter där man byggt upp kompetens och kapacitet för att hjälpa nyanställda att flytta till Sverige. För inresande är det viktigt att det finns kvalificerat administrativt stöd på lärosätena, för att kunna få korrekt information och effektivt stöd. Utredningen ser positivt på de enheter som byggts upp vid lärosätena för att stötta inresande personal och vill uppmana lärosätena att samarbeta kring dessa resurser.

Många system i Sverige bygger på att man har svenskt personnummer. För att få personnummer behöver man vara folkbokförd i Sverige vilket är möjligt om man planerar att bo här i ett år eller mer, vilket blir ett problem för utbytesstudenter och anställda som ska stanna i Sverige under kortare tid. Om man inte kan få personnummer kan lärosätet ansöka om ett samordningsnummer i stället. Samordningsnumret kan ibland ersätta personnumret men det fungerar inte alltid. Ett av de viktigaste problemen gäller möjligheten att få öppna ett bankkonto i Sverige. Det kan också ställas krav på personnummer för att kunna ställa sig i kö för bostad, förskola eller skola vilket försvårar flytten till Sverige.

Det ligger utanför utredningens mandat att lämna förslag på åtgärder till kommuner, banker eller andra icke-statliga organisationer. Utredningen vill dock peka på den stora betydelse som bostads- och skolfrågor har för personer som flyttar till Sverige och uppmana berörda organ att arbeta för att möta de behov som kommer med

internationell rekrytering. Frågan om svenskt personnummer, och särskilt tillgången till banktjänster, är en annan central fråga som kräver fortsatt uppmärksamhet. Alla berörda organisationer bör se över i vilka sammanhang personnummer verkligen är nödvändigt och utredningen vill starkt uppmana myndigheter, företag och andra organisationer att undanröja krav på personnummer där det finns alternativa lösningar.

Möjligheten att lära sig svenska är en viktig förutsättning för att kunna etablera sig på längre sikt i Sverige och också kunna delta i det administrativa arbetet vid lärosätet, vilket utredningen behandlar i avsnitt 7.1.5.

Lärosätena lyfte i Internationaliseringsutredningens enkät att regelverket för rekryteringar och anställningar bör ses över och att regler för skatter och pensioner behöver tydliggöras och förenklas. För att kunna lämna förslag i dessa frågor skulle fördjupande utredningar behöva göras, vilket Internationaliseringsutredningen saknar resurser för.

7.2.2 Intensifiering av marknadsföringen

Mål 2; för att uppnå målet behövs att svenska styrkeområden synliggörs och att marknadsföringen av Sverige som kunskapsnation intensifieras.

Utredningens förslag:

- Ett så kallat Team-Sweden Kunskap bildas inom ramen för regeringens exportstrategi som stöd för främjandet av Sverige som kunskapsnation.
- En väsentlig förstärkning av resurserna för marknadsföringen av Sverige som kunskapsnation genomförs.
- Svenska institutet ges ett utökat uppdrag att informera om Sverige som kunskapsnation i utlandet.

Marknadsföring och främjande av Sverige som en stark kunskapsnation är inte ett självändamål. Det bygger i stället på en övertygelse om att Sverige behöver attrahera studenter, forskare och samarbetspartners för att stärka svensk konkurrenskraft och omställningsförmåga, för att

kunna utveckla välfärdssystemet och den offentliga förvaltningen och tillsammans med andra länder lösa globala samhällsutmaningar.

I dag erbjuder svenska universitet och högskolor attraktiva studier och goda forskningsmiljöer, och företag med ursprung på svenska lärosäten är framgångsrika internationellt. Utländska studenter och undervisande och forskande personal känner dock inte till Sverige i tillräcklig utsträckning och många svenska lärosäten skulle kunna vara mer välkända utomlands. För att vara attraktiv krävs primärt att kvaliteten i verksamheten håller hög kvalitet, men det krävs i nästa led att verksamheten också är väl känd.

Sverige och svenska lärosäten och organisationer behöver också vara attraktiva samarbetspartners för andra länder och andra länders lärosäten och organisationer. Det svenska kunskapssystemet är välkänt för sin förmåga att producera innovationer. Därför finns ett utländskt intresse av att få tillgång till kunskap och kompetens i Sverige genom olika former av samarbete. Detta yttrar sig bland annat i ett intresse för svenska systemlösningar till exempel inom hälso- och sjukvård, energi och miljö, snarare än enskilda produkter och tjänster. Intresset för systemlösningar gäller också möjligheten att ta del av den senaste forskningen och de mest aktuella innovationerna. Många länder strävar till exempel efter att på kort tid bygga upp egna system för utbildning, forskning och innovation för att stärka ekonomi och välfärd. Internationellt efterfrågas det hjälp med helhetslösningar, till exempel "ett universitet", "ett campus" eller "ett forskningscenter". För att Sverige ska kunna svara upp mot sådana behov krävs ett betydligt mer koordinerat och strategiskt förhållningssätt.

Kunskapsproduktion och kunskapsförmedling är centrala i svensk export och kan utgöra nycklar för att skapa intresse för och genomföra exportaffärer inom en rad områden. Flera myndigheter och organisationer är aktiva inom området. Insatserna är delvis okoordinerade och kunskapen om svensk forskning, högre utbildning och innovation och dess betydelse för svensk export varierar kraftigt även i Sverige. Det finns en risk att Sverige ger ett ostrukturerat intryck samtidigt som resurser skulle kunna utnyttjas bättre genom ökad samordning. En rad aktörer har roller eller skulle kunna ha roller i såväl Sverige som utomlands. Därför föreslår utredningen att ett Team Sweden Kunskap etableras för att koordinera insatserna för svensk kunskapsexport och kunskapssamarbete. Därutöver vore det värdefullt att förstärka kunskapsperspektivet och inkludera fler intressenter, såsom fler forsknings-

finansiärer och lärosäten i befintliga Team Sweden-grupper. Förslag som rör förbättrad samordning beskrivs även i avsnitt 7.8. Därutöver kommer utredningen att återkomma till dessa frågor i slutbetänkandet.

Utredningen bedömer att Sverige som kunskapsnation bör kunna vara ett samlande begrepp för koordinerad information om svensk forskning, högre utbildning och innovation. Ett flertal myndigheter har ansvar inom området, såsom universitet och högskolor, Svenska institutet, forskningsfinansiärerna, utlandsmyndigheterna, Business Sweden, med flera. Utredningen anser att Svenska institutet bör få ett utökad samordningsuppdrag att informera om Sverige som kunskapsnation i utlandet för att samla resurserna.

De resurser som ägnas åt att marknadsföra svensk högre utbildning i utlandet är förhållandevis små. Utredningen anser att resurser till marknadsföringen bör utökas för att till exempel möjliggöra att Svenska institutet i ökad utsträckning ska kunna placera personer som arbetar med marknadsföring av högre utbildning vid en eller flera ambassader samt att marknadsföringen av högre utbildning, forskning och innovation samordnas. Utredningen planerar att återkomma till dessa frågor i slutbetänkandet.

7.2.3 Utländsk etablering av utbildnings- och forskningsverksamhet i Sverige

Mål 2; för att nå målet behövs att regering, myndigheter och lärosäten samarbetar tätt för att skapa intresse och möjligheter för utländsk etablering av utbildnings- eller forskningsverksamhet vid svenska lärosäten och annan kunskapsintensiv verksamhet i Sverige.

Utbildningar bedrivs i ökande grad oberoende av nationsgränser. Såväl studenter som utbildningsanordnare är internationellt mobila. För studenter innebär det en betydande investering och engagemang att studera utomlands, i synnerhet om studenten vill genomgå hela utbildningen vid ett utländskt lärosäte. Därför underlättas studenters studier vid utländska lärosäten betydligt om det är utbildningsanordnaren som förflyttar sig.

Svenska universitet och högskolor har generellt hög kvalitet men utländska lärosäten kan erbjuda utbildning som i innehåll och inriktning skiljer sig från svensk utbildning. Det är viktigt att även de

studenter som inte är beredda att flytta utomlands i ökad grad ges möjlighet att studera vid utländska lärosäten. Om utländska utbildningsanordnare erbjuder utbildning på annat språk än svenska eller engelska vidgas dessutom studenternas möjligheter att fördjupa sina kunskaper i främmande språk. Därför finns det anledning att förenkla förutsättningarna för utländska lärosätens etablering i Sverige. Detta inkluderar att klargöra frågor rörande ansvar för kvalitetsgranskning, rättigheter för studenter, principer för studiestöd med mera.

Utredningen bedömer att det är mer sannolikt att ett utländskt lärosäte eller forskningsinstitut förlägger forskningsverksamhet i Sverige om de kan göra detta i samverkan med ett svenskt lärosäte. Sverige har flera platser med hög koncentration av forskning och kunskapsintensivt näringsliv som kan vara viktiga och intressanta för utländska lärosäten att arbeta nära genom att etablera fysisk verksamhet i Sverige. Det gäller exempelvis life science-forskningen i Mälardalen, forskningsanläggningarna Max IV och ESS i Lund, fordonsindustri-verksamheten i Göteborgsområdet och gruv- respektive rymdverksamheten i Norrbotten.

Att attrahera kunskapsintensiva verksamheter till Sverige är ett viktigt mål för Sverige och svenskt investeringsfrämjande, och möjligheten att attrahera utländska lärosäten till Sverige bör utgöra en möjlig sådan investering som kan uppmuntras i det sammanhanget.

7.2.4 Attraktiva stipendier

Mål 2; för att uppnå målet behövs att Sverige kan erbjuda attraktiva stipendier till internationella studenter.

Stipendier för studieavgiftsbetalande studenter utgör ett viktigt instrument för rekrytering av studenter som lärosätet gärna vill dra till sig. Det kan till exempel röra sig om särskilt framgångsrika studenter, studenter inom ämnesområden som är särskilt prioriterade, studenter från länder eller regioner som är underrepresenterade eller från omständigheter som gör att de har svårt att betala studieavgiften. Många andra länder arbetar med stipendieprogram av samma anledning.

Utredningen anser att Sveriges position behöver förbättras med stöd av attraktiva stipendier samt att tillgängliga stipendier fördelas på ett mer optimalt sätt. Exempelvis förfogar inte lärosätena själva över

stipendiemedel som kan täcka såväl studieavgift som levnadsomkostnader vilket naturligtvis för studenten är de mest attraktiva stipendierna. Lärosätena har medel för att kunna subventionera eller sätta ned studieavgiften helt eller delvis. Huvuddelen av stipendierna är också bundna till studenter från Sveriges samarbetsländer inom biståndet och till övriga låg- och medelinkomstländer. Några centrala stipendiemedel är inte avsatta för stipendier som täcker levnadsomkostnader för studenter från andra länder.

Utredningen anser dock att stipendier inte kan ersätta ett betydligt mer aktivt arbete med att göra Sverige och svensk högre utbildning och forskning mer välkänd och attraktiv. Stipendier ska inte vara ett sätt att finansiera mer än en del av de studieavgiftsskyldiga studenterna.

Frågan om stipendier ska enligt utredningens direktiv behandlas i slutbetänkandet. Utredningen kommer därför att återkomma till denna fråga.

7.2.5 Nordisk kunskapsregion

Mål 2; för att nå målet behövs att arbetet inom Norden utvecklas för att skapa närmare samarbeten mellan nordiska lärosäten och vidareutveckla en internationellt konkurrenskraftig kunskapsregion i norra Europa.

Sverige är ett litet land även när det gäller forskning och högre utbildning. Givet Sveriges storlek behöver vi göra desto större ansträngningar för att vara synliga internationellt. De andra nordiska länderna är alla ännu mindre än Sverige men är också starka forsknings- och utbildningsnationer, med delvis samma ambitioner att vara attraktiva kunskapsnationer och kunna attrahera studenter, forskare och samarbetspartners.

Det nordiska samarbetet inom högre utbildning och forskning har huvudsakligen hittills varit inriktat på att skapa samarbeten inom Norden och inte så mycket på att relatera Norden till omvärlden. En högnivågrupp tillsatt av Nordiska ministerrådet pekade på potentialen för de nordiska länderna att samarbeta intensivare utanför Norden. Samlat har de nordiska universiteten och högskolorna betydande lyskraft menade gruppen (Nordiska ministerrådet, 2017). En rapport skriven på uppdrag av Nordiska ministerrådet om potentialen i

nordiskt samarbete i USA pekar på att de nordiska länderna samlat kan vara mer attraktiva som partner än de enskilda länderna var för sig. Rapporten pekar på att de nordiska ländernas universitet och forskningsprogram ofta är små i jämförelse med amerikanska miljöer men de nordiska ländernas samlade resurser är en mer jämbördig partner till amerikanska finansörer och forskningsutförare. Ett nordiskt stöd till samarbetsprojekt mellan forskare på nordiska och amerikanska universitet skulle underlätta samarbeten på nordisk basis. Norden kan enligt rapporten också vara en attraktiv samarbetspart och studiedestination som skulle kunna marknadsföras gemensamt i vissa sammanhang eftersom för många amerikaner är Norden mer känt än vart och ett av de nordiska länderna, menar rapportförfattarna.

De nordiska länderna är vart och ett starka kunskapsnationer men i det internationella sammanhanget är de generellt sett relativt små. Det finns därför anledning att utforska hur nordiskt samarbete kan skapa mervärde för de nordiska länderna i samarbete med andra länder eller regioner utanför Norden. Särskilt bör detta kunna göras när det gäller information riktad till studenter, lärare, forskare och institutioner. Nordiska ministerrådet förfogar också över vissa forskningsresurser som kan riktas mot strategiskt utomnordiskt samarbete.

7.3 Internationalisering på hemmaplan (mål 3)

Utredningen har enligt direktiven i uppdrag att kartlägga och lyfta fram goda exempel på svenska och utländska lärosätens arbete med internationalisering på hemmaplan, och föreslå åtgärder för att alla studenter som inte studerar utomlands ska få internationell erfarenhet och internationella perspektiv. I detta avsnitt lämnas förslag på sådana åtgärder. Avsnittet följer den struktur som finns i förslaget till strategi, under mål 3:

Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse och interkulturella kompetens.

- *Internationell förståelse och interkulturell kompetens synliggörs i lärandemål.*
- *Ekonomiskt och pedagogiskt stöd ges för vidareutveckling av digital teknik och virtuell mobilitet vid lärosätena.*

- *Universitet och högskolor arbetar strategiskt med utveckling av internationalisering på hemmaplan och stöttas i detta arbete genom andra myndigheters uppdrag och åtgärder.*
- *Lärosäten verkar tillsammans med forskningsfinansiärer för ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten.*

Åtgärder som rör studentmobilitet behandlas i avsnitt 7.4.

7.3.1 Internationell förståelse och interkulturell kompetens i lärandemål

Mål 3; för att nå målet behövs att internationell förståelse och interkulturell kompetens synliggörs i lärandemål.

Utredningens förslag: I högskolelagen ska det anges att de förmågor hos studenterna som ska utvecklas under utbildningen även ska kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang.

Utredningens rekommendation: Lärosätena reviderar berörda utbildnings- och kursplaner med utgångspunkt i kraven i högskolelagen.

Förändring i högskolelagen

Högskoleutbildning behöver förbereda studenterna för ett framtida internationellt och interkulturellt liv. För att säkerställa detta, det vill säga att studenterna utvecklar internationell förståelse och/eller interkulturell kompetens, föreslår utredningen ett tillägg till 1 kap. 8 § högskolelagen (1992:1434). Tillägget består av ett nytt tredje stycke, som innebär att de förmågor, som utbildning på grundnivå ska utveckla, ska även kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang. Utredningen menar att för att kunna använda de beskrivna förmågorna i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang krävs internationell förståelse och/eller interkulturell kompetens.

Bestämmelsen i 1 kap. 8 § högskolelagen är en nivåbeskrivning som tydliggör vad som karakteriserar utbildning på grundnivå. Syftet med bestämmelsen tydliggörs i propositionen *Ny värld – ny högskola* (prop. 2004/05:162) där det också lyfts fram att nivåbeskrivningarna är viktiga för att en utbildning ska vara jämförbar mellan lärosäten. Utbildning på avancerad nivå och forskarnivå ska bygga på kunskaper som studenterna får inom utbildning på grundnivå, vilket innebär att internationella och interkulturella perspektiv flätas in i de efterföljande nivåerna. I examensordningen, bilaga två till högskoleförordningen (1993:100), lämnas utförliga mål för respektive examen.

Det nya stycket syftar till att tydliggöra att de förmågor som studenten ska utveckla (förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar och självständigt urskilja, formulera och lösa problem samt ha beredskap att möta förändringar i arbetslivet) ska vara oberoende av nationell eller kulturell kontext. Detta kan förefalla vara en självklarhet för högre utbildning. Utredningen ser dock som viktigt att betona att den utgångspunkten finns med från grundnivå och framåt.

Begreppen ”internationell” och ”interkulturell” bör i högskolelagens övergripande kontext tolkas brett. Ordet interkulturell avser processer där människor med olika språk och kulturer kommunicerar och interagerar med varandra. Begreppet interkulturell kompetens beskrivs närmare i avsnitt 3.1.1. Vad som är relevant att utgå ifrån och förmedla måste bedömas för varje utbildning, likaså vad som krävs för att uppnå målet.

Ingen förändring av examensordningen i nuläget

Utredningen har även beaktat möjligheten att lämna förslag på förändringar i examensordningen. Genom att se över nuvarande formuleringar och lägga till krav på internationell förståelse och/eller interkulturell kompetens där så anses nödvändigt, skulle det kunna säkerställas att alla studenter som examineras har utvecklat dessa förmågor under sin utbildning.

Befintliga examensbeskrivningar innehåller till viss del redan skrivningar som berör internationell förståelse eller interkulturell kompetens. Till exempel ska studenten för masterexamen visa förmåga

att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt klart redogöra för och diskutera sina slutsatser. För doktorexamen ska doktoranden i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt. Inom vissa yrkesexamensbeskrivningar lyfts det också fram explicit: för studie- och yrkesvägledarexamen ska studenten visa kunskap om utbildning, arbetsliv och samhällsutveckling såväl nationellt som internationellt. Det kan också tolkas in. Till exempel ska studenten för kandidatexamen visa förmåga att diskutera sitt kunskande med olika grupper, vilket kan kräva interkulturell kompetens.

Det finns internationella exempel på hur interkulturell kompetens inkluderas på övergripande nivå i lärosätenas lärandemål. University of Sheffield och University of Adelaide är lärosäten som har utformat lärandemål rörande interkulturell kompetens. Följande exempel skulle kunna inspirera till formulering av lärandemål i en svensk kontext, genom exempelvis ”förmåga att överväga frågeställningar i lokala, nationella och internationella sammanhang, förmåga att arbeta i olika kulturella sammanhang.”

Utredningen menar att det i många fall skulle vara lämpligt att förtydliga kraven på internationell förståelse och interkulturell kompetens i examensordningen. Det bör dock göras i samband med en total översyn av examensbeskrivningen för respektive examen, så att det internationella och interkulturella perspektivet kan anpassas till helheten. Utredningen går därför inte vidare med förslag på förändringar utan vill uppmana att det internationella och interkulturella perspektivet beaktas när en översyn av examensordningen görs.

Översyn av utbildningsplaner

Bestämmelsen i 1 kap. 8 § andra stycket högskolelagen är som ovan nämnts en nivåbeskrivning. Det är i stället i examensordningen som det tydligt framgår vilka kunskaper och färdigheter, förmågor och förhållningssätt som studenten ska ha uppnått vid examen. Nivåbeskrivningen är dock en tydlig markör på vad som utgör högskoleutbildning och ska på ett övergripande plan styra utbildningarnas innehåll. Med det föreslagna tillägget i högskolelagen måste därför universitet och högskolor se över utbildningarna och säkerställa att de lever upp till

lagens krav. Bestämmelsens utformning ger sedan lärosätena stor frihet att besluta om på vilket sätt målet ska uppnås vilket också påverkar hur kvalitetsgranskningen av dem kommer att ske.

Som en följd av förändringen kan universitet och högskolor behöva revidera utbildnings- och kursplaner. I vilken utsträckning det behöver göras beror på hur utbildningarna är utformade i dag. En ekonomisk analys gör i kapitel 10.

Effekter på kvalitetssäkring

Utredningen vill peka på vikten av att det internationella och interkulturella perspektivet tydliggörs i kvalitetssäkringsprocesser såväl vid universitet och högskolor som i Universitetskanslersämbetets utvärderingar. Som beskrivits ovan kan internationell förståelse och/eller interkulturell kompetens tolkas in i flertalet examensbeskrivningar, men är inte alltid uttryckligen formulerat. Utredningen anser att genom revideringen av högskolelagen bör det vara tydligt vid utvärderingar att det internationella och interkulturella perspektivet måste beaktas.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att den föreslagna förändringen i högskolelagen träder i kraft 1 januari 2020, eller minst tolv månader efter det att regeringen fattat beslut om förändringen för att ge universitet och högskolor tillräckligt med tid att revidera utbildnings- och kursplaner. Bestämmelsen ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2020.

7.3.2 Ekonomiskt och pedagogiskt stöd för vidareutveckling av digital teknik och virtuell mobilitet

Mål 3; för att nå målet behövs att ekonomiskt och pedagogiskt stöd ges för vidareutveckling av digital teknik och virtuell mobilitet vid lärosätena.

Utredningens förslag:

- Regeringen avsätter 10 miljoner kronor per år under fyra år för vidareutveckling av digitala verktyg och virtuell mobilitet vid lärosätena.
- Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att identifiera och sprida effektiva metoder och goda exempel om digitala samarbeten och virtuell mobilitet.

Utredningens rekommendation: Lärosätena utvecklar digitala verktyg och virtuell mobilitet för att stärka internationalisering på hemmaplan.

Digitala verktyg och virtuell mobilitet vidgar möjligheterna för studenter och lärare att inkludera internationella perspektiv i utbildningen. Det ger tillfällen att ta del av utbildningar som ges vid andra lärosäten. Det möjliggör också att man skapar eller vidareutvecklar projekt tillsammans på lärosäten i olika länder. Det ger de studenter som inte har möjlighet att resa fysiskt, chansen att utveckla interkulturell kompetens genom virtuella möten och är därmed ett redskap för ökad tillgänglighet. Det minskade behovet av fysiska resor har dessutom positiva miljöeffekter.

Utredningen anser att regeringen behöver avsätta särskilda resurser för att stimulera utvecklingen av digitala verktyg och virtuell mobilitet vid universiteten och högskolorna. En sådan satsning gynnar inte enbart internationalisering utan kan ha positiv effekt även på den övriga pedagogiska utvecklingen vid lärosätena och kan på sikt bidra till att intressanta sätt att arbeta internationellt sprids till andra delar av utbildningssektorn. Utredningen föreslår därför att regeringen sätter upp ett särskilt program för ekonomiskt stöd till virtuell mobilitet för fyra år. Medel från programmet bör kunna sökas i konkurrens av universitet och högskolor för utbildning med examens-

tillstånd. Stödet föreslås kunna gå till såväl teknisk utveckling och kompetensutveckling som till genomförande av utbildningsmoment.

Programmet bör administreras av Universitets- och högskolerådet som redan i dag ansvarar för programadministration inom högskolesektorn. Universitets- och högskolerådet bör även ges i uppdrag att identifiera och sprida effektiva metoder och goda exempel om digitala samarbeten och virtuell mobilitet. Utredningen föreslår att 10 miljoner kronor årligen avsätts till programmet samt att Universitets- och högskolerådets anslag utökas för att täcka administrativa kostnader. Beloppet ligger i nivå med vad KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling) avsätter för sitt program till stöd för utveckling av nätbaserade kurser.

Det huvudsakliga ansvaret för att driva utvecklingen ligger dock på universiteten och högskolorna. Oavsett om det sker med särskilda medel eller inom ramen för lärosätets anslag rekommenderar utredningen att lärosätena fortsätter att utveckla digitala verktyg och virtuell mobilitet för att stärka internationalisering på hemmaplan. Det ger en betydligt större grupp studenter möjlighet att få internationell förståelse och interkulturell kompetens och har tydliga miljömässiga fördelar. Virtuell mobilitet innebär också att studenter vid partnerlärosäten som deltar i digitala samarbeten får möjlighet att ta del av de svenska inslagen i utbytet. Särskilt i samarbeten med lärosäten i låg- eller medelinkomstländer kan det vara ett attraktivt alternativ till fysisk mobilitet eftersom det ger många studenter tillgång till internationella kontakter.

7.3.3 Strategiskt arbete för utveckling av internationalisering på hemmaplan

Internationalisering på hemmaplan kräver tid, åtminstone i ett utvecklingsskede, vilket i sin tur kräver ekonomiska resurser. Det är därför en i grunden strategisk ledningsfråga hur ett lärosäte vill arbeta med att stärka internationell förståelse och interkulturell kompetens bland studenterna. Väl utvecklad internationalisering på hemmaplan bygger på insatser på många nivåer vid ett lärosäte, och även genom samverkan med studentorganisationer. Ett stort arbete behöver ske när utbildningsutbud och innehåll planeras, men även frågor om kompetensutveckling, studievägledning och studiestöd samt sociala

aspekter är viktiga att prioritera. Arbetet är komplext och innehåller många olika delar.

Mål 3; för att nå målet behövs att universitet och högskolor arbetar strategiskt med utveckling av internationalisering på hemmaplan och stötts i detta arbete genom andra myndigheters uppdrag och åtgärder.

Utredningens förslag: Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att främja internationalisering, däribland internationalisering på hemmaplan, vid universitet och högskolor.

Utredningens rekommendationer:

- Lärosätena initierar eller vidareutvecklar insatser för högskolepedagogik för lärare.
- Lärosätena, tillsammans med studentorganisationer, initierar eller vidareutvecklar insatser för att ta tillvara studenters möjligheter att utveckla internationell förståelse eller interkulturella kompetenser utanför undervisningssituationen.
- Lärosäten uppmärksammar och stöttar initiativ för att utveckla program för gemensamma eller dubbla examina.
- Lärosätena vidareutvecklar insatserna för att ta tillvara interkulturell kompetens och internationella erfarenheter hos personer i Sverige.

Uppdrag till Universitets- och högskolerådet

För att utveckla arbetet med internationalisering på hemmaplan efterfrågar flera lärosäten stöd från Universitets- och högskolerådet. Bland annat efterfrågas stödmaterial om hur man kan arbeta med internationell personal och internationella studenter. Även möjligheter till erfarenhetsutbyte är efterfrågat. Redan i dag arbetar Universitets- och högskolerådet med visst stöd, till exempel rapporter där internationalisering på hemmaplan kan ingå. För närvarande

arbetar myndigheten med ett projekt som handlar om det akademiska värdet med mobilitet.¹ Universitets- och högskolerådet arrangerar även internationella programdagar som innehåller föreläsningar och seminarier kring olika internationaliseringsfrågor.

Universitets- och högskolerådet ska i dag enligt sin instruktion administrera och informera om utpekade internationella program, förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet. De har dock inte i uppgift att främja internationalisering även om det av myndighetens regleringsbrev för 2017 följer att Universitets- och högskolerådet ska redogöra för insatser för att främja internationellt samarbete.

I jämförelse med flera andra länder har Universitets- och högskolerådet ett betydligt snävare uppdrag än liknande myndigheter. Motsvarande myndigheter i exempelvis Finland, Nederländerna och Norge har samtliga tydligare uppdrag att främja internationalisering som går utöver programhantering. Utredningen anser att det är betydelsefullt att Universitets- och högskolerådet får ett tydligare ansvar att främja internationalisering vid universitet och högskolor. I uppdraget bör det ligga att bidra med omvärldsbevakning, analys och information till universitet och högskolor. Området bör omfatta såväl mobilitet som internationalisering på hemmaplan. Arbetet behöver ske i samarbete med Universitetskanslersämbetet, Svenska institutet, STINT och forskningsfinansiärer.

För att tydliggöra Universitets- och högskolerådets uppdrag föreslår utredningen att det i myndighetens instruktion förs in ett uppdrag om att främja internationalisering, däribland internationalisering på hemmaplan, vid universitet och högskolor.

Kompetensutveckling och språkstöd

Lärarnas kompetens är en nyckelfråga för lyckad internationalisering på hemmaplan. För att kunna utnyttja mångfalden i en internationell undervisningssituation på bästa sätt kan det behövas högskolepedagogisk utbildning med sådan inriktning. Läraren behöver dessutom ha god kunskap om sin omvärld och om ämnet ur ett internationellt

¹ Se www.uhr.se/internationella-mojligheter/Bolognaprocessen/Projekt-for-att-ok-utgaende-studentmobilitet

perspektiv för att utbildningens innehåll ska vara bredare än att enbart bygga på svenska erfarenheter. Det kräver i sin tur insatser för att öka lärarnas internationella erfarenhet (se avsnitt 7.5). Att undervisa på ett främmande språk kan dessutom vara svårt och kräva längre förberedelsestid. Lärosätet kan därför stötta lärare med erbjudanden om språkträning.

Studenter kan utveckla sin internationella förståelse och interkulturella kompetens även vid sidan av den formella utbildningen. I samarbete med studentkårer och andra studentorganisationer kan miljöer som gynnar detta vidareutvecklas vid lärosätet. Ett proaktivt förhållningssätt vid indelning i grupper så att svenska studenter blandas med studenter med utländsk bakgrund kan leda till en utveckling av interkulturell kompetens. Ett annat förhållningssätt kan vara att ha samma introduktion för nya studenter, oavsett om de är svenska eller utländska. Detta underlättas av riktlinjer för språkanvändning som anger engelska som likvärdigt alternativ till svenska vid kommunikation inom lärosätet.

Dubbla eller gemensamma examina

Ett viktigt syfte med program för dubbla eller gemensamma examina är att skapa unika utbildningsprogram och få diversitet hemma samtidigt som studenter kan få utlandserfarenhet. Sådana program är ofta attraktiva för studenter just av dessa anledningar och har därför ofta förmåga att locka många utländska studenter. De här programmen förekommer på både grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Att utforma och driva program för dubbla eller gemensamma examina förutsätter ett djupt och intensivt samarbete mellan såväl undervisande och forskande personal som administration. Dessa samarbeten kan därför bidra betydligt mer till internationalisering av hela utbildnings- och forskningsmiljön än vanliga utbytesavtal. Det händer att det samarbete som krävs för att utveckla gemensamma program leder vidare till närmare forskningssamarbete eller vice versa.

För lärosäten är program för dubbla examina förhållandevis arbetsintensiva men samtidigt enklare att skapa än mer långtgående etablering utomlands. Eftersom samarbeten om dubbla och gemensamma examina ger stora effekter på utbildnings- och forskningsmiljön anser

utredningen att lärosäten och myndigheter särskilt bör uppmärksamma och stödja initiativ för att samarbeta i dessa former.

Tillvaratagande av erfarenheter

Ytterligare en aspekt som är värdefull att utveckla gäller hur lärosätet kan ta tillvara erfarenheter från personer som bär med sig kunskap om förhållanden i andra länder. Det kan handla om att bjuda in personer med internationell erfarenhet som gästföreläsare, eller utnyttja mångfalden bland studenterna i undervisningssituationen.

Många lärosäten arbetar med att stötta flyktingar och nyanlända akademiker (Universitets- och högskolerådet och SUHF, 2016). I vissa fall finns möjligheten att involvera dessa personer i lärosätets övriga verksamhet och på det viset stärka insatserna för internationalisering på hemmaplan.

7.3.4 Ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten

Mål 3; för att nå målet behövs att lärosäten verkar tillsammans med forskningsfinansierare för ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten.

Forskningen är internationaliserad i högre utsträckning än den högre utbildningen. Det gäller såväl in- och utresande mobilitet som samarbeten mellan forskare i olika länder. De internationella kontakter och erfarenheter som forskare bär med sig bör kunna bidra till internationella och interkulturella perspektiv inom utbildningen eftersom verksamheten vid universitet och högskolor ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning, 1 kap. 3 § högskolelagen (1992:1434).

Hur lärosätet organiserar arbetet och fördelar resurser påverkar möjligheterna att till exempel låta internationellt rekryterade forskare delta i undervisningen. Grundförutsättningarna hänger ihop med forskningsfinansierarnas villkor till bidragsmottagande forskare. Utred-

ningen vill därför rekommendera såväl lärosätena som forskningsfinansiärerna att verka för att internationellt verksamma forskare deltar i utbildningen och på så sätt bidrar till att ge internationella och interkulturella perspektiv till studenterna.

7.4 Utresande mobilitet för studenter (mål 3)

Utredningen har enligt direktiven i uppdrag att föreslå åtgärder för att fler kvinnor och män som är studenter ska verka utomlands, särskilt när det gäller utbildningar, ämnesområden och utbildningsnivåer där mobiliteten i dag är låg. I detta avsnitt lämnas förslag på sådana åtgärder för studenter på grundnivå och avancerad nivå. Avsnittet följer den struktur som finns i förslaget till strategi, under mål 3:

Alla studenter som tar examen från högskolan har utvecklat sin internationella förståelse eller interkulturella kompetens

- *Nationella mobilitetsstödjande program stärks och svenskt utnyttjande och pro-aktiv påverkan av EU-program ökar. År 2025 tillbringar minst 25 procent av studenterna minst tre månader av sin utbildning utomlands.*
- *Förutsättningarna för studenter att genomföra en del av sin utbildning utomlands stärks strukturellt.*

Internationell mobilitet av personer är kanske det som förknippas mest med internationalisering av universitet och högskolor. Mobiliteten är såväl inkommande som utresande och kan därefter delas in i studenter, doktorander och lärare/forskare samt administrativ/teknisk personal. I det följande behandlas dessa olika utresande mobilitetskategorier. Inresande mobilitet har behandlats under mål 2, eftersom det handlar om hur attraktivt Sverige är. Inresande mobilitet har också betydelse för internationalisering på hemmaplan.

7.4.1 Förstärkning av nationella mobilitetsstödjande program och ökat svenskt utnyttjande av EU-program

Mål 3; för att nå målet behövs att nationella mobilitetsstödjande program stärks och svenskt utnyttjande och pro-aktiv påverkan av EU-program ökar. År 2025 tillbringar minst 25 procent av studenterna minst tre månader av sin utbildning utomlands.

Utredningens förslag: Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att föreslå hur ett svenskt, modernt och flexibelt mobilitetsstödjande program bör utformas. Programmet bör omfatta 20 miljoner kronor inledningsvis.

Utredningens rekommendation: Lärosätenas utnyttjande av medel för mobilitet inom Erasmus+ ökar.

Minst var fjärde student bör studera utomlands

Inom EU finns så som beskrivits tidigare ett mål att minst 20 procent av alla studenter ska ha studerat utomlands 2020. Av antalet studenter i Sverige som läsåret 2016/2017 tog examen på grundnivå och avancerad nivå hade 14 procent någon gång under de senaste tolv terminerna studerat utomlands. Bland de svenska examinerade doktorerna hade 6 procent tillbringat minst tre månader utomlands under forskarutbildningen. I relation till vad andra länder redovisar ligger Sverige lågt (Finland 24 procent; Tyskland 33 procent). Att öka mobiliteten i form av utbytesstudier och freemover-studier bland svenska studenter bör vara ett prioriterat mål och Sverige bör sträva efter att nå högre än EU-genomsnittet. Om mobiliteten inom stora utbildningsprogram såsom de som leder till lärar- eller sjuksköterskeexamen ökar från dagens mycket låga nivåer nås resultat snabbt och många fler studenter får chansen att få internationell erfarenhet. Det återstår dock kort tid till 2020 och åtgärder som vidtas innan dess kan sannolikt inte hinna verka fullt ut. Utredningen anser därför att Sverige bör anpassa målet efter dessa omständigheter. Utredningen föreslår därför att Sverige bör ha målsättningen att minst 25 procent av studenterna ska tillbringa tre månader eller mer av sin utbildning utomlands 2025.

Nya former för internationell mobilitet måste stödjas särskilt i grupper med låg rörlighet

Mot bakgrund av nya behov, former och mönster för internationell mobilitet bland svenska studenter är det viktigt att mobilitetsstödjande insatser på nationell nivå också understödjer denna växande flora av aktiviteter och destinationer. Genom flexibelt stöd till internationell mobilitet stärks förutsättningarna för internationell förståelse och interkulturell kompetens och ökad kvalitet i utbildningen.

Internationell förståelse och interkulturell kompetens är viktigt för många yrkesgrupper inte minst för lärare, socionomer och vårdpersonal. Egen internationell erfarenhet kan hjälpa lärare att arbeta med multikulturella elevgrupper och kunna undervisa på ett övertygande sätt i internationella frågor. Lärare med egen internationell erfarenhet kan vara föredömen och ambassadörer som kan förmedla en positiv grundsyn på studier och arbete utomlands. För socionomer och vårdpersonal är internationell förståelse och interkulturell kompetens allt viktigare eftersom Sverige i ökande grad präglas av att invånarna har skiftande nationell bakgrund. Sådan erfarenhet och kompetens kan stärka dessa yrkesgrupper i deras yrkesutövande. Den internationella mobiliteten i just dessa studentgrupper är dock mycket låg. Särskilda insatser bör därför göras för att öka mobiliteten inom utbildningsprogram som leder till lärarexamen, socionomexamen och examina inom vårdområdet.

Befintliga mobilitetsstödjande program bör kompletteras med ett nytt program för stöd till utresande studenter. Det nya programmet bör stödja sådan mobilitet som i dag saknar stöd så som kortare utlandsvistelser än tre månader, utlandsvistelser i grupp och blandad mobilitet, det vill säga omfattar fysisk och virtuell mobilitet. Programmet bör också stödja kortare verksamhetsförlagd utbildning vid svenska och utländska företag och organisationer i utlandet. Det nya programmet ska därmed utgöra ett komplement till redan existerande insatser, utan geografiska begränsningar. Universitet- och högskolerådet ansvarar för andra mobilitetsprogram för utresande studenter och det är naturligt att myndigheten ansvarar även för ett nytt program. Hur ett nytt program ska utformas har stor betydelse för universitet och högskolor, såväl som för studenterna och lärarna och för andra myndigheter, företag och organisationer som arbetar med eller drar nytta av internationalisering av universitet och högskolor.

Utformningen av programmet bör av den anledningen utvecklas i samarbete mellan Universitets- och högskolerådet, lärosätena, studenter, lärare samt företag och organisationer. Universitets- och högskolerådet bör få i uppdrag att föreslå hur ett nytt mobilitetsprogram ska utformas. Utredningen menar att det nya programmet inledningsvis bör omfatta 20 miljoner kronor.

De mest omfattande mobilitetstödjande programmen är Erasmus+ och Nordplus. Dessa program har avgörande betydelse för svenska studenters utgående mobilitet. Sverige deltar också i styrningen av dessa program. Regeringen bör fortsätta verka för att de europeiska och nordiska utbytesprogrammen bör reformeras så att de tillåter mer flexibilitet och större individuell anpassning för att motsvara nya former, behov och mönster för svenska studenters mobilitet, inte minst när det gäller kortare utlandsvistelser och verksamhetsförlagd utbildning.

Lärosätenas utnyttjande av Erasmus+ bör öka

Sveriges utnyttjande av de medel som finns tillgängliga inom Erasmus+ för utgående studentmobilitet i högskolan utnyttjas inte fullt ut. År 2016 fördes 693 013 euro avsedda för högre utbildning över till andra delar av Erasmus+. Det beror främst på att lärosätena inte ansöker om medel i tillräcklig grad. Under de närmaste åren kommer budgeten för utgående mobilitet i Erasmus+ öka betydligt. Det är därför angeläget att svenska lärosäten utnyttjar möjligheten att ansöka om medel.

7.4.2 Förutsättningarna för studenter att genomföra en del av sin utbildning utomlands stärks

Mål 3; för att nå målet behövs att förutsättningarna för studenter att genomföra en del av sin utbildning utomlands stärks strukturellt.

Utredningens förslag: Universitetskanslersämbetet ges i uppdrag att följa upp och utvärdera lärosätenas arbete med tillgodoräknande av utbytesstudier.

- **Utredningens rekommendationer:**
- Lärosätena strävar efter att inkludera mobilitetsfönster i alla utbildningsplaner.
- Lärosätena förbättrar processerna kring beslut om tillgodoräknande.

Mobilitetsfönster bör införas i alla utbildningsplaner

För att öka förutsättningarna för mobilitet har det visat sig vara effektivt att på förhand utforma utbildningsprogram så att de innehåller perioder då utlandsstudier lämpar sig bäst (Universitets- och högskolerådet, 2016). Sådana perioder kallas mobilitetsfönster. Mobilitetsfönster som byggs in i utbildningsplaner kan också göra det enklare att skapa fastare strukturer kring utbyte med andra lärosäten. Genom ett intensivare samarbete med mottagande lärosäten kring en specifik period eller moment i utbildningen finns större förutsättningar för en samsyn kring utbildningens innehåll vilket i sin tur underlättar tillgodoräknande.

Utlandsstudier kan också bedrivas i form av verksamhetsförlagd utbildning, praktik och liknande. Sådana studier kan skapa särskilt stora möjligheter för studenter att förbereda sig på ett internationellt arbetsliv. Eftersom utlandsstudier av det här slaget förutsätter omfattande medverkan av näringsliv, offentlig sektor och andra organisationer i andra länder förutsätter detta ett arbete vid lärosätena som går utöver det normala arbetet med utbytesavtal med andra lärosäten.

Utredningen bedömer att ett mer strukturerat och allmänt användande av mobilitetsfönster i utbildningsplaner skulle bidra till praktiska möjligheter att studera utomlands. Särskilt gäller det inom sådana utbildningar där mobiliteten i dag är låg bland annat på grund av att utbildningsplanerna inte innehåller sammanhängande perioder där utbytesstudier är lämpliga.

Utredningen har övervägt om mobilitetsfönster borde föras in i de examensbeskrivningar som i högskoleförordningens bilaga 2 anger vilka kunskaper och förmågor som varje student ska ha tillägnat sig för att få examen. Examensbeskrivningarna är dock utformade så att de huvudsakligen tar sikte vad studenterna ska kunna för att få examen, inte på hur utbildningen ska utformas. Därför är det inte naturligt att

införa krav på mobilitetsfönster i examensbeskrivningarna. Utbildningsplaner utformas och bestäms av varje lärosäte. Därför rekommenderar utredningen lärosätena att införa mobilitetsfönster i varje utbildningsplan.

Förbättrade processer kring beslut om tillgodoräknande

Tillgodoräknande av utlandsstudier är ett avgörande incitament för studenten att studera utomlands. Om studentens totala studietid riskerar att förlängas väsentligt på grund av utlandsstudier minskar intresset att delta i utbytesstudier. Därför är det av stor vikt att tillgodoräknande sker så enkelt och förutsägbart som möjligt.

För att minska studenters oro för att utbytesstudier ska förlänga den totala studietiden är det viktigt att beslut om tillgodoräknande av utlandsstudier är förutsägbara och ligger i linje med författningar och rekommendationer. Det finns skäl att inom lärosäten överväga att strukturera processen kring så kallade learning agreement och att göra beslut om tillgodoräknande tydligare så att förutsägbarhet och snabbhet i beslut kan öka.

Följ upp och utvärdera lärosätenas arbete med tillgodoräknande

Trots att tillgodoräknande är förhållandevis välreglerat i högskoleförordningen och internationella principer för detta finns fastlagda pekar lärosätena på att detta är ett avsevärt hinder för utresande mobilitet. Den enkätundersökning som SUHF genomfört bland lärosätena visar dock att tillgodoräknande av utbytesstudier fungerar väl. Det finns således motstridig information avseende hur arbetet med tillgodoräknande fungerar och hur det påverkar intresset att studera utomlands. Det saknas dock information om vilka problemen är och hur de kan lösas. Av den anledningen bör en uppföljning och utvärdering av lärosätenas arbete med tillgodoräknande av utlandsstudier genomföras av Universitetskanslersämbetet.

7.5 Utresande mobilitet för anställda inklusive doktorander (mål 4)

Utredningen har enligt direktiven i uppdrag att föreslå åtgärder för att fler kvinnor och män som är lärare och forskare ska verka utomlands, särskilt när det gäller utbildningar, ämnesområden och utbildningsnivåer där mobiliteten i dag är låg. Utredningen vill betona vikten av internationell erfarenhet och internationella kontakter generellt; mobilitet är ett sätt att uppnå detta. I detta avsnitt lämnas förslag på åtgärder för ökad internationell erfarenhet för anställda, inklusive doktorander. Avsnittet följer den struktur som finns i förslaget till strategi, under mål 4:

De anställda vid universitet och högskolor, inklusive doktoranderna, har god internationell erfarenhet och starka internationella kontaktnät.

- *Meritvärdet av internationell erfarenhet för anställda inom högskolan stärks.*
- *Möjligheterna för lärarutbyten stärks strukturellt och ekonomiskt genom utökat deltagande i EU-program och förstärkt nationellt utbytesprogram.*
- *Universitet och högskolor arbetar strategiskt för att öka fysisk och virtuell mobilitet bland anställda, inklusive doktorander, särskilt inom forsknings- och utbildningsområden med låg grad av internationellt samarbete, och får stöd i detta arbete genom andra myndigheters uppdrag och åtgärder.*
- *Forskningsfinansiärer ser över möjligheterna att stärka stödet för utresande mobilitet och internationella samarbeten för forskande personal, även till länder och regioner med stor forskningspotential men där samarbetet ännu inte är så omfattande.*

7.5.1 Stärkt meritvärde av internationell erfarenhet

Mål 4; för att nå målet behövs att meritvärdet av internationell erfarenhet för anställda inom högskolan stärks.

Utredningens rekommendationer:

- Lärosätena utarbetar enskilt eller gemensamt modeller för hur internationell erfarenhet utgör grund för meritering.
- Lärosätena säkerställer att tid för internationell mobilitet planeras in i tjänstgöringsplaner/utvecklingsplaner.
- Lärosätena verkar för att internationella erfarenheter hos personer som flytt eller av andra skäl migrerat till Sverige tas tillvara inom lärosätena.

Flera lärosäten och organisationer lyfter fram behovet att i meriteringshänseende värdesätta internationell erfarenhet och pekar på att karriärmöjligheterna har särskilt stor påverkan på den internationella mobiliteten, se exempelvis Vetenskapsrådets rapport *Forskningens framtid!* (Vetenskapsrådet, 2015). Även Forskarkarriärutredningen betonade i sitt betänkande vikten av att mobilitet tillmäts ett meritvärde (SOU 2016:29). I Sverige är det inte möjligt att ställa upp mobilitet som ett absolut krav för anställning, med hänsyn till regeringsformens krav på förtjänst och skicklighet, men ett tydligt karriärsystem där det framgår hur internationell erfarenhet värderas bidrar till ökad mobilitet. Genom implementeringen av Forskarkarriärutredningens förslag i propositionen *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft* (prop. 2016/17:50, bet. 2016/17:UbU12, rskr 2016/17:208) har förutsättningarna att tydliggöra en karriärväg för forskare förbättrats. Det är ännu för tidigt att avgöra hur stor betydelse dessa förändringar har haft. Internationaliseringsutredningen kan dock instämma i slutsatsen att karriärstrukturen har stor betydelse för nyetablerade forskares vilja att vistas utomlands.

Frågan om meritvärdering ägs av lärosätena, men flera anser att detta bör hanteras nationellt. Det är dock inte ett område som bör regleras i lag eller förordning. Däremot kan det vara värdefullt att lärosätena utvecklar frågan gemensamt för att underlätta nationell mobilitet och jämförbarhet. Hur internationell erfarenhet ska värde-

sättas måste variera mellan olika tjänster. Det kan tydliggöras i utlysningar eller vid befordran, vid lönesättning eller genom särskilda utmärkelser.

Tidsbrist är det hinder som lärosätena i enkätsvaren lyfter fram som svårast för ökad personalmobilitet. Det blir därmed tydligt att det är en strategisk fråga som måste hanteras på ledningsnivå. Det räcker inte med enbart riktade informationsinsatser, även om sådana också är viktiga för att kännedomen om möjligheterna ska öka. Lärosätena bör därför säkerställa att tid till internationell mobilitet planeras in för olika personalkategorier.

För akademiker som har flytt till Sverige eller som av andra skäl har migrerat till Sverige kan det vara svårt att etablera sig som forskare eller lärare. Precis som inom övriga samhället möter dessa personer utmaningar när det gäller till exempel validering av tidigare meriter. Universitet och högskolor stöttar på flera sätt personer som till exempel behöver komplettera sin utländska utbildning. Bland annat effektiva processer för validering och ett värdesättande av internationella meriter bidrar till att lärosätena inkluderar dessa personer i verksamheten, där de kan bidra med djup kunskap om och förståelse för internationella förhållanden.

7.5.2 Förstärkt nationellt utbytesprogram

Mål 4; för att nå målet behövs att möjligheterna för lärarutbyten stärks strukturellt och ekonomiskt genom utökat deltagande i EU-program och förstärkt nationellt utbytesprogram.

Utredningens förslag: Regeringen inrättar ett nytt mobilitetsprogram som underlättar lärarutbyten utanför Europa med en finansiering om 5 miljoner kronor.

Utredningens rekommendation: Lärosätena vidtar åtgärder för att särskilt stärka insatserna för personalmobilitet inom Erasmus+.

Den undervisande personalens möjligheter till internationell mobilitet är mer begränsad än den forskande personalens. Behovet av att öka graden av mobilitet varierar mellan olika ämnesområden och olika personalkategorier. Adjunkter och till viss del även lektorer har en

lägre grad av mobilitet än framför allt professorer. Adjunkter är den minst mobila personalkategorin och lektorerna den näst minst mobila. Samtidigt är det dessa personalkategorier som har den mesta kontakten med studenterna och som påverkar både utbildningens innehåll och studenternas intresse att själva åka på utbyten. Det är därför av särskild vikt att mobiliteten inom dessa grupper ökar.

Majoriteten av lärosätena svarar i enkäten att det inte finns skillnader i förutsättningarna för kvinnor respektive män att vara internationellt mobila. Samtidigt kan man konstatera att skillnaderna mellan könen är särskilt stora i Sverige jämfört med andra länder när det gäller internationell rörlighet. Utredningen vill därför uppmana lärosätena att beakta detta i arbetet med insatser för ökad internationell rörlighet.

Precis som nämns i avsnittet om studentmobilitet underutnyttjar Sverige i dag finansieringen inom Erasmus+ för högre utbildning. År 2016 fördes 693 013 euro avsedda för högre utbildning över till andra delar av Erasmus+. Underutnyttjandet berör alla typer av mobilitet. Svenska lärosäten bör därför särskilt stärka insatserna för bland annat personalmobilitet inom Erasmus+.

I dag finns det goda möjligheter att finansiera lärarutbyten inom Norden och Baltikum samt Europa inom Nordplus och Erasmus+. Dessa program är vad gäller lärarmobilitet relativt väl anpassade till lärosätenas behov. När det kommer till lärarutbyten utanför Europa är finansieringen mer begränsad. Erasmus+ erbjuder finansiering utanför de europeiska programländerna, men konkurrensen om utomeuropeiskt stöd är mycket hård till många länder. Därutöver finns medel inom biståndsbudgeten (Linneaus-Palme) till ett antal utpekade länder.² STINT erbjuder ett antal stipendier för undervisning under en termin vid STINT:s partnerlärosäten i Hong Kong, Japan, Singapore och USA. Det är dock svårt att hitta finansiering för samarbeten med lärosäten i länder som inte kvalificeras som låg- och medelinkomstländer av OECD. Det motverkar samarbeten med lärosäten i länder där högre utbildning och forskning utvecklas snabbt. Utbyten med lärosäten utanför Europa bidrar till en bredare internationell kompetens bland den undervisande personalen och skapar kontakter som

² Giltiga samarbetsländer för programmet utgår från OECD:s DAC-lista och består av länder som definieras som låg- och medelinkomstländer av OECD:s biståndskommitté och som därmed kan vara mottagare av utvecklingsbistånd.

i sin tur kan underbygga studentmobilitet till länder som kommer betyda mycket för den globala utvecklingen. Precis som beskrivs i kapitlet ovan om studentmobilitet finns det starka skäl att inrätta ett modernt och flexibelt mobilitetsprogram som möjliggör andra former av utbyten än vad som i dag är möjligt. Utredningen föreslår därför att regeringen avsätter fem miljoner kronor, vilket motsvarar en fördubbling av medlen för utomeuropeisk lärarmobilitet jämfört med i dag. Utredningen föreslår vidare att Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att, i samråd med universitet och högskolor, utarbeta hur programmet för lärare skulle kunna utformas. Universitets- och högskolerådet bör även ges i uppdrag att administrera programmet.

7.5.3 Strategiskt arbete för att öka fysisk och virtuell mobilitet med stöd från andra myndigheter

Mål 4; för att nå målet behövs att universitet och högskolor arbetar strategiskt för att öka fysisk och virtuell mobilitet bland anställda, inklusive doktorander, särskilt inom forsknings- och utbildningsområden med låg grad av internationellt samarbete, och får stöd i detta arbete genom andra myndigheters uppdrag och åtgärder.

Utredningens rekommendationer:

- Lärosätena arbetar långsiktigt för att skapa goda förutsättningar för ökad mobilitet.
- Lärosätena stärker möjligheterna till virtuell mobilitet.
- Lärosätena stärker informationen till anställda om internationell mobilitet.
- Lärosätena säkerställer att utresande personal har goda möjligheter att sätta sig in de villkor som gäller svensk socialförsäkring vid mobilitet.
- Migrationsverket säkerställer att rutiner och processer möjliggör korta handläggningstider.

Ansvar för att utveckla åtgärder för ökad mobilitet bland undervisande och forskande personal inklusive doktorander och admini-

strativ/teknisk personal ligger främst på universitet och högskolor. Många hinder ligger till stor del inom lärosätenas beslutsramar. Det gäller frågor som tidsbrist, bristande incitamentsstruktur och bristande kännedom om möjligheter. Även strategiskt och administrativt stöd för mobilitet är en fråga som ägs av lärosätena. Flera universitet och högskolor lyfter i Internationaliseringsutredningens enkät hinder, som de önskar skulle hanteras nationellt, men som lärosätena de facto själva förfogar över. Det rör sig då om frågor där lärosätena skulle vinna på gemensamma insatser. Arbetet för att öka mobiliteten bör ske samlat och gälla både in- och utresande forskare samt omfatta hela forskarkarriären. Lärosätena bör utarbeta handlingsplaner med mål och insatser för förbättring av regelverk och administrativt stöd till in- och utresande forskare.

Många gånger är det den enskilda individen som driver möjligheten till utresande mobilitet och som söker upp potentiella finansieringskällor och samarbetspartners (Västra Götalandsregionen, 2015). Det förhållningsättet innebär dock att lärosätet kan förlora värdefulla chanser att dra nytta av internationella nätverk och bygga upp långsiktiga samarbeten som sträcker sig längre än ett enskilt projekt. Ett strategiskt förhållningssätt till framför allt EU:s ramprogram för forskning skapar goda förutsättningar att bygga nätverk och möjligheter för mobilitet.

Precis som för studenter underlättar digitala verktyg och virtuell mobilitet personalens möjligheter till internationella kontakter. Det finns i dag exempel där lärosätena utnyttjar virtuella samarbeten för kompetensutveckling, så som Open Networked Learning vid Stockholms universitet eller Two2Tango vid Karolinska institutet. Det ger lärare möjlighet att skapa kontakter och studiegrupper för till exempel pedagogisk utveckling. Välutvecklade system och kontakter för virtuell mobilitet underlättar särskilt för personer som inte har möjlighet att resa.

Även regelverket kring socialförsäkringar påverkar benägenheten till internationell mobilitet. Det är ett komplext område som går utanför utredningens uppdrag. Det är dock tydligt att informationsbehovet är stort och att lärosätena tillsammans med bland annat Försäkringskassan behöver säkerställa att utresande personal har goda möjligheter att sätta sig in de villkor som gäller vid mobilitet.

Slutligen vill utredningen betona vikten av att Migrationsverket säkerställer att rutiner och processer möjliggör korta handlägnings-

tider. Smidiga processer för uppehållstillstånd påverkar Sveriges attraktion som kunskapsnation i positiv riktning. Handläggningstiderna är framför allt en fråga för inresande mobilitet men påverkar också hur anställda inklusive doktorander med tillfälliga uppehållstillstånd i Sverige ska kunna resa ut.

Utredningen tar i avsnittet Styrning upp möjligheter för statliga universitet och högskolor att agera i internationella sammanhang. Frågan om utlandstjänstgöring lyfts där. Utredningen har dock inte möjlighet att föreslå konkreta förändringar.

7.5.4 Stärkt forskningsfinansiering för utresande mobilitet och internationella samarbeten

Mål 4; för att nå målet behövs att forskningsfinansiärer ser över möjligheterna att stärka stödet för utresande mobilitet och internationella samarbeten för forskande personal, även till länder och regioner med stor forskningspotential men där samarbetet ännu inte är så omfattande.

Internationella samarbeten utgör en vanlig del av forskarutbildning och forskning. Finansiering för medverkan i konferenser och kortare resor finns ofta inom ramen för den enskilda forskarens medel. När det gäller längre utlandsvistelser, som längre delar av forskarutbildningen, postdok eller sabbaticals utomlands, är resurserna mer begränsade samtidigt som det är den typen av internationell rörlighet som skapar riktigt goda förutsättningar för djupa samarbeten genom att personer hinner lära känna varandra och varandras verksamheter ordentligt. I dag har finansiärerna ett starkt fokus på postdok-nivån. Även övriga delar av forskarkarriären kan behöva stödjas, bl.a. kortare vistelser om ca ett halvår (sabbaticals).

Kostnaden för en längre utlandsvistelse är relativt hög, eftersom lärosätet kan behöva betala inte bara resekostnader, utan även ytterligare ersättningar enligt URA-avtalet³ såsom kostnader för försäkringar eller flytt. Därtill kan lärosätet behöva anställa en vikarie. För individen kan det innebära kostnader för dubbelt boende, skolor eller

³ URA Avtal om utlandskontrakt och riktlinjer för anställningsvillkor vid tjänstgöring utomlands.

utebliven lön för medföljande partner. Bristen på ersättning för den typen av kostnader kan verka avskräckande, särskilt för forskare med familj och barn.

Det varierar i vilken mån befintliga finansieringsprogram täcker kostnader utöver lön och skälen för detta skiftar. Utredningen vill dock peka på den stora betydelse som extra resurser har för personers möjlighet att arbeta utomlands och rekommenderar forskningsfinansiärerna att se över möjligheterna att inkludera ekonomiskt bidrag för kostnader utöver lönen.

Villkoren vid återvändande efter en utlandsperiod påverkar också viljan att resa ut. En viktig aspekt i detta är förstås meritvärderingen av den internationella erfarenheten, vilket behandlas i avsnittet ovan. En annan aspekt rör möjligheten att återetablera sig i en svensk kontext. Vissa forskningsfinansiärer erbjuder repatrieringsbidrag som ett komplement till utlandsperioden, men i regel är dessa knutna till finansiering av en postdok-period.

Utredningen anser att forskningsfinansiärerna i samråd med lärosätena bör se över formerna för stöd till internationell mobilitet och utveckla dem för att säkerställa att möjligheterna till mobilitet är så goda som möjligt.

7.6 Villkor för strategiska samarbeten (mål 5)

I detta avsnitt presenterar utredningen överväganden och bedömning kring mål 5:

Villkoren för universiteten och högskolorna att öka strategiskt internationellt samarbete och samverkan är goda.

- *Sverige arbetar aktivt för att utveckla det nordiska och europeiska samarbetet och drar nytta av dess fördelar inte minst när det gäller utomeuropeiskt samarbete.*
- *Stödstrukturer och finansiering finns tillgängliga för samarbeten inom högre utbildning och forskning i länder där Sverige har eller är på väg att fasa ut utvecklings-samarbete och där samarbetet behöver bryggas över till nya former.*
- *Former skapas för mer strukturerad konsultation med lärosäten och forskningsfinansiärer för att fånga upp svenska behov och intressanta*

samarbetsområden när bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning förhandlas mellan Sverige och andra länder.

- *Omvärldsbevakning och omvärldsanalys i internationella frågor i fråga om såväl högre utbildning som forskning och innovation samordnas och stärks.*

Lärosätenas internationella verksamhet är omfattande och bred. Den sker i samarbete med många olika länder, många olika lärosäten, ämnen och så vidare. Så bör det också vara i stor utsträckning. Men samtidigt som mångfalden bör finnas där och bygga på enskilda individers kontakter och intressen pågår en utveckling mot mer strategiska samarbeten i andra stater såväl som i Sverige. Universitet och högskolor identifierar lärosätesövergripande nätverk och skapar partnerskap som bedöms samlat stärka utbildningen, forskningen och administrationen. Trenden mot strategiska partnerskap lyfts fram bland annat i Europaparlamentets rapport från 2015 (de Wit, et al., 2015). Denna utveckling mot lärosätesövergripande strategiska samarbeten är en trend som har identifierats av såväl European Association for International Education (EAIE) och International Association of Universities (IAU).

Lärosäten och nationer är skarpa konkurrenter när det gäller rekryteringen av studenter, forskare och resurser internationellt. Men samtidigt har de djupa och långtgående samarbeten med varandra inom såväl forskning som utbildning. Denna kombination av internationellt samarbete och konkurrens, ”coopetition” (cooperation + competition), för sannolikt kvalitetshöjande effekter med sig.

Utredningen har identifierat ett antal frågor som bör utvecklas långsiktigt för att lärosätenas förutsättningar för strategiska samarbeten ska kunna vara så goda som möjligt. Det gäller såväl det inom-europeiska arbetet som arbetet med samförståndsavtal med enskilda länder. Även förutsättningarna att verka i länder där Sverige har fasat ut utvecklingssamarbete och där samarbetet behöver bryggas över till bredare relationer behandlas liksom behovet av omvärldsbevakning och omvärldsanalys. Förutsättningar som rör de statliga universitetens och högskolornas egen handlingsförmåga berörs i avsnittet Styrning.

7.6.1 Utveckling av det nordiska och europeiska samarbetet

Mål 5; för att nå målet behövs att Sverige arbetar aktivt för att utveckla det nordiska och europeiska samarbetet och drar nytta av dess fördelar inte minst när det gäller utomeuropeiskt samarbete.

Samarbete inom Norden och Europa utgör en central del av universitetens och högskolornas internationalisering. Det nordiska samarbetet är värdefullt och livaktigt, trots att de statliga finansiella bidragen är betydligt mindre än de europeiska. Samarbetet kan sägas ge utdelning i små men många sammanhang. För att upprätthålla dessa, många gånger informella, kontakter, är det viktigt att det finns formella och finansiella mekanismer som utgör bas för samarbetet. Därför är arbetet som sker inom Nordiska ministerrådets ram betydelsefullt. Regeringen bör aktivt verka för att samarbetet inom Nordiska ministerrådet utgår från rådande och framtida utmaningar för nordisk högre utbildning och forskning och därmed stöttar nyskapande former för nordisk samverkan. Med det stödet kan universitet och högskolor dra nytta av varandras styrkor och arbeta gemensamt för att utveckla sina verksamheter.

Det nordiska samarbetet inom högre utbildning och forskning har framför allt fokuserat på inomnordiskt samarbete. Men allt mer internationellt samarbete sker med parter utanför Norden, vilket tyder på att den nordiska basen kan innebära ett betydande mervärde även i samarbete med parter utanför Norden. Därför bör samarbetet inom Nordiska ministerrådet kunna utvecklas så att nordiska lärosäten gemensamt, med nordiskt samarbete som utgångspunkt, kan vara en attraktiv samarbetspart i resten av världen. Utredningen berör det nordiska samarbetet även i avsnitt 7.2.5.

EU erbjuder mycket goda finansiella villkor och möjligheter för utbildnings- och forskningssamarbete, även med länder utanför EU. Såväl regeringen som lärosätena behöver vara proaktiva för att driva utvecklingen inom EU, säkerställa att svenska intressen synliggörs i utvecklingen av ny politik, verksamhet och program samt vidta åtgärder för att högre utbildning och forskning i Sverige drar nytta av de samarbetsmöjligheter som ges. Inom EU betonas utbildningens roll för att bygga inkluderande och sammanhållna samhällen. Ett stort fokus läggs på utbyggnaden av Erasmus + och stödet för så kallade

Europeiska universitet (Europeiska rådet, 2017). Sverige och svenska lärosäten bör vara en aktiv deltagare i utvecklingen av det europeiska utbildningssamarbetet.

Precis som regeringen beskriver i den forskningspolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) behöver svenska aktörer öka sina ansträngningar och förbättra sina strategier för att beviljas finansiering från EU:s ramprogram. Vinnova och Vetenskapsrådet har här en viktig uppgift som ansvariga kontaktorgan genom den så kallade National Contact Points-verksamheten. För att stärka det svenska deltagandet i det europeiska forskningssamarbetet samordnar dessutom Vinnova en EU-samordningsfunktion som drivs gemensamt av de statliga forskningsfinansiärerna. Samordningsfunktionen är strategiskt viktig för det svenska deltagandet i det europeiska forskningssamarbetet och framför allt för att samordna gemensamma insatser för bättre synergier mellan EU:s program och de nationella programmen (de s.k. partnerskapsprogrammen). Utredningen ser mycket positivt på det initiativet och ser gärna att det utvecklas för att underlätta lärosätenas arbete.

Svenska universitet och högskolor behöver arbeta mer strategiskt med medverkan i europeiska samarbetsprojekt i form av stöd till sökande och framför allt genom långsiktiga ställningstaganden kring medverkan. De bör även koppla sina åtgärder för kompetensförsörjning till långsiktiga beslut om medverkan i europeiska forskningsprogram. Deltagande i EU:s program bör ses som meriterande. Det är viktigt att man utnyttjar möjligheten att få synergier mellan de nationella programmen och program på EU-nivån. De europeiska programmen erbjuder stora möjligheter till samarbete även med länder utanför EU. Medel för sådana samarbeten finns inom Erasmus+ och Horizon 2020 men även inom till exempel EU:s biståndsbudget finns stödformer där svenska lärosäten kan vara parter. Svenska lärosäten bör i högre grad utnyttja de medel som finns tillgängliga för utom-europeiskt samarbete.

7.6.2 Former för samarbete efter kapacitetsutveckling

Mål 5; för att nå målet behövs att stödstrukturer och finansiering finns tillgängliga för samarbeten inom högre utbildning och forskning i länder där Sverige har eller är på väg att fasa ut utvecklings-samarbete och där samarbetet behöver bryggas över till nya former.

Sverige har genom sitt långsiktiga bistånd till andra länder skapat starka band mellan länderna. Inte minst har stöd till kapacitetsutveckling av forskning och forskarutbildning i samarbetsländer länkat svenska och utländska forskare och lärosäten närmare varandra. Dessa band mellan länderna är värdefulla både för fortsatt utbildnings- och forskningssamarbete och för annan samverkan. När Sverige fasar ut biståndet eller delar därav saknas ofta finansiella medel för att upprätthålla samarbetena. När det gäller forskningssamarbete når potentiella forskningsprojekt inte alltid direkt den nivå som krävs för att få konkurrensutsatta bidrag. Det tomrum som skapas när resurser för utvecklings-samarbetet minskas gör det svårt att upprätthålla etablerade kontakter och att skapa samarbeten inom nya områden med dessa tillväxtländer. Sida har i dag avtal om forskningssamarbete med Etiopien, Mocambique, Bolivia, Rwanda, Uganda och Tanzania. Samarbetet med exempelvis Vietnam och Botswana har fasats ut. Samtidigt visar STINT i rapporten Sveriges internationella forskningssamarbeten – hur bör de utvecklas? (STINT, 2017) hur snabbt utvecklingen kan gå i vissa länder när det satsas på forskning.

Utredningen anser att uppbyggda relationer bör tas tillvara i större utsträckning och att det bör finnas etablerade former för att upprätthålla dem. Det vakuum som skapas i relationen efter biståndet måste fyllas med andra relationer och då kan högre utbildning och forskning vara ett område för ömsesidig nytta. I regeringens exportstrategi betonas att Sverige bör kunna bli bättre på att hantera övergången från bistånd till handel i relationerna med dessa länder, inklusive i form av forsknings- och innovationssamarbeten. Fem pilotländer (Bangladesh, Bolivia, Kenya, Tanzania och Zambia) har valts ut för att pröva hur övergången från bistånds- till bredare relationer kan hanteras strategiskt. Utredningen menar att det kan krävas särskilda finansiella insatser för att stötta samarbetet inom högre utbildning och forskning, eftersom finansiering traditionellt finns

antingen inom biståndsbudgeten eller inom program med mycket hög konkurrens om bidragen. Samarbeten med lärosäten i så kallade brygganländer kan falla utanför båda dessa finansieringsspar.

En möjlig väg framåt är genom ett vidgat mandat för Vetenskapsrådets kommitté för utvecklingsforskning. Kommittén för utvecklingsforskning disponerar i dag cirka 160 miljoner kronor från regeringens biståndsbudget. Den stöttar efter nationell prioritering den kvalitetsmässigt bästa forskningen och de bästa forskarna inom forskningsområdet. Området omfattar svensk forskning av särskild relevans för låginkomstländer, samt låginkomstländer och lägre medelinkomstländer.⁴ Kommittén stöttar både projektbidrag inom utvecklingsforskning och nätverksbidrag. Nätverksbidragsformen, som går under beteckningen Swedish Research Links, är inriktad på att forskningssamarbete ska byggas upp mellan svenska forskare och forskare i låg- och lägre medelinkomstländer.

Även om Vetenskapsrådets stöd tydligt syftar till utveckling av biståndsländer samt lägre medelinkomstländer utgör de viktiga instrument för att bedriva forskning i länder som sällan spontant utgör viktiga samarbeten inom de vanliga projekt-, miljö- och nätverkssatsningarna. De program som kommittén för utvecklingsforskning ansvarar för – och i synnerhet Swedish Research Links – skulle också kunna utnyttjas för att bygga upp forskningssamarbeten med länder som utvecklats till att bli lägre medelinkomstländer och därmed inte heller längre ingår i det bilaterala utvecklingssamarbetet. I lägre medelinkomstländer finns ofta tillräcklig kapacitet för forskningssamarbeten som kan vidareutvecklas och tas tillvara genom ett utvecklat stöd. Samtidigt är forskningssamarbeten med dessa länder vanligen av stort intresse för svenska forskare, inte minst i ljuset av globala forskningssamarbeten kring de globala utmaningarna.

Det kan dock vara nödvändigt att avsätta särskilda medel för samarbeten i så kallade brygganländer som också är inriktade på mer tillämpad forskning och innovation, angeläget för brygganländerna. Inom ramen för potentiella bilaterala samarbetsavtal skulle respektive land kunna medverka till att medel avsattes för gemensamma samarbeten. Bilaterala samarbetsavtal skulle även kunna inkludera medel för utbildningssamarbeten. I viss mån skulle samarbeten kunna finansieras med EU-medel.

⁴ Se även avsnitt 8.6.2.

I Finland har innovationsmyndigheten Tekes etablerat ett program, BEAM – Business with Impact, med en finansiering om totalt 50 miljoner euro under fem år. BEAM syftar till att hjälpa bland andra forskningsorganisationer och universitet att utveckla företag som riktar in sig på globala utvecklingsutmaningar i tillväxtländer. Den typen av innovationsstöd kan dock inte finansiera renodlade forskningssamarbeten.

Utredningen föreslår att Regeringskansliet initierar en studie kring hur stödstrukturer och finansiering skulle kunna byggas upp för samarbeten inom högre utbildning och forskning i länder där Sverige är på väg att eller har fasat ut utvecklingssamarbete och där samarbetet behöver bryggas över till nya former.

7.6.3 Bilateral avtal

Mål 5; för att nå målet behövs att former skapas för mer strukturerad konsultation med lärosäten och forskningsfinansiärer för att fånga upp svenska behov och intressanta samarbetsområden när bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning förhandlas mellan Sverige och andra länder.

Bilaterala avtal kan utnyttjas i högre grad än vad som sker i dag för att främja svensk högre utbildning och forskning och för att knyta band till andra länder. Ingenjörsvetenskapsakademien har pekat på att de breda bilaterala forskningsavtalen inte alltid är tillräckligt väl kopplade till svenska behov. Relativt få av de bilaterala avtalen om högre utbildning och forskning har tillkommit på svenskt initiativ. (Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, 2016) Avtalen skulle kunna ges en högre grad av konkretion. De avtal som ingås bör bygga på en proaktiv analys av såväl Sveriges som samlingslandets behov och intressen. Till exempel är det rimligt att avtalen knyter an till de forskningsprioriteringar som uttrycks i forskningspolitiska propositioner. Även Sveriges goda anseende som innovationsnation och lärosätenas utvecklade förmåga till samverkan bör utnyttjas som ett sätt att stärka samarbetet med strategiskt utvalda länder.

Många länder avsätter avsevärda medel för stipendier för utresande studenter. För att sådana stipendiemedel ska kunna komma studenter som kommer till Sverige tillgodo krävs inte sällan ett avtal mellan

stipendieorganisationen och det mottagande lärosätet, eller mellan stipendieorganisationen och det mottagande landet. I de fall då sådana avtal tecknas på nationell nivå kan villkoren ofta förbättras och komma fler lärosäten till del än om avtalen tecknas av varje enskilt lärosäte. Regeringens avtal för samarbete inom utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå skulle i vissa fall kunna innehålla överenskommelser avseende stipendier. Sådana överenskommelser kan också kompletteras med överenskommelser mellan centrala myndigheter i Sverige och i det stipendiegivande landet. Det kan även förekomma fall då Sverige kan bidra med stipendier. Från svenskt håll bör övervägas vilka konkreta möjligheter till samarbete som kan erbjudas i bilaterala avtal som en del i överenskommelser om till exempel stipendier.

I de fall samarbetsavtalen gäller forskning underlättas samarbeten av gemensamma utlysningar. Det kan exempelvis bygga på finansiering från båda länder där forskningsfinansiärer i respektive land bidrar med bedömning och finansiering. Även visumfrågor eller andra praktiska utmaningar kan vara relevanta att behandla i samarbetsavtal.

Det krävs att det finns strukturer och tillräckligt med tid för att fånga upp och identifiera vilka behov svenska lärosäten har och hur samarbetslandets behov på bästa sätt skulle kunna tillmötesgå. Lärosätenas många gånger decentraliserade arbete med internationella samarbeten, där enskilda forskare eller forskargrupper står för kontakterna gentemot utländska samarbetsparter, innebär att det krävs tid att identifiera de mest angelägna områdena för bilaterala avtal.

7.6.4 Omvärldsbevakning och omvärldsanalys

Mål 5; för att nå målet behövs att omvärldsbevakning och omvärldsanalys i internationella frågor i fråga om såväl högre utbildning som forskning och innovation stärks.

I utredningens direktiv tas omvärldsbevakning och omvärldsanalys upp i relation till Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation. Utredningen menar att förmågan att relatera sin verksamhet till händelser i omvärlden är betydelsefull för all internationalisering av universitet och högskolor och ska inte begränsas till marknadsföring.

Behovet av kunskap om omvärldsfaktorer gällande högre utbildning och forskning är stort. STINT lyfter i sitt underlag till regeringens forskningspolitiska proposition att svenska lärosäten har begränsade kontaktytor i exempelvis Asien och att det behövs mer förståelse vid de svenska lärosätena för den snabba utvecklingen av akademiska miljöer i nya ledande vetenskapsländer, men även systemförståelse om forskningsfinansiering och forskning- och innovationspolicy i andra länder (STINT, 2015). I nuläget sker – i den mån det sker – alltför mycket av kunskapsinsamlandet enskilt och sporadiskt. Andra länder har mer utvecklade gemensamma organ, exempelvis Education Intelligence (EI) vid British Council, som är en specialiserad forskargrupp inom British Council. EI ger tillgång till uppgifter om över 200 länder och kan ta fram landrapporter och bidra vid strategiska analyser. I Tyskland publicerar det tyska internationaliseringsorganet DAAD årligen övergripande rapporter, så kallade Wissenschaft weltoffen, med uppgifter om såväl den tyska utvecklingen som utvecklingen i omvärlden kring internationalisering av utbildning och forskning.

Med gemensam bevakning och analys kan samtliga universitet, högskolor, myndigheter och forskningsfinansiärer liksom Regeringskansliet i högre utsträckning få relevant underlag. Det bör gälla dels övergripande tendenser och trender dels fördjupning i länder eller regioner när så är efterfrågat. Även utlandsmyndigheterna har ett viktigt uppdrag att bevaka innovations- och kunskapssektorn i andra länder samt främja Sverige som kunskapsnation.

Utredningen vill också betona att oavsett hur en gemensam funktion kommer se ut så är det viktigt att varje organisation har förmåga att själv göra lämpliga bedömningar för framtida agerande utifrån sina förutsättningar och mål med verksamheten. Utredningen har i uppdrag att i sin slutrapport föreslå hur en gemensam funktion för omvärldsbevakning och analys av omvärldsförändringar med relevans för universitets och högskolors verksamhet kan utformas.

7.7 Global utveckling (mål 6)

I detta avsnitt presenterar utredningen överväganden, rekommendationer och förslag gällande mål 6:

Universitetens och högskolornas möjligheter att bidra till global utveckling och till att lösa globala samhällsutmaningar är goda.

- *Universitet och högskolor och forskningsfinansiärer beaktar Agenda 2030 inom ramen för sitt strategiska internationaliseringsarbete.*
- *Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning i samarbetsländer prioriteras tillsammans med stöd för forskning och forskarutbildning.*
- *Sambandet mellan forskning och högre utbildning inom utvecklingssamarbetet stärks.*
- *Universitet och högskolor har goda förutsättningar att inom ramen för sitt uppdrag underlätta situationen för flyktingar och nyanlända i Sverige.*

Ur ett utvecklingspolitiskt perspektiv är verksamheten vid universitet och högskolor en viktig resurs. Och även om universiteten och högskolorna inte primärt är biståndsaktörer anser utredningen att det är viktigt att uppmärksamma den roll som svenska lärosäten bör ha i biståndspolitiska sammanhang. Trots att stöd till forskning i samarbetsländerna ges tydlig uppmärksamhet i policyramverket från 2016 och att regeringen i sin forskningsproposition betonar betydelsen av forskning för att hantera de globala hållbarhetsmålen, nämnde regeringen inte vilken roll biståndet och forskningsbiståndet bör ha i forskningspropositionen. Detta tyder på ett avstånd mellan politikområdena. Dessutom, trots höga ambitioner om ökat samarbete med samarbetsländer inom forskning, har medlen som är tillgängliga för sådant samarbete minskat som andel i biståndsbudgeten.

Insatserna för att stödja högre utbildning och forskning involverar inte sällan mobilitet av individer från låginkomstländer till höginkomstländer för olika utbildningsinsatser. Det finns en risk att detta leder till kompetensflykt (brain drain) från de länder som så väl behöver de utbildade personerna. Av den anledningen är det viktigt att biståndsinsatser riktade mot högre utbildning och forskning utformas

omsorgsfullt så att de snarare leder till ett ömsesidigt utbyte och cirkulär migration än kompetensflykt.

7.7.1 Agenda 2030 för hållbar utveckling

Mål 6; för att nå målet behövs att universitet och högskolor beaktar Agenda 2030 inom ramen för sitt strategiska internationaliseringsarbete.

Universitet och högskolor bör beakta Agenda 2030 inom ramen för sitt strategiska internationaliseringsarbete.

Med hänsyn till vikten som ges globala utmaningar i dagens forskningspolitik och den bredd av mål inom Agenda 2030 där svensk forskning och högre utbildning kan bidra finns det skäl att öka ambitionsgraden när det gäller länkarna till Agenda 2030 för svensk forsknings-, högre utbildnings- och innovationsverksamhet.

Svenska lärosäten är världskända för sin förmåga till samverkan med det omgivande samhället och har varit centrala i att utveckla de lösningar och innovationer som byggt den svenska samhällsmodellen. När universitet och högskolor verkar på en global arena följer också ett ansvar att upprätthålla denna förmåga till samverkan även på en internationell nivå. Agenda 2030 är ett tydligt område där lärosätenas uppgift att samverka med det omgivande samhället möter internationalisering. Utredningen anser att internationalisering och samverkan med det omgivande samhället har potential att vara ömsesidigt stärkande. Möjligheten för lärosätena att genom Agenda 2030 och de globala utmaningarna kunna öka sina ansträngningar till samverkan och internationalisering bör vara goda. Agenda 2030 och dess hållbarhetsmål bör därför kunna vara centrala för lärosätena då de strategiskt utformar sitt internationella samarbete.

7.7.2 Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning och stärkta band mellan utbildning och forskning

Mål 6; för att nå målet behövs

- Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning i samarbetsländer prioriteras tillsammans med stöd för forskning och forskarutbildning.
- Stärkt samband mellan forskning och högre utbildning inom utvecklingssamarbetet.

Utredningens förslag:

- Sida ges i uppdrag att utveckla hur ett svenskt stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning kan utformas och hur det kan länkas till de svenska prioriteringarna inom biståndet i övrigt.
- Sida ges i uppdrag att i samarbete med lärosätena och andra myndigheter utveckla en samlad ansats för högre utbildning och forskning inom biståndet.

Många låginkomstländer saknar grundläggande kapacitet för en hållbar och kvalitativ högre utbildning och forskning. Olika former av bredare institutionella samarbeten mellan lärosäten kan vara effektiva vägar för att utveckla denna kapacitet. Viktigast är att stödja samarbete och utbyte inom lärosätenas kärnverksamhet. Men även kapacitetsutveckling i fråga om ledning, styrning, administration och it är relevant. Omfattningen och inriktningen av existerande internationella utbyten och samarbeten varierar, och även om många svenska lärosäten har verksamhet riktad mot globala utvecklingsfrågor är det få lärosäten som har formella avtal med låginkomstländer eller ett mer strategiskt förhållningssätt i dessa frågor. Ofta är samarbeten personberoende även om sådana samarbeten kan leda vidare till bredare institutionella samarbeten (Ds 2011:3).

I flera styrande dokument har regeringen uttalat att verksamheten inom utbildningsområdet ska ha sin utgångspunkt i en helhetssyn på utbildningskedjan (Skr. 2016/17:60; Regeringen, 2014; Regeringen, 2014). Detta är en rimlig ansats, eftersom alla delar av utbildningskedjan är ömsesidigt beroende av andra delar. Exempelvis är grundskolan bero-

ende av lärare med hög kompetens, och kvalificerad administration. Utan högre utbildning av god kvalitet och tillräcklig omfattning är detta svårt att uppnå. Å andra sidan är den högre utbildningen beroende av att utbildningar på lägre nivå håller tillräcklig kvalitet och omfattning för att de studenter som väljer att studera vidare ska kunna vara framgångsrika. Men ambitionen om en helhetssyn på utbildningskedjan har inte realiserats i biståndsverksamheten, eftersom en helt dominerande del av insatserna har ägnats åt primär, sekundär och i viss mån yrkesutbildning samt forskarutbildning. Begränsade insatser har gjorts för högre utbildning på grundnivå och avancerad nivå och det saknas övergripande politik och riktlinjer kring hur sådana insatser ska utformas.

Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning i samarbetsländer prioriteras tillsammans med stöd för forskning och forskarutbildning

Ett övergripande mål för svenskt stöd till forskning inom ramen för utvecklingsarbetet har varit att bidra till låginkomstländers kapacitet för egen forskning. Det är rimligt att samma övergripande mål bör gälla för högre utbildning.

Ett argument för att en betydande del av svenskt bistånd har gällt kapacitetsutveckling för forskning är att forskningsmiljöer krävs för en högskoleutbildning av hög kvalitet. Men behoven av högskoleutbildning i många låginkomstländer är mycket större än som kan tillgodoses i de miljöer som har tillgång till forskningsbistånd. Att å ena sidan skapa miljöer för forskarutbildning och forskning och samtidigt svara upp mot den stora efterfrågan på yrkesorienterad högskoleutbildning utgör en utmaning som är särskilt påtaglig i låginkomstländer. Utbildnings- och forskningsmiljöer i låg och medelinkomstländer utvecklas snabbt både sett till kvalitet och kvantitet (STINT, 2017). Kompetensbrist är dock en betydande flaskhals. I förhållande till de behov som samarbetsländerna anger bör verktyg och insatser kunna utformas för att öka lärosätenas möjligheter att strategiskt bidra till att deras samarbetspartners i samarbetsländerna kan bygga upp sin kapacitet i fråga om högre utbildning och forskning. Exempel på områden för utbildningssamverkan är program för dubbla examina, så kallade sandwichprogram på forskarnivå och utbildning på plats i samarbetsländerna med det svenska lärosätet som huvudman. Ökade

kontakter på ledningsnivå, stöd till uppbyggnad av administrativa stödfunktioner och erfarenhetsutbyten är andra exempel på kapacitetsutvecklingsstöd. Svensk kompetens av relevans inom dessa områden finns, förutom vid universitet och högskolor, bland annat vid Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet och forskningsråden. Det är också viktigt att utnyttja de ökade möjligheterna som internet ger när det gäller att bedriva gemensamma kurser simultant på svenska lärosäten och på lärosäten i låginkomstländer. Utredningen föreslår därför att Sida, i samråd med universitet och högskolor och övriga berörda myndigheter, får ett uppdrag att utveckla hur ett svenskt stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning kan utformas i förhållande till de behov som samarbetsländerna uppger och hur det kan länkas till de svenska prioriteringarna inom biståndet.

Stärkt samband mellan forskning och högre utbildning inom utvecklingssamarbetet

Svensk högre utbildning och forskning ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning, 3 § högskolelagen (1992:1434). Det är en fundamental princip som utredningen anser vara rimlig att också inkludera i den svenska politiken för utvecklingssamarbete. Som en följd av utredningens förslag att bygga upp det ekonomiska stödet för kapacitetsutveckling inom högre utbildning bör Sida ges i uppdrag att utveckla en sammanhållen ansats gällande högre utbildning och forskning. Här bör den kompetens som finns vid svenska universitet och högskolor, forskningsfinansiärer och andra myndigheter i universitets- och högskolesektorn vara en central resurs. Ansatsen bör syfta till att skapa en tydligare helhet mellan utbildning och forskning inom biståndet riktat mot högskolesektorn i samarbetsländerna. De olika insatser som genomförs inom biståndsbudgeten för forskning och högre utbildning i dag, såsom forskningsbiståndet, stipendierna för tredjelandsstudenter och insatserna för att stärka den svenska resursbasen, bör vägas samman och ges en större samstämmighet.

För att åstadkomma detta föreslår utredningen att regeringen ger Sida i uppdrag att i samarbete med lärosätena och andra myndigheter utveckla en samlad ansats för högre utbildning och forskning inom det internationella utvecklingssamarbetet.

7.7.3 Klargörande av universitets och högskolors möjligheter att stödja flyktingar och nyanlända

Mål 6; för att nå målet behövs att universitet och högskolor har goda förutsättningar att inom ramen för sitt uppdrag underlätta situationen för flyktingar och nyanlända i Sverige.

Utredningens förslag: Regeringen ser över lärosätenas förutsättningar att inom ramen för sitt uppdrag underlätta situationen för flyktingar och nyanlända i Sverige.

Vid universitet och högskolor finns ett engagemang och en vilja att bidra till att underlätta situationen för flyktingar i Sverige. Arbetet är så omfattande att Sveriges universitets- och högskoleförbund tillsatt en arbetsgrupp för att samordna arbetet och verka för ett strukturerat erfarenhetsutbyte. Det finns dock vissa hinder eller oklarheter som försvårar verksamheten. Det gäller exempelvis frågor som i vilken mån lärosätena kan använda anslagsmedel för åtgärder för flyktingars integrering i högskolevärlden och i vilken utsträckning personer som inte är studenter kan delta i undervisning och andra aktiviteter vid lärosätena. Utredningen menar att universitets och högskolors arbete med flyktingfrågor bör utnyttjas mer strukturerat i flyktingpolitiken. Utredningen anser därför att förutsättningarna för universitets och högskolors arbete med att inom ramen för sitt uppdrag underlätta situationen för flyktingar och nyanlända i Sverige bör klargöras och vid behov förbättras.

7.8 Aktörssamordning (mål 7)

I detta avsnitt presenteras utredningens överväganden och bedömningar kring mål 7:

Myndighetsstödet för internationalisering av universitet och högskolor är anpassat efter lärosätenas behov.

- *En struktur finns på plats för att regelbundet identifiera hinder och föreslå lösningar för internationalisering av universitet och högskolor. Deltagande myndigheter och organisationer har tydliga mandat att delta och agera.*

- *Samordningen stärks för att stötta det sektoröverskridande arbetet kring lärosätenas internationalisering, antingen inom Regeringskansliet eller som särskilt utpekat ansvar för flera myndigheter.*
- *Regeringen främjar strategiskt och operativt högre utbildning och forskning tillsammans med lärosätena i relation till de länder där det bedöms önskvärt.*

7.8.1 En struktur för att identifiera och lösa hinder

Mål 7; för att nå målet behövs att en struktur finns på plats för att regelbundet identifiera hinder och föreslå lösningar för internationalisering av universitet och högskolor. Deltagande myndigheter och organisationer har tydliga mandat att delta och agera.

Nuvarande struktur bör stärkas

Forum för internationalisering har fyllt en viktig roll som informationsspridande och samordnande organ. Det har haft en särskilt viktig roll i att komma tillrätta med de frågeställningar som uppkom i och med studieavgiftsreformen 2010 och som framför allt har rört rekrytering.

Utredningen ser dock behov av att utveckla strukturen. Ett område som är centralt gäller förmågan att identifiera systematiska hinder som berör universitetens och högskolornas internationalisering; att kunna föreslå lösningar och att driva dessa gentemot berörd beslutsfattare på nationell nivå. För att nå framgång med ett sådant arbete krävs såväl goda sakkunskaper – som forumdeltagarna i dag besitter – men också exekutiv makt att driva frågan. Regeringens arbete att främja internationaliseringen vid universitet och högskolor och undanröja hinder underlättas av om det finns en tydlig struktur utanför Regeringskansliet för att identifiera hinder och uppmärksamma regeringen på behovet av strategiska åtgärder. En sådan struktur måste samla bred kompetens gällande lärosätenas internationaliseringsarbete men också ha befogenheter, enskilt eller samlat, att ta frågor vidare.

I dag är det endast den sekretariatsansvariga myndigheten, Universitets- och högskolerådet, som har ett utpekat uppdrag i reglerings-

brev i förhållande till Forum för internationalisering. Övriga myndigheter deltar frivilligt. Utredningen ser ett stort värde i att samtliga berörda myndigheter ges i uppdrag att delta regelbundet i en samordnande organisation. Det skulle säkerställa kontinuiteten men också tydliggöra att alla berörda myndigheter har en viktig roll i arbetet för ökad internationalisering. Vidare är det företrädesvis tjänstemän utan beslutsmandat som representerar myndigheterna i Forum vilket innebär att avståndet till verkställande beslut är relativt långt.

Utredningen menar att en ny plattform eller struktur bör etableras. Hur den bör utformas kommer utredningen att återkomma till i slutbetänkandet, men det är rimligt att plattformen endast omfattar de mest relevanta myndigheterna, inklusive ett fåtal representanter för lärosätena med undergrupper och arbetsgrupper där så behövs. Eftersom Regeringskansliet är mottagare av eventuella förslag, bör representanter från Regeringskansliet inte ingå. Utredningen ser det som viktigt att samarbetsstrukturen kan hantera uppkommande frågeställningar mellan myndigheterna, men också lämna förslag till regeringen om regerings- eller riksdagsbeslut krävs för att undanröja hinder. Universitets- och högskolerådet bör ha huvudansvaret för den nya strukturen. Det är angeläget att de ingående myndigheterna representeras på ledningsnivå. Utredningen anser också att det finns ett stort behov av att inkludera företrädare för forskningsfinansiärerna i en samordnande struktur, särskilt med tanke på vikten av att internationaliseringen av utbildning och forskning hanteras samlat.

En ny struktur med tydligt mandat skulle även kunna stimulera arbetet med genomförandet av internationaliseringsstrategin och exempelvis kunna verka proaktivt inför ingående av bilaterala forsknings- och utbildningssamarbetsavtal.

7.8.2 Samordning av sektoröverskridande internationaliseringsarbete

Mål 7; för att nå målet behövs att samordningen stärks för att stötta det sektoröverskridande arbetet kring lärosätenas internationalisering, antingen inom Regeringskansliet eller som särskilt utpekat ansvar för flera myndigheter.

Utredningens rekommendation: Lärosätena etablerar starkare samarbete på nationell nivå för att vara en samlad aktör i frågor om internationalisering.

Samordningen mellan Regeringskansliet och lärosätena i relation till andra länder bör stärkas

Det är positivt att många delar av samhället interagerar med universitet och högskolor när det kommer till deras internationella engagemang. Det är också positivt att lärosätena samverkar brett med det omgivande samhället i internationella frågor. Samtidigt är det betydande och ineffektivt för såväl lärosätena som för exempelvis de svenska utlandsmyndigheterna när arrangemang, resor eller andra initiativ inte samordnas. I frågor som gäller högre utbildning och forskning finns det inte något organ som ansvarar för att samla eller ha överblick över de olika initiativ som tas inom området. Med tanke på sektorns breda verksamhet är det inte heller rimligt att förvänta sig någon alltigenom koordinerad verksamhet. Det är däremot rimligt att utveckla samordningen mellan Regeringskansliet och lärosätena i internationella engagemang. Regeringskansliet har dock begränsade resurser att driva och koordinera ett omfattande främjandearbete i den utsträckning som krävs för att etablera kännedomen om Sverige som en ledande attraktiv kunskapsnation och understödja lärosätenas internationella samarbete.

Utredningen anser att det finns skäl att utreda möjligheten att etablera en verksamhet liknande den som finns inom socialpolitikens område (Swecare) för högre utbildning och forskning, och eventuellt för annan utbildningsverksamhet. Utredningen tar inte ställning till om verksamheten bör placeras i en fristående organisation, inom en befintlig myndighet eller om Utbildningsdepartementet borde

förstärka verksamheten internt. Det utredningen vill peka på är behovet av att etablera ett organ som kan samordna lärosätenas övergripande strategiska behov gällande internationella kontakter med Regeringskansliets behov av att samverka i internationella frågor med svenska universitet och högskolor. Samordningen bör även gälla i relation till forskningsfinansiärernas verksamhet. Ett sådant organ skulle även kunna vara koordinator när internationella aktörer efterfrågar kontakter i Sverige.

På motsvarande sätt som en samordning inom Regeringskansliet är viktig, är det önskvärt att universitet och högskolor utvecklar samarbetet sinsemellan för att i högre utsträckning kunna agera tillsammans i frågor om internationalisering. Även om lärosätenas verksamheter skiljer sig mycket åt och de sinsemellan kan vara konkurrenser är det ur ett övergripande svenskt perspektiv bra om dialogen mellan Regeringskansliet och universitet och högskolor vid behov kan föras mer samlad. Därigenom kan Sveriges röst internationellt bli tydligare. Behovet av samordning är stort särskilt i relation till Utbildningsdepartementet och Utrikesdepartementet. Utrikesdepartementets kontakter med universitet och högskolor är relativt vanliga. Departementet arrangerar till exempel ofta besök vid lärosäten i Stockholmsområdet för utländska gäster. Men någon gemensam ingång för dialog och samarbete med universitet och högskolor är inte etablerad. Utrikesdepartementet har också efterlyst möjligheter att snabbt få kontakter inom universitet och högskolor kring specifika forskningsområden som aktualiseras. Inte heller här har Utrikesdepartementet några naturliga övergripande ingångar till universitet och högskolor. Denna avsaknad av samlad information och kontaktlänkar gör att universitetets och högskolors medverkan i Utrikesdepartementets verksamhet inte motsvarar behoven.

En fråga som ofta rests i samband med sammansättningen av olika delegationer för främjande av Sverige som kunskapsnation är hur olika lärosäten bör vara representerade. Syftet med delegationsresor är vanligtvis att främja kännedomen om Sverige som kunskapsnation, snarare än enskilda lärosäten. Ibland har argumentet förts fram att alla lärosäten bör ha lika möjlighet att delta i delegationsresor. Utredningen vill dock peka på att när syftet är att främja Sverige som kunskapsnation på en konkurrensetsatt arena är det väsentligt att delegationen sätts samman av representanter för de

som utomlands uppfattas som de starkaste svenska forsknings- och utbildningsaktörerna inom relevanta fält.

Samordningen inom Regeringskansliet

Regeringskansliet har i uppdrag att bereda regeringsärenden. Eftersom regeringen fattar beslut kollektivt innebär det att en stor del av arbetet inom Regeringskansliet handlar om att samordna regeringens politik mellan de olika politikområdena. Samtidigt hanteras många sakfrågor enbart inom respektive politikområde. Som nämnts ovan berör lärosätenas internationalisering flera politikområden och en dialog inom Regeringskansliet är därför viktig för att stötta deras arbete. Utredningen ser positivt på den struktur som har etablerats för att styra utlandsorganisationen för innovation, forskning och högre utbildning (se avsnitt 8.3.4 och 8.4.2). Utlandsorganisationen är organisatoriskt placerad inom Näringsdepartementet men finansieras gemensamt av Näringsdepartementet, Utbildningsdepartementet och Miljö- och energidepartementet. Den politiska förankringen sker genom statssekreterarna och den strategiska inriktningen hanteras av en styrgrupp med huvudmän från respektive departement inklusive Utrikesdepartementet. Därutöver samordnar en interdepartemental arbetsgrupp större beställningar, verksamhetsinriktning och aktuella sakfrågor.

Strukturen för utlandsorganisationen ger berörda departement en plattform för dialog kring strategiska internationaliseringsfrågor. Fokus ligger på verksamheten i de länder där utlandskontoren är etablerade, men för att strategiskt kunna styra dessa verksamheter bör en bredare omvärldsbevakning vara central. Utredningens förhoppning är därför att den befintliga strukturen leder till en bredare samordning inom Regeringskansliet av strategiska frågor som rör internationaliseringen av högre utbildning, forskning och innovation.

7.8.3 Stöd i prioriterade länder

Mål 7; För att nå målet behövs att regeringen strategiskt och operativt främjar högre utbildning och forskning tillsammans med lärosätena i relation till de länder där det bedöms önskvärt.

Höga kostnader för engagemang

Universitet och högskolor är och ska vara fristående från politisk styrning i så stor utsträckning som möjligt. Lärosätenas autonomi är viktig för den akademiska friheten, vilket också präglar på vilket sätt riksdag och regering styr statliga universitet och högskolor. I internationaliseringssammanhang kan dock regeringens och Regeringskansliets vilja att lämna eget utrymme åt lärosätena försvåra lärosätenas egna strävanden mot mer internationellt samarbete.

I relation till många länder har lärosätena god kapacitet att själva initiera och driva samarbeten med andra lärosäten eller andra aktörer. Men i vissa sammanhang kan möjligheterna att etablera samarbeten vara svåra beroende på landets samhällsstrukturer eller legala system. Det kan röra sig om länder som Sverige har stort intresse av att verka i och ha goda relationer till och där framtida forsknings- och utbildningssamarbeten kan ha stor betydelse för de svenska lärosätenas utveckling. I sådana fall, där den initiala kostnaden för att etablera samarbete är hög, kan det avhålla universitet och högskolor från att etablera samarbeten.

Strategiskt och operativt stöd

Utredningen anser att det är viktigt att regeringen, Regeringskansliet och berörda myndigheter, i samråd med lärosätena, arbetar strategiskt och operativt för att stödja svenska lärosätens samarbete i länder där det bedöms önskvärt. Detta kan ta sig olika uttryck såsom:

- information om utbildnings- och forskningssystem i enskilda länder,
- kontakter med myndigheter och beslutsfattare,
- samlad presentation av det svenska högre utbildnings- och forskningssystemet, eller
- tecknande av stödjande bilaterala avtal på regerings- eller myndighetsnivå.

I vissa fall kan en ökad medvetenhet vid utlandsmyndigheterna räcka långt; i andra fall kan Regeringskansliets utlandskontor bidra aktivt till att stötta universiteten och högskolorna.

Kategorier av länder som bör prioriteras

Utredningen har i avsnitt 6.1.1 beskrivit varför enskilda länder inte bör prioriteras i den nationella strategin. Långsiktigheten i strategin i kombinationen med snabba omvärldsförändringar är ett skäl. Lärosätenas skiftande verksamhet är ett annat. Utredningen anser dock att prioriteringar av länder är nödvändiga och ofrånkomliga i regeringens, lärosätenas och myndigheternas skilda verksamheter. Prioriteringarna måste utgå från syftet i det enskilda fallet. Som stöd för sådana prioriteringar vill utredningen peka på tre särskilt viktiga kategorier av länder eller regioner som bör vara föremål för strategiska internationaliseringssatsningar på nationell nivå:

- länder inom EU, Norden och vårt övriga geografiska närområde,
- länder eller regioner som har eller med stor sannolikhet kommer att ha betydande forsknings- och utbildningskapacitet av hög kvalitet,
- länder som är eller nyligen varit samarbetsländer inom biståndet.

I 2012 års internationaliseringsstrategi för forskning och forskningsbaserad innovation lyftes högt industrialiserade länder, starka tillväxtländer, länder med förutsättningar att bli starka tillväxtländer, länder med vilka specifika samarbeten kan generera strategiskt viktiga forskningsresultat och samarbetsländer inom biståndet fram. Utredningen bedömer att det krävs en något mer specificerad prioritering än vad som gjordes 2012.

Samarbetet inom EU och Norden är starkt, väletablerat och det finns finansiering för samarbete i relativt god omfattning. Det finns även etablerade strukturer för samarbete runt Östersjön som är värdefulla att vidareutveckla. Utmaningarna här ligger inte primärt i de enskilda ländernas strukturer utan i att på övergripande nivå lyckas driva utvecklingen i önskad riktning och vara förberedd på att strategiskt dra nytta av de möjligheter som ges.

För samarbeten med länder som har, eller med stor sannolikhet kommer att ha, betydande forsknings- och utbildningskapacitet av hög kvalitet är det viktigt att det finns finansiering för samarbeten. Stöd till lärosätena i fråga om information och omvärldsbevakning kan vara särskilt värdefullt i tillväxtländer där etablerade samarbeten

saknas. Här kan även samlade insatser för att främja Sverige som studie- och kunskapsnation ge stor utdelning.

Beslut kring vilka länder som ska prioriteras inom det svenska utvecklingsamarbetet sker utifrån motiv som ligger utanför den nationella forsknings- och utbildningspolitiken. När dessa beslut väl är fattade är det dock viktigt att universitet och högskolor bidrar i de delar som rör högre utbildning och forskning.

Prioriteringar av vilka länder som bör vara föremål för insatser bör till exempel utgå från bedömningar av länders vetenskapliga aktivitet, tillväxt i vetenskaplig aktivitet och kvalitet och behov av utbildning, eller höga trösklar för lärosätena att ta sig över för att etablera djupare samarbeten. Det är viktigt att notera att när regeringen beslutar om prioriteringar av länder eller teman görs dessa ur hela regeringens perspektiv. Det innebär att även faktorer som ligger utanför forsknings- och utbildningspolitikens primära verksamhetsområde vägs in i beslut.

Koordinerad kraftsamling på prioriterat land

Under vissa perioder eller omständigheter kan det finnas behov av att kraftsamla nationellt för samarbete med ett specifikt land. Det behovet kan uppstå när utvecklingen i ett land är intensiv och viktig för svensk högre utbildning och forskning i kombination med att strukturer i det andra landet försvårar ett enskilt lärosätes insatser. I vissa länder krävs särskilt beredskap kring politiska eller akademiska risker. Ett exempel som nu är aktuellt skulle kunna vara Kina. Ett annat land som tidigare hade kunnat vara aktuellt är Brasilien under den brasilianska satsningen Vetenskap utan gränser och den senare satsningen på svensk-brasilianskt forsknings- och innovationssamarbete. Det skulle även kunna gälla så kallade ”bryggan-länder”, där Sverige är på väg att fasa ut eller har fasat ut utvecklingsamarbete och där samarbetet behöver bryggas över till nya former för att bygga vidare på de etablerade relationer som byggts upp under lång tid av utvecklingsamarbete. När en sammanhållen satsning i hög grad skulle bidra till att nå nationella mål bör regeringen överväga att koordinera en kraftsamling riktad till något enskilt land. Utredningen föreslår en modell för hur en sådan kraftsamling skulle kunna göras.

För att avgöra om en koordinerad insats ska göras krävs bred omvärldsanalys och kontinuerlig dialog mellan berörda parter. Omvärldsanalysen kan utföras av olika aktörer, men också samlat inom ramen för den struktur för regelbundet informationsutbyte mellan myndigheterna som föreslås i föregående avsnitt. När ett behov av koordinerad kraftsamling identifieras behöver frågan lyftas till Utbildningsdepartementet för vidare beredning.

Exakt vilka insatser som krävs när regeringen initierar en koordinerad kraftsamling bör avgöras i det enskilda fallet. Utredningen vill här peka på ett antal åtgärder som skulle kunna aktualiseras:

- Intensifierad omvärldsanalys och stärkta former för stöd till kontaktskapande gällande högre utbildning, forskning och innovation genom särskilt utsända attachéer.
- Fysisk etablering av kontor, i anslutning till ambassad eller fristående, för personal från Svenska institutet, lärosäten och andra myndigheter som befinner sig i landet under längre eller kortare perioder.
- Specifikt uppdrag till Svenska institutet att marknadsföra Sverige som kunskapsnation i det aktuella landet.
- Riktad marknadsföring till presumtiva studenter i landet.
- Riktade stipendier till studenter, såväl in- och utresande.
- Riktade utlysningar av forskningsmedel för samarbeten med det berörda landet.
- Riktade informationsinsatser till berörd personal vid utlandsmyndigheterna samt ökade främjandesatsningar.
- Ökad beredskap vid Universitets- och högskolerådet att hantera frågor om samarbete med det prioriterade landet.
- Samråd med myndigheter som påverkas av intensifierat samarbete såsom Migrationsverket och Business Sweden.

En koordinerad kraftsamling på ett prioriterat land bör vara tidsbegränsad och utvärderas löpande. Även om satsningen i sig är tidsbegränsad är målsättningen med åtgärden att etablera former för ett långsiktigt engagemang i landet. Utredningen avser att återkomma till denna fråga i slutbetänkandets förslag kring myndighetssamverkan.

7.9 Uppföljning och utvärdering (mål 8)

Utredningen har enligt direktiven i uppdrag att föreslå en internationaliseringsstrategi som ska vara uppföljningsbar. Uppföljning och utvärdering är centralt för att de internationaliseringssåtgärder som planeras eller vidtas ska få avsedd verkan. Uppföljning är också relevant för att förstå sin egen position i förhållande till omvärlden. Avsnittet följer den struktur som finns i förslaget till strategi, under mål 8:

System för uppföljning och utvärdering av internationalisering är väletablerade.

- *Internationaliseringsstrategin utvärderas och revideras efter fem år så att strategin är aktuell och fortsatt fungerar som riktningssgivare även när förutsättningarna för internationalisering ändras.*
- *Särskilda utvärderingar genomförs för att bedöma olika forskningsområden i ett internationellt perspektiv.*
- *Lärosäten har möjlighet till frivillig certifiering av internationaliseringen vid lärosätet genom Universitetskanslersämbetet eller annan nationell eller internationell organisation.*
- *Mer heltäckande statistik om internationalisering tas fram utifrån regeringens, lärosätenas och övriga myndigheters behov. Statistiken bör tillgängliggöras löpande och så snabbt som möjligt.*
- *Särskilda utvärderingar genomförs för att följa upp prioriterade områden såsom hanteringen av migrationsprocessen, bilaterala avtal eller digitala samarbeten.*

Skälen att med noggrannhet utforma ett uppföljnings- och utvärderingssystem för internationalisering är flera. Utvärderingar och uppföljningar är en viktig del av det beslutsunderlag som krävs för att på olika nivåer kunna besluta om insatser för internationalisering. Uppföljningar och utvärderingar är också väsentliga för en djupare förståelse av de mekanismer som påverkar internationaliseringen. Vidare utgör utvärderingar och uppföljningar ett sätt att förstå sin egen verksamhet i förhållande till andras. Slutligen avsätts relativt stora resurser på olika nivåer för internationalisering. Det finns av den anledningen ett värde i att säkerställa att dessa resurser används på ett ändamålsenligt sätt.

Mål 8; för att nå målet behövs att internationaliseringsstrategin utvärderas och revideras efter fem år så att strategin är aktuell och fortsatt fungerar som riktningsgivare även när förutsättningarna för internationalisering ändras.

Utredningens rekommendationer:

- Universitetskanslersämbetet genomför regelbundet tematiska utvärderingar av lärosätenas internationalisering med utgångspunkt i respektive lärosätes strategi.
- Internationalisering synliggörs i Universitetskanslersämbetets utvärderingar.

7.9.1 Utvärdering av myndigheternas och regeringens strategiska internationaliseringsarbete

Att utvärdera strategiskt arbete är ett lika viktigt moment som att utforma själva strategin, med dess mål och medel eftersom utvärderingen belyser hur effektivt arbetet är för att uppnå de uppsatta målen. Genom utvärderingen går det också att bedöma hur relevanta målen är givet ändrade förutsättningar och om förändringar behövs av själva strategin.

Utredningen föreslår i detta betänkande en internationaliseringsstrategi som ska gälla 2020 till 2030. Utredningen föreslår också att det strategiska arbetet ska utvärderas efter fem år och sedan i slutet av perioden. Strategin omfattar åtgärder på lärosätesnivå, på myndighetsnivå och på nationell nivå. Den omfattar dessutom åtgärder som berör flera politikområden. Syftet är att förbättra förutsättningarna för universitetens och högskolornas internationalisering genom att ange en riktning för internationaliseringsinsatser på olika nivåer.

För en internationaliseringsstrategi är det särskilt viktigt att utvärderingen har en bred internationell och flersektoriell ansats och sätter arbetet i ljuset av förändringar i omvärlden och på hemmaplan. Eftersom strategins åtgärder även omfattar de myndigheter som vanligen utvärderar verksamhet inom utbildnings- och forskningsområdet, och eftersom strategin omfattar flera politikområden och även regeringens arbete är det viktigt att välja en utvärderare med omsorg.

Det bör övervägas att låta en utländsk utvärderingsorganisation genomföra utvärderingarna efter fem respektive tio år.

Eftersom universitets och högskolors förutsättningar för internationalisering är ett av de viktigaste syftena med strategin är det av stor vikt att lärosätena får möjlighet att reflektera kring och uttala sig om hur förutsättningarna för internationalisering ser ut, hur de har förändrats och vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas. Utredningen vill också understryka att utvärderingen av strategin särskilt bör omfatta regeringens och de centrala myndigheternas åtgärder för att stärka förutsättningarna för lärosätenas internationalisering. Utvärderingen av strategin kan därmed inte ersättas av de tematiska utvärderingar som ligger inom ramen för Universitetskanslersämbetets uppdrag.

7.9.2 Tematiska utvärderingar av internationalisering

I det nya kvalitetssäkringssystemet ingår tematiska utvärderingar som en av fyra komponenter. Tematiska utvärderingar utgår från uppgifter som lärosätena ska ansvara för enligt lag och förordning, och som bedöms vara väsentliga för kvaliteten i högre utbildning. Utvärderingarna kan bidra till viktig kunskap och nationella jämförelser av hur lärosätena arbetar och vilka resultat som har nåtts i en viss fråga. Regeringen nämner i sin skrivelse om det nya kvalitetssäkringssystemet (Skr. 2015/16:76) att internationalisering bör vara ett område som kan vara föremål för tematisk utvärdering. Detta är bra men utredningen anser att dessa tematiska utvärderingar bör vara återkommande, för att regeringen och myndigheterna fortlöpande ska kunna få information om hur arbetet med internationalisering på lärosätena utvecklas. En tematisk utvärdering har också en viktig funktion i att den kan identifiera hinder för utveckling och kan därmed ligga till grund för åtgärder från regeringen och myndigheter.

Utvärdering och uppföljning kan i frånvaron av ekonomiska drivkrafter utgöra ett incitament för att arbeta med en fråga eller ett område. Det saknas exempelvis konkreta incitament för att främja lärosätenas eget arbete för internationalisering på hemmaplan och integrerad internationalisering. Erfarenheten från Finland, som använder kvantitativa indikatorer på internationalisering som grund för resurstilldelning till universiteten och högskolorna, är att kvantitativa mått behöver kompletteras med en kvalitativ syn på internationali-

sering. Kanske skulle en granskning av vad som faktiskt görs på lärosätena visa att läget är bättre än vad som syns i statistiska indikatorer.

Därför bör en tematisk utvärdering enligt utredningens mening tidsmässigt ske så att dess resultat kan ligga till grund för en revidering av internationaliseringsstrategin 2025 och återigen inför en slutlig utvärdering av internationaliseringsstrategin 2030.

7.9.3 Synliggörande av internationalisering i Universitetskanslersämbetets utvärderingar

Universitetskanslersämbetet genomför enligt det nya kvalitetssäkringssystemet så kallade examenstillståndsprövningar efter ansökan från lärosäten. Som stöd för lärosätenas arbete med ansökan har Universitetskanslersämbetet gett ut vägledningar (Universitetskanslersämbetet, 2016) för ansökan om tillstånd att utfärda examen. Det finns olika vägledningar för examina på olika nivåer:

- högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen,
- masterexamen
- examina på forskarnivå
- yrkesexamen.

En genomgång visar dock att internationalisering eller internationellt samarbete endast är omnämnt i vägledningen för examenstillståndsprövning för examina på forskarnivå. Inte i någon vägledning nämns interkulturella kompetenser. Däremot nämns andra viktiga tvärgående aspekter såsom samverkan med det omgivande samhället och jämställdhet. Examenstillståndsprövningarna bygger i stor utsträckning på vad som föreskrivs i högskolelag och högskoleförordning och i synnerhet på de examensbeskrivningar som utgör en bilaga till högskoleförordningen. För examina på forskarnivå utgör även de ställningstaganden som görs i regeringens proposition (prop. 2008/09:134) en utgångspunkt. Internationell kompetens ingår uttryckligen i examensbeskrivningarna för examina på forskarnivå och för masterexamen. Att högskolorna i sin verksamhet ska främja förståelsen för andra länder och internationella förhållanden är också ett mål i första kapitlet 5 § i högskolelagen (1992:1434). Trots det uppmärksammas alltså inte internationalisering, internationellt samarbete eller interkulturell kompetens

regelmässigt i Universitetskanslersämbetets examenstillståndsprövningar för utbildningar på grundnivå och avancerad nivå.

Universitetskanslersämbetet bedriver ett utvecklingsarbete för utformningen av utbildningsutvärderingar som ska genomföras inom ramen för det nya kvalitetssäkringssystemet. Som en viktig del av detta utvecklingsarbete genomfördes under 2016–2017 en pilotutvärdering av åtta lärarutbildningar, (två förskollärarytbildningar och sex grundlärarytbildningar) (Universitetskanslersämbetet, 2017). Syftet var att testa utvärderingsmetoden för utbildningar för att kunna avgöra vad som eventuellt bör förändras och förtydligas. Även till dessa utvärderingar gav Universitetskanslersämbetet ut en vägledning. Dessvärre nämndes inte heller i denna vägledning internationalisering, internationellt samarbete eller interkulturella kompetenser. I några av de yttranden som bedömargruppen gjorde efter utvärderingen nämndes ändå internationella kontakter och interkulturella aspekter, men någon konsekvent utvärdering av denna fråga gjordes inte, trots att lärarutbildning är ett utbildningsområde med relativt svag internationalisering och interkulturella aspekter är mycket viktiga i lärares yrkesliv.

Den fjärde typen av utvärderingar som Universitetskanslersämbetet ska genomföra i det nya kvalitetssäkringssystemet är granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. Även här utför myndigheten ett utvecklingsarbete och har för en pilotutvärdering givit ut en vägledning (Universitetskanslersämbetet, 2016). Vägledningen innehåller bland annat ett trettiotal förslag på frågeställningar som bör kunna tas upp inom ramen för granskningen. I följande tre frågeställningar synliggörs den internationella kopplingen explicit,

- Hur säkerställs det att undervisande personal bidrar till en lärandemiljö med tydlig koppling mellan utbildning och såväl nationell som internationell forskning?
- Hur säkerställs att de utbildningar som ges är uppdaterade i förhållande till nationell och internationell forskning?
- Hur säkerställer lärosätet att det vid varje institution eller motsvarande finns kvalitetssäkringsprocesser som bidrar till att utbildningarna utformas och genomförs så att varje student, inklusive internationella studenter och distansstudenter, ges goda förutsättningar att nå de fastställda målen inom planerad tid?

Mot bakgrund av att lärosäten i allt högre grad verkar på en internationell arena och internationellt samarbete är en grundläggande förutsättning för hög kvalitet i verksamheten förefaller ovanstående frågeställningar viktiga men klart begränsade. Eftersom Universitetskanslersämbetet numera också ska inkludera lärosätenas kvalitet av forskning i sina granskningar av kvalitetsarbetet finns det anledning att ytterligare lyfta sambandet mellan utbildning och forskning inom internationalisering och hur de berikar varandra.

Utredningen anser därför att internationalisering och interkulturell kompetens bör synliggöras och ingå betydligt tydligare i Universitetskanslersämbetets examenstillståndsprövningar, utbildningsutvärderingar och kvalitetsarbetsgranskningar.

7.9.4 Utvärdering av forskningsområden

Mål 8; för att nå målet behövs att särskilda utvärderingar genomförs för att bedöma olika forskningsområden i ett internationellt perspektiv.

Vetenskapsrådet har tidigare gjort såväl forskningsöversikter som utvärderingar av forskningsområden. Sådana utvärderingar använder oftast internationella bedömare och värderingarna görs i en internationell kontext. Enligt vad utredningen erfar avser Vetenskapsrådet att återigen göra forskningsöversikter samt inleda utvärderingar av avgränsade forskningsområden, båda i en internationell kontext. Övriga forskningsråd har liknande upplägg.

Utredningen anser att forskningen bör utvärderas i ett internationellt perspektiv så att regeringen, forskningsfinansiärerna och lärosätena får en uppfattning om den svenska forskningen relaterat till en internationell kontext. Det bör vara utvärderingar som kompletterar de utvärderingar som lärosätena själva gör samt de kvalitetssäkringsgranskningar som Universitetskanslersämbetet ska göra.

7.9.5 Frivillig certifiering

Mål 8; för att nå målet behövs att lärosäten har möjlighet till frivillig certifiering av internationaliseringen vid lärosätet genom Universitetskanslersämbetet eller annan nationell eller internationell organisation.

Universitet och högskolor bedriver fortlöpande internt kvalitets-säkringsarbete. En del av detta genomförs i form av utvärderingar. Därutöver har Universitetskanslersämbetet ett uppdrag att utvärdera lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, göra utvärderingar av utbildningar och program samt göra tematiska utvärderingar. Många lärosäten arbetar också med olika former av frivilliga ackrediteringar eller certifieringar som görs av externa organisationer. Därutöver finns möjligheten för lärosätena att anlita externa utvärderingsorgan, exempelvis från andra länder i Europa för att göra utvärderingar av verksamheten.

Alla dessa utvärderingar sammantagna gör att utvärderingsverksamheten vid universitet och högskolor kan vara tämligen omfattande. Utredningen vill ändå peka på möjligheten för de lärosäten som särskilt prioriterar internationalisering att använda sig av en europeisk kvalitetssäkringsmetod kallad CeQuInt (Certificate for Quality of Internationalisation) och som drivs av det Europeiska konsortiet för Ackreditering (ECA). Metoden kan användas för att utvärdera internationaliseringsarbetet inom ett utbildningsprogram, en institution eller ett helt lärosäte. I de fall då utbildningsprogrammet, institutionen eller lärosätet i tillräcklig grad har integrerat en internationell och interkulturell dimension i syftet, funktionen och tillhandahållandet av utbildningen utfärdas ett certifikat för internationalisering. Metoden är vidare fri att använda för olika kvalitetsäkringsorganisationer i Europa, och exempelvis Universitetskanslersämbetet skulle kunna ges möjlighet att erbjuda denna form av certifiering för svenska lärosäten. Svenska lärosäten kan i annat fall vända sig till kvalitetsäkringsorgan i andra länder för extern certifiering av internationaliseringsverksamheten. I det fall som Universitetskanslersämbetet väljer att erbjuda denna certifiering bör också forskningsverksamheten inkluderas. International Association of Universities (IAU) erbjuder också en liknande utvärderingslösning kallad ISAS.

7.9.6 Utbyggd statistik

Mål 8; för att nå målet behövs att mer heltäckande statistik och analys om internationalisering tas fram utifrån regeringens, lärosätenas och övriga myndigheters behov. Statistiken och analysen bör tillgängliggöras löpande och så snabbt som möjligt.

Utredningens rekommendation:

Lärosätena inkluderar information om internationalisering och internationella studenter i Ladok.

I såväl strategisk som operativ verksamhet är tillgång till relevant statistik viktig för att kunna göra välunderbyggda beslut. Den statistik och analys om internationalisering som produceras av de statistikansvariga myndigheterna och andra myndigheter är innehållsrik och av stort värde. Den omfattar också relativt långa tidsserier. Det finns dock behov av regelbundet överväga vilka nya behov som finns av statistik och analys bland olika aktörer. Till exempel finns det behov av att analysera statistik om uppehållstillstånd och arbetstillstånd i relation till information om antalet mobila studenter. Det finns vidare behov av att skapa säkrare information rörande mobilitet bland anställda och att följa mobilitet bland studenter och doktorander som är mobila under kortare perioder eller inom ramen för en utbildning i Sverige. Därutöver är det av stor vikt i betydligt högre grad än tidigare ställa utvecklingen i Sverige i relation till utvecklingen i de länder som Sverige konkurrerar och samarbetar med.

Den statistik som färdigställs är omfattande men har ofta relativt lång eftersläpning. Detta beror på att statistiken bygger på lärosätenas rapportering som sedan ska sammanställas av centrala myndigheter. I många fall finns dock behov av att snabbare se förändringar i sammansättningen av till exempel inkommande studenter och deras val av studieinriktning. Eftersläpningen av statistiken har kortats på senare år, men fortfarande finns anledning att se över om vissa delar av data kan tillgängliggöras snabbare.

Universitet och högskolor delar ett gemensamt studiedokumentationssystem kallat Ladok. Systemet används som stöd i olika delar av den studieadministrativa processen och gör det lättare för lärosätena att uppfylla regelverk och krav på uppföljning från regering och centrala myndigheter. I Ladok lagras bland annat information

om studiemeriter. Systemet ägs av lärosäten och Centrala studiestödsnämnden tillsammans genom ett konsortium. I en allt mer internationaliserad kontext är det avgörande att även information om olika former av internationella erfarenheter och meriter kan lagras och redovisas i studieadministrativa system. Därför är det viktigt att lärosätena gemensamt uppmärksammar hur Ladok systemet kan utformas för att omfatta olika typer av internationella meriter och erfarenheter.

Av ovanstående anledningar bör Universitetskanslersämbetet och Statistiska Centralbyrån ges i uppdrag att i samråd med SUHF, Ladok, Vetenskapsrådet och andra myndigheter, organisationer och Regeringskansliet göra en behovsanalys avseende statistikbehov bland olika aktörer.

7.9.7 Särskilda utvärderingar

Mål 8; för att nå målet behövs att särskilda utvärderingar genomförs för att följa upp prioriterade områden såsom hanteringen av migrationsprocessen, bilaterala avtal eller digitala samarbeten.

Internationaliseringsfältet är brett och innefattar en lång rad verksamheter. Vissa faktorer har visat sig utgöra avsevärda hinder för lärosätenas förutsättningar för internationalisering. Ett sådant område är samarbete mellan universitet och högskolor, Migrationsverket och utlandsmyndigheterna rörande uppehållstillstånd. Här finns det anledning att särskilt följa utvecklingen för att skapa ökat samarbete och förbättra metoder och arbetssätt bland alla parter i samarbetet.

Inom andra områden bör ansträngningarna öka för att pröva nya metoder och arbetssätt. Ett exempel på detta är digitala internationella samarbeten för att skapa förutsättningar att utnyttja digital teknik för personliga kontakter utan fysisk mobilitet.

För att skapa ökat bilateralt samarbete på övergripande nivå tecknar regeringen ibland bilaterala avtal om samarbete med andra länder. Dessa samarbeten involverar ofta många parter och kan vara svåra att överblicka. I dessa sammanhang kan det också finnas anledning att göra särskilda uppföljnings- och utvärderingsinsatser för att skapa goda förutsättningar för samarbetet.

8 Nuläge, erfarenheter och utmaningar

I detta kapitel återger utredningen ett antal aspekter av internationaliseringsläget vid svenska universitet och högskolor samt hur lärosätena upplever olika problem för att ytterligare internationalisera sin verksamhet. Därutöver ges annan information som anknyter till den svenska kontexten. Som underlag har utredningen bland annat haft material från en omfattande enkät till lärosätena (se bilaga 4). Den information som återges i detta kapitel har bildat underlag för utredningens förslag i kapitlen 5, 6 och 7.

8.1 Sammanfattande bedömning

I detta avsnitt lämnar utredningen sin översiktliga bedömning av hur svensk högre utbildning och forskning förhåller sig till omvärlden och de större globala tendenser som har inverkan på universitetens och högskolornas internationalisering.

8.1.1 God utgångspunkt

Svensk högre utbildning och forskning finns i en värld där antalet studenter, forskare och lärosäten ökar; därmed ökar både konkurrensen och samarbetsmöjligheterna för svenska universitet och högskolor. På flera plan positionerar sig svensk högre utbildning och forskning väl i jämförelse med andra länder. Sverige är i internationell jämförelse en av världens starkaste kunskapsnationer. Svensk högre utbildning och forskning håller hög kvalitet och högskolesystemet tillhör de främsta i världen (Williams, et al., 2017). Sverige har en lyskraft som forsknings- och innovationsland, inte minst i

kraft av den internationellt sett starka samverkan mellan lärosäten och det omgivande samhället, men också som en följd av Nobelpriset. Andelen internationella sampubliceringar är hög.

Högskoleutbildningen i Sverige blir allt mer internationell till sin karaktär, med vissa undantag. Inom delar av lärosätena är andelen utländska studenter, doktorander och forskare hög. Även inom administrationen ökar det internationella samarbetet. Utbildningen karakteriseras av ett ickehierarkiskt förhållningssätt med stort fokus på egen kreativitet och samarbetsförmåga som bevisligen lett till en mängd innovationer och start-ups bland studenter och anställda.

Svenska lärosäten och svensk utbildnings- och forskningspolitik har sedan länge ett tydligt inslag av solidaritet med andra länder. Sverige har tagit ställning mot politiskt förtryck, värnat om mänskliga rättigheter och tagit emot människor på flykt från diktaturer och krigsdrabbade länder vilket har bidragit till en positiv bild av Sverige. Svensk högre utbildning och forskning drar också nytta av den positiva bild som finns av Sveriges välfärdssamhälle och rena natur.

8.1.2 Förhållningssätt till omvärldsförändringar

Konkurrensen om forskare, studenter, experter och ekonomiska resurser är hård. Lärosäten och länder både konkurrerar med varandra och är samarbetspartners. Det gör situationen komplex. Andra länder såsom Frankrike, Kanada, Nederländerna, Schweiz och Storbritannien gör betydande ansträngningar för att attrahera studenter och forskare, och är dessutom betydligt mer framgångsrika i detta än Sverige. Några av dessa länder drivs delvis av ekonomiska motiv när det gäller attraktionen av studenter, men när det gäller att attrahera forskare är målet framför allt att stimulera egna forskningsmiljöer, innovationer och kvaliteten i lärosätenas verksamhet.

Bilden av att universitet huvudsakligen verkar nationellt utmanas allt mer. Flera länder, däribland Nederländerna, Tyskland och Finland, har tagit tydliga steg mot en ökad internationell närvaro genom utlandsetableringar eller utbildningsexport. Inför denna utveckling är den svenska positionen återhållsam. Även i relation till möjligheterna att inom EU driva internationalisering inom högre utbildning och forskning intar Sverige en försiktig roll.

I stora delar av världen finns en strävan att utveckla kunskapsbaserade ekonomier, vilket förutsätter utbyggnad av högre utbildning och forskning. En växande medelklass i världen vill ge sina barn utbildningar och det finns statliga satsningar för att utbilda ett stort antal studenter i andra länder. Kartan över viktiga forskningsnationer håller på att stöpas om med allt större tonvikt på i första hand Asien, men också Latinamerika, Mellanöstern och Afrika (STINT, 2017). För svenska lärosäten ställer detta krav på en bredare utblick vid utvecklandet av akademiska samarbeten.

Den ökade isolationismen i USA och Storbritannien tenderar att få konsekvenser för dessa länders attraktionskraft – de attraherar nu tillsammans knappt 40 procent av samtliga mobila studenter i världen (Unesco, 2015). Bland de mobila studenterna pågår en viss omorientering. Bland annat rekryterar Kina många utländska studenter från Afrika. Vilken inverkan den ökade isolationismen i USA och Storbritannien kan få för högre utbildning och forskning återstår att se. Svenska forskare har ett omfattande samarbete med forskare från USA och Storbritannien, men det finns en öppenhet för ökat samarbete med andra länder. Förändringarna utgör såväl en möjlighet till nya samarbetspartners för svenska forskare och lärosäten, men också på sikt nya konkurrenter. Olika utländska regeringars strävan efter att utveckla välfärd och hållbarhet medför en internationell efterfrågan på nya lösningar från forskare, företag och offentlig sektor. Sveriges styrkor inom forskning och innovation medför goda möjligheter att bidra i den utvecklingen. Men om möjligheterna ska infrias krävs insatser för att utveckla initiativ, utbildningar och samarbeten samt informera och marknadsföra Sverige som kunskapsnation.

8.1.3 Utvecklingspotential

Det saknas i dag en sammanhållen idé om hur kunskapsnationen Sverige med sin högre utbildning och forskning ska förhålla sig till omvärlden och till internationalisering. Ansvaret att utveckla detta vilar både på lärosätena själva och på regeringen.

Möjligheterna för statliga universitet och högskolor att agera internationellt påverkas av att de är myndigheter. De juridiska förutsättningarna skiljer dem från lärosäten i många andra länder och försätter dem ibland i en sämre sits än deras samarbetsparter.

Kännedomen om Sverige som ett land med hög kvalitet i utbildning och forskning är begränsad. Några svenska universitet är internationellt kända, men flertalet lärosäten är det inte. Ett dilemma är att även om svenska universitet och högskolor erbjuder attraktiva studier och arbeten, krävs att utländska studenter eller undervisande och forskande personal känner till Sverige och den engelskspråkiga verksamhet som erbjuds. Om samtliga masterutbildningar ges på engelska så skulle det ytterligare öka intresset för svensk högre utbildning bland utländska studenter. Dessutom skulle informationen om engelskspråkigheten i svensk högre utbildning därigenom kunna göras tydligare.

Svenska studenter internationella rörlighet är lägre än den för exempelvis studenter från Tyskland och Finland. Även den svenska internationella forskarrörligheten är generellt sett låg i jämförelse med andra länder. Ser vi till antalet studenter som kommer till Sverige har de minskat under en följd av år, huvudsakligen till följd av införande av studieavgifter för medborgare utanför EU/EES-området – trots att det totala antalet mobila studenter i världen har ökat. De senaste åren har antalet utländska studenter ökat igen, vid en del lärosäten är det nu ungefär samma antal som före studieavgiftsreformen. Av de studenter som kommer till Sverige stannar förhållandevis få efter examen, trots att den svenska arbetsmarknaden under flera år efterfrågat fler utbildade.

Det finns också utrymme att i ökad utsträckning attrahera internationell forskningsfinansiering och strategiskt utveckla forskningssamarbeten, såväl inom EU som utanför Europa. I Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademiens rapport *Sweden's global connectivity in research* dras slutsatsen att den omfattande finansieringen för europeiskt forskningssamarbete som finns inom EU, kombinerat med mycket begränsad särskild finansiering för forskningssamarbete utanför Europa, kan ha bidragit till att mindre ansträngningar görs i Sverige för att bygga upp nya starka forskningspartnerskap, t.ex. i Asien (Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, 2013).

Sammantaget, även om Sverige har ett gott utgångsläge, medför förändringarna i omvärlden att det fordras samlade insatser både för att behålla vår position som kunskapsnation och att förbättra den.

8.2 Internationaliseringsstrategier

8.2.1 Nationella internationaliseringsstrategier för högre utbildning och forskning

Nuvarande strategi för internationalisering av den högre utbildningen i Sverige

Nuvarande strategi för internationalisering av högre utbildning lades fast i propositionen Ny värld – ny högskola (prop. 2004/05:162, bet. 2005/06:UbU3, rskr. 2005/06:160) och bekräftades senare även i propositionen Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid (prop. 2008/09:175, bet. 2008/09:UbU19, rskr. 2008/09:282). I den senare propositionen angav dock regeringen att det kunde finnas skäl att uppdatera strategin med anledning av globaliseringen och de förslag som hade framförts i utredningen Studieavgifter i högskolan (SOU 2006:7). Någon sådan uppdatering har dock inte gjorts och inte heller har någon samlad uppföljning av strategin gjorts. Regeringen har dock varje år i budgetpropositionen återrapporterat hur lärosätena beskrivit sin internationaliseringsverksamhet och hur internationaliseringen av universitet och högskolor på övergripande nivå har utvecklats. Regeringen har inte refererat till strategin i någon större utsträckning då den genomfört åtgärder som ligger i linje med strategins målsättningar. Strategin innehåller fem mål, med ett antal underliggande delmål. (Strategin återfinns i bilaga 2.)

Utredningen har gjort en summarisk bedömning av i vilken mån målen har uppnåtts, även om detta inte utgör en utpekad uppgift i direktiven. En sammanfattande bedömning är att internationaliseringsstrategin från 2005 innehöll mål och delmål som fortfarande till stor del är relevanta. Utredningen kan konstatera att utveckling i riktning mot många, men inte alla av strategins mål och delmål har skett. Bristen på sammanhållna åtgärder och uppföljning av strategins mål har medfört att strategin har tappat i synlighet och vikt för regering, myndigheter och lärosäten.

Nuvarande strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation i Sverige

Regeringens strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation togs fram 2012 och fastställdes genom regeringsbeslut. Strategin ställer upp nio operativa mål som syftar till att förverkliga de forskningspolitiska målen och ska gälla under fyra till åtta år. (Strategin återfinns i bilaga 2.)

Utredningen konstaterar att de understrategier som aviserats inte har kommit till stånd och att mycket lite av det uppföljande arbete som indikeras i strategin tycks ha skett. Vetenskapsrådet har dock i två år gett ut Forskningsbarometern, som ger vissa jämförande mått internationellt.

Nuvarande forskningspolitiskt mål

I 2017 års forskningspolitiska proposition Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) redovisade regeringen ett nytt mål för den svenska forskningspolitiken. "[...] Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt." Som ett av flera uppföljningsbara delmål anges att Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för investeringar i forskning och utveckling. De samhällsutmaningar och mål som forskningspolitiken enligt propositionen ska svara upp mot, anknyter till Agenda 2030 och Parisavtalet om klimatarbete.

8.2.2 Strategier med bäring på internationalisering av högre utbildning och forskning inom angränsande politikområden

Utöver de rent utbildnings- och forskningspolitiska internationaliseringsstrategierna finns strategier inom andra politikområden som är relevanta för universitet och högskolor. I regeringens exportstrategi (skr. 2015/16:48) nämns vikten av att stärka internationella utbild-

nings-, forsknings- och innovationssamarbeten mellan akademi, forskningsinstitut och näringsliv i Sverige och i andra länder. Exportstrategin pekar även på vikten av att attrahera studenter, forskare och lärare från andra länder för att bidra till stärkt svensk konkurrenskraft.

Det svenska utvecklingssamarbetet styrs i hög grad av regeringens dokument Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd (skr. 2016/17:60). Policyramverket fungerar som en riktningsgivare för underliggande strategier och inriktningar för utvecklingssamarbete inom specifika ämnesområden och för olika länder. Policyramverket tar sin utgångspunkt i Agenda 2030, klimatavtalet i Paris och Addis Ababa Action Agenda. Regeringen har under längre tid i liknande dokument pekat på forskning och forskningssamarbete som viktiga komponenter i utvecklingssamarbetet. Högre utbildning har däremot inte identifierats som ett samarbetsområde förrän i policyramverket från 2016, då bland annat högre utbildning beskrivs som viktigt för att samarbetsländer ska kunna bygga upp egen kompetensförsörjning inom olika områden.

I regeringens strategi för forskningssamarbete och forskning inom utvecklingssamarbetet 2015–2021 tydliggörs hur Sidas och Vetenskapsrådets verksamhet ska bidra till stärkt forskning av hög kvalitet och relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling med fokus i första hand på låginkomstländer och -regioner.

Inom Regeringskansliet bereds för närvarande strategin för socialt hållbar utveckling och strategin för kapacitetsutveckling och Agenda 2030. Inom dessa strategier hanteras betydande delar av de insatser som är särskilt relevanta för universitet och högskolor. Beslut kring dessa båda strategier planeras fattas tidigt under våren 2018.

Det finns också andra dokument beslutade av riksdagen och regeringen som har bäring på lärosätenas internationella samarbete, bl.a. propositionen Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122) där riktlinjerna för Sveriges arbete med en Politik för global utveckling (PGU) anges. Dessa riktlinjer utgör fortfarande grunden för regeringens arbete inom området.

8.2.3 Internationaliseringsstrategier vid lärosätena

Av Internationaliseringsutredningens enkät framgår att alla lärosäten har, eller håller på att utveckla, någon form av internationaliseringsstrategi eller riktlinjer. Utformningen och omfattningen skiljer sig åt mellan lärosätena. Det framkommer att vissa lärosäten har integrerat internationalisering i ett övergripande strategidokument medan andra har särskilda strategier för området. Andra skillnader är att vissa har lärosätesövergripande strategier medan andra i stället har strategier på motsvarande fakultetsnivå. Baserat på de fria svarsalternativen i frågan om internationaliseringsstrategi verkar runt hälften av lärosätena ha en särskild strategi för internationalisering medan hälften har internationalisering integrerad i mer övergripande strategier. Det förekommer också att lärosäten valt att ha flera olika dokument som anger riktlinjer för internationalisering inom specifika områden såsom en strategi för internationell marknadsföring och rekrytering, en för internationell forskning, eller ett övergripande strategidokument för olika geografiska regioner etcetera.

Uppföljning av strategier

Eftersom i princip samtliga lärosäten (92 procent) som har en strategi planerar en uppföljning av denna förefaller det som att de strategier och riktlinjer som finns inte endast är pappersprodukter utan även används i verksamheten. De flesta (73 procent) använder sig även av indikatorer vid uppföljningen. Hur indikatorerna och uppföljningen av strategierna ser ut skiljer sig åt, framför allt beroende på om strategin är inriktad specifikt på internationalisering eller om internationaliseringsfrågan är integrerad i övriga strategidokument. Många lärosäten har även handlingsplaner eller program direkt eller indirekt kopplade till sina internationaliseringsstrategier.

Främst kvantitativa indikatorer används vid uppföljningsarbetet, men även till viss del kvalitativa. Indikatorerna omfattar en mängd aspekter av lärosätenas internationalisering. Nedan ges en sammanställning av exempel på indikatorer som lärosätena redovisat i enkäten.

Tabell 8.1 Exempel på lärosätenas indikatorer för uppföljning av strategier

Utbildning	Forskning	Samverkan/ Övergripande
<ul style="list-style-type: none"> • Utländska ansökningar till masterprogram • Utbildningsutbud på engelska • Antagna, registrerade studieavgiftsskyldiga studenter • In/utresande studenter (inom avtal) • Erhållna SI-stipendiemedel • Mobilitetsbalans • Studentprestationer • Tillgodoräknade poäng • Studenter som börjar grundprogram (inkl. tekniskt basår) med utländsk bakgrund • Utbildningsmoment som främjat internationella samarbeten • Studenter med utlandspraktik • Studenter med MFS-stipendium • Studenter med examensarbete utomlands • Språkkurser • Lärarmobilitet • Kurser som innehåller virtuellt samarbete med utländskt lärosäte • Kursplanernas globala perspektiv • EU-finansierade utbildningsprojekt • Gästföreläsningar av lärare verksamma utanför Sverige 	<ul style="list-style-type: none"> • Gemensamma anslag med utländska partners • Internationellt sampublicerade artiklar • Storlek på anslag från utländska finansiärer • Nyantagna doktorander och postdoc med utländsk bakgrund • Organiserade internationella konferenser & workshops • Internationella forsknings- och utbildningsprojekt (ex. Erasmus+, Horizon 2020) 	<ul style="list-style-type: none"> • Utlands-etableringar • Alumngrupper utomlands • Studenter och anställda med utländsk examen • Globalt engagemang- bl.a. arbete med flyktingfrågan • Internationella nätverk • Utländska besök • Strategiska samarbeten • Ökade engelskkunskaper bland medarbetare • Medarbetare som deltar i internationella utbyten • Partneruniversitet

8.3 Strategiskt arbete för internationalisering

8.3.1 Nationella bilaterala samarbetsavtal

Den svenska regeringen har ingått bilaterala samarbetsavtal om forskning och/eller utbildningssamarbete med ett tjugotal länder, såväl europeiska som utomeuropeiska. Även inom andra politikområden finns exempel på samförståndsavtal där forskningssamarbete och ibland utbildningssamarbete ingår, särskilt gäller det inom Utrikesdepartementets, Näringsdepartementets och Socialdepartementets områden. Avtalen har olika utformning och varierar allt ifrån allmänt hållna sam-

förståndsöverenskommelser till ämnesspecifika avtal med finansiering från båda länderna. Konkreta svenska åtaganden vad gäller högre utbildning förekommer men är ovanliga. Ett exempel är en överenskommelse med Kina om stipendier för kinesiska och svenska studenter.

De befintliga avtalen på regeringsnivå har oftast initierats av motparten. Den svenska förhandlingsparten är Regeringskansliet som bistås av utlandsmyndigheter och ibland av forskningsfinansiärer. Mer sällan tillfrågas lärosätena om vilka behov eller intressen de har av avtal med det specifika landet.

I vissa av avtalen ingår överenskommelser om regelbundna möten för diskussion och beslut om arbetets innehåll under avtalet. I dessa möten deltar vanligtvis regeringstjänstemän från regeringskansliet tillsammans med tjänstemän från forskningsfinansiärer.

Det förekommer också att regeringen uppdrar åt en myndighet att vara avtalspart för ett bilateralt avtal. Exempelvis har Vetenskapsrådet på uppdrag av regeringen ingått avtal med The National Research Foundation of Korea (NRF) i Sydkorea och The Russian Foundation for Basic Research i Ryssland. Universitets- och högskolerådet avtalade med sin brasilianska motpart CAPES om mottagande av brasilianska stipendiater.

Lärosätenas erfarenheter och synpunkter på bilaterala avtal

Av Internationaliseringsutredningens enkät framkommer att många lärosäten (62 procent) anser att Sveriges bilaterala avtal har betydelse för deras internationella samarbeten. De högskolor som anger att de bilaterala avtalen inte påverkar det internationella arbetet menar att det beror på dels att högskolorna inte anser att de har resurser för att knyta an arbetet till avtalen, dels att avtalen inte anses relevanta på grund av det ämnesmässiga innehållet eller det specifika landet.

De lärosäten som anser att avtalen har betydelse pekar på att bilaterala avtal kan vara viktiga och ibland även nödvändiga för att initiera och finansiera internationellt samarbete. Speciellt viktigt kan det vara i länder med stark centralstyrning eller i länder med politisk eller säkerhetsmässig instabilitet. De flesta lärosäten ser avtalen som dörröppnare i nya regioner där man tidigare inte haft så mycket verksamhet. Avtalen anses även skapa trygghet och ge legitimitet för lärosätet att inleda nya samarbeten, exempelvis genom mindre risk för

korruption. I övrigt nämns att avtalen kan vara positiva eftersom de hjälper såväl Sverige som det enskilda lärosätet till ökad synlighet, prioritering av samarbeten samt att de svenska utlandsmyndigheterna i länder med bilaterala avtal gör särskilda satsningar för att hjälpa lärosäten.

Av enkätsvaren framkommer att de bilaterala avtalen skulle kunna få större betydelse om de hade en tydligare tematisk del med mer fokuserade satsningar, samt om de innehöll konkreta handlingsplaner och uppföljningar. Flertalet lärosäten anser att avtalen skulle behöva mer verktyg för att bli mer relevanta, exempelvis bör forskningsfinansierarna finnas med i diskussionerna på båda sidor och kunna ge ömsesidigt finansierade utlysningar. På så sätt skulle de bilaterala avtalen bidra till att växla upp befintliga svenska forskningsmedel. Även bättre behovsunderlag efterfrågas för att synliggöra bakgrunden, möjligheterna och anledningarna till prioriteringarna. I framtagandet av prioriteringar anser dessutom lärosätena att de bör involveras mer än vad de gör i dag.

8.3.2 Svenska lärosätens strategiska partnerskap

Särskiljande drag på strategiska samarbetspartnerskap

Internationaliseringsutredningens enkät visar att de flesta lärosäten (85 procent) arbetar internationellt med strategiska samarbetspartners. Av de som inte har strategiska samarbetspartners är det framför allt mindre och ämnesspecifika högskolor. Det är tydligt att det inte finns några allmänt hållna definitioner på ”strategiska samarbetspartners”. I vissa fall är partnerskapen formella, men långt ifrån alltid. Däremot finns en ganska samstämmig syn på vilka komponenter som särskiljer strategiska partnerskap från övriga typer av samarbeten. De aspekter som nämns av det stora flertalet för att definiera ett strategiskt partnerskap är:

- långsiktigt perspektiv
- tidsbegränsat
- förankrat i ledning
- lärosätesövergripande

- ämnesöverskridande
- ett flertal typer av aktiviteter.

Andra viktiga aspekter som nämns frekvent är ömsesidighet, delad värdegrund och förståelse, utarbetad plan och uppföljning, personoberoende och resurstillsatt personal/pengar.

Syften och motiv med att samarbeta med strategiska samarbetspartners

De främsta motiven som nämns i enkäten för ett lärosäte att ha en strategisk samarbetspartner är: dörröppnare, nätverk, prestige, stärker varumärke, uppdragsutbildning, studentrekrytering, stärka konkurrenskraften samt kvalitetsförbättring. Många strategiska partnerskap har som ambition att täcka in såväl utbildning, forskning och samverkan. Samtidigt har många strategiska partnerskap mer eller uteslutande fokus på en av dessa övergripande uppgifter. Därtill finns ofta en viktning på vilka aktiviteter och program som man primärt fokuserar på i det strategiska partnerskapet, exempelvis kan primärt fokus ligga på mobilitet, medan andra har som primärt fokus att rekrytera betalande studenter eller generera gemensam forskning.

Ett sätt att få inblick i motiven och karaktären av partnerskapen är att titta på de viktigaste aspekterna som lärosätena anger hos motparten när strategiska samarbetspartners väljs. Exempelvis anses inte personliga kontakter som särskilt viktiga, vilket stärker bilden av att den strategiska partnern är av mer omfattande och långsiktig karaktär. Samtidigt verkar man inte heller välja partners utan tidigare nära kopplingar eftersom den viktigaste aspekten som uppges är att befintliga och välfungerande samarbeten finns. Nedan ges en sammanställning från enkätsvaren av de viktigaste respektive minst viktiga aspekterna hos motparten när lärosätet väljer strategiska partners.

Viktigast:

1. Befintliga välfungerade samarbeten inom utbildning/forskning/samverkan
2. Partnerns starka forskningsområden
3. Partnerns utbildningsutbud

4. Partners geografiska läge
5. Internationell ranking.

Minst viktigt:

1. Tillgång till utländsk forskningsfinansiering, betalande studenter eller andra resurser hos partnern
2. Partners möjlighet till samverkan med det omgivande samhället
3. Forskningsstrukturtillgångar
4. Personliga kontakter.

Typer av strategiska aktörer

Många olika typer av strategiska samarbetspartners redovisas i enkäten. Flertalet rör samarbeten med partnerlärosäten av mer eller mindre strategisk och omfattande karaktär. Svenska lärosäten samarbetar bland annat om dubbla examina och ibland gemensamma examina. Utbildningen bygger på ett nära samarbete mellan lärosätena och kan i praktiken innebära att en svensk student kan få en utländsk examen genom studier på ett svenskt lärosäte.

Lärosätena lyfter i Internationaliseringsutredningens enkät fram olika exempel: sjuksköterskeutbildning där studenter vid Malmö högskola och La Trobe University i Australien läser samma kurs, studenter som läser internationell politik vid Högskolan Väst tillgodoräknar sig kurser de läser på distans vid Western Cape University i Sydafrika, Linnéuniversitet som skapat en plattform för virtuell mobilitet och digitala samarbeten kallat Global Classroom.

Utöver universitets- och högskolepartnerskap kan samarbetena delas in:

- nationella samarbeten mellan svenska lärosäten
- svenska icke-högskolesektoriella aktörer (företag, regionalt samarbete, myndigheter)
- medlemsbaserade nätverk
- internationella icke-högskolesektoriella aktörer.

Det finns flera exempel på samarbeten mellan lärosäten som har en regional prägel. Exempelvis arbetar lärosätena i Region Skåne i forumet "Lärosäten i Syd". För att kunna erbjuda en ämnesmässigt komplett akademisk miljö och därmed vara en stark och intressant internationell samarbetspartner har Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan och Stockholms universitet gemensamma internationella strategiska partneruniversitet (University of Tokyo samt Illinois Urbana Champaign).

Majoriteten av lärosätena (82 procent) har exempel på hur deras internationella samarbete skapat eller förstärkt samarbeten med företag eller andra organisationer internationellt, medan 67 procent har sådana exempel med svenska företag eller organisationer. Inom Sverige kan det handla om att svenska företag finansierar olika typer av internationella forskningsprojekt, eller ger stipendier för utländska studenter för att läsa masterprogram på svenska lärosäten. I vissa fall har även masterprogram med syfte att attrahera utländska studenter tagits fram i samarbete med svenska företag.

Av enkätsvaren framkommer att medlemsbaserade nätverk är ett resurseffektivt sätt att utöka eller bibehålla kontakt med internationella aktörer. Exempelvis kan nätverken fungera som "dörröppnare" till en specifik geografisk region eller vara ett bra sätt att bedriva omvärldsbevakning. Många lärosäten ser även nätverken som ett bra forum till att öka sitt inflytande och sina möjligheter till att påverka relevanta saker relaterade till ett specifika eller mer omfattande sakfrågor.

8.3.3 Strategiskt samarbete på nationell nivå

Aktörssamordning

Forum för internationalisering

På inbjudan av Utbildningsdepartementet samlades i juni 2008 representanter för ett stort antal myndigheter¹ för att diskutera behovet av ökad samordning av myndigheter och organisationer i frågor med

¹ Migrationsverket, Exportrådet, Invest in Sweden Agency, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Svenska institutet, Internationella programkontoret för utbildningsområdet, Högskoleverket, Verket för högskoleservice, Institutet för tillväxtpolitiska studier, Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning, Sveriges universitets- och högskoleförbund samt Justitiedepartementet respektive Utrikesdepartementet.

internationell anknytning i högskolan. Bakgrunden till mötet var att regeringen bedömde att det fanns ett ökat behov av samordning och informationsspridning mellan myndigheter och organisationer för att ge universitet och högskolor bättre förutsättningar för internationaliseringsarbetet. Detta var något som lyftes fram i målen i 2005 års strategi för internationalisering av den högre utbildningen: hinder för internationaliseringen ska undanröjas såväl nationellt som internationellt och att berörda myndigheter bör vara aktiva internationellt i frågor som rör internationalisering av den högre utbildningen (mål 4 respektive delmål 4.2). Som en följd av mötet bildades ett forum för internationalisering hösten 2008 i syfte att förbättra samordningen mellan myndigheter och organisationer som stödjer universitets och högskolors internationaliseringsarbete. Högskoleverket och Internationella programkontoret för utbildningsområdet fick i uppdrag att alternera som ordförande i detta forum.

Forum för internationalisering har verkat sedan dess. År 2012 genomförde forumsekretariatet en genomlysning av verksamheten. Bland annat fann man att medlemsorganisationerna såg positivt på Forums uppdrag och ansåg att Forum fyllde en viktig funktion, till exempel för att stimulera informationsutbyte mellan organisationerna. Mandatet för Forum togs upp och det framkom att medlemsorganisationerna ansåg det viktigt att tydliggöra att det är varje enskild organisation som har beslutsmandat och inte Forum. Ytterligare ett medskick var att Forum borde inrikta sig på att försöka att faktiskt undanröja de hinder som finns för internationalisering. Majoriteten av medlemsorganisationerna ansåg att Forum för internationalisering inte borde växa. I stället borde man bjuda in och/eller adjungera andra organisationer till enstaka möten. Ytterligare en eller ett par organisationer till skulle dock kunna få plats ansåg några medlemsorganisationer. De organisationer som oftast nämndes var Skatteverket, olika näringslivsorganisationer och forskningsfinansiärerna.

Till följd av genomlysningen genomfördes vissa justeringar i Forums arbetssätt, bland annat genom etablerandet av arbetsgrupper. I dag ingår Centrala studiestödsnämnden (CSN), Justitiedepartementet, Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), Migrationsverket, Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT), Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida), Svenska institutet, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Utbild-

ningsdepartementet och Utrikesdepartementet i Forum. Forumet träffas tre gånger per år och arbetet samordnas av Universitets- och högskolerådet.

Samordningsexempel

Swecare – samordning inom hälso- och sjukvårdsområdet

Inom socialpolitikens område finns sedan 40 år stiftelsen Swecare. Swecare stiftades år 1978 av den svenska regeringen tillsammans med hälso- och sjukvårdsindustrin, som en halvstatlig icke-vinstdrivande stiftelse. I dag har Swecare cirka 550 företag och organisationer i nätverket och representerar allt från nystartade företag till universitet, landsting och multinationella koncerner. Stiftelsen bistår i samarbete med Socialdepartementet i frågor om landprioriteringar, delegationsresor, inriktningen på aktiviteter, fokusområden samt mottagandet av utländska besök till Sverige. Swecare fungerar också som en dörröppnare för företag och organisationer. Stiftelsen finansieras dels via medlemsavgifter, dels via bidrag från regeringen och har fem anställda.

Samordningsfunktion för forsknings- och innovationssamarbeten

Ytterligare ett exempel på samordning är det relativt nya uppdraget som Vinnova har att i samverkan med andra forskningsfinansiärer etablera en nationell samordningsfunktion för finansiering och samordning av internationella forsknings- och innovationssamarbeten utanför EU. Syftet med funktionen är att effektivisera, stärka och samla finansiärernas internationella insatser och på så sätt bidra till att stärka Sverige och svensk forskning och innovation i ett internationellt perspektiv.

8.3.4 Omvärldsbevakning åt universitet, högskolor och andra myndigheter

I dag hanteras den internationella omvärldsbevakningen inom högre utbildning främst av respektive universitet, högskola och myndighet. Dåvarande Högskoleverket hade i uppdrag att ansvara för omvärldsbevakning inom högskoleområdet. När de nya myndigheterna Univer-

sitetskanslersämbetet och Universitets- och högskolerådet bildades 2013 fick båda myndigheterna i uppdrag att ansvara för uppföljning och analys av frågor inom myndighetens ansvarsområde. Ansvar för omvärldsbevakning skulle enligt regeringens ursprungliga förslag ligga på universitet och högskolor, men ansvaret lades i samband med riksdagsbehandlingen av myndighetsförändringen på Universitetskanslersämbetet.

Det internationella nyhetsbrev som Högskoleverket ansvarat för lades ner 2013 eftersom det inte följde med några resurser med uppdraget och arbetet var resurskrävande. Universitetskanslersämbetet valde i stället att fokusera på omvärldsanalyser på några utvalda områden. Arbetet med analyserna lades dock ner eftersom det var alltför resurskrävande att utan tydlig behovsbild fånga upp aktuella frågeställningar. Omvärldsbevakning är nu i stället en integrerad del i Universitetskanslersämbetets uppdrag att analysera och följa upp frågor inom högskolesektorn och inte en särskild aktivitet. I stället åtog sig SUHF att sammanställa och distribuera nyhetsbrevet, som uppskattas ha haft cirka 4 300 läsare, en gång i veckan. Utgivningen upphörde dock i och med utgången av 2017. Om det blir någon bevakning av internationella nyheter inom högskolesektorn i SUHF:s regi är just nu osäkert.

Vetenskapsrådet har enligt sin instruktion i uppdrag att följa utvecklingen av svensk och internationell forskning och genomföra forskningspolitiska analyser. Sedan 2015 publicerar Vetenskapsrådet vartannat år Forskningsbarometern som ger en övergripande bild av tillståndet för svensk forskning i internationell jämförelse. Forskningsbarometern sammanställer data som beskriver förutsättningarna för svensk forskning i dag, dels de resurser som tillförs systemet i form av finansiella medel och personal, dels forskningens resultat och genomslag i form av publikationer och citeringar. Vetenskapsrådet, liksom övriga forskningsfinansiärer, ger också ut rapporter med analyser inom aktuella områden som kan innehålla internationella aspekter.

Såväl universiteten och högskolorna som andra berörda myndigheter har separata nätverk för omvärldsbevakning och omvärldsanalys. Nätverken fokuserar både på metodutveckling av bevakning och analys och på informationsutbyte, då även internationella frågeställningar kan aktualiseras.

Utlandsorganisationen för innovation, forskning och högre utbildning

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) hade fram till och med 2016 genom sina utlandskontor uppdraget att omvärldsbevaka, omvärldsanalysera samt skapa kontakter i andra länder. Verksamheten hade ett brett verksamhetsfält som bland annat inkluderande forskning, innovation och högre utbildning. Riksdagen beslutade efter regeringens förslag att föra över de ändamål och verksamheter som avsåg den utlandsplacerade funktionen för omvärldsbevakning, analys och kontaktskapande verksamhet vid Tillväxtanalys till Regeringskansliet (prop. 2015/16:100, bet. 2015/16:FiU20, rskr 2015/16:308).² För närvarande finns det utsända innovations- och forskningsråd placerade i Brasilien, Indien, Japan, Kina och USA. Uppdraget för de utsända är i dag att fortsätta genomföra kvalificerade och strategiska omvärldsanalyser, men också att:

- bedriva långsiktigt och strategiskt främjande av innovation, forskning och högre utbildning inom områden av betydelse för Sverige som kunskapsnation.
- bidra till att förstärka globala kopplingar till, för Sverige, strategiskt viktiga internationella innovations-, forsknings- och högre utbildningsmiljöer.
- bidra till att främja Sverige som en attraktiv kunskapsnation för investeringar och samarbeten.
- verka för ett större internationellt genomslag för svensk innovation, forskning och högre utbildning.

En skillnad gentemot den tidigare organisationen inom Tillväxtanalys är att uppdraget för de utsända nu är mer tydligt kopplat till Regeringskansliets behov. Tidigare bidrog flera myndigheter (Vinnova, Energimyndigheten och Tillväxtverket) finansiellt till utlandsorganisationen och kunde därmed också påverka inriktningen i större utsträckning. Den nuvarande organisationen bidrar i mån av tid till att stötta andra myndigheter än Regeringskansliet. En annan skillnad är att den tidigare organisationen hade analysresurser även i

² Se även avsnitt 8.4.2.

Stockholm, som kunde göra aggregerade analyser och utblickar även mot länder där det inte fanns utsända.

Internationella exempel på utlandsorganisation

Danmark har etablerat så kallade innovationscenter (Innovation Centre Denmark) i München, New Delhi, Sao Paulo, Seoul, Shanghai, Silicon Valley och Tel Aviv. Centrumen bygger på ett partnerskap mellan danska utbildningsministeriet och utrikesministeriet. De bemannas med cirka 6–7 experter på de flesta orterna, varav Sao Paulo har det minsta kontoret (tre anställda) och Silicon Valley flest (21 anställda). I uppdraget ingår att främja dansk högre utbildning genom olika samarbeten, studentprojekt eller utbildningsavtal. Centren arbetar också med vetenskapliga workshops, partnerskap och teknikutforskning baserat på de danska lärosätenas behov. Centren har utvärderats och ansetts vara till stor nytta för bland annat danska utbildnings- och forskningsorganisationer (Oxford Research, 2015).

I Nederländerna har internationaliseringsmyndigheten Nuffic inrättat elva stödkontor (Neso – Netherlands Education Support Offices) runt om i världen. Kontoren ligger i länder som är strategiskt viktiga för holländsk högre utbildning: Brasilien, Kina, Indien, Indonesien, Mexiko, Ryssland, Sydafrika, Sydkorea, Thailand, Turkiet och Vietnam. Nuffic har också kontor i Bryssel.

Stödkontoren finansieras av det nederländska ministeriet för utbildning, kultur och vetenskap. Deras huvuduppgift är att främja holländsk högre utbildning och öka student- och personalmobilitet. De stöder också ett alumniprogram genom att upprätthålla lokala alumninätverk och organisera evenemang. Dessutom erbjuder kontoren skraddarsydd tjänster för holländska utbildningsinstitutioner och andra som är intresserade av internationell utbildning.

Även Schweiz har en omfattande utlandsbaserad verksamhet som stöd för bland annat universitets och högskolors internationella kontakter (se avsnitt 8.4.4).

8.3.5 Utlandsetableringar

Svenska lärosätens utlandsetableringar

Många svenska lärosäten har någon form av utlandsetablering genom forskningsinfrastruktur, gemensamma utbildningsprogram, administrativa center och så vidare. I Internationaliseringsutredningens enkät till lärosätena anger 66 procent av lärosätena att de har en mer omfattande verksamhet utomlands. Av dessa bedriver 12 lärosäten (31 procent) utbildningsverksamhet, 15 lärosäten (38 procent) har en mer omfattande långsiktig forskningsverksamhet, 16 lärosäten (41 procent) har långsiktiga och omfattande samarbeten kring forskningsinfrastruktur och 13 lärosäten (33 procent) har administrativ/stödverksamhet i anslutning till utbildning och/eller forskning, eller för att stötta internationellt samarbete. Nedan följer ett antal exempel på svenska lärosätens aktiviteter utomlands. Sannolikt finns fler exempel av olika omfattning.

Forskningsverksamhet utomlands

Ett av de senaste och kanske mest omfattande projekt som ett svenskt lärosäte har startat utomlands är Karolinska institutets forskningsenhet i Hong Kong inom ramen för Ming Wai Lau Centre for Reporative Medicine. Centret utgör en integrerad del av Karolinska institutet och har sin verksamhet förlagd till två noder; en virtuell nod inom Karolinska institutet i Sverige och en fysisk i Hong Kong. Centret invigdes i oktober 2016 och beräknas ha cirka 40–50 medarbetare när verksamheten är fullt uppbyggd.

Inom forskningen är etableringar genom större internationella forskningsinfrastrukturer/center en av de vanligare varianterna på verksamhet utomlands, framför allt olika laboratorier knutna till exempelvis CERN, ESO Chile eller IceCUBE på Sydpolen. På samma sätt leder etableringen av internationella forskningsinfrastrukturer i Sverige såsom ESS och EISCAT-3D till ett inflöde av utländska forskare till Sverige. Andra varianter är de universitetsgemensamma medlemsbaserade nätverken The Southern African-Nordic Centre (SANORD), Nordic Centre India och Nordic Centre i Shanghai där ett flertal svenska, framför allt de större lärosätena, är medlemmar och har tillgång till stöd, lokaler och nätverk i berörda länder. Lunds universitet

har genom LERU-nätverket även drivit bildandet av European Center i Beijing med finansiering av kontor.

TRAC-projektet (Training and Research Academic Collaboration) i Vietnam är ett exempel på hur flera svenska lärosäten samarbetat för att etablera utlandsbaserad forskningsverksamhet. Fem svenska lärosäten har inom projektet en gemensam infrastruktur för samverkan inom forskning och utbildning med tre vietnamesiska universitet/forskningscenter, med bland annat personal på plats.

Utbildningsverksamhet utomlands

Det främsta exemplet på ett svenskt lärosätes etablering av utbildningsverksamhet utomlands är Handelshögskolan i Stockholms verksamhet i Riga, S:t Petersburg och Moskva. Verksamheten i Riga startades 1994 för att stödja utvecklingen i Lettland men också för att ge studenterna i Sverige en mer internationell kontext. Verksamheten i Ryssland startades 1997 för att bidra till ekonomisk utveckling. Bägge verksamheterna kunde startas med hjälp av svenska privata donationsmedel, men finansieras nu med studieavgifter. I Riga finns omkring 500 studenter och i Ryssland ett hundratal (Uppsala universitet, 2016).

Generellt kan sägas att den utlandsbaserade utbildningsverksamheten är av mindre omfattning än den utlandsbaserade forskningsverksamheten vid de statliga lärosätena. Förutom Handelshögskolan i Stockholms verksamhet känner utredningen inte till något exempel på utlandsetableringar där det svenska lärosätet är formell huvudman för utbildningsverksamhet i ett annat land. Oftast samarbetar det svenska lärosätet med en aktör utomlands som har ansvar för verksamheten i ett annat land. I allmänhet handlar det om att det svenska lärosätet genom någon form av avtal bidrar till att verksamhet byggs upp i annat land inom ramen för den andra avtalspartens juridiska person eller ansvar. Som exempel på utbildningsverksamhet utomlands som nämnts av lärosätena i Internationaliseringsutredningens enkät kan nämnas att Lunds universitet utbildar studenter på ESAMI (Eastern and Southern African Management Institute) i Arusha, vilket har examensrättigheter från utbildningsdepartementet i Tanzania. Det är regeringarna i Kenya, Malawi, Mocambique, Namibia, Seychellerna, Swaziland, Tanzania, Uganda, Zambia och Zimbabwe som står som huvudmän i ESAMI. Högskolan i Gävle bedriver sjuksköterskeutbildning i Lishui i Kina i

samarbete med ett lokalt universitet. Studenterna får såväl svensk som kinesisk examen. Högskolan Dalarna har sedan 2016 bedrivit ett samarbete med FN:s befolkningsfond för att utveckla barnmorskeprofessionen i Bangladesh bland annat genom ett nätbaserat magisterprogram för barnmorskelärare.

Flera lärosäten har kontor i utlandet med fokus på lärosätenas utbildningsuppdrag. Exempelvis har Linnéuniversitetet ett kontor i Shanghai, vars huvuduppdrag är att samordna rekryteringsinsatser samt utveckla nya affärsmöjligheter för lärosätet med sikte på Kina och Sydostasien. I Vietnam har Uppsala universitet ett representationskontor sedan 2014, med syfte att göra forskning och utbildning vid lärosätet känt i regionen.

En hel del av utbildningsverksamheten i utlandet bedrivs i uppdragsutbildningsform. Det kan avse uppdragsutbildning för såväl svenska som utländska uppdragsgivare. Chalmers har under många år bedrivit kurser i Asien för anställda vid företag som SKF, Volvo och Ericsson men inte nödvändigtvis begränsat till just svenska företag. Ett annat exempel är Uppsala universitet som bedriver många uppdragsutbildningar i Vietnam bland annat ett magisterprogram i Public Management, med cirka 300 deltagare. Även andra varianter förekommer, exempelvis har Kungl. Tekniska högskolan ett bilateralt långsiktigt samarbete med ett lärosäte i Egypten där man i ett första steg medverkat till att kvalitetssäkra uppbyggnaden av ett ingenjörsprogram, och i ett andra steg kvalitetssäkra genomförandet av programmet.

Utlandsetableringar i Sverige

Länder och lärosäten från andra länder kan också ha intresse av att etablera verksamhet i Sverige. Att utländska lärosäten etablerar sig i andra länder i Europa är relativt vanligt, exempelvis har London kommit att locka till sig en rad utländska utbildningsanordnare. Det finns redan exempel på utländska utbildningsanordnare som bedrivit högskoleutbildning i Sverige. Ett framstående exempel är FN:s organ World Maritime University i Malmö. Nordiska ministerrådet drev fram till 2013 Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap i Göteborg. Ett annat uppmärksammat exempel var de så kallade Konfuciusinstitutet vid Stockholms universitet, Karlstads universitet, Luleå tekniska universitet och Blekinge tekniska högskola som finansierades av den

kinesiska staten. Här bedrevs undervisning i kinesiska och om Kina. Efter kritik och oro över den akademiska friheten har Konfucius-institutet vid de flesta svenska lärosäten stängts.

Vid flera tillfällen har utländska lärosäten visat intresse för fysisk etablering i Sverige, men då de inte kunnat få svenska examenstillstånd eller offentlig finansiering har dessa planer inte realiserats. Ett exempel är Åbo Akademi som i samarbete med Viktor Rydbergsgymnasiet i Stockholm ville starta lärarutbildning i Sverige.

Att högskolor och institut fysiskt förlägger viss forskningsverksamhet i Sverige är sannolikt vanligare, till exempel finns Fraunhofer Research Centre for Industrial Mathematics vid Chalmers, men samlad information om sådana etableringar saknas. Att utländskt näringsliv genom direktinvesteringar placerar forskningsverksamhet i Sverige förekommer också i ökad omfattning (Ernst & Young, 2017). Enligt en undersökning gjord av EU-kommissionen betraktar ickesvenska europeiska företag Sverige som det sjätte mest attraktiva landet inom EU att förlägga forskning och utveckling i (EU-kommissionen, 2014).

Nacka kommun har undersökt om och hur ett utländskt universitet skulle kunna lockas att förlägga framför allt utbildningsverksamhet i Nacka (Nacka kommun, 2015). Ett viktigt motiv för initiativet var att öka andelen högutbildade i Nacka eftersom det i sin tur har positiva effekter på ekonomisk tillväxt. Studiens slutsats är emellertid att om ett utländskt lärosäte vill bedriva utbildningar i Sverige finns det i princip inga hinder för det, men om lärosätet vill ha svensk statlig finansiering, kunna utfärda svenska examina eller om det vill att svenska studenter ska kunna använda studiemedel för att genomgå utbildningen måste det ansöka och beviljas detta, vilket i sin tur innebär utökade kostnader för den svenska staten. Utländska utbildningsanordnare har sannolikt valt att inte etablera sig med egen examensrätt i Sverige, därför att de skulle få svårt att konkurrera med svenska lärosäten, då utbildningarna skulle kosta studenten betydligt mer än de gör vid svenska lärosäten. För studenten inte heller studiemedel för utbildningen blir det ytterligare kostnader. Nacka kommuns utredning pekar också på att utländska utbildningsanordnare som vill etablera verksamhet i Sverige med svenskt examenstillstånd hamnar i ett sorts moment 22. För att få examenstillstånd krävs att utbildningsanordnaren till exempel kan visa att tillräckliga lärarresurser och infrastruktur finns på plats. Men utbildningsanordnare tvekar att bygga upp sådana resurser innan ansökan om examenstillstånd är behandlad.

8.3.6 Uppföljning och utvärdering

För strategiskt internationaliseringsarbete är uppföljning och utvärdering centralt. I detta avsnitt lämnas en kortfattad beskrivning av relationen mellan internationalisering och uppföljning respektive utvärdering i Sverige.³

Uppföljning

Uppföljning avser en fortlöpande beskrivning av verksamheten och hur den utvecklas. Kvantitativa data används för att övergripande följa utvecklingen av exempelvis mobilitet eller publikationer. Den statistik som produceras av universitet och högskolor, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Vetenskapsrådet, Vinnova, Migrationsverket, Statistiska centralbyrån med flera myndigheter spelar stor roll.

Även regeringen sammanställer uppföljningsinformation om utvecklingen av internationalisering genom åiterrapportering till Riksdagen i budgetpropositionen varje år. Regeringen gör också i varje forskningsproposition en genomgång av en mängd uppföljningsdata avseende bland annat internationalisering. Dessa uppföljningar är framför allt en sammanställning av vad universitet och högskolor rapporterat i årsredovisningar och vad andra myndigheter producerat avseende internationalisering, men kan också innehålla information om olika åtgärder som regeringen vidtagit under året.

Det finns också en mängd internationella källor för uppföljningsinformation, såsom Eurostat, Eurostudent, OECD, Unesco, EAIE, IAU och Världsbanken. Här finns viktig jämförande information på internationell nivå. Därutöver finns i ökande grad privata företag som på egen hand genomför uppföljningsstudier, till exempel vad gäller studenters upplevelser av att studera i ett visst land eller lärosäte.

³ Det finns ingen anledning att i det här sammanhanget beskriva hur utvärderings- och uppföljningsverksamheten fungerar på ett generellt plan i högskolan. Både kvantitativa och kvalitativa uppgifter är väsentliga för att förstå internationaliseringen. En ensidig tilltro till nyckeltal och statistiska mått riskerar dock att ge en skev bild av utvecklingen och driva utvecklingen i riktning att nå avgränsade kvantitativa mål snarare än att skapa ökad kvalitet i verksamheten som helhet. Kvantitativa mål och indikatorer har ändå en viktig funktion genom att de möjliggör jämförelser mellan tidsperioder, grupper och länder. Utredningen har valt att endast föreslå ett kvantitativt mål, avseende utresande studenter. Även om det inte fastställs kvantitativa mål i större utsträckning är det viktigt att det finns relevanta uppgifter för att följa utvecklingen.

Universitets- och högskolerankningar relaterar i viss mån till uppföljning. De genomförs av olika internationella företag och kritiserar för sin brist på transparens, sina ensidiga eller bristande grunddata och att rankingarna används som en indikator på kvalitet på lärosäten som helhet. De har likväl fått allt större betydelse särskilt för de lärosäten som strävar efter internationell synlighet. I rekrytering av utländska studenter spelar placering på rankinglistor roll. Men även när utländska lärosäten väljer samarbetspartners har placeringar på rankinglistor ibland betydelse. Många lärosäten lägger ned stort arbete på att rapportera data till dessa rankingsföretag. Även företrädare för regeringen refererar till dem för att peka på de svenska lärosätenas internationella position.

Universitetskanslersämbetet och Statistiska centralbyrån är statistikansvariga myndigheter för högre utbildning respektive forskning. Dessa myndigheter och även i hög grad Vetenskapsrådet, sammanställer och tillhandahåller information fortlöpende i databaser och rapporter. Informationen har väsentlig betydelse på nationell nivå för kunskap om utvecklingen generellt och till exempel i förhållande till olika länder eller ämnesområden. Det är också en viktig del i omvärldsbevakning och omvärldsanalys. Det är viktigt att den information som finns tillgänglig i så stor utsträckning som möjligt motsvarar användarnas behov såväl i sak som i sammanställningsform. Det är också viktigt att informationen relateras till Sveriges position i ett internationellt perspektiv.

Utvärdering

Utvärdering syftar till att förklara en utveckling och värdera ett resultat i förhållande till mål. Utvärderingar bygger ofta till en del på tillgängliga uppföljningsdata. Universitet och högskolor bär det primära ansvaret för kvaliteten i verksamheten. Universitetskanslersämbetet är ansvarigt för utvärderingar av universitets och högskolors verksamhet. Utvärderingar av utbildning har väsentlig betydelse i det internationella samarbetet. De ger indikationer på om verksamheten håller acceptabel kvalitet, vilket i sin tur är en viktig förutsättning för legitimiteten och förtroendet för svensk utbildning. Detta förtroende är avgörande för att tillgodoräknande och erkännande av svenska utbildningar ska kunna ske utomlands. Att det finns ett väl fungerande

utvärderingssystem kan också ha betydelse för attraktiviteten i svensk högre utbildning för inkommande studenter, som i stor utsträckning söker indikatorer på hög kvalitet i utbildningar. I syfte att skapa ökad tillit mellan olika nationella system för högre utbildning har ministrarna inom samarbetet i Bologna-processen beslutat om gemensamma principer för kvalitetssäkring och mekanismer för att säkerställa att olika nationella system lever upp till dessa principer.

Även utvärdering av forskning har mycket stor betydelse för förtroendet för svenska lärosäten och forskningsverksamhet. Forskning utvärderas genom peer review där bedömare ofta kommer från andra länder. Systemet säkerställer att forskningsverksamheten kontinuerligt ställs i internationell jämförelse, vilket är avgörande för att hålla internationellt hög kvalitet.

Universitetskanslersämbetet har sedan 2015 uppdrag från regeringen att genomföra ett nytt nationellt kvalitetssäkringssystem med olika komponenter (skr. 2015/16:76). Systemet ska leva upp till de principer om kvalitetssäkring som gäller inom Bologna-processen. Inom ramen för olika typer av utvärderingar kan internationalisering och internationella aspekter inkluderas. Regeringen gav emellertid inga särskilda instruktioner till Universitetskanslersämbetet om att internationalisering borde vara en genomgående aspekt i utvärderingarna. Däremot föreslog regeringen att internationalisering skulle kunna vara föremål för en tematisk utvärdering. Universitetskanslersämbetet har i uppdrag att inkludera forskning i kvalitetsarbetsgranskningarna. Metoden för detta utvecklar myndigheten tillsammans med Vetenskapsrådet.

8.4 Sveriges attraktionskraft som studie- och kunskapsnation

Allt fler länder investerar i forsknings- och innovationskapacitet för att få tillgång till de kunskapskällor och mötesplatser som universitet och högskolor, företag, finansiärer och andra aktörer utgör, ofta tillsammans beskrivna som kunskapsekosystem. Sveriges forskning och högre utbildning blir alltmer konkurrensutsatt. Ska Sverige kunna behålla och utveckla sin position behöver vi fortsätta att vara en ledande och välkänd kunskapsnation.

I första hand är förmågan att kunna attrahera studenter en viktig del i att skapa en internationell miljö vid lärosätet, vilket i sin tur ökar kvaliteten i såväl själva utbildningen som studenternas upplevelser och erfarenheter vid sidan av studierna. Genom att utländska studenter studerar i Sverige skapas band till andra länder som kan vara värdefulla för lärosätena och för svenska företag efter att studenten har avslutat studierna.

8.4.1 Vad attraherar personer att komma till Sverige?

Globaliseringsrådet konstaterade att det krävs ökade marknadsföringsinsatser för att möta den konkurrens om studenter och forskare som råder internationellt (Ds 2008:82). Svenska institutet och många lärosäten har framgångsrikt arbetat med marknadsföringen av Sverige som studiedestination, inte minst efter införandet av studieavgifter 2011. Marknadsföringen sker i konkurrens med en rad länder som ägnar betydande resurser åt att synas och locka till sig studenter och forskare. Informationen om Sverige som forskningsnation har dock inte ägnats några specifika insatser. Varken forskningsfinansiärer eller andra organisationer har arbetat med att koordinerat sprida kunskap om svensk forskning för att därigenom attrahera forskare eller andra resurser så som finansiering, forskningsinvesteringar och utländsk forskningsverksamhet till Sverige. Nobelpriset har emellertid en stor betydelse för Sverige som forskningsnation, både genom den prestige prisen har internationellt och den kunskap som svenska forskare i priskommittéerna besitter om den internationella forskningen inom de områden som täcks av prisen.

Attraktionskraften bestäms av flera faktorer – bland annat utbildningens och forskningens kvalitet, akademisk frihet, fungerande infrastruktur och bostadssituation, kultur och värderingar, klimat och säkerhet. Ett argument för att övertyga utländska studenter att studera i Sverige är att svenska lärosäten och organisationer erbjuder informella relationer, icke-hierarkiska strukturer och jämställdhet som skapar en grogrund för nytänkande och kreativitet.

Attraktiviteten påverkas av långsiktiga trender såsom ekonomisk utveckling, demografi och politiska förändringar. Förutom dessa långsiktiga utvecklingsriktningar påverkas också studenters rörlighet av mer plötsliga händelser. Exempel finns på hur valutakurser, migra-

tionsbestämmelser och upplevd säkerhet på studieorten haft tydliga konsekvenser för studenters intresse att studera i ett visst land eller en viss plats. Enligt Svenska institutet har rapporteringen om Sverige i utländska medier betydelse för uppfattningen om landet vad gäller säkerheten för utländska studenter. Svenska institutet tog till exempel emot många frågor från oroliga studenter och föräldrar i samband med terrorattentatet i Stockholm i april 2017, och det finns exempel på studenter som därefter lämnade återbud till sin studieplats. Ett annat exempel gäller minskningen av antalet svenska studenter som studerade i Storbritannien och USA läsåren 2015/2016 och 2016/2017. Minskningen sammanföll i tid med att pund och dollar steg i förhållande till den svenska kronan. Möjligen finns här ett orsakssamband.

Migrationsprocesser för inresande studenter och forskare och hur enkelt och snabbt det går att komma till Sverige för arbete eller studier är också centrala för attraktionskraften.

Den nyligen avgjorda frågan om den europeiska läkemedelsmyndighetens (EMA) placering visar på den intensiva kampen om att attrahera kunskapsintensiva verksamheter och personal. Knappt hälften av personalen vid EMA kunde tänka sig att flytta till Stockholm från London vid Brexit. Det placerade Stockholm på elfte plats bland 19 kandidatstäder i attraktionskraft i denna grupp. Amsterdam, där myndigheten slutligen placerades, var förstahandsvalet bland personalen, 81 procent av dem kunde tänka sig att flytta dit. Det finns således betydande utmaningar när det gäller att öka attraktionskraften.

Svenska institutet har låtit genomföra en enkätundersökning 2016 bland utländska masterstudenter, som var antagna till studier i Sverige, för att bland annat fråga dem varför de valt att söka till studier i Sverige (Pickle Jar Communications Ltd, 2017). Bland de akademiska skälen anger studenterna att det viktigaste är att hitta ett program som de är intresserade av. Näst viktigast var rankinglistor och för kinesiska studenter var detta allra viktigast.

När det gäller icke-akademiska skäl är det Sveriges anseende som innovativt och kreativt land som sticker ut mest. Även Sveriges hållbarhetsfokus och svensk livsstil och kultur är attraktivt. Svenska institutets undersökning pekar också på att de studenter som väljer att studera i Sverige ser sig själva som mer självständiga, ovanliga och progressiva med en tendens att bete sig annorlunda än sina kamrater.

Enkäten skickades till studenter som hade antagits till svenska lärosäten. Även studenter som valde att tacka nej till den erbjudna platsen

besvarade enkäten. Den allra vanligaste anledningen till att välja att inte komma hit var ekonomiska skäl, till exempel att studenten inte fått ett stipendium. De flesta studenter som tackat nej till den erbjudna platsen har valt att i stället studera i Tyskland, Nederländerna eller USA.

Stipendiars betydelse

Högt kvalificerade studenter som eftersöks av många lärosäten kan ibland välja mellan olika stipendieerbjudanden. Vissa stipendier upplevs som mer prestigefyllda än andra. Sverige har sedan införandet av studieavgifter skapat två huvudsakliga stipendieprogram. Universitet och högskolor samt vissa enskilda utbildningsanordnare beviljar totalt cirka 60 miljoner kronor i stipendier till särskilt kvalificerade studenter oavsett ursprungsland. Dessa medel fördelas till lärosätena av Universitets- och högskolerådet och medlen kan användas för att sätta ned studieavgiften. Vidare fördelar Svenska institutet stipendier om 150 miljoner kronor från biståndsanslaget till två stipendieprogram för studier på avancerad nivå. Det ena avser utvecklings- och medelinkomstländer enligt OECD/DAC:s klassificering (70 miljoner kronor) medan det andra omfattar Sveriges långsiktiga samarbetsländer (80 miljoner kronor). Dessa stipendier ska täcka såväl studieavgift som levnadsomkostnader. För närvarande pågår ett arbete med att infoga Svenska institutets biståndsfinansierade verksamhet i två av de strategier för utvecklingssamarbete som är under omarbetning: Strategin för socialt hållbar utveckling och Strategin för kapacitetsutveckling och Agenda 2030. Beslut kring dessa båda strategier ska enligt plan fattas tidigt under våren 2018.

Svenska institutet fördelar därutöver för närvarande stipendier om sammanlagt cirka 50 miljoner kronor inom ramen för Strategin för Östersjösamarbete och Strategin för Reformsamarbete.

Därutöver har vissa lärosäten skapat egna stipendiemedel genom samarbete med näringsliv, genom donationer eller genom att studieavgifterna också täcker kostnaden för vissa stipendier. Flera länder har också egna nationella stipendieprogram för utresande studenter och därutöver finns en mycket stor mängd små och stora stipendiefonder som kan finansiera studier i andra länder såsom Sverige.

Många lärosäten har i utredningens enkät pekat på behovet av att skapa fler stipendiemöjligheter. Inte minst har de pekat på behovet

av ett stipendieprogram för högt kvalificerade studenter och som kan hjälpa dem att locka även sådana studenter som erbjuds stipendier från lärosäten i andra länder. Sveriges universitets- och högskoleförbund har också pekat på bristen på svenska stipendier som ett av de viktigaste hindren för rekrytering av utländska studenter.

8.4.2 Svenska främjandeinsatser

Sedan början av 2000-talet har Svenska institutet haft i uppdrag att i samråd med representanter för svensk högre utbildning marknadsföra Sverige som studiedestination. Myndighetens insatser och stöd till lärosäten och utlandsmyndigheter är avgörande för att Sverige ska kunna attrahera och rekrytera kvalificerade studenter utanför Europa. Verksamheten finansieras huvudsakligen inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning med ett årligt anslag om 8,8 miljoner kronor (år 2017). Medlen ska finansiera information om och presentation av svensk högre utbildning i utlandet bland annat genom att driva en webbplats riktad till utländska studenter. Svenska institutets informationsuppdrag avser alltså endast högre utbildning. En rad andra länder har liknande organisationer som Svenska institutet för att informera om bland annat högre utbildning och forskning. DAAD (Tyskland), Nuffic (Nederländerna) och Campus France (Frankrike) är exempel på organisationer med omfattande uppdrag inom högre utbildning och forskning. Gemensamt för dessa är att de har ett relativt omfattande nätverk av utlandsstationerade tjänstemän på strategiskt utvalda platser.

Nederländerna har sett tydliga effekter av sina elva utlandskontor för studentrekrytering. Kontoren har placerats i länder utanför EU med växande befolkning, ekonomi och utbildningssystem. Från de länder där man har sådana kontor har antalet studenter ökat med 152 procent under en tioårsperiod. Från länder utanför EU utan ett sådant kontor har ökningen varit 110 procent. Från EU-länderna har ökningen varit 105 procent. (Nuffic, 2017).

De svenska insatserna för att främja Sverige som kunskapsnation är flera och synes vara relativt okoordinerade. Svenska institutet arbetar framför allt med att stödja utlandsmyndigheternas information om Sverige generellt och om Sverige som studiedestination specifikt. Svenska institutet ger ett omfattande stöd till ambassader som aktivt

arbetar med marknadsföring, bland annat genom utbildningar av lokalanställda, digitalt stöd, metodstöd och finansiellt stöd för marknadsföringsaktiviteter. Samarbetet med svenska ambassader är ett viktigt fokus för Svenska institutet. Inom ramen för Svenska institutets verksamhet finns inte utrymme för utlandsstationerade eller lokalanställda medarbetare. Genom tidsbegränsade extramedel från regeringens exportstrategi finansierar Svenska institutet en lokalanställd vid ambassaden i Indonesien. Dessutom finansierar Svenska institutet tillsammans med fem lärosäten en lokalanställd vid ambassaden i Sydkorea.

STINT:s verksamhet finansierar en rad projekt vid universitet och högskolor som syftar till att stödja strategiskt arbete för ökad internationalisering. Bland annat har STINT bidragit till ett samarbete, Swedish Academic Collaboration Forum, som är ett samarbetsprojekt mellan sex svenska universitet och syftar till att utveckla och stärka befintliga internationella samarbeten och skapa nya relationer till Sydkorea, Singapore, Kina, Indonesien och Brasilien.

Utlandskontor för innovation, forskning och högre utbildning finns placerade i fem länder, placerade organisatoriskt inom Näringsdepartementet efter en verksamhetsöverföring från Tillväxtanalys vid årsskiftet 2016/2017. Flera departement, bl.a. Utbildningsdepartementet, bidrar ekonomiskt. Utlandsverksamhetens övergripande syfte är att främja innovation, forskning och högre utbildning genom att identifiera och koppla samman verksamheter och miljöer av intresse för Sverige med svenska aktörer som är lämpliga samarbetspartners (se även avsnitt 8.3.4).

Vinnova har en utsänd så kallad innovationsscout placerad vid Stanford för att skapa kontakter mellan innovations- och forskningsverksamhet i Kalifornien och Sverige. Ytterligare en innovationsscout kommer att placeras i Israel.

En del lärosäten agerar genom lokala agenter, genom handelskammare eller genom att anlita Business Swedens tjänster. Hinder för detta är dock de höga kostnaderna förknippande med att anlita Business Sweden och att den lokala kompetensen i utlandet avseende utbildnings- och forskningsfrågor varierar. Vissa av Business Swedens kontor utomlands har dock tydligt bidragit till många lärosätens internationalisering, det gäller till exempel kontoret i New Delhi.

Slutligen tar också lärosäten i samarbete egna initiativ för att stärka närvaron i andra länder, till exempel har Uppsala universitet en utsänd i Hanoi, för att skapa samarbete mellan universitetet och vietnamesiska

intressenter. Andra lärosäten har valt att samfinansiera den utsända. Sådan samfinansiering torde vara en modell som kan utnyttjas i fler länder.

Vid vissa svenska ambassader är engagemanget i främjandet av svenska universitets och högskolors internationella kontakter betydande. Engagemanget varierar och är delvis personberoende och samvarierar inte alltid med lärosätenas intresse. Regeringskansliets gemensamma styrning av utlandsmyndigheternas strategiska inriktning förefaller kunna förbättras för att intressen inom olika politikområden ska kunna komma till uttryck.

Regeringens exportstrategi

I regeringens exportstrategi (skr. 2015/16:48) fastställdes ett antal mål för arbetet med att stärka svensk export. Eftersom svensk export i hög grad baseras på ett kunskapsintensivt näringsliv för vilket även verksamhet vid lärosätena är viktig, kan universitet och högskolor bidra till flera av dessa mål. Inte minst kan svenska lärosäten bidra med en ökad trovärdighet till bilden av det svenska kunskapsintensiva näringslivet genom att illustrera hur nära forskningens framkant svenska exportprodukter och -tjänster utvecklas. I valet att samarbeta med svenska företag kan också möjligheten att få kontakter och samarbeta med svenska universitet och högskolor vara ett starkt argument.

Ett av målen i exportstrategin är att stärka talangattraktionen. Det målet relaterar specifikt till universitets och högskolors utbildningsverksamhet samt rekrytering av utländska medarbetare. Svenska institutet utsågs som huvudansvarig för att arbeta med detta mål. Universitets och högskolors forskning eller arbete med innovationsnära frågor och samverkan med näringslivet är dock inte föremål för något specifikt mål.

Inom ramen för exportstrategin skapade regeringen ett så kallat Team Sweden för samordning av ett antal aktörers olika exportfrämjande insatser. Här ingår bland annat Vinnova, Energimyndigheten, RISE AB, Sida och Svenska institutet. De viktigaste departementen för främjande av svensk export ingår också, bland andra Utbildningsdepartementet. Andra forskningsfinansiärer eller några lärosäten ingår inte. Inom ramen för Team Sweden har ett antal tematiska och land-

inriktade undergrupperingar bildats såsom Team Sweden Indien, Team Sweden Energi, Team Sweden Miljöteknik och Team Sweden Vård och hälsa. Som ett led i exportstrategin uttalade regeringen att alla statsråd skulle ha ett ansvar för att främja Sverige i utlandet. Detta har inneburit att flera statsråd i ökad utsträckning genomför resor tillsammans med företag, myndigheter och andra organisationer för att skapa förutsättningar för ökad handel och förbättrade kontaktytor mellan Sverige och andra länder. Team Sweden-arbetet är även ett sätt att skapa samordning för detta arbete i Regeringskansliet och bland myndigheter.

Svenskt näringsliv kännetecknas av att det ägnar stor kraft åt forskning och innovation och att produkter och tjänster är kunskapsintensiva och högt upp i värdekedjan. Företagens forskning bedrivs ofta i samverkan med universitet, högskolor och forskningsinstitut. Samverkan mellan universitet och högskolor, näringsliv och offentlig sektor är en av Sveriges styrkor.

8.4.3 Delegationsresor

Delegationsresor är en metod för att främja kontakter på hög nivå i andra länder. Ibland arrangeras sådana resor av regeringen och regeringskansliet för att främja kontakter med ett annat land inom ett specifikt område, så som utbildning och forskning. Delegationen kan bestå av högnivårepresentanter för svenska aktörer, och inkluderar ofta ett statsråd eller en statssekreterare som delegationsledare när regeringen deltar. Det händer också att sådana resor arrangeras av akademier, stiftelser, lärosäten, myndigheter eller andra organisationer.

De flesta lärosäten (59 procent) har enligt Internationaliseringsutredningens enkät deltagit i någon nationellt samordnad delegationsresa de tre senaste åren. Det är framför allt mindre högskolor som inte deltagit. Delegationsresorna ses som positiva för att de har öppnat upp möjligheter eller skapat nätverk och gett legitimitet till det egna lärosätet i kontakten med utländska aktörer. Det har också ökat förståelsen för det besökta landet och dess system, vilket gett en bra grund för nya samarbeten i det aktuella landet. Även om det inte alltid lett till konkreta samarbetsprojekt anses resorna ha varit varumärkesbyggande, bidragit till kunskaps- och erfarenhetsutbyte och varit inspirerande. De har även bidragit till att stärka internationaliseringsarbetet internt vid

lärosätet genom att ge legitimitet och uppmärksamhet åt lärosätets insatser.

En återkommande kommentar som nämns i enkätsvaren för att förbättra delegationsresorna är att det behövs bättre framförhållning och att mer arbete måste läggas ned för att formulera syfte och målsättning för att få bättre utdelning av resorna. I detta arbete bör deltagande lärosäten och myndigheter inkluderas. Några av de mindre lärosätena framhåller behovet av att de regioner och ämnesområden som aktualiseras anpassas för att bli relevant även för deras verksamhet.

Några av de större universiteterna deltar relativt ofta i olika nationella delegationer. Till exempel har Kungl. Tekniska högskolan, genom rektor eller annan representant från ledningen under perioden februari 2016 till oktober 2017 deltagit i nio delegationsresor till tolv olika länder, där arrangör varit tre olika departement samt IVA och STINT.

8.4.4 Schweiz strategi för främjande

Schweiz liknar i flera avseenden Sverige, till exempel i storlek, forskningsintensitet och innovationskraft. Schweiz är ett av OECD:s tre mest innovativa länder och har en forskningsintensiv privat sektor. Landets framgångar kan delvis förklaras av dess förmåga att attrahera internationella talanger till näringslivet och till universitet och högskolor. Schweiz förefaller ha lyckats betydligt bättre än Sverige när det gäller attraktivitet. Internationalisering och mobilitet ligger högt på agendan. Utformningen av landets främjande av högre utbildning, forskning, innovation och handel är ett bra exempel på hur sådant arbete kan organiseras.

I Schweiz finns en internationell strategi för utbildning, forskning och innovation och en handelsstrategi. Schweiz internationaliseringsstrategi behandlar bland annat innovationsfrämjande, men fokus ligger på att underlätta rörlighet hos studenter och forskare, att underlätta för forsknings- och utbildningsinstitutioner att själva skapa nätverk samt att sprida en god bild av schweizisk utbildning och innovation.

Det yttersta ansvaret för strategierna ligger på departementet för ekonomi, utbildning och forskning och dess sekretariat för eko-

nomiska frågor (SECO) och sekretariatet för bildning, forskning och innovation (SBFI).

Det finns även en interdepartemental arbetsgrupp som fungerar som en diskussionsplattform som följer upp och föreslår åtgärder för att innovationsstrategins målsättningar ska uppnås. I denna sitter inrikes-, utrikes-, ekonomi-, utbildnings- och forskningsdepartementen.

För forsknings- och innovationsfrämjandet ligger den internationella strategin för utbildning, forskning och innovation som grund. SBFI ansvarar för genomförandet och organiserar det genom 18 vetenskaps- och teknikkontor (STO) och sex Swissnex runt om i världen. STO drivs i nära samarbete med den schweiziska utrikesförvaltningen och ambassadernas vetenskaps- och teknologiattachéer. Kontoren analyserar policyer inom vetenskap, högre utbildning och innovation, samt stimulerar samarbeten mellan Schweiz och de olika länderna inom dessa områden.

Swissnexkontoren är placerade i de områden Schweiz identifierat som världens mest innovativa: Boston, San Francisco, Singapore, Shanghai, Bengaluru och det senaste i Rio de Janeiro 2013. Swissnex ska främja samarbeten och utbyte inom vetenskap, högre utbildning, konst och innovation samt stödja FoU-baserade startupföretag. Kontoren erbjuder bland annat tillgång till nätverk men även uthyrning av arbetsplatser och olika typer av analyser. Swissnex bedöms av många andra europeiska länder som ”framgångsmodellen” för operativt främjande arbete i gränslandet mellan handel, högre utbildning, forskning och innovation. Även om Swissnexkontoren är ett statligt initiativ så står partners och donatorer för en stor del av finansieringen.

Källa: Tillväxtanalys, 2015

8.5 Internationalisering på hemmaplan

Dagens och morgondagens studenter kommer att möta ett samhälle och en arbetsmarknad som i växande grad är global i den meningen att den interagerar med andra länder, berör förhållanden i andra länder och består av företagare och anställda med bakgrund i andra länder. Det gäller såväl studenter som siktar på en internationell karriär som personer som kommer att verka i Sverige. För många utbildningar som

leder till yrken med en nationell arbetsmarknad, såsom lärare eller socionomer, är det globala perspektivet viktigt därför att yrkesverksamheten kommer föra studenterna till en interkulturell miljö, eftersom det svenska samhället i dag är mångkulturellt.

Därför måste universitet och högskolor förbereda samtliga studenter för de möjligheter och risker som ett mångkulturellt Sverige och en globaliserad omvärld innebär. Internationaliseringen kan inte enbart ske genom fysisk mobilitet utan måste ta många andra uttryck för att utrusta alla studenter med internationell förståelse och interkulturell kompetens. Internationaliseringsinsatser riktade till de studenter som befinner sig i den ordinarie studiemiljön kallas för internationalisering på hemmaplan.

8.5.1 Begreppet internationalisering på hemmaplan innefattar mycket

Begreppet ”internationalisering på hemmaplan” har vuxit fram under de senaste cirka 15 åren. Det har sitt ursprung vid Malmö högskola där Bengt Nilsson 1999 myntade begreppet för att beskriva internationaliseringsåtgärder för hemmavarande studenter. Ursprungligen tog det sikte på alla aktiviteter som inte handlade om mobilitet (Wächter, 2003). Definitionen har utvecklats efter hand och i dag beskrivs den som ”meningsfull integrering av internationella och interkulturella dimensioner i formell och informell utbildning för alla studenter i utbildningsmiljön” (Beelen & Jones, 2015). Begreppet tar sikte på att alla studenter ska kunna ta del av en internationell och interkulturell utbildning. Internationalisering på hemmaplan handlar om aktiviteter som syftar till att integrera internationella och interkulturella dimensioner inom och utanför den formella utbildningen. Internationalisering på hemmaplan berör alla studenter, inte bara de som är mobila. Förekomsten av internationella forskningssamarbeten i en utbildningsmiljö kan i bästa fall bidra starkt till internationaliseringen på hemmaplan. Syftet är dels att ge studenterna en bredare världsbild med perspektiv från andra länder, dels att förbereda alla studenter för ett arbetsliv och vardagsliv som är präglad av internationalisering och globalisering (globalt medborgarskap). Det innebär att internationalisering på hemmaplan kan inkludera fokus på såväl sociala som yrkesmässiga kompetenser. En viktig del av internationalisering på hemmaplan är att öka den interkulturella förståelsen.

Internationalisering på hemmaplan syftar således bland annat till att:

- studenter ska kunna kommunicera interkulturellt och ha möjlighet att reflektera kritiskt över sitt eget perspektiv och de villkor som präglar deras beteende;
- ge studenter möjlighet att arbeta med ett komparativt perspektiv;
- öka studenternas kunskaper i främmande språk
- främja studenternas förmåga att arbeta i diversifierade grupper;
- öka studenternas attraktionskraft genom att ge globala perspektiv på deras ämnesområde och framtida yrke.

Internationalisering av utbildningsplaner

För att nå samtliga studenter är internationalisering av utbildningsplaner i en vid bemärkelse (curriculum) av avgörande betydelse. Begreppet ”internationalisation of the curriculum” har diskuterats mycket inom den internationella forskningen och definieras vanligen som ”införlivandet av internationella, interkulturella och/eller globala dimensioner i såväl utbildningsinnehåll som lärandemål, bedömningsuppgifter, undervisningsmetoder och studiestöd” (Leask, 2015). Det kan röra allt från enstaka kursmoment till hela program.

Hur detta ska ske behöver bedömas utifrån varje ämnes särart och de specifika villkor som gäller vid respektive utbildningsmiljö så att innehållet blir relevant för studenterna. Det kan också vara värt att notera att internationalisering inte behöver betyda en utökning/undanträngning av annat innehåll utan ett perspektivskifte. Internationalisering av utbildningsplaner kan därför beröra:

- Innehållet i utbildnings- eller kursplaner, uttryckt i lärandemål med sikte på såväl generisk som ämnesspecifik kompetens.
- Användandet av internationellt material i kurslitteratur eller forskningsunderlag.
- Studier på främmande språk inom utbildningen för att underlätta allmän och disciplinär kommunikation.
- Kortare studieresor, fältstudier eller praktikperioder
- Examinationsformer.

I det här sammanhanget bör begreppen globalt medborgarskap och global kompetens lyftas fram. Dessa omdebatterade begrepp beskrivs ofta som målen med internationalisering av utbildningen, i meningen att ha ökad medvetenheten och engagemang för globala frågor som hälsa, fattigdom och klimat eller vara anställningsbar i en global värld. (de Wit, et al., 2015).

Undervisningsformer

Förutsättningar till interaktion är en central del av internationalisering på hemmaplan och bidrar till att utveckla interkulturell kompetens. Att arbeta i parallella virtuella klassrum, skapa partnerskap eller kunskapsutbyten ger universitet och högskolor stora möjligheter att erbjuda internationell utbildning för alla studenter. En viktig komponent är digitalisering eller virtuell mobilitet som beskrivs närmare i nästa avsnitt.

Ett genomtänkt pedagogiskt upplägg vid konventionell undervisning ger möjligheter att dra nytta av den mångfald som kan finnas i studentpopulationen, antingen det rör sig om inresande studenter eller erfarenheter från inhemska studenter. En förutsättning är ofta att läraren aktivt skapar interaktiva constellationer och situationer där olika erfarenheter tas tillvara.

Utbildningar, som leder till dubbla eller gemensamma examina, utgör en form av utbildning som till stora delar kan bidra till internationalisering på hemmaplan, även inom de kurser som inte förutsätter mobilitet.

Digitalisering och virtuell mobilitet

Olika former av digitala verktyg används frekvent inom högre bildning och kan komplettera eller ersätta traditionella undervisningsformer. Genom digitala lärmiljöer, verktyg och nätverk kan studenter och lärare arbeta i internationella grupper och projekt eller läsa diplomgivande program och kurser från utländska universitet utan att behöva resa. Föreläsningar kan spelas in och distribueras till flera olika platser och studenter kan enkelt ta del av kurser som ges vid andra lärosäten, bland annat genom MOOC:ar (Massive Open Online Courses).

I MOOC:ar kan vem som helst delta i kurserna, det enda som behövs för deltagande är tillgång till en dator med internetuppkoppling.

En etablerad beskrivning av virtuell mobilitet är ”användandet av informations- och kommunikationsteknologi för att uppnå samma fördelar som man skulle göra med fysisk mobilitet, men utan behovet att resa” (EUROPACE IVZW, 2006). Då beskrivningen snarare kan ses som en intention än ett faktum, förekommer andra definitioner, till exempel: ”Virtuell mobilitet är aktiviteter som stöds av informations- och kommunikationsteknologi och som möjliggör internationella samarbetsupplevelser i undervisnings- och/eller lärandesituation” (Vriens, 2010). Genom virtuell mobilitet kan studenter eller anställda koppla ihop lärosalar eller andra ytor. Det kan ske helt on-line eller vara i blandat format där digitala samarbeten varvas med fysiska möten.

Svenska lärosätens arbete med digitala verktyg

När det gäller digitala verktyg och virtuell mobilitet är både infrastrukturen och innehållsutvecklingen resurskrävande för lärosätena. Vissa lärosäten arbetar aktivt med nätbaserad utbildning och har därför skapat verktyg för detta, men det finns stora utvecklingsbehov. I dag finns extern finansiering för olika former av fysisk mobilitet men det kan vara svårt för ett lärosäte att avsätta medel för att vidareutveckla nya modeller för virtuell mobilitet. KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling) finansierar för närvarande utveckling av nätbaserade kurser med internationell bärkraft som ska bidra till internationell profilering och positionering av lärosätets internationellt starka utbildnings- och forskningsmiljöer. Programmet riktar sig emellertid endast till en begränsad del av lärosätena och gäller endast en viss form av digitalisering.

Språk

Ett sätt att bidra till internationalisering på hemmaplan är att erbjuda ämnesutbildning på andra språk än svenska. Även sedvanlig språkutbildning bidrar till detta. Det ger studenterna möjlighet att utveckla sin språkkompetens och ta del av sådant undervisningsmaterial som inte finns på svenska. Utbildning på främst engelska öppnar även upp för att studenter och lärare från andra länder kan komma till icke

engelsktalande länder för utbildning och arbete och möjliggör därmed för internationella möten på hemmaplan. Detta kräver i sin tur att lärosätet är förberett att kommunicera med studenter och lärare på främmande språk.

Att undervisa på, och lära sig genom, ett annat språk än sitt modersmål kan vara en utmaning. I Sverige har detta uppmärksammats bland annat av Högskoleverket vid en konferens 2010 som samlade forskare inom området (Högskoleverket, 2010). Frågeställningarna är aktuella i många länder, ett exempel på detta är organisationen ICLHE (integration content and language in higher education) iclheorg.wordpress.com/ som uppmärksammar frågan på ett internationellt plan.

En av de största utmaningarna för svenska lärosäten enligt EAIE:s barometer 2014 är just att säkerställa lärarkapacitet för internationell utbildning (de Wit, et al., 2015). Det kan dock noteras att ”lärares bristande kompetens för att arbeta med internationalisering på hemmaplan” endast rankades som svårast hinder av 5 procent av lärosätena i Internationaliseringsutredningens enkät. Oavsett hur stort problemet uppfattas är det en viktig aspekt när det kommer till internationalisering på hemmaplan. En lärares utmaningar ligger inte bara i rena språkkunskaper utan även i pedagogisk-didaktiska frågor.

Studenternas språkkunskaper är en annan utmaning. För såväl svenska som utländska studenter som inte har engelska som modersmål kan engelskspråkig utbildning på högskolenivå vara krävande. Det ställer krav inte bara på studenterna, utan också på lärosätena att möta behoven så att utbildningen håller hög kvalitet (Bartik, et al., 2010).

Lärarkompetens

En viktig förutsättning för att internationalisering på hemmaplan ska kunna införlivas i utbildnings- och kursplaner är att lärare har kompetens att lyfta in relevanta aspekter i utbildningen. Detta underlättas av att lärarna själva har internationella kontakter och en internationell disciplinär förankring. Det underlättas i sin tur av lärarnas egen mobilitet, antingen i rollen som lärare eller som forskare.

Vidare är den högskolepedagogiska utbildningen väsentlig för att förbereda lärare att undervisa i ett globalt och/eller virtuellt klassrum. Även språkstöd för lärare är viktigt i det här sammanhanget.

8.5.2 Forskningsamarbete – forskningens ”Internationalisering på hemmaplan”

Internationalisering på hemmaplan är ett begrepp som använts för studenter inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Begreppet kan emellertid även appliceras på forskning och utbildning på forskarnivå.

Internationalisering på hemmaplan syftar till att man inte enbart ska få internationell erfarenhet genom mobilitet utan även genom att verksamheten ges ett internationellt och/eller interkulturellt perspektiv samt genom internationella kontakter och samarbeten i sin ordinarie miljö. Internationell erfarenhet genom längre utlandsvistelser är förvisso av stor vikt för forskningsutvecklingen. På samma sätt som det inte är möjligt för samtliga studenter att genomföra internationella utbyten, kan inte alla doktorander och forskare lämna sin hemmiljö under en längre period. För dessa personer är det många gånger nödvändigt att utveckla ett internationellt perspektiv samt internationella samarbeten med sitt hemmauniversitet som bas. Detta är också fundamentet i det internationella forskningsamarbetet – forskare arbetar tillsammans över landsgränser, men har kvar sin anställning vid sitt lärosäte. En längre utlandsvistelse sker ofta som en postdok-period eller en sabbatical. Däremellan kan kortare perioder som gästforskare förekomma, men det grundläggande forskningsamarbetet sker oftast på hemmaplan. Många svenska forskningsmiljöer är dessutom i dag internationella, med ett stort antal utländska doktorander och forskare, vilket bidrar till internationalisering på hemmaplan på alla nivåer.

De utmaningar som finns för lyckad internationalisering på hemmaplan inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå; bristande språkkunskaper, bristande interkulturell förståelse med mera kan vara lika aktuella inom forskningsamarbeten. En medvetenhet om detta bidrar till ökad förståelse och effektivare samarbeten.

Stor andel internationell sampublicering i Sverige

Svenska forskare publicerar vetenskapliga artiklar tillsammans med internationella kollegor i relativt hög omfattning. Av Vetenskapsrådets rapport Svenskt publiceringssamarbete i ett globalt perspektiv (Vetenskapsrådet, 2016) framkommer att av artiklarna i Web of Science år 2015 var 25 procent globalt och 65 procent av de svenska artiklarna

skrivna av två eller fler författare och baserade på internationellt samarbete. Vetenskapsrådet lyfter fram att stora länder (mätt som publikationsvolym) som regel har en mindre andel internationella publikationer än små länder. Sverige är ett av de länder där internationellt samarbete ligger bakom störst andel av artikelproduktionen. Bara några få länder av jämförbar storlek har större andelar (Schweiz, Belgien och Österrike).

8.5.3 Utmaningar för internationalisering på hemmaplan

Tidsbrist uppges vara det svåraste hindret

I utredningens enkät till universiteten och högskolorna ställdes frågan vilka hinder som lärosätena upplevde som svårast vad gäller internationalisering på hemmaplan liksom vilka hinder som bör hanteras på nationell nivå.

Av enkäten framgår att 49 procent av lärosätena anser att tidsbrist är det svåraste hindret för internationalisering på hemmaplan. Om man lägger till de lärosäten som anser att det är det näst eller tredje svåraste hindret stiger siffran till 82 procent. Därefter följer bristande finansiering, vilket 13 procent pekar ut som det svåraste hindret, men om man lägger till dem som pekar ut det som näst eller tredje svåraste hindret ökar andelen till 51 procent. Studenters ointresse eller rädsla att interagera med andra är det hinder som sammanlagt ses som tredje svårast (44 procent).

Lärares kompetens för att kunna arbeta med internationalisering på hemmaplan utgör enligt lärosätena ett relativt litet hinder. 5 procent pekar ut det som svårast, och sammanlagt 38 procent gör det om man lägger till dem som pekar ut det som det näst eller tredje svåraste hindret. Av de utpekade hindren ses begränsande regelverk och lärares ointresse som minst betydelsefulla.

Frågor som bör hanteras på nationell nivå

Utredningen ställde frågan vilka hinder som bör hanteras på nationell nivå. Flera lärosäten lyfter upp att bristen på finansiering är ett sådant hinder. Ett lärosäte menar att med begränsade resurser blir insatserna beroende av enskilda anställdas engagemang varför det bör finnas extra

medel att söka för internationalisering på hemmaplan och för investeringar i infrastruktur för digitalisering och virtuell mobilitet. Även behovet av erfarenhetsutbyte liksom stöd- och inspirationsmaterial framtaget nationellt pekas ut.

Att internationalisering på hemmaplan bör vara tydligt integrerat i kvalitetsarbetet är något som flera lärosäten tar upp. Internationalisering på hemmaplan kan främjas av att internationell förståelse och interkulturella kompetenser efterfrågas i till exempel examensbeskrivningar, utbildningsplaner och kursvärderingar.

Okunskap och bristande stöd hindrar

Okunskap om vad internationalisering på hemmaplan är för något liksom hur det kan implementeras i utbildningen är det ett flertal lärosäten som lyfter fram som hinder; när man inte vet hur man ska gå tillväga uppfattas arbetet som tungt. Behovet av kompetensutveckling poängteras. Flera lärosäten pekar också på att det saknas stöd på ledningsnivå för att arbeta med frågan. Vidare lyfts det upp att det faktum att internationalisering på hemmaplan inte mäts kan bidra till att det ibland är svårt att driva insatser.

Sammanställning av forskning om hinder för internationalisering av utbildningsplaner

Betty Leask, en australiensisk forskare, har sammanställt olika typer av hinder för internationalisering på hemmaplan och särskilt internationalisering av utbildningsplaner (Leask, 2015). Hon lyfter fram tre typer av hinder som blockerar internationalisering av utbildning:

- Kulturella blockeringar, som har sitt ursprung om värderingar och uppfattningar. Det kan till exempel handla om hur man uppfattar att kunskap byggs upp eller hur relevant man anser att internationalisering är inom ämnet.
- Institutionella blockeringar, som handlar om hur ett lärosäte är organiserat. Det berör bland annat sammansättningen av personalen, kunskapsluckor och brist på erfarenhet.

- Personliga blockeringar, som berör individens möjligheter, vilja och engagemang att göra förändringar.

Leask beskriver därefter olika sätt att hantera dessa hinder.

Nederländska resultat

Den nederländska internationaliseringsorganisationen Nuffic har i en undersökning (Galen, et al., 2014) identifierat fyra huvudsakliga hinder för internationalisering på hemmaplan:

- otillräckliga engelskkunskaper bland studenter och anställda
- svårigheter att integrera olika kulturella bakgrunder i en internationell undervisningssituation
- otillräckligt fokus på personalens kompetensutveckling för lyckad implementering av aktiviteter för internationalisering på hemmaplan
- brist på tid och finansiering.

Utredningen bedömer, med utgångspunkt i enkätsvaren och andra svenska rapporter, att dessa hinder i högsta grad är relevanta även i Sverige.

8.5.4 Goda exempel på internationalisering på hemmaplan

Stort antal aktiviteter för att främja internationalisering på hemmaplan

Universiteten och högskolorna har i utredningens enkät beskrivit en lång rad aktiviteter som vidtas för att öka internationalisering på hemmaplan. De vanligast förekommande är:

- utveckling av lärandemål
- högskolepedagogisk utbildning för det mångkulturella/globala klassrummet
- blandade klassrum med inhemska och inresande studenter
- kurser på engelska
- utländska gästlärare som deltar i undervisningen
- tillfällen för studenter och lärare som varit utomlands att berätta om sina erfarenheter
- internationella dagar/veckor
- språkcaféer
- faddrar/buddies och även familjekontakter
- sociala aktiviteter, ofta tillsammans med studentkårer eller studentföreningar
- integrerat boende där inhemska och inresande studenter bor i samma områden.

Flera lärosäten påpekar i enkäten att det finns ett behov av att goda exempel sprids och att det sker ett erfarenhetsutbyte. Tidigare initiativ från Universitets- och högskolerådet lyfts fram som värdefulla bidrag till lärosätenas arbete. Utredningen har valt att inte ge mer ingående beskrivningar av de flesta av de ovanstående aktiviteterna eftersom de är relativt vanligt förekommande och väldokumenterade. I nästa avsnitt lyfts några goda exempel som utredningen bedömt särskilt intressanta.

Integrering av internationalisering i utbildningen

Flera lärosäten arbetar med att integrera internationalisering i sina utbildningar. Ett lärosäte som har tagit ett övergripande grepp kring frågan är Karolinska institutet (KI). Under tre år pågår ett projekt som syftar till att integrera internationalisering i fem utbildningar (kandidat- och mastersprogrammen i biomedicin, fysioterapeutprogrammet, sjuksköterskeprogrammet och tandläkarprogrammet). Arbetet sker genom en systematisk, planerad och inkluderande process som

ska leda till reformer av utbildningen. Det bygger på extern expertis, forskning samt erfarenheter och engagemang från respektive utbildningsområde.

Projektet är delfinansierat av STINT under en treårsperiod och är kopplat till KI:s arbete att internationalisera undervisning och lärande vid universitetet.

Mer information om arbetet finns på KI:s hemsida: ki.se/en/lime/internationalising-the-curriculum

Nyanlända akademiker

Göteborgs universitet driver tillsammans med Chalmers, Högskolan i Borås, Högskolan Väst och Högskolan i Skövde ett pilotprojekt för att hjälpa nyanlända med påbörjad eller avslutad forskarutbildning att ta sig vidare inom den svenska universitetsvärlden. Programmet har fått finansiering från STINT och består av tre olika delar som löper parallellt under projekttiden:

- utbildningsaktiviteter, till exempel kurser i språk, forskningsfinansiering, publikationer och open access, akademiskt skrivande, pedagogisk utveckling och träning.
- personlig och professionell utveckling inklusive karriärvägledning.
- akademiskt mentorskapsprogram.

Efter att ha genomgått programmet ska deltagarna ha fått en klar bild av hur de kan ta sig vidare i sina karriärer inom eller utanför den svenska akademien.

Certifikat över internationella meriter

Ett sätt att stimulera att studenter får internationell förståelse eller interkulturell kompetens under studietiden är att främja engagemang i internationella aktiviteter. Vid Lunds universitet har man infört ett så kallat Certificate of International Merits (CIM). Det uppmuntrar studenterna att skaffa sig internationell erfarenhet inom sin utbildning, både genom utlandsvistelser och genom aktiviteter på hemmaplan. Studenterna samlar internationella meriter som leder till ett certifikat

vid sidan om examen. Exempel på aktiviteter på hemmaplan är att aktivera sig som internationell mentor, delta i gästföreläsningar och seminarier med internationellt fokus eller engagera sig i språkcafé.

Mer information om CIM finns på:

www.soch.lu.se/utbildning/studieinformation/internationella-mojligheter/certificate-of-international-merits-cim

Länkar för fördjupning om internationalisering på hemmaplan

Internationalisering på hemmaplan är ett begrepp som får allt större uppmärksamhet inom forskning och internationaliseringsverksamhet. Det finns därför i flera länder ett stort antal hemsidor och publikationer som lyfter fram olika verktyg. Utredningen väljer att synliggöra några av dessa för att möjliggöra fördjupning för intresserade läsare.

- Om internationalisering av utbildningsplaner:
Internationalisation of the curriculum in action website:
 - ioc.global/about/
 - www.iau-aiu.net/content/learning-outcomes
- Om lärandemål:
ecahe.eu/assets/uploads/2013/11/CeQuint-An-introduction-to-International-and-Intercultural-Learning-Outcomes.pdf
- Om det globala klassrummet:
www.rug.nl/about-us/where-do-we-stand/education-policy/international-classroom/

8.6 Global utveckling

Universitet och högskolor har en central roll att spela när det gäller att bidra till global utveckling i alla delar av världen. Utvecklingen mot ett mer kunskapsbaserat samhälle är inte förbehållen utvecklade ekonomier, utan omfattar i hög grad även låg och medelinkomstländer. Det leder i sin tur till ökat behov av kompetensförsörjning och kvalificerad kunskap i större del av befolkningen även i dessa länder. Det

innebär också att behovet av egen kapacitet för högre utbildning och forskning ökar även i låginkomstländer.

Den av FN sammansatta gruppen Education Commission har i sin rapport ”The Learning Generation” (Education Commission, 2016) pekat på en kommande utbildningskris och global underfinansiering av utbildningssektorn. Kommissionen skisserar ett antal framtida scenarier. Bland annat anger man att om inte finansieringen av utbildningssektorn ökar kommer hälften av alla barn och ungdomar (800 miljoner) att sakna de kunskaper och färdigheter som krävs på arbetsmarknaden 2030. I låginkomstländer kommer endast 8 procent att uppnå motsvarande gymnasiekompetens. Samtidigt bedöms upp till hälften av dagens arbetstillfällen försvinna till följd av automatisering och ersättas med mer kvalificerade arbeten.

8.6.1 Policyramverket vägleder svenskt bistånd

I policyramverket för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd uttrycks regeringens politik för politikområdet utförligt (skr. 2016/17:60). Policyramverket är vägledande för allt svenskt utvecklingssamarbete – bilateralt, regionalt, tematiskt, i multilaterala organisationer såväl som via Europeiska unionens utvecklingssamarbete. Det innebär att de beslut som regeringen i senare skede fattar om mer specifik inriktning av internationellt utvecklingssamarbete ska inordnas under den övergripande strategiska inriktning som formuleras i policyramverket.

Därutöver har regeringen också beslutat om övergripande inriktning av det svenska arbetet för global utveckling i propositionen Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122). Här uttrycks en ambition att alla politikområden ska samverka för att nå de gemensamma målen. Regeringen aviserade 2014 en nystart av arbetet med Politiken för global utveckling (PGU).

I framför allt följande prioriteringar i policyramverket görs uttryckliga kopplingar till universitets och högskolors verksamhet. Utbildning och forskning utgör ett av åtta tematiska avsnitt eller områden i policyramverket.

Policyramverkets explicita referenser till utbildning och forskning

I policyramverkets avsnitt om miljö- och klimatmässigt hållbar utveckling och hållbart nyttjande av naturresurser anges att Sverige ska bidra till att öka kunskap om miljö- och klimatproblem och om lösningar till sådana problem, bl.a. genom att förstärka kapacitet hos myndigheter, inom forskning och utbildning, civilsamhällets organisationer och medier.

I avsnittet om utbildning och forskning anges att Sverige ska verka för en helhetssyn på lärande med fokus på nationella utbildningssystem, inklusive lärarutbildning, av god kvalitet som leder till hållbar utveckling.

Sverige ska verka för en likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet på samtliga nivåer för alla flickor och pojkar, kvinnor och män, från förskola och genom hela livet.

Sverige ska särskilt uppmärksamma utbildningens betydelse och roll i konflikt- och postkonfliktsituationer samt i humanitära kriser.

Sverige ska bidra till stärkt forskning av hög kvalitet och relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling, i första hand med fokus på låginkomstländer och låginkomstregioner. Kapacitetsuppbyggnad för forskarutbildning, forskning och forskningssystem ska fortsatt utgöra en kärnverksamhet.

Stöd till forskning och forskningssystem ska bidra till en kunskapsbas och forskningskapacitet utifrån samarbetslandets behov, särskilt i förhållande till de globala målen.

Sverige ska stödja forskning på regional och global nivå som bidrar till innovativa lösningar av relevans för låginkomstländer och låginkomstregioner.

Sverige ska bidra till att forskning av relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling i låginkomstländer kan bedrivas vid svenska universitet och högskolor.

I policyramverket anger regeringen också att högskoleutbildning är central för att möta kunskapssamhällets krav, inte minst frågor som rör hållbar utveckling. Detta ställer större krav på kapacitets- och insti-

tutionsuppbyggnad som kan kombineras med stipendieprogram, digitalisering och andra instrument.

Regeringen nämner vidare att utvecklingssamarbetet ska stödja uppbyggnad av institutioner och system för såväl grundläggande utbildning som högre utbildning, yrkesutbildning och forskning som kan säkerställa kvalitet, långsiktig finansiering och frihet från alla former av diskriminering. Högre utbildning och forskning av god kvalitet är grundläggande för ett lands behov av kunskap, kompetens, innovation och förmåga att möta komplexa utmaningar. Behovet gäller beslutsfattare, myndigheter, näringsliv, organisationer och medborgare. Inhemsk analys- och forskningskapacitet stärker ägarskapet av det egna landets utveckling.

Men även för att nå andra mål i ramverket är högre utbildning och forskning relevanta. Det gäller exempelvis arbetet med att bygga upp effektiva, ansvarstagande, öppna och inkluderande institutioner liksom främjandet av mänskliga rättigheter, där högre utbildning är en förmedlare av demokratiska värderingar.

8.6.2 Stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning och forskning

Av Sveriges bilaterala bistånd på totalt 23 miljarder kronor gick 6,5 procent till utbildning och forskning 2016. År 2016 omfattade Sidas forskningsstöd cirka 782 miljoner kronor och stödet till kapacitetsutveckling⁴ och utbyten inom huvudsakligen utbildning omfattade 412 miljoner kronor. Sidas forskningsstöd innefattar stöd till kapacitetsuppbyggnad av forskningsorganisationer såsom universitet eller finansiärer, stöd till global, regional och nationell forskning av relevans för låginkomstländer och -regioner samt främjande av mer innovationsnära forskning som kan bidra till fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Anslaget till forskningssamarbete som andel av Sidas budget har sjunkit nästan kontinuerligt under de senaste femton åren trots att strategin för forskningssamarbete anger en ambitionshöjning.

⁴ Inom biståndet finns en rad olika stödformer. I stöd till forskning och utbildning är kapacitetsutveckling en viktig form. Stöd till utveckling av kapacitet i kan i sin tur bestå av en rad olika former av insatser. Det kan vara allt från generellt, icke-öronmärkt finansiellt stöd till en organisations utveckling till teknisk expertis i form av rådgivare. Det kan utgöras av stöd till statsförvaltning och till enskilda aktörer såsom lärosäten eller andra organisationer.

Vetenskapsrådet stödjer svensk utvecklingsforskning, finansierat genom biståndsbudgeten med cirka 160 miljoner kronor med syfte att bidra till utveckling i låg- och lägre medelinkomstländer. Stödet beviljas i två bidragsformer, projektbidrag och nätverksbidrag. Projektbidragen är riktade till svenska forskare, med möjlighet till deltagande av forskare från låginkomstländer och projekten ska vara relevanta för låginkomstländer. Nätverksbidragen är mer direkt inriktade på att bygga upp forskningssamarbete mellan svenska forskare och forskare i låg- och lägre medelinkomstländer. Bidraget täcker enbart omkostnader för uppbyggnad av forskarnätverk, inte lönekostnader.

Huvuddelen av svenskt bistånd till utbildning, 2016 totalt 953 miljoner kronor, styrs igenom Strategin för globala insatser för socialt hållbar utveckling där utbildning utgör ett av strategins insatsområden tillsammans med framför allt hälsa. Svenska institutet ansvarar för stipendier för studieavgiftsskyldiga studenter från Sveriges bilaterala samarbetsländer inom övriga låg- och medelinkomstländer. Stipendierna förväntas inkluderas i en ny strategi för socialt hållbar utveckling. Stipendierna omfattade 150 miljoner kronor 2017. Därutöver erbjuder Svenska institutet biståndsfinansierade stipendier med finansiering från anslag för reformsamarbete med Östeuropa, Västra Balkan och Turkiet. Dessa stipendier omfattade cirka 17 miljoner kronor 2017.

Universitets- och högskolerådet mottog 52 miljoner kronor från Sida år 2016 för att finansiera insatser inom resultatstrategin för kapacitetsutveckling och utbyten 2014–2017. Dessa medel avsåg bland annat lärar- och studentutbyten inom Linnaeus-Palme samt utresande svenska studenter inom det så kallade Minor Field Studies-programmet. Året innan mottogs 120 miljoner kronor. Minskningen av lämnade bidrag inom de Sida-finansierade programmen var en följd av omprioriteringar inom Sidas budget efter 2015 års ökade flyktningmottagande. Något systematiskt stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning har dock inte funnits.

Sverige bidrar även till stöd för utbildning genom sitt bidrag till Världsbanken, Unicef och Unesco. Genom Horisont 2020 och inom EU:s gemensamma bistånd stödjer Sverige också forsknings- och innovationsverksamhet i låginkomstländer.

8.6.3 Högre utbildning i biståndet

Grund- och gymnasieskola utgör basen i alla utbildningssystem, men ett eget system för högre utbildning av hög kvalitet är en förutsättning för att ett land till rimlig kostnad ska kunna bli självförsörjande på kvalificerad kunskap. Tillgång till högutbildade kan skapa möjligheter till utveckling av de flesta samhällssektorer, såsom välfärd och skolor, infrastruktur, media, demokratiska och rättsliga institutioner. En bred tillgång till högre utbildning skapar bättre förutsättningar när det gäller att öka jämställdheten och möjligheterna för individer att ändra sin socioekonomiska situation.

Regeringen anger i sitt policyramverk att den har en helhetssyn på lärande med fokus på nationella utbildningssystem, inklusive lärarutbildning av god kvalitet. Den omfattar samtliga nivåer – från förskola, genom grundskola- och gymnasieskola till yrkesutbildning, högre utbildning och forskarutbildning. Svenskt bistånd till utbildningssektorn har helt dominerats av insatser för att stödja utbildning på grundskolenivå, särskilt med fokus på läs- och skrivkunighet. Stödet till högre utbildning har varit lågprioriterat, marginellt och fram till 2016 närmast osynligt i övergripande policydokument. Den helhetssyn som regeringen refererar till har ännu inte realiserats i riktlinjer eller insatser. Stödet till utbildningssektorn som del av det svenska biståndet har också minskat från 13 procent till 10 procent de senaste tio åren. Det bilaterala stödet till utbildning är begränsat till ett mindre antal länder och till några få större insatser på global nivå. I Kambodja, Tanzania och Afghanistan har Sverige bidragit till stärkta nationella utbildningssystem bland annat genom lärarutbildning.

Sverige gör insatser för stöd till högre utbildning inom budgeten för internationellt utvecklingsamarbete, såsom stipendier för inresande studenter, bidrag till utbytesstudier inom Linnaeus-Palmeprogrammet och bidrag till svenska studenters projektarbeten inom programmet Minor Field Studies. Dessutom ges visst stöd till exempel till lärarutbildning, barnmorskeutbildning och annan yrkesorienterad utbildning där svenska lärosätena också deltagit som samarbetspartners. Därutöver kanaliseras en del av forskningsbiståndet till masterutbildning. Men dessa insatser koordineras inte alltid med stödinsatser för annan utbildning eller forskning.

8.6.4 Forskning i biståndet

Grunden för forskningssamarbetet inom biståndet finns i Strategin för forskningssamarbete och forskning inom utvecklingssamarbetet 2015–2021. Strategin är ambitiös och kopplar tydligt till Agenda 2030. Målet är stärkt forskning av hög kvalitet och relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling i främst låginkomstländer. Strategin har alltså tydligt fokus på kapacitetsuppbyggnad i mottagarländerna, men också på att ge stöd till forskning som kan stödja utveckling. Då forskningssamarbetet även berör kapacitetsutveckling i bred bemärkelse har många forskningsinsatser bäring på det som görs inom Sidas övriga tematiska strategier såsom resultatstrategin för globala insatser för socialt hållbar utveckling 2014–2017 som styr betydande delar av insatserna inom utbildning. Vilka länkar som kan göras mellan forskningssamarbeten och andra tematiska områden beror enligt Sida delvis på förståelsen och intresset för forskningsstödet på enskilda utlandsmyndigheter och enheter inom Sida.

Sverige har bilaterala forskningssamarbeten med Bolivia, Etiopien, Moçambique, Rwanda, Tanzania och Uganda. Det har bl.a. möjliggjort utveckling av bibliotek, publicering, ICT, laboratorier, nyttiggörande av forskningsresultat genom samarbete mellan forskare och lokalbefolkning och stöd till uppbyggnad av nationella forskningsråd.

I syfte att stärka och utveckla forskning av relevans för fattigdomsbekämpning i låginkomstländer har Sida tagit fram en modell för forskarutbildning i länder där kapaciteten inom forskning är låg och en forskarutbildning inte i sin helhet går att genomföra i hemlandet. Doktoranderna som deltar i denna forskarutbildningsmodell har sin utbildning uppdelad mellan hemuniversitetet och det svenska lärosätet. Programmet brukar kallas Sidas sandwich-program och doktoranderna brukar kallas sandwich-doktorander. Upplägget syftar till att sandwich-doktoranden bygger upp en forskningsmiljö på sitt hemuniversitet, behåller sin anställning och sitt nätverk, samt utvecklar ett internationellt nätverk och lär känna framtida samarbetspartners, parallellt med genomförandet av forskarutbildning av hög internationell kvalitet.

Omkring 85 procent av doktorerna utbildade inom Sidas program fortsätter att arbeta vid universitet i sina ursprungsländer och bidrar därmed till att stärka landets forskningskapacitet. Stödet till forskarutbildningar har också utvidgats till att omfatta stöd till forskning efter

doktorsexamen. Enligt STINT har svensk biståndsfinansiering av forskning resulterat i en mycket hög forskningskvalitet i flera länder, tack vare hög andel internationella samarbeten med internationellt ledande forskare (STINT, 2015). Stöd till regionala och globala forskningsorganisationer och nätverk har genererat forskningsresultat och innovation av betydelse för att hantera dagens stora samhällsutmaningar, bl.a. inom miljö, klimat, livsmedelstrygghet och global hälsa. Som exempel kan nämnas verktyg för att utforma nationella handlingsplaner för nyföddas hälsa, en indexbaserad försäkring som erbjuder bönder i Östafrika kompensation för boskap som gått förlorad under det senaste årets extrema torka samt framställningen av ett drickbart koleravaccin som nu ingår i vacciner som WHO och Unicef tillhandahåller i katastrofdrabbade länder eller i humanitära kriser (prop. 2017/18:1).

8.6.5 Lärosätenas roll i utvecklingssamarbetet och i Agenda 2030

Utvecklingssamarbetet

Lärosätena ser det generellt som positivt att svensk forskning och utbildning lyfts fram som en central och långsiktig komponent i svenskt utvecklingssamarbete. Detta tydliggjordes i Arushadeklarationen 2015. I utredningens enkät framför lärosätena önskemål om att på övergripande nationell nivå koppla samman biståndsinsatserna med den utbildning och forskning som bedrivs i Sverige och att skapa verktyg för detta. Lärosätenas roll i innovationssystemet framhävs. Men det finns också synpunkter på att Sida inte tillräckligt utnyttjat lärosätena som strategiska samarbetspartners.

Ett flertal lärosäten har haft önskemål om en tydligare kommunikation mellan utlandsmyndigheterna och de svenska lärosätena för att få stöd i processen att se behov och möjlighet för samverkan i länderna. Ett lärosäte föreslår att en utbildnings-, forsknings- och innovationsattaché med regionalt ansvar placeras på en utlandsmyndighet i Afrika för omvärldsbevakning, främjande och förtroendeskapande.

Svenskt forskningsstöd till Uganda

Ett viktigt exempel på svenskt forskningsbistånd är samarbetet med Uganda. Forskningssamarbetet med Uganda inleddes år 2000 och syftar till att förbättra den analytiska kapaciteten hos offentliga universitet i Uganda. Stöd ges till forskning med relevans för fattigdomsminskning och hållbar utveckling. Sedan år 2000 har Sverige bidragit med 573 miljoner kronor till ugandisk forskning.

Den fjärde fasen i samarbetet omfattar perioden november 2015–juni 2020 och uppgår till 275 miljoner kronor. Det syftar till att öka produktionen och användningen av vetenskapligt baserad kunskap som bidrar till Ugandas utveckling. Stödet är inriktat på forskarutbildning inom hälsa, samhällsvetenskap och humaniora, jordbruk, matematik och informationsteknologi för utveckling. Finansiering ges i huvudsak till 125 doktorander, 147 masterstudenter och 65 postdoktorala stipendier.

Programmet består av 17 forskningsprojekt där 11 svenska universitet och högskolor samarbetar med 5 ugandiska universitet. Makerere i Kampala är det största universitet i Uganda och har huvudansvaret för programmet. De övriga ugandiska partnererna är Mbarara University of Science and Technology, Kyambogo, Gulu och Busitema universitet.

Källa: Svenska ambassaden i Kampala

Ett annat exempel som kan lyftas fram i sammanhanget är Kungl. Tekniska högskolans projekt Global Development Hub, som är en samordnad utbildnings- och innovationsverksamhet för global utveckling. Målet är att hitta lösningar på lokalt formulerade utmaningar genom en utbildningsmetod som utvecklar förmågor, nya affärsmodeller, teknologier och tjänster som löser samhällsutmaningar med relevans både i Sverige och Afrika. Innovationskapaciteten utvecklas genom att sammanföra utbildnings-, forsknings- och innovationssystem i Stockholm och Sverige med växande motsvarande system i låginkomstländer. Syftet är ömsesidig förstärkning av kompetens samt internationalisering.

Agenda 2030 för hållbar utveckling

Agenda 2030 för hållbar utveckling omfattar 17 olika mål. Ett av dessa ägnas specifikt åt utbildning – nämligen mål 4 ”Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla”. Särskilt lyfts kvinnor och mäns lika tillgång till högskoleutbildning samt behovet av stipendier för studenter från utvecklingsländer. Forskning och vetenskap behandlas mer tvärgående och återkommer inom sju av de 17 målen. Till exempel nämns forskning i samband med kapacitetsutveckling, hälsa, energi, hållbar industrialisering och hållbart utnyttjande av havet. Men högre utbildning och forskning är relevanta för att nå alla målen. I det relaterade dokumentet, Addis Abeba-agendan, avser ett av sju mål vetenskap, teknik, innovation och kapacitetsuppbyggnad. I ett effektivt arbete med att nå målen i Agenda 2030 krävs en samstämmighet och mer utvecklad samverkan mellan politiken för utvecklingssamarbete och politiken för högre utbildning och forskning.

Svenska lärosäten är både lokala och globala. De verkar på en global konkurrensutsatt arena där de strävar efter att dra till sig kompetens och resurser för att bidra till nationell och lokal utveckling och konkurrenskraft. Samtidigt är de nyckelaktörer när det gäller att bidra till svar på gemensamma globala utmaningar. De utmaningar och mål som beskrivs i Agenda 2030 förutsätter medverkan från universitet och högskolor, men denna medverkan kräver att universitet och högskolor aktivt bestämmer sig för hur de med sina förutsättningar kan relatera till hållbarhetsmålen och hur lärosätet kan bidra till att målen nås.

Det finns gott om goda exempel på lärosätens arbete med global utveckling. International Association of Universities (IAU) har en portal där en stor mängd exempel på universitets och högskolors olika sorters bidrag till Agenda 2030-målen redovisas. Vidare kommer troligen EU:s nästa ramprogram (FP9) också att ha en inriktning mot Agenda 2030.

I samband med en internationell konferens 2009 antogs den så kallade Lundadeklarationen 2009, som tar sikte på hur de stora gemensamma samhällsutmaningarna ska kunna lösas genom europeisk forskning. En uppföljande Lundadeklaration beslutades 2015 (Lund Revisited, 2015). I denna deklaration pekas på behovet att öka ansträngningarna att lösa de gemensamma stora utmaningarna. I likhet med vad Sverker Sörlin och David Nilsson föreslagit i en rapport till

Expertgruppen för biståndsanalys (Sörlin & Nilsson, 2017) anser utredningen att globala utmaningar där forskning behöver vara en del av svaret spänner över så många fält att de globala utmaningarna måste hanteras genom en bredare ansats bland universitet och högskolor och forskningsfinansiärer. Analogt bör också politiken för högre utbildning i högre grad relatera till de mål som anges så att även högre utbildning kan utgöra en del av lösningen av de globala utmaningarna.

Universitetskanslersämbetet genomförde 2017 en tematisk utvärdering av hållbar utveckling (Universitetskanslersämbetet, 2017). Här refererades till Agenda 2030 och gjordes vissa internationella referenser. Men någon omfattande koppling till internationalisering eller till svenska lärosätens bidrag till hållbar utveckling i andra länder gjordes inte. Däremot pekade Universitetskanslersämbetet på vikten av hållbar utveckling och behovet av ett samlat ansvar för detta i lärosätenas ledningar.

År 2016 gav regeringen 86 myndigheter i uppdrag att redovisa en bedömning av vilka mål och delmål i Agenda 2030 som deras verksamhet har störst inverkan på, både på nationell och på internationell nivå. Formas, Vetenskapsrådet, Vinnova, Forte, Svenska institutet, Universitets- och högskolerådet, Göteborgs universitet, Karolinska institutet, Karlstads universitet, Malmö högskola och Sveriges lantbruksuniversitet ingick bland dessa myndigheter. Redovisningen visade att universitet och högskolor liksom forskningsfinansiärer har verksamhet som har inverkan på alla mål inom Agenda 2030.

9 Mobilitet

I detta kapitel återger utredningen ett antal aspekter som berör in- och utresande mobilitet vid svenska universitet och högskolor samt hur lärosätena upplever olika problem för att ytterligare öka rörligheten. Som underlag har utredningen bland annat haft material från en omfattande enkät till lärosätena (se bilaga 4). Den information som återges i detta kapitel har bildat underlag för utredningens förslag i kapitlen 5, 6 och 7.

9.1 Mobilitet till Sverige

9.1.1 Studentmobilitet till Sverige¹

Gruppen inresande studenter består huvudsakligen av utbytesstudenter som deltar i ett utbytesprogram vid svenska lärosäten samt studenter som ordnar sina studier i Sverige på egen hand, så kallade freemover-studenter. De inresande freemover-studenterna på grundnivå och avancerad nivå kan, sedan 2011 då studieavgifter infördes för studenter som kommer från länder utanför EU/EES och Schweiz, i sin tur delas in i betalande och icke-betalande studenter.

Därutöver finns personer som genomgår uppdragsutbildning och så kallad beställd utbildning vid svenska lärosäten. Svenska lärosäten utbildar också i viss mån studenter på plats i andra länder. Lärosätena

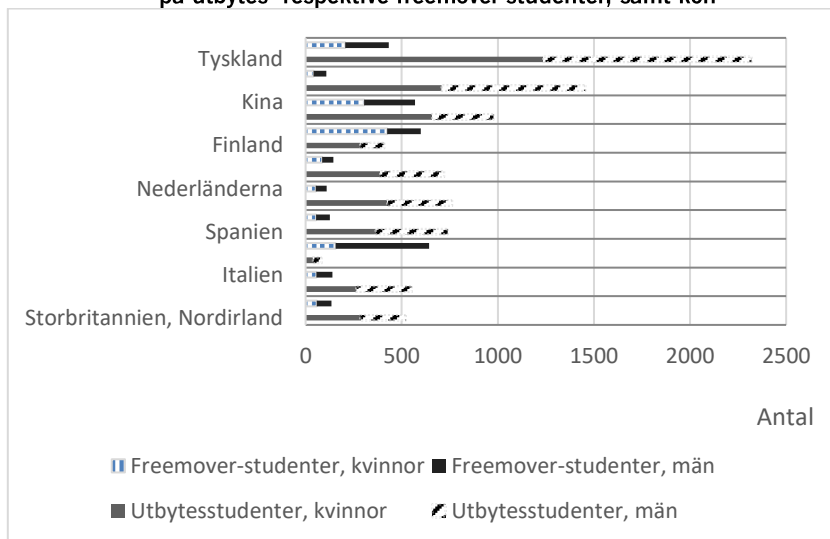
¹ I utredningens uppdrag ingår att lämna förslag på hur antalet inresande studenter ska kunna öka. Utredningen ska därutöver i slutbetänkandet mer specifikt föreslå hur systemet för studieavgifter kan förbättras. Många av de hinder för inresande studenter som utredningen uppmärksammat gäller också för studieavgiftsskyldiga studenter. Därför har utredningen valt att hantera flera av dessa hinder och förslag på lösningar samlat i slutbetänkandet. Inte heller behandlas frågor rörande studentinflytande för inresande studenter i det här betänkandet. I delbetänkandet behandlas emellertid ett antal frågor som bara berör inresande utbytesstudenter och inresande freemover-studenter från EU, EES och Schweiz. Här kommer således inresande studentmobilitet på grundnivå och avancerad nivå, utom just den mobilitet som gäller inresande studieavgiftsskyldiga studenter samt frågan om utländska studenters studentinflytande, att behandlas.

arbetar också i ökande utsträckning med olika former av utbildnings-samarbeten som inte självklart kan inordnas i kategorierna ovan, det gäller exempelvis program för dubbla och gemensamma examina och så kallade sandwichprogram.

Mellan läsåret 2001/2002 och 2010/2011 tredubblades antalet inresande studenter till 46 700. Läsåret därpå hade studieavgifter införts. Antalet var som lägst läsåret 2013/2014 med 32 600 inresande studenter. Särskilt antalet inresande freemover-studenter minskade, men även antalet inresande utbytesstudenter stagnerade. Efter en viss återhämtning sedan dess fanns totalt 35 900 inresande studenter vid svenska lärosäten läsåret 2016/2017. Omkring 60 procent av de inresande studenterna är freemover-studenter och 26 procent av dessa är betalande. De flesta freemover-studenter är män och de flesta utbytesstudenterna är kvinnor.

De flesta inresande studenterna kom under läsåret 2015/2016 från länder inom EU/EES och Schweiz. Därefter följde Asien och Nordamerika.

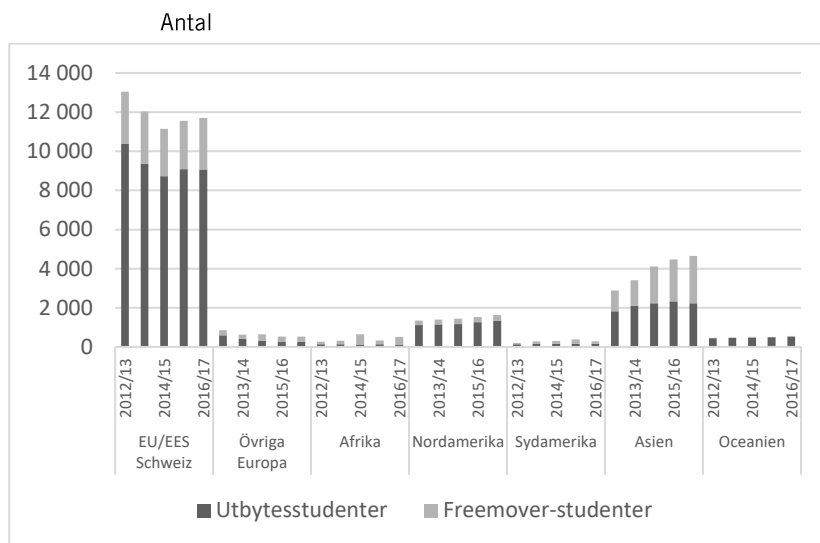
Figur 9.1 Antal inresande studenter från de 10 länder som flest nya inresande studenter kom ifrån läsåret 2015/2016, uppdelat på utbytes- respektive freemover-studenter, samt kön



Universitetskanslersämbetet 2017.

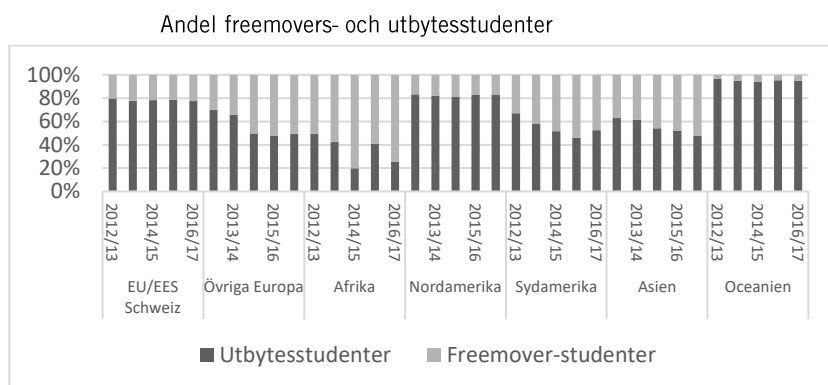
Europeiska studenter dominerar kraftigt bland de inresande studenterna, men andelen minskar. I stället ökar andelen asiatiska freemoverstudenter.

Figur 9.2 Inresande studenter som var nybörjare efter geografiskt område läsåren 2012/2013–2016/2017



Statistiska centralbyrån 2017.

Figur 9.3 Inresande studenter som var nybörjare efter geografiskt område läsåren 2012/2013–2016/2017



Statistiska centralbyrån 2017.

Fördelningen mellan freemover-studenter och utbytesstudenter varierar kraftigt beroende på studenternas ursprungsregion. Exempelvis är andelen utbytesstudenter från Afrika mycket låg, medan andelen från Oceanien är väldigt hög.

År 2016 fick 8 000 personer uppehållstillstånd som gäststuderande, dessutom fick 1 400 personer uppehållstillstånd som anhöriga till gäststuderande.

Demografiska trender i enskilda länder varierar vilket har stor betydelse för studentströmmar, till exempel kommer antalet 20–30-åringar i Tyskland att minska med 20 procent mellan 2017 och 2030 enligt den tyska federala statistikmyndigheten och andelen 15–24 åringar i den kinesiska befolkningen kommer att minska från 18 procent 2010 till 11 procent 2030 enligt FN:s befolkningsavdelning. Då en betydande andel av de utländska studenter som kommer till Sverige kommer från dessa länder är dessa trender exempel på förändringar av betydelse för svenska lärosätens strategiska planering.

Få utländska studenter stannar för att arbeta

Många studier visar på betydande samhällsekonomiska vinster av att de studenter som valt att studera i ett land väljer att stanna för att arbeta där. I Sverige ansöker förhållandevis få studenter om förlängt uppehållstillstånd för att söka arbete efter studierna. Detta tyder på att intresset för eller de upplevda möjligheterna att stanna i Sverige är låga. Uppgifter från Migrationsverket visar att av de drygt 22 000 studenter som fått uppehållstillstånd för studier under 2015 och 2016 hade 1 600 fått arbetstillstånd 2015–2016, det vill säga ungefär 7 procent.

Utbytesstudenter

Utbytesstudenter studerar huvudsakligen fristående kurser i Sverige. Den vanligaste inriktningen på studierna var samhällsvetenskap, juridik, handel och administration. Därefter följde teknik och tillverkning, tätt följt av humaniora och konst. Tre fjärdedelar av utbytesstudenterna som läste fristående kurser läste inom dessa tre inriktningar.

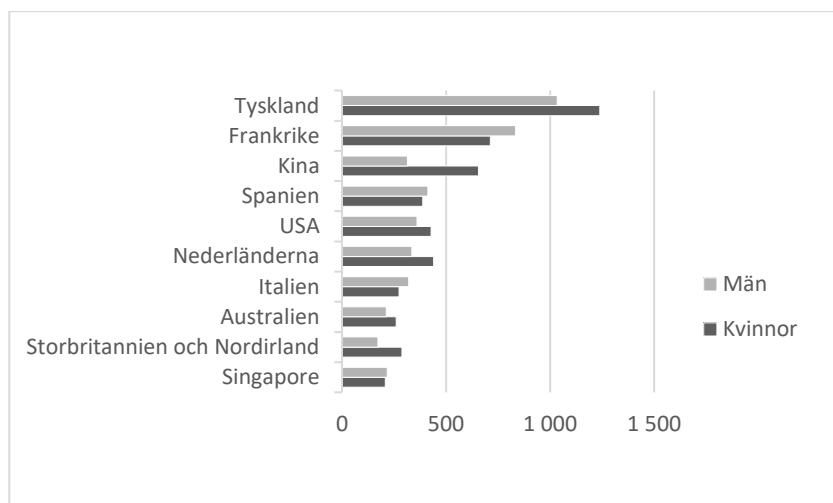
De flesta, 63 procent, av de inresande utbytesstudenterna deltog i Erasmus+ program. Tre procent deltog i Nordplusprogramet. Återstoden var utbytesstudenter inom ramen för olika bilaterala avtal som

lärosäten har med varandra. De 1 300 studenter som deltog i gemensamma utbildningsprogram som leder till dubbel eller gemensam examen räknas också in bland utbytesstudenter i bilaterala avtal.

I en kartläggning som Universitetskanslersämbetet genomfört och som omfattade läsåret 2014/2015 framgår att lärosätena (inklusive de enskilda utbildningsanordnarna) hade 9 500 avtal (varav 7 100 aktiva) om studentutbyten. De hade minst 300 avtal om gemensamma utbildningsprogram.

Flest utbytesstudenter kom från Tyskland, 2 300, följt av Frankrike och Kina. Jämfört med för fem år sedan har antalet utbytesstudenter från Kina och Nederländerna ökat mest. En generell tendens är dock att antalet utbytesstudenter från Europa minskar medan antalet från andra världsdelar, särskilt Asien ökar.

Figur 9.4 Nya inresande utbytesstudenter efter land läsåret 2016/2017



Statistiska centralbyrån 2017.

Freemover-studenter

Freemover-studenter studerar oftast hela program i Sverige. Den vanligaste inriktningen på studierna var program med inriktning mot samhällsvetenskap, juridik, handel och administration. Därefter följde program med inriktning mot teknik och tillverkning. Majoriteten läser på avancerad nivå.

Läsåret 2016/2017 kom 9 800 nya freemover-studenter. Det var en ökning med 4 procent jämfört med läsåret innan.² Det kan jämföras med Nederländerna där antalet utländska freemover-studenter ökade med 9 procent under samma år.

Lsåret 2015/2016 kom 29 procent av de inresande freemover-studenterna som var nya studenter från Europa. Därefter följde Asien med 23 procent. De enskilt största länderna var Indien, Finland och Kina. För freemover-studenter saknas uppgift om ursprungsland för 37 procent av nybörjarna läsåret 2016/2017.³

Tabell 9.1 Länder med flest nya inresande freemover-studenter till Sverige läsåret 2016/2017

Land	Antal freemover-studenter			Andel i % av totala antalet freemover-studenter		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Totalt	9 840	4 840	5 000	100	100	100
Indien	760	180	580	8	4	12
Finland	670	470	200	7	10	4
Kina	620	340	280	6	7	6
Tyskland	480	260	220	5	5	4
Pakistan	260	70	200	3	1	4
Bangladesh	190	40	140	2	1	3
Iran	170	80	80	2	2	2
Italien	160	70	90	2	1	2
Grekland	160	70	90	2	1	2
USA	160	80	70	2	2	1

Källa: Statistiska centralbyrån 2017.

Studieavgiftsbetalande studenter

Sedan höstterminen 2011 ska studenter som kommer från länder utanför EU/EES och Schweiz och som inte studerar inom ramen för ett utbytesavtal betala för sina studier i Sverige. Studieavgiften kan betalas med egna medel eller med stipendium. Det är dock inte alla

² Även de flesta utländska studenter som läser på distans räknas in bland freemover-studenterna. Lsåret 2015/2016 läste 850 eller 4 procent av de nya inresande studenterna enbart på distans och 780 av dem var freemover-studenter.

³ Uppgift om land finns främst om de studenter som har beviljats uppehållstillstånd för studier. Därför saknas ofta uppgift om land för studenter från de nordiska länderna och EU. En annan orsak kan vara att studenten endast läser på distans och därför kanske inte befinner sig i Sverige.

freemover-studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz som betalar studieavgifter. Undantag görs för personer som bedöms ha stark anknytning till Sverige, exempelvis via permanent uppehållstillstånd i Sverige eller uppehållstillstånd av annat skäl än studier. Av 9 800 nya freemover-studenter läsåret 2016/2017 betalade 3 400 studieavgifter. Bland de betalande freemover-nybörjarna var andelen kvinnor 40 procent och andelen män 60 procent.

Lärosätenas intäkter från den studieavgiftsfinansierade verksamheten 2016 var 580 miljoner kronor. Lunds universitet, Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers stod för 44 procent av dessa intäkter.

Enligt utredningsdirektivet ska utredningen i slutbetänkandet presentera förslag avseende studieavgiftsskyldiga studenter. I detta delbetänkande kommer därför inte frågor avseende studieavgiftsskyldiga studenter i Sverige att behandlas särskilt.

9.1.2 Mobilitetshinder för inresande studenter

Hinder enligt utredningens enkät

I Internationaliseringsutredningens enkät till lärosätena anger flest lärosäten att de upplever att bostadsbrist är det viktigaste hindret för inresande studenter som inte är avgiftsskyldiga, därefter pekar lärosätena på bristande finansiering. De anger även att bristande kännedom om Sverige, migrationsbestämmelser, ansökningsprocessen, språkrav och krav på tillgodoräknande är hinder. Många lärosäten pekar också i sina fritextsvar på att det saknas tillräckligt många kurser på engelska att erbjuda inkommande utbytesstudenter, inte minst på grundnivå. Eftersom intresset bland utländska utbytesstudenter att studera vid svenska lärosäten är större än svenska studenters intresse för utbytesstudier är antalet platser för utländska utbytesstudenter också begränsat.

Ett lärosäte ser ett ökande intresse hos studenterna att tillbringa en del av sin utbildning i ett låginkomstland. Lärosätet har därför tagit flera kontakter för att diskutera detta med lärosäten i framför allt Afrika. Intresse för traditionellt bilateralt studentutbyte finns hos de som kontaktats men de inser samtidigt att varken studenternas eller lärosätenas finansiering kan täcka de extra kostnader studier i Sverige innebär. Detta hindrar även det svenska lärosätets studenter att kunna åka till dessa länder eftersom mobiliteten bör vara ömsesidig.

När det gäller vilka hinder som bör hanteras nationellt menar lärosätena att Migrationsverkets hantering av uppehållstillståndsansökningar, bostadstillgången för studenter och tillgången till stipendier bör prioriteras.

För utbildningsprogram som inkluderar praktik eller verksamhetsförlagd utbildning såsom vårdutbildningar och lärarutbildning är tillgången till sådana utbildningsplatser också en begränsande faktor. Särskilt svårt kan det vara att finna verksamhetsförlagda utbildningsplatser som är engelskspråkiga.

En fråga rörande inresande utbytesstudenter, som inte i praktiken är ett hinder, men som ändå är ett potentiellt problem är utbytesstudenternas formella status på svenska lärosäten. Studenter definieras som en person som blivit antagen till högskoleutbildning. Utbytesstudenter antas inte till högskoleutbildning i Sverige utan är formellt sett studenter vid sitt hemmalärosäte. I juridisk mening är de alltså inte studenter i Sverige. Detta är i praktiken sällan ett problem, utbytesstudenterna deltar i verksamheten på lärosätet ändå, men det finns risker förknippade med att deras rättigheter och skyldigheter är oklara. Den här frågan gäller även deltagare i beställd utbildning och uppdragsutbildning. Utredningen avser att återkomma till frågan i slutbetänkandet.

Resurstilldelningssystemet

Ett strukturellt hinder som nämns av ett par lärosäten i enkäten är att dagens resurstilldelningssystem i vissa fall kan utgöra ett hinder för ett lärosäte att ta emot fler inkommande utbytesstudenter. Anslaget till utbildning på grundnivå och avancerad nivå tilldelas varje lärosäte på basis av hur många studenter lärosätet utbildar, upp till en bestämd nivå. Denna högsta nivå kallas för takbeloppet. Utbildning över denna nivå ersätts inte inom anslaget. Lärosäten som av olika anledningar når sitt takbelopp eller till och med når över det har inga incitament att utbilda fler studenter, eftersom detta innebär en förlust. En av de studentgrupper som är lättast att minska på i antal är inkommande utbytesstudenter. Detta påverkar också möjligheten att sända ut studenter på utbyten eftersom utbytesprogram ska vara reciproka, lärosätet ska sträva efter att skicka ut lika många utbytesstudenter som det tar emot.

När det gäller utländska icke studieavgiftsbetalande studenter som studerar på svenska lärosäten utanför ramen för utbytesprogram finan-

sieras de också inom anslaget för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Det är inte uppenbart att det ligger inom ramen för svenska lärosätens primära uppdrag att utbilda dessa studenter inom anslagen. Därför kan lärosäten begränsa sin information och marknadsföring riktad till utländska icke studieavgiftsbetalande studenter om lärosätet når upp till takbeloppet. Det nuvarande resurstilldelningssystemet gör således att lärosäten kan vara begränsade i sin strävan att öka andelen utländska studenter som inte betalar studieavgift.

För att bredda rekryteringen av utländska studenter och ge dem stöd inför studierna på högskolenivå har många lärosäten i andra länder startat introduktionsutbildningar för inresande studenter för att öka deras kunskaper i till exempel engelska, matematik eller studieteknik. Sådana utbildningar är formellt inte högskoleutbildning och därför kan inte svenska statliga lärosäten starta sådan utbildning utan särskilt uppdrag. Däremot har Stifelsen Högskolan i Jönköping, som är ett privat lärosäte, ett sådant program kallat Pathway programme. Eftersom sådana program inte är högskoleutbildning krävs dock särskilda uppehållstillstånd för de studenter som ska genomgå den.

Arbetsmarknadskoppling

För många studenter, inte minst utländska, är högskoleutbildningen främst ett steg i riktning mot ett framtida yrke och karriär. Många studenter önskar därför att utbildningen har en tydlig koppling till arbetslivet och kanske även ger möjligheter till kontakter som kan leda till anställning.

Det finns emellertid tecken som tyder på att svensk högskoleutbildnings arbetsmarknadskoppling inte motsvarar de utländska studenternas förväntningar. I den internationella studentbarometern, som refereras i Högskoleverkets (Högskoleverket, 2012) rapport *Kontaktiviteter – Högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning* framgår att de utländska studenterna i Sverige är mycket nöjda med den svenska utbildningens innehåll men ger låga betyg på utbildningens samverkan med arbetslivet och övriga samhället. Karriärvägledning, arbetslivserfarenhet och anställningsbarhet är områden som identifierats som särskilt svaga, även i förhållande till andra länder.

9.1.3 Personal- inklusive doktorandmobilitet till Sverige

Internationell rekrytering varierar stort

I Vetenskapsrådets rapport Rekrytering av forskare och lärare med doktorsexamen vid svenska lärosäten (Vetenskapsrådet, 2016) analyseras andelen forskare och lärare med doktorsexamen från samma lärosäte som de är anställda vid (internt rekryterade), från annat svenskt lärosäte (nationellt rekryterade), respektive från utländskt lärosäte (internationellt rekryterade). Studien visar att år 2014 var andelen internationellt rekryterade strax under 20 procent och strax över 50 procent av högskolans lärare och forskare med doktorsexamen var internt rekryterade. Andelen nationellt rekryterade var strax över 20 procent. Den interna rekryteringen i den svenska högskolan har minskat något under den studerade perioden, 1997–2014.

I rapporten redovisas relativt stora skillnader i denna typ av mobilitet mellan ämnesområden, anställningskategorier och lärosätetyp. Inom humaniora och samhällsvetenskap är andelen med utländsk doktorsexamen lägst, strax under 7 procent och inom naturvetenskap högst, drygt 20 procent. Inom teknikvetenskap samt inom medicin och hälsovetenskap är variationen hög mellan de olika ämnena.

De stora universiteten har högst grad av intern rekrytering, särskilt bland professorer och lektorer. De mindre universiteten har en lägre grad av intern rekrytering av professorer än de stora universiteten, men de har en ökande grad av intern rekrytering av lektorer och postdoktorer och meriteringsanställda. Högskolorna har en lägre grad av intern rekrytering för alla anställningskategorier än såväl större som mindre universitet. Men både de mindre universiteten och högskolorna uppvisar en lägre grad av internationell rekrytering än de stora lärosätena.

Vetenskapsrådet pekar på att det finns en liten, men tydlig, skillnad i rekryteringsmönster mellan kvinnor och män. Kvinnor rekryteras i högre grad internt, medan vad gäller internationell rekrytering så är det en högre andel av män med utländsk doktorsexamen som rekryteras. Ingen större förändring över tid kan konstateras.

Postdoktorer mest mobila

Andelen internationellt rekryterade forskare och lärare med doktorexamen är generellt sett låg inom samtliga ämnesområden, anställningskategorier och lärosätetstyper visar Vetenskapsrådet rapport Vetenskapsrådet, 2016. Postdoktorer vid de stora universiteten uppvisar högst grad av internationell rekrytering. Inom naturvetenskap har nästan 45 procent av postdoktorerna en utländsk doktorexamen. Inom andra ämnesområden är den interna rekryteringen betydande, även för postdoktorer med nästan hälften internt rekryterade.

Studien visar också att omkring 12 procent av högskolans disputeerade personal 2014 har en utländsk doktorexamen, vilket medför att de automatiskt kan betecknas som inresande internationellt rörliga. Den största delen av rörligheten inträffar mellan doktorexamen och fortsatt anställning eller under första åren efter doktorexamen.

En tredjedel av den undervisande och forskande personalen har utländsk bakgrund

Internationalisering vid universitet och högskolor handlar inte enbart om mobilitet under anställningen utan kan också bygga på vilken bakgrund de anställda har. Enligt uppgifter från SCB har relativt många inom högskolesektorn utländsk bakgrund, jämfört med befolkningen i stort, där andelen med utländsk bakgrund är 23,2 procent. Bland den forskande och undervisande personalen hade 32 procent utländsk bakgrund 2016. Med utländsk bakgrund avses att personen antingen är född utrikes eller att personen är född inrikes, men har två utrikes födda föräldrar. Andelen med utländsk bakgrund bland den forskande och undervisande personalen skiljer sig mellan olika anställningskategorier och mellan olika ämnesområden. Bland adjunkterna hade 16 procent utländsk bakgrund, medan motsvarande andel var 65 procent bland de meriteringsanställda. En större andel av männen än av kvinnorna hade utländsk bakgrund inom alla anställningskategorier utom bland professorerna, där kvinnornas andel var större, och adjunkterna, där andelarna var lika.

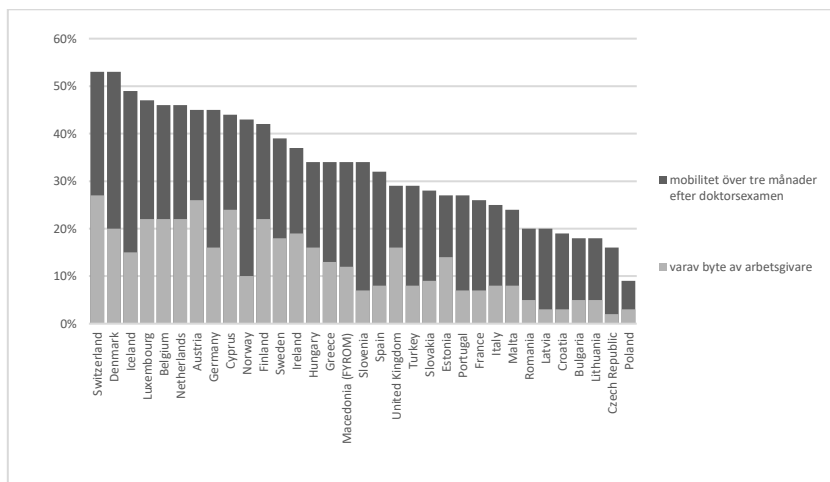
SCB lyfter fram att det är stor spridning i andelen utrikes födda mellan olika forskningsämnesområden. Inom samhällsvetenskap hade 21 procent av de anställda utländsk bakgrund jämfört med 44 procent bland de anställda inom naturvetenskap. Teknik hade den näst största

andelen anställda med utländsk bakgrund, 37 procent. Både andelen kvinnor och andelen män med utländsk bakgrund var störst inom naturvetenskap, 46 respektive 42 procent (Statistiska centralbyrån, 2017).

Något högre mobilitet till Sverige än EU-genomsnittet

Jämfört med övriga EU-länder är den internationella rörligheten till Sverige något över genomsnittet, men många viktiga forskningsnationer har högre rörlighet. Enligt EU:s MORE2-studie redovisade 18 procent av de svenska forskarna att de hade bytt arbetsgivare för mer än tre månaders internationell mobilitet under den senaste tioårs perioden. Totalt hade 39 procent mer än tre månaders internationell mobilitet under de senaste tio åren (EU-kommissionen, 2013). Detta kan jämföras med EU-genomsnittet: 12 respektive 31 procent. Länderna med högst inresande mobilitet är Schweiz, med 53 procent forskare med mer än tre månaders mobilitet; 27 procent hade bytt arbetsgivare (Vetenskapsrådet, 2015).

Figur 9.5 Internationell rörlighet över tre månader, byte av arbetsgivare och forskningsbesök



EU-kommissionen, 2013 Data är från 2012 men berör mobilitet under hela forskarkarriären och avser forskarna som är verksamma i det angivna landet vid mättilfället – dvs. inresande mobilitet.

Inresande doktorander

År 2016 var 39 procent (1 150 personer) av doktorandnybörjarna utländska enligt Universitetskanslersämbetets årsrapport 2017 (Universitetskanslersämbetet, 2017). Med utländsk doktorand avses en person som kommit till Sverige för att genomgå en forskarutbildning. Mellan 2006 och 2012 ökade antalet utländska nybörjare på forskarnivå kraftigt, från 740 till 1 560. Eftersom antalet svenska nybörjare inte ökade i samma omfattning steg andelen utländska nybörjare på forskarnivå från 25 till 40 procent. Av alla internationellt mobila doktorander i världen 2012 studerade 1,7 procent i Sverige, 40 procent studerade i USA, i Schweiz 3,1 procent och i Nederländerna 1,4 procent (Unesco, 2016).

Könsfördelningen bland doktorandnybörjare är relativt jämn, men bland de utländska nybörjarna var andelen män 60 procent år 2016. Det är vanligast bland de utländska nybörjarna att påbörja en utbildning på forskarnivå inom naturvetenskap och teknik. Inom dessa ämnesområden är de utländska doktoranderna i majoritet.

9.1.4 Mobilitetshinder för inresande personal inklusive doktorander

Migrationsbestämmelser största hindret för inresande personal

Lärosätena fick i Internationaliseringsutredningens enkät rangordna hinder de upplever som svårast vad gäller inresande mobilitet för personal. Det hinder som störst andel angav som svårast var ”migrationsbestämmelser”, 26 procent. ”Begränsande lokalt/nationellt/internationellt regelverk” angavs av 18 procent som det svåraste hindret, och lika stor andel svarade ”bostadsbrist”. ”Bristande kännedom om Sverige” och ”alltför krävande/omfattande ansökningsprocess” angavs av 13 procent som det svåraste hindret för inresande personalmobilitet.

Hinder som rör migrationsbestämmelser beskrivs i vissa fall ingående. De ibland långa handläggningstiderna för första beslut om uppehållstillstånd för tredjelandsmedborgare gör det svårt att planera verksamheten. Detta problem drabbar även medborgare i Schweiz och anhöriga till svenska forskare (till exempel någon från tredjeland som är gift med en svensk). Långa handläggningstider drabbar både fors-

kare och deras anhöriga, och påverkar möjligheterna till skolgång, arbete för medföljande och bostad.

Lärosätena har gjort en sammanställning av problem kopplat till frågor om uppehållstillstånd för anställda, inklusive doktorander. Sammanställningen visar att lärosätena sammanlagt har identifierat cirka 170 fall där förlängningsärenden dragit ut på tiden och skapat problem för individerna och verksamheten under 2017. I 39 fall har regelverket och/eller utdragna processer vid ansökan om uppehållstillstånd lett till allvarliga problem för verksamheten, exempelvis ekonomiska påföljder, att personen som ska anställas väljer att inte komma eller väljer att åka hem. Lärosätena lyfter även fram oklarheter till följd av vad som verkar vara skiftande bedömning bland Migrationsverkets handläggare i till synes likartade fall.

Sveriges universitetslärarförbund (SULF) stöter i sin verksamhet på administrativa eller juridiska problem som drabbar förbundets medlemmar och har i kontakter med utredningen bland annat lyft fram Migrationsverkets långa handläggningstider liksom frågor om försörjningskrav. Handläggningstiderna kan ibland få konsekvenser på andra beslut, som exempelvis möjligheten att få permanent uppehållstillstånd efter forskarstudier.

Samtidigt som det är viktigt att komma tillrätta med problematiken kring uppehållstillstånd bör det framföras att framsteg också har gjorts i frågor som tidigare drabbat många inresande anställda. Högsta domstolen har slagit fast att personer med kort giltighetstid på sina uppehållstillstånd ändå kan ha rätt till folkbokföring, vilket i sin tur påverkar rätten till olika förmåner. Socialförsäkringsbalken har ändrats på så sätt att den som i tid sökt nytt uppehållstillstånd på samma grund som tidigare ges rätt till bosättningsbaserade förmåner⁴ (såsom barnbidrag) under den tid man väntar på nytt beslut. Vidare har Försäkringskassan klargjort att man har fortsatt rätt till arbetsbaserade förmåner⁵ under väntetiden. Även det faktum att Migrationsverket har börjat ge nyantagna doktorander ett tvåårigt uppehållstillstånd direkt, i stället för tidigare ett ettårigt, underlättar. Detta är dock endast en

⁴ Den som bor i Sverige längre tid än ett år är oftast försäkrad för bosättningsbaserade förmåner som ger ett grundskydd. Det handlar ofta om ersättningar på garantinivå som ges ut även till den som inte har eller har haft några inkomster från förvärvsarbete.

⁵ De arbetsbaserade förmånerna är avsedda att täcka inkomstbortfall exempelvis vid sjukdom eller vid ålderspensionering. Sådana förmåner är inkomstrelaterade.

praxisändring. Enligt 4 kap. 5 § utlänningsförordningen (2006:97) ska uppehållstillstånd beviljas på minst ett år.

Mobilitets hinder för inresande doktorander

Lärosätena fick i Internationaliseringsutredningens enkät rangordna vilka hinder de upplever som svårast vad gäller inresande mobilitet för doktorander som studerar hela sin utbildning respektive för doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning i Sverige. Svaren för de båda kategorierna är lika och redovisas därför samlat. "Otillräcklig finansiering för doktoranden" anses som det svåraste hindret (23 respektive 33 procent). "Migrationsbestämmelser" rangordnas också ofta som det svåraste eller det näst svåraste hindret (23 procent respektive 18 procent). "Bostadsbrist" anger 18 procent av lärosätena som det svåraste hindret för doktorander.

Svårigheter att bedöma utländska studenters meriter kan leda till en stor försiktighet vad gäller att anta utländska doktorander nämns också. Även familjeskäl lyfts fram i det här sammanhanget. Många praktiska aspekter måste fungera kring barnomsorg och skola för att en doktorand med familj ska kunna komma till Sverige. Även det faktum att levnadsomkostnaderna är höga i Sverige, och det kan vara svårt att få tag på en bostad till rimlig kostnad, ses som problematiskt.

Stipendiefinansiering behandlas även i avsnitt 7.2.1.

Andra hinder

Förutsättningar som gäller vid rekryteringen lyfts som hinder av några lärosäten i utredningens enkät. Rekryteringsprocesserna till akademiska anställningar i Sverige tar mycket lång tid, vilket gör att många utländska talanger faller ifrån under processens gång. Även svårigheten för svenska lärosäten att konkurrera med utländska när det gäller lön nämns som ett hinder. Bristen på tydliga karriärutvecklingsprogram i Sverige, särskilt för forskare som är tidigt i sin karriär kan utgöra ett annat hinder vid rekryteringen. Andra länder har bättre och mer uttalade sådana (tenure tracks) vilket är en konkurrensfördel. Även svårigheter som utländska doktorander och forskare har att söka sig till Sverige, gällande exempelvis hur annonsering av tjänster sker och hur meriter ska bedömas, har lyfts av Sveriges unga akademi till

utredningen. Akademin har också pekat på svårigheter att få finansiering till vistelse i Sverige.

Bristande stöd i administrativa frågor till inresande forskare, till exempel när det gäller kontakter med myndigheter, har identifierats som ett viktigt hinder (Vetenskapsrådet och SUHF, 2013). Även otydlighet i hur villkor för olika stipendieprogram ska tolkas och vad som gäller för utbetalning och beskattning lyfts som ett hinder i enkäten. Otydligheten leder till en rädsla för att betala ut pengar, och svårigheter att få reda på vad som gäller gör att det blir ett tungt lass för dem som engagerar sig i att locka hit internationell personal. När det gäller lärarutbyten lyfter några mindre högskolor att det kan vara svårt att matcha utbyteslärarens kompetens med lämpligt undervisningsämne.

Flera svar i Internationaliseringsutredningens enkät handlar om hinder i form av lärosätenas begränsade möjligheter att erbjuda så kallade dual careers, det vill säga att medföljande också erbjuds sysselsättning/anställning. Överhuvudtaget nämns just svårigheter för medföljande att få uppehållstillstånd och arbete i Sverige som ett stort hinder. Många lärosäten i andra länder anses ha konkurrensfördelar med möjligheter att erbjuda medföljande sysselsättning, karriärstöd, och snabbspår för talanger. Bostadsbrist, eller att hitta boende till rimligt pris, kan också vara ett hinder.

Kommunerna är skyldiga att erbjuda alla barn som är bosatta i Sverige skolgång. Familjer vars barn inte kan svenska kan vilja sätta sina barn i en internationell förskola eller skola istället för en svensk, vilket inte är möjligt på alla orter. Det kan också vara svårt att planera flytten till Sverige eftersom det inte är möjligt att ställa sig i kö till en skola innan man har ett svenskt samordningsnummer. I propositionen Internationella skolor (prop. 2015/16:17) pekar regeringen på att det är viktigt att det finns utbildning med en internationell inriktning att tillgå i den utsträckning som efterfrågas för medföljande barn och ungdomar för att underlätta valet att flytta till Sverige. Erfarenheten visar dock enligt regeringen att sådana utbildningar inte alltid erbjuds i den utsträckning som behövs. Regeringen har därför beslutat att utöka möjligheten att driva internationella skolor.

Inte stora könsskillnader

En stor majoritet av lärosätena, 90 procent, anser inte att det finns skillnader i förutsättningarna för kvinnor respektive män att genomföra mobiliteter gällande inresande personal. Tio procent anser att det fanns sådana hinder. Två lärosäten har kortfattat beskrivit vad dessa skillnader kan bestå i. Ett lärosäte uppger att kvinnor tar större ansvar för familj och barn än män. Ett annat svarar att det är komplexa köns- och genusstrukturer i olika länder som påverkar rekryteringen till högre utbildning och forskning och därmed också möjligheter till mobilitet.

På frågan om lärosätet uppfattar att det finns skillnader i förutsättningar för kvinnor och män bland doktorander svarar majoriteten nej. Även för denna grupp är uppfattningen att det är kvinnors ansvar för familj och barn som gör att förutsättningarna skiljer sig åt mellan könen, i det fall man anser att det finns sådana skillnader.

Önskemål om hantering på nationell nivå

När det gäller vilka av hindren som bör hanteras på nationell nivå nämner lärosätena oftast att handläggningstiderna på Migrationsverket måste kortas ner. Reglerna behöver förenklas vad gäller medföljande. Det bör bli möjligt att ställa sig i kö för skola och förskola samt bostad innan man fått ett svenskt personnummer. Bostadsbristen är också en fråga som lärosätena inte kan hantera själva.

Andra områden som lärosätena lyfter fram är att regelverket för rekryteringar och anställningar bör ses över, att lärosätena borde undantas från kravet på svenska som myndighetsspråk och att regler för stipendieutbetalningar, skatter och pensioner behöver tydliggöras och förenklas.

Flera lärosäten poängterar att Sverige behöver marknadsföras bättre utomlands – vid sidan av högre utbildning och forskning av hög kvalitet finns goda möjligheter till ett bra liv i Sverige, inte minst för familjer med små barn där båda föräldrarna vill arbeta.

9.2 Utresande mobilitet

9.2.1 Studentmobilitet från Sverige

Inom såväl EU⁶ (Europeiska rådet, 2011) som Bologna-processen⁷ (Bologna-processen, 2009) finns mål att 20 procent av studenterna ska studera utomlands under minst tre månader före 2020. Att mäta denna mobilitet har dock visat sig vara svårt (Europeiska kommissionen 2017). Ett mått som fångar en del av denna mobilitet är andelen av de studenter som tar examen på grundnivå och avancerad nivå som någon gång under de senaste tolv terminerna studerat utomlands.⁸

Utresande studenter minskar

De utresande studenterna består av freemover-studenter, det vill säga studenter som anordnar sina studier utanför Sverige på egen hand, utbytesstudenter samt språkkursstudenter. De freemover-studenter och deltagare på språkkurser som registrerats i svensk statistik har haft studiemedel från Centrala studiestödsnämnden. Det betyder att de studenter som inte är utbytesstudenter och som finansierar sina studier utomlands utan studiemedel från Centrala studiestödsnämnden inte ingår i statistiken. Antalet studenter som studerat utomlands var 24 100 läsåret 2016/2017. 70 procent av dessa var freemover-studenter. Av de studenter som tog examen under läsåret 2016/2017 hade 14 procent studerat utomlands.

Antalet studenter som studerar utomlands mer än tre månader (ej språkkurser) ökade från 20 000 läsåret 2007/2008 till 24 000 läsåret

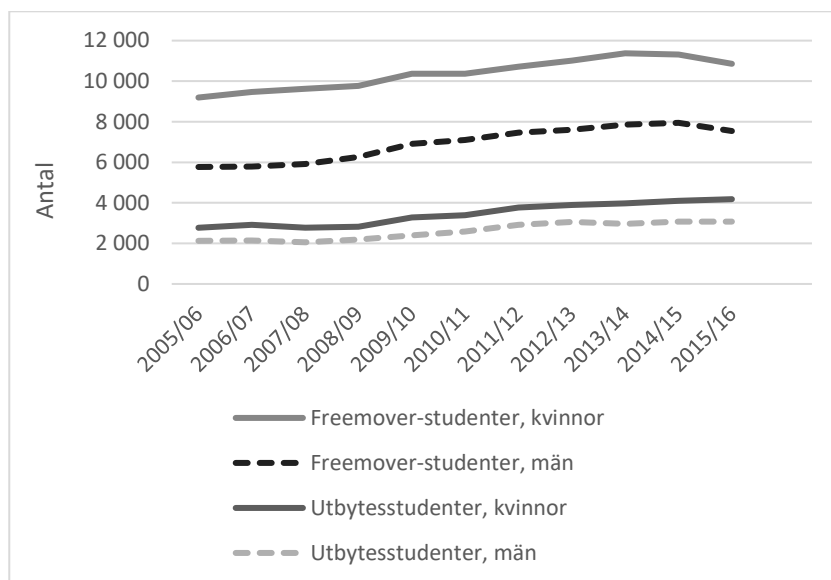
⁶ Enligt EU:s mål ska senast 2020 ett EU-genomsnitt av minst 20 procent av utexaminerade från högre utbildning ha haft en till högre utbildning knuten studie- eller praktikperiod (inklusive yrkespraktik) utomlands motsvarande minst 15 ECTS-poäng eller en varaktighet på minst tre månader. EU-målet avser endast grundnivå och avancerad nivå. I måttet ingår studenter som tar examen i hemlandet och utomlands. En svaghet är att det är svårt att mäta andel utbytesstudenter på europeisk nivå eftersom studenter kan återkomma flera gånger i statistiken då de befinner sig i olika länder. En annan svaghet är att data om antalet examina från länder utanför EU är svår ta fram.

⁷ Enligt Bologna-processens mått för målet om 20 procent mobilitet 2020 ska utgående mobilitet på alla nivåer inkluderas, även forskarutbildningen. Dessutom ska de studenter som tar examen utomlands inkluderas. I det svenska måttet ovan har endast studenter på grundnivå och avancerad nivå som tagit examen i Sverige inkluderats.

⁸ Det svenska måttet avser studenter på grundnivå och avancerad nivå, som tar examen i högskolan i Sverige, inte utomlands. Det gör att den svenska mobiliteten i förhållande till såväl EU:s mål som Bologna-processens mål sannolikt är högre än 14 procent.

2016/2017, men har sammanlagt minskat med 10 procent för kvinnor och 8 procent för män de senaste två åren. Särskilt kraftig var minskningen i gruppen freemover-studenter. Under läsåret 2016/2017 var proportionen mellan kvinnor (58 procent) och män (42 procent) bland de svenska mobila studenterna i stort sett densamma som deras respektive andel av den totala svenska studentgruppen.

Figur 9.6 Antal utresande studenter, fördelat på studentkategori och kön läsåren 2005/2006–2016/2017

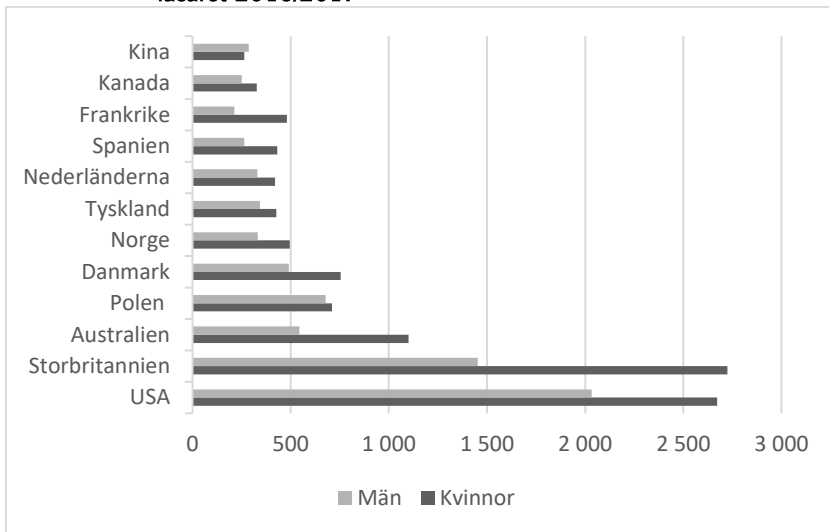


Universitetskanslersämbetet 2017 och Statistiska centralbyrån 2017.

Majoriteten av de utresande under läsåret 2016/17 studerade i Europa och då främst i Storbritannien, Polen och Danmark. Det allra mest populära landet var USA för såväl utbytesstudenter som freemover-studenter. En avsevärd minskning av framför allt antalet freemover-studenter till USA och Storbritannien har dock skett de två senaste åren. Allt fler valde att studera i Asien. Studenternas studiedestinationer visar stora variationer mellan åren både andelsmässigt och i absoluta tal. En tendens är en ökad spridning av studenterna till olika länder. Sedan 2011/12 har andelen studenter som väljer att studera i vissa länder i de östra delarna av Europa ökat medan intresset för länder såsom Danmark, Frankrike och Spanien har minskat. Det har också

skett en tydlig ökning av utresande studenter till Singapore och Sydkorea (Statistiska centralbyrån, 2016).

Figur 9.7 Länder som tog emot flest utresande studenter från Sverige läsåret 2016/2017



Statistiska centralbyrån, 2017.

Fler studenter studerar i länder som inte omfattas av de stora mobilitetsprogram som finns i Sverige. Läsåret 2016/2017 studerade 2 430 i Asien vilket är en stor ökning jämfört med 2006/2007 då antalet var 1 600. Det innebär att dessa studenters andel av samtliga utresande studenter numera uppgår till 10 procent.

Tabell 9.2 Utresande studenter efter geografiskt område, varav andel utbytesstudenter läsåret 2016/2017

Geografiskt område	Utresande studenter			Andel utbytesstudenter		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Totalt	24 080	13 940	10 140	30 %	29 %	30 %
Norden	2 360	1 370	990	13 %	13 %	13 %
EU utom						
Norden	11 230	6 710	4 530	27 %	27 %	26 %
Afrika	200	140	70	55 %	64 %	29 %
Nordamerika	5 430	3 080	2 350	22 %	22 %	23 %
Sydamerika	300	180	120	47 %	50 %	50 %
Asien	2 430	1 150	1 290	66 %	64 %	68 %
Oceanien	1 790	1 180	610	33 %	32 %	34 %

Källa: Statistiska centralbyrån 2017.

Förutom de studenter som redovisas ovan förekommer naturligtvis studentmobilitet inom ramen för kurser vid svenska universitet och högskolor, exempelvis i form av verksamhetsförlagd utbildning utomlands, studiebesök eller projektarbeten och examensarbeten utomlands. Denna studentmobilitet redovisas inte som internationell mobilitet i universitets och högskolors studiedokumentationssystem Ladok. Det innebär att det inte finns några uppgifter om hur omfattande denna mobilitet är, men det finns anledning att förmoda att den är relativt omfattande.

Många överväger att studera utomlands med gör det inte

Endast 14 procent av de studenter i Sverige som läsåret 2015/2016 tog examen på grundnivå och avancerad nivå hade någon gång under de senaste tolv terminerna studerat utomlands. Ändå har ungefär 60 procent av de som studerar med studiemedel i Sverige någon gång funderat på att studera utomlands (Centrala studiestödsnämnden, 2017). Även Universitets- och högskolerådet har låtit genomföra en studie som visar att relativt många ungdomar uppger att de är intresserade av att studera utomlands (Universitets- och högskolerådet, 2016). I Universitetskanslersämbetets rapport Studentspegeln 2016 (Univer-

sitetskanslersämbetet, 2017) redovisas en omfattande enkät till studenter. Studentspeglarna visar att:

- 67 procent av de svarande studenterna uppgav att de fått information om möjligheten att studera utomlands.
- 19 procent av studenterna angav att de hade eller troligen skulle studera utomlands i mer än två månader.
- 13 procent av studenterna angav att de inom utbildningen varit utomlands på studiebesök, fältstudier, praktik eller liknande under minst en vecka.
- 56 procent av studenterna uppgav att de inte hade eller hade för avsikt att studera utomlands.

Mobiliteten är ojämnt spridd i olika studentgrupper

Andelen studenter som väljer att studera utomlands varierar mycket mellan lärosäten och mellan åldersgrupper och utbildningar. Handelshögskolan i Stockholm hade med 16 procent läsåret 2016/2017 överlägset störst andel utresande utbytesstudenter. Därefter följde Stiftelsen Högskolan i Jönköping (5 procent) och Kungl. Tekniska högskolan (4 procent). Andelen utresande varierar också kraftigt mellan olika utbildningar. Bland de studenter som tagit civilekonomexamen hade 47 procent studerat utomlands, därefter följer arkitektexamen (44 procent) och juristexamen (42 procent). Bland de studenter som tog sjuksköterskeexamen eller socionomexamen hade fyra procent studerat utomlands, grundläraresexamen 3 procent och förskoleläraresexamen 1 procent. Värt att notera var också skillnaden mellan civilingenjörsexamen 33 procent och högskoleingenjörsexamen 11 procent. Inom en del av utbildningsprogrammen är också könsskillnaderna stora. Störst var skillnaden för masterexamen inom samhällsvetenskap, juridik, handel och administration, där hade 32 procent av kvinnorna och 48 procent av männen studerat utanför Sverige.

Att mobiliteten bland studenter i lärarutbildning är mycket låg jämfört med många andra studentgrupper är inte unikt för Sverige, utan problemet delas av många andra länder (Eurostudent, 2015). Det är dock särskilt bekymmersamt att mobiliteten är låg i lärarutbildningen, eftersom internationella erfarenheter bland lärare kan

påverka intresset för internationell mobilitet och internationella erfarenheter bland de elever som lärarna undervisar.

Tabell 9.3 Antal examinerade för första gången och andel som studerat utomlands på ett urval av program. Läsåret 2016/2017

Examen	Andel i % som studerat utomlands			Antal examinerade		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Totalt	15⁹	14	17	44 280	28 480	15 810
Civilekonomexamen	47	47	48	900	510	390
Arkitektexamen/motsv.	44	35	54	70	40	40
Juristexamen/motsv.	42	47	35	1 210	760	450
Masterexamen samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	38	32	48	190	130	70
Civilingenjörsexamen	33	38	30	3 330	1 110	2 220
Kandidatexamen samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	24	24	24	9 320	6 120	3 210
Konstnärlig masterexamen	23	23	23	60	40	20
Konstnärlig kandidatexamen	21	24	17	520	310	210
Sjuksköterskeexamen/motsv.	4	4	4	4 060	3 530	530
Kandidatexamen naturvetenskap, matematik och data	12	15	10	2 420	1 080	1 340
Förskollärarexamen	1	1	0	2 270	2 160	110
Högskoleingenjörsexamen/motsv.	11	16	8	2 150	660	1 490
Socionomexamen/motsv.	4	5	3	1 790	1 570	220
Kandidatexamen humaniora och konst	15	16	12	1 740	1 120	610
Grundlärarexamen	3	3	3	1 690	1 380	310

Källa: Statistiska centralbyrån 2017.

⁹ Denna siffra avser andelen av de examinerade för första gången som studerat utomlands. I betänkan- det i övrigt har andelen 14 procent angivits vilket avser andelen av samtliga examinerade som studerat utomlands.

De flesta utbytesstudenterna reser inom Erasmus+

Det totala antalet utbytesstudenter har ökat från 5 066 läsåret 2006/2007 till 7 100 läsåret 2016/2017. Studenterna reser ut inom ramen för bilaterala utbytesavtal, Erasmus+, eller Nordplus. Drygt hälften av alla utresande utbytesstudenter reser ut inom ramen för bilaterala utbytesavtal, det vill säga utbyten som ordnas inom ramen för samarbetsavtal mellan enskilda svenska och utländska universitet och högskolor. Dessa utbyten ingår inte i Erasmus, Nordplus eller något annat större multilateralt samarbetsprogram. Endast 2 procent av studenterna reste ut inom ramen för Nordplus. Antalet Nordplus studenter har dessutom minskat från 266 till 136 under perioden.

Tillgodoräknande är avgörande för utbytesstudier

En grundsten i utbytesstudier är att studenten kan tillgodoräkna sig studierna utomlands som en del i det utbildningsprogram som studenten studerar vid hemmalärosätet eller som en del i de kurser som ska ligga till grund för examen. Om detta inte sker innebär utlandsstudierna att studentens totala studietid fram till examen förlängs på grund av utbytesstudierna. Det kan i sin tur verka avskräckande för många studenter som överväger att delta i utbytesstudier. Av dessa skäl är det av stor vikt att tillgodoräknandet sker på ett för studenten välvilligt sätt.

I syfte att stärka studenters rörlighet ratificerade Sverige 2001 Europarådets och Unescos konvention om erkännande av bevis avseende högre utbildning i Europaregionen, den så kallade Lissabonkonventionen. Till följd av detta ändrades bestämmelserna om tillgodoräknande i 6 kap. högskoleförordningen (1993:100). Därutöver finns den så kallade Reykjavikdeklarationen från 2004 som avser erkännande och tillgodoräknande av utbildning inom Norden. Om utbildningen inte bedöms kunna tillgodoräknas är det enligt bestämmelserna högskolan som ska visa att det är en väsentlig skillnad mellan den återopade utbildningen och den utbildning studenten vill tillgodoräkna den mot. Högskolans beslut om tillgodoräknande kan överklagas till Överklagandenämnden för högskolan.

För att underlätta tillgodoräknande och ge studenterna större säkerhet avseende hur hemmalärosätet kommer att bedöma utlandsstudierna gör studenten, hem- och värduniversitetet en studieplan

(s.k. learning agreement) inför utbytesstudierna. Ett learning agreement är ett undervisningsavtal mellan studenten och lärosätena vid utbytesstudier och är obligatoriskt inom Erasmus+ och Nordplus och förekommer inom bilaterala utbyten. Avtalet innehåller bland annat fastställda detaljer för de planerade utlandsstudierna och de studiepoäng som ska avläggas. Avtalet är ett förhandsbesked om tillgodoräknande av studier. Enligt Överklagandenämnden för högskolan är dock avtalet inte bindande för lärosätet. Men ett learning agreement är ett centralt dokument inom Erasmussamarbetet, och om lärosätet inte följer vad som avtalats i ett learning agreement kan det resultera i att lärosätet inte längre kan delta i Erasmussamarbetet (EU-kommissionen, 2016).

Det finns också exempel på lärosäten som tillämpar automatiskt tillgodoräknande av vanligt förekommande utbyteskurser för att minska osäkerheten för studenten liksom den administrativa bördan för lärosätet.

Studiestöd

En avgörande förutsättning för svenska studenters studier utomlands är möjligheten att få studiemedel för utlandsstudier från Centrala studiestödsnämnden. Det svenska studiestödssystemet är förhållandevis generöst för utresande svenska studenter. Studiestödssystemet tillåter nämligen att studenten tar med sig studiestödet för studier i ett annat land om studierna sker vid ett lärosäte där utbildningen kan anses ha godtagbar standard, dvs tillräcklig kvalitet. Det är Universitets- och högskolerådet som bedömer godtagbar standard för eftergymnasiala utbildningar och Centrala studiestödsnämnden som bedömer gymnasiala utbildningar. Denna möjlighet att få studiestöd för utlandsstudier är inte självklar i alla andra länder (Eurydice, 2016).

Enligt bestämmelserna avseende studiemedel för utlandsstudier som trädde i kraft 1 juli 2015 definieras utlandsstudier som studier som bedrivs utanför Sverige, oavsett om den studerande är antagen vid ett lärosäte utomlands eller i Sverige. Det innebär att exempelvis praktik som görs utomlands inom ramen för ett program vid ett svenskt lärosäte anses vara utlandsstudier, 3 kap. 20 § studiestödsförordningen (2000:655).

Studiemedel består i huvudsak av studiebidrag, studielån och merkostnadslån. Studerande som bedriver utlandsstudier får samma studiebidrag och studielån som studerande i Sverige. Utlandsstuderande kan dock få exempelvis merkostnadslån för utlandsstudier för att kompensera för högre levnadskostnader utomlands samt för resor mellan Sverige och studielandet. Dessutom finns även en möjlighet att få merkostnadslån för undervisningsavgifter.

Sedan de nya reglerna för utlandsstudiestöd trädde i kraft har antalet utresande studenter från Sverige minskat. Utredningen har inte haft möjlighet att analysera om det finns ett orsakssamband mellan de nya reglerna och den minskade mobiliteten bland svenska studenter.

Villkoren för att få studiemedel för utlandsstudier skiljer sig beroende på typen av studier och vilket land studierna sker i. I 3 kap. 24 § studiestödsförordningen anges att studiemedel får lämnas för studier i ett land inom EES eller i Schweiz, om studierna bedrivs på minst 50 procent av heltid och pågår under minst 3 veckor. Vid studier i ett land utanför EES och Schweiz får studiemedel lämnas om studierna bedrivs på heltid och pågår under minst 13 veckor.

Dessutom får studiemedel lämnas för utlandsstudier som kan tillgodoräknas helt inom ramen för en studiemedelsberättigande utbildning som den studerande bedriver vid ett lärosäte i Sverige, i ett annat land inom EES eller i Schweiz, om studierna bedrivs på minst 50 procent av heltid, och utbildningen i sin helhet pågår under minst 3 veckor.

Centrala studiestödsnämnden har tolkat bestämmelsen att utlandsstudierna i sig kan vara kortare än 3 veckor under förutsättning att de kan tillgodoräknas inom ramen för en utbildning i Sverige (eller inom EES/Schweiz) som i sin helhet pågår i minst 3 veckor. Myndighetens tolkning medför således att merkostnadslån bör kunna lämnas för utlandsstudier och reskostnader även för kortare studiebesök, praktikperioder eller projektarbeten om de kan tillgodoräknas inom ramen för ett utbildningsprogram. För att merkostnadslån för utlandsstudier ska kunna ges måste dock utlandsstudierna pågå i minst en vecka i och med att merkostnadslånet ges per vecka. Någon sådan begränsning finns inte när det gäller merkostnadslån för resekostnader.

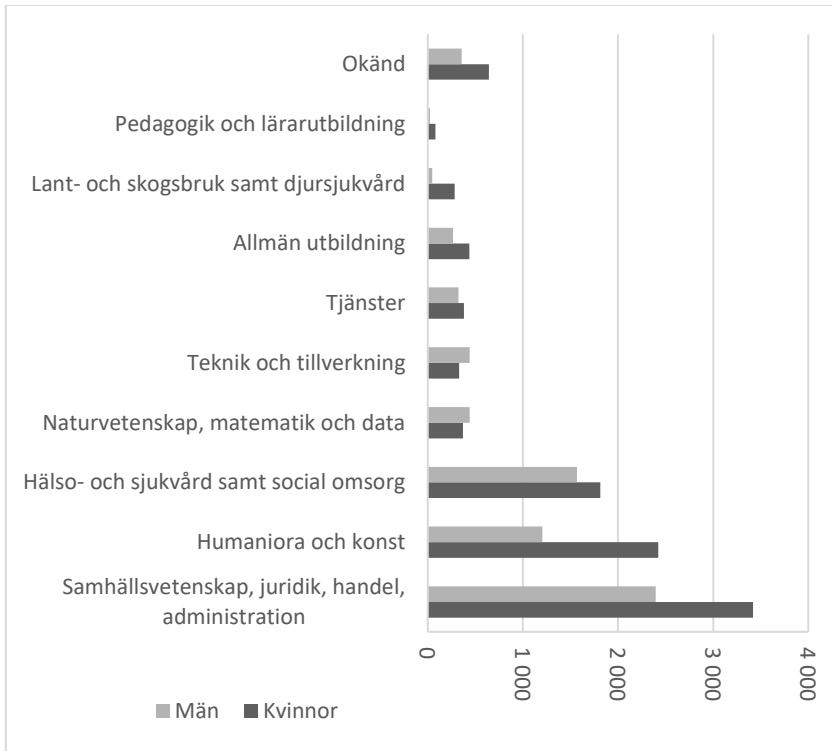
Utresande freemover-studenter

Utresande freemover-studenter har inte varit en synliggjord grupp i internationaliseringssammanhang. Sverige har behov av personer som har den djupare kunskap om andra länder och regioner som nås genom långa vistelser utomlands. I ett längre perspektiv kan den här sortens utlandsstudier bidra positivt genom att den skapar djupa kunskaper om andra länder och internationella förhållanden som kan vara till stor fördel i arbetslivet och samhället i stort. Dessutom återvänder studenter som studerat och sedan arbetat utomlands ofta till sitt ursprungsland vilket också skapar positiva effekter för samhället. Ur det perspektivet är det viktigt att skapa så goda möjligheter som möjligt för att kunna locka tillbaka de studenter som utbildat sig utomlands efter deras utlandsstudier.

Studenter tenderar att välja att studera ämnen utomlands där det i Sverige inte finns tillräcklig utbildningskapacitet. De tydligaste exemplen är läkarutbildning och konstnärlig utbildning. Av den anledningen finns det skäl att uppmärksamma dessa utresande freemover-studenter. Studenter som vill studera utomlands utanför ett utbytesprogram eller överenskommelse måste i allmänhet lägga större kraft vid att arrangera utlandsstudierna. Dessutom är sådana utlandsstudier ibland dyrare för studenten då de kan omfattas av studieavgifter och andra kostnader.

Antalet studenter som studerade utomlands på egen hand (freemovers) med hjälp av studiemedel från Centrala studiestödsnämnden var 17 000 läsåret 2016/2017. Studenter som studerade inom områdena Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration, Humaniora och konst, Hälso- och sjukvård samt social omsorg utgjorde 75 procent av dessa utresande freemover-studenter. Antalet utresande freemover-studenter har sjunkit 12 procent på två år. Över 70 procent av minskningen utgörs av minskat antal studenter som studerar i USA (-19 procent) och Storbritannien (-16 procent).

Figur 9.8 Utresande freemover-studenter efter studieinriktning läsåret 2016/2017



Statistiska centralbyrån 2017.

De flesta freemover-studenter studerar i USA, Storbritannien och Polen. Mer än tre gånger så många studenter valde att studera i Polen jämfört med Tyskland. Fler kvinnor väljer att studera i alla världsdelar utom Asien där något fler män än kvinnor studerar.

Inom vissa utbildningsområden är andelen av studenterna som studerar utomlands påtagligt högre än inom andra områden. Det kan bero på att konkurrensen om att komma in på dessa utbildningar är stor i Sverige, att den utländska utbildningen uppfattas som bättre i olika avseenden eller på att studenten hoppas på en karriär i ett annat land. Lsåret 2015/2016 studerade 2 740 svenska läkarstudenter med studiemedel utomlands, vilket motsvarar 26 procent av alla svenska studenter som läser läkarutbildning. Hälften av dessa studenter studerade i Polen.

Utbytesprogram

Studentutbyten utformas så att studenter som studerar vid ett lärosäte väljer att inom ramen för ett avtalsbundet samarbete mellan två eller fler lärosäten studera en del av sin utbildning vid det andra lärosätet och få denna utbildning tillgodoräknad som en del i sin utbildning vid hemmalärosätet. I normalfallet tar värdlärosätet ingen studieavgift för den gästande studenten. Utbytena baseras i allmänhet på ömsesidighet och balans, det vill säga att två lärosäten som deltar i ett utbyte sänder iväg och tar emot ungefär lika många studenter. Detta senare utgör själva essensen av utbytesstudier, men det innebär också vissa begränsningar i hur studentmobiliteten kan utformas.

För svenska lärosäten gäller dessutom att lärosätet får viss ersättning genom anslag för en utresande student, även under den period då studenten studerar vid det utländska lärosätet. Dessutom får det svenska lärosätet full ersättning för den inresande utbytesstudenten. Det finns således ett tydligt incitament för svenska lärosäten att uppmuntra utbytesstudier.

Strävan efter balans i utbytesavtalen innebär att det måste finnas ett intresse från eller en möjlighet för studenter att vara mobila i bägge riktningarna. Den dåvarande regeringen underströk i propositionen *Konkurrera med kvalitet* (prop. 2009/10:65) vikten av att utbytesavtal skulle syfta till ett ömsesidigt utbyte av studenter. Svenska studenter är i hög grad intresserade av att studera i engelskspråkiga länder, men detta intresse motsvaras inte fullt ut av intresset från studenter i engelskspråkiga länder att studera i Sverige. Hade intresset varit större från de engelskspråkiga länderna hade studentutbytet sannolikt kunnat öka. En annan skevhet gäller utbyten med låginkomstländer varifrån studenter har svårt att finansiera sitt uppehälle i Sverige. Relativt få studenter kan därför komma till Sverige som utbytesstudenter.

För att stimulera samarbetet med universitet i låginkomstländer skapade regeringen 2000 programmet *Linnaeus-Palme*. Utbytet med låginkomstländer utgör ändå en begränsad del av universitets och högskolors internationella samarbete. Sidas program *Minor Field Studies* (MFS) är ett annat program som syftar till att attrahera studenter som vill lära om och studera i låginkomstländer.

Gemensamma program och dubbla examen

I traditionella utbytesprogram är samarbetet i hög grad beroende av studenternas intresse. Samarbetet inom utbytesprogrammet skapar mervärde för de mobila studenterna medan lärare inte alltid involveras i samarbete med det utländska lärosätet.

Ett sätt att skapa djupare och mer fasta former för internationellt utbildningssamarbete är att skapa gemensamma utbildningsprogram med ett eller flera utländska lärosäten. Samarbeten kring gemensamma program och dubbla examina förutsätter en betydligt närmare kontakt mellan de samarbetande lärosätena än ett vanligt utbytesavtal. Lärosätena måste tillsammans utforma ett utbildningsprogram och det förutsätter god kännedom om varandra. Ett sådant samarbete skapar också förutsättningar för ett djupare och mer institutionaliserat samarbete mellan lärare vid de samarbetande lärosätena. Det kan i sin tur också leda till gemensamma forskningsprojekt och samarbete av andra slag.

Många lärosäten samarbetar om gemensamma utbildningsprogram. Enligt Universitetskanslersämbetets kartläggning (Universitetskanslersämbetet, 2016) fanns det minst 300 avtal (varav cirka 90 procent aktiva avtal) om gemensamma utbildningsprogram. Omkring 1 300 studenter läste på dessa program 2014/2015. Inom sådana program studerar studenterna vid två eller fler av de lärosäten som samarbetar kring programmet. Inom dessa utbildningssamarbeten uppmuntras studenterna att studera för examen från både hem- och värduniversitetet, så kallad dubbel examen eller multipel examen. Det finns också sedan 2010 möjlighet att utfärda gemensamma examina i sådana gemensamma program, det vill säga att två lärosäten utfärdar ett gemensamt examensbevis.

9.2.2 Mobilitetshinder för utresande studenter

Studenterna vill studera utomlands men gör det inte

Den övergripande bilden av svenska studenters mobilitet är att den varierar mycket mellan ämnesområden och studentgrupper. Svenska studenter har förhållandevis goda förutsättningar att vara mobila, men studerar ändå inte utomlands. Universitets- och högskolerådet (Universitets- och högskolerådet, 2016) pekar på att många studenter

ser personlig utveckling som det viktigaste mervärdet av utbytesstudier men det akademiska mervärdet eller hur utlandsstudierna kan komplettera och berika studierna hemmavid, som förhållandevis mindre viktigt. Utredningen ställer sig bakom de slutsatser och förslag som Universitets- och högskolerådet för fram i rapporten. Men även om svenska studenters förutsättningar för utlandsstudier är goda i internationell jämförelse saknas ändå inte hinder av olika slag.

För många studenter är hindren för att studera utomlands så stora att studenten ändå inte kommer iväg på utlandsstudier trots att intresse finns (Universitets- och högskolerådet, 2016; Uppsala Studentkår, 2013; Universitets- och högskolerådet, 2015). Centrala studiestödsnämndens rapport om utlandsstuderande visar att det vanligaste skälet att inte studera utomlands bland de studenter som övervägt det, är att de vet för lite om utländska utbildningar och att de inte vill vara ifrån familj och vänner. Utredningens enkät visar att lärosätena upplever att avsaknad av uppmuntran från lärare är ett av de största hindren för studenters utresande mobilitet. Därefter kommer ointresse från studenter och krav på tillgodoräknande. I rapporterna Hinder för svenska studenters mobilitet (Universitets- och högskolerådet, 2015) samt Åtgärder för att öka antalet utresande utbytesstudenter (Universitets- och högskolerådet, 2016) har Universitets- och högskolerådet beskrivit en rad förutsättningar och hinder för studenters intresse och möjligheter att studera utomlands inom utbytesprogram. Förutsättningarna för utbytesstudier varierar och viktiga faktorer som påverkar studenternas benägenhet att studera utomlands är bland annat hur utbildningsprogrammet är upplagt samt information och uppmuntran. Men även mer personliga faktorer spelar stor roll såsom studentens sociala situation.

Det finns också en oro bland studenterna att den totala studietiden ska förlängas. Utbytesstudier sker inom ramen för olika program och överenskommelser och har ofta en form eller längd som inte nödvändigtvis fungerar väl ihop med strukturen eller innehållet i det utbildningsprogram studenten studerar, eller är anpassad till den enskilda studentens behov och förutsättningar.

Universitets- och högskolerådet beskriver också att lärosätenas stöd till studenterna i samband med utlandsstudierna främst förefaller vara praktiskt inriktat, och att studievägledning och akademiskt stöd är mindre vanligt. Universitets- och högskolerådet menar därför att utbytesstudier behöver bli mer integrerade i utbildningsprogrammets

ämnesmässiga innehåll, så att de bidrar till en ökad kvalitet i studentens studier.

Värt att notera är emellertid att svenska, icke mobila, studenter förefaller uppleva mindre hinder för utlandsstudier än studenter i många andra europeiska länder. En europisk undersökning från 2016 visar att norska, svenska, finska och nederländska studenter generellt sett upplevde mindre problem med finansiering, tillgodoräknande, information och stöd än studenter i andra europeiska länder, men ansåg att det fanns betydande hinder relaterade till deras sociala situation (EU-kommissionen, 2016).

Lärarnas engagemang är viktigt

Lärares egna internationella erfarenheter, kontakter och internationella engagemang är alltså en viktig nyckel till ökad studentmobilitet. Information om möjligheter till utlandsstudier eller praktik och möjligheten att tillgodoräkna sig utlandserfarenheterna är av avgörande betydelse för intresset att studera eller arbeta utomlands. I Internationaliseringsutredningens enkät anger lärosätena att de upplever ett bristande engagemang från lärares sida som det största hindret för utgående mobilitet. Även i Universitets- och högskolerådets rapport Åtgärder för att öka antalet utresande utbytesstudenter (Universitets- och högskolerådet, 2016) pekar myndigheten på lärares avgörande roll för att bidra till studenternas mobilitet. Universitets- och högskolerådet menar också att utbytesstudier inte alltid betraktas som en möjlig integrerad del av ett utbildningsprogram utan snarare som något som studenten väljer att göra vid sidan av utbildningsprogrammet. Myndigheten menar vidare att lärare bör kunna ta en mer proaktiv roll för att vägleda studenterna i valet av utlandsstudier och att uppmärksamma det innehållsliga och akademiska värdet av utlandsstudierna.

Hindren för mobilitet är extra stora i vissa studentgrupper

Internationell mobilitet är ojämnt fördelad mellan olika studentgrupper. En underrepresenterad grupp är studenter inom utbildningar som leder till yrkesexamina inom vård och omsorgsyrken liksom pedagogiska yrken. En annan underrepresenterad grupp bland ut-

landsstudenterna är de som kommer från studieovana hem, liksom studenter med funktionshinder (Universitets- och högskolerådet, 2015). Enligt en rapport från Eurostudent (Haaristo, et al., 2012) finns skillnader i socioekonomisk bakgrund mellan de studenter som är mobila och de som inte är internationellt mobila i de flesta europeiska länder. Men Sverige tillsammans med Litauen är de två länder som undersökts där det inte finns några skillnader i socioekonomisk bakgrund (föräldrarnas utbildningsbakgrund) mellan dessa studentgrupper. Ålder spelar däremot en stor roll. Yngre svenska studenter studerar utomlands i betydligt högre grad än äldre. Tydligast är detta bland utbytesstudenter där så många som 59 procent faller inom åldersspannet 22–24 år. Endast 3 procent är över 30. Skälen till detta är sannolikt åtminstone delvis sociala, studenter i den här gruppen ingår oftare i varaktiga parrelationer eller har barn (Universitets- och högskolerådet, 2015).

I Studentspeglarna 2016 framgår också att studenter inom konstnärliga utbildningar och lärarutbildningar i lägre grad anger att de fått information om möjligheter att studera utomlands. 72 procent av studenterna inom vård- och receptarieutbildningar anger vidare att de inte har studerat eller inte avser att studera utomlands. Flera lärosäten nämnde också följande studentkategorier som särskilt svåra att uppmuntra till utlandsstudier:

- Äldre studenter eller studenter med barn
- Studenter med funktionsnedsättningar
- Studenter som läser distansutbildningar
- Studenter som läser korta utbildningar eller enstaka kurser (särskilt humaniora).

I vissa utbildningsprogram finns inte utrymme för utlandsstudier

Att utforma utbildningsprogram är komplicerat och lärosätet måste förhålla sig till många olika faktorer såsom examensbeskrivningarnas krav på vad studenterna ska lära sig, studieprogression, lärares tillgänglighet, studenternas tid och mycket mera. För många utbildningsprogram är det stoff som studenterna ska tillägna sig omfattande. Det kan vara svårt att hitta en lämplig period då utbytesstudier är praktiskt

möjliga och kan tillgodoräknas inom ramen för utbildningen. Samtidigt innehåller examensmålen också olika färdighetskrav, som bl.a. kan tränas vid utlandsvistelser.

I utredningens enkät har lärosätena svarat på frågan om inom vilka studentgrupper det är särskilt svårt att öka mobiliteten. Lärosätena har då angett utbildningar som leder till yrkesexamen, och i synnerhet sådana utbildningar vars examensbeskrivningar upplevs som hårt reglerade såsom lärarutbildningar, sjuksköterskeutbildning och andra legitimationsutbildningar. Dessa utbildningar innehåller många obligatoriska kurser och ibland ligger kurser tidsmässigt parallellt vilket gör det extra svårt att hitta kurser på ett annat lärosäte som motsvarar de kurser som studenten skulle ha läst vid hemmalärosätet.

Det finns behov av korta utlandsvistelser

Många lärosäten har pekat på behovet av kortare utlandsvistelser för de studentgrupper som inte är så mobila. En kortare utbytesperiod skulle kunna vara möjlig att passa in i ett i övrigt fullt utbildningsprogram till exempel sjuksköterskeutbildning eller lärarutbildning. De anser att en ökad grad av mobilitet skulle kunna åstadkommas om kortare mobilitetsperioder kunde arrangeras. Det skulle också kunna skapa möjligheter till utlandsstudier för studenter med familj och andra studentgrupper. Det ekonomiska stödet för sådana kortare vistelser är dock begränsat. Inom Erasmus+ finansieras inga utbytesprogram där utbytena är kortare än tre månader. Skälet till det är att det anses att den internationella och interkulturella upplevelsen är svår att skapa under kortare period.

Studenternas behov av stöd

Utlandsvistelser kräver inte sällan betydande insatser för studenten i form av förberedande kontakter med det mottagande lärosätet, praktiska arrangemang kring bostad med mera vilket utgör ytterligare ett hinder. I de fall då studenten kan få stöd i detta arbete kan benägenheten att studera utomlands öka. Ett sätt att göra detta är att genomföra gruppvisa utlandsvistelser med studenterna. Malmö högskola anger i sitt enkätsvar att kortare resor med flera studenter i grupp och med en eller flera lärare verkar underlätta att studenter som

annars inte hade gjort valet att resa utomlands ändå får en internationell erfarenhet. Det stärker således breddat internationellt deltagande. På nationell nivå saknas det ekonomiskt stöd för den sortens kortare gruppvisa mobilitetsinsatser.

Det befintliga mobilitetsstödet motsvarar inte nya behov

Det finns flera program som stödjer student- och lärarmobilitet, hit hör främst Erasmus+, Nordplus och Linnaeus-Palme. Erasmus+ och Nordplus finansieras och styrs av EU och Nordiska ministerrådet. Linnaeus-Palme finansieras huvudsakligen av medel för internationellt utvecklingssamarbete och styrs med utgångspunkt i biståndspolitiska mål. Sverige saknar således ett nationellt mobilitetsstödjande program inom utgiftsområde 16 som kan utformas och styras specifikt för svenska universitets och högskolors och deras studenters behov.

Formerna för internationell studentmobilitet förändras och blir mer mångskiftande. Utbytesstudier och freemover-studier är de mest traditionella formerna. Men det finns enligt enkätsvaren intresse från lärosätena att arbeta med kortare verksamhetsförlagd utbildning utomlands, korta utlandsvistelser, gemensamma program, virtuell mobilitet som blandas med fysisk mobilitet. Utredningen har visat att mobiliteten är låg inom vissa studentgrupper. Den låga mobiliteten har bland annat att göra med de icke mobila studenternas behov, intressen och förutsättningar att delta i internationella utbyten. En breddning av deltagandet i internationell mobilitet förutsätter därför att nya former för internationell studentmobilitet kan utvecklas. Även de geografiska mönstren för studentmobiliteten förändras. Studenterna reser allt längre bort för utlandsstudier (Statistiska centralbyrån, 2016).

De befintliga programmen för mobilitetsstöd har olika typer av begränsningar såsom tidsrymd, format och destinationer för utlandsvistelsen. Flera lärosäten har efterlyst olika former av finansiering för kortare utlandsvistelser, finansiering av utlandsvistelser för grupper av studenter, och möjligheter till finansiering av blandad mobilitet där virtuell och fysisk mobilitet kan kombineras.

En framtidsspaning är att ny teknologi och större möjligheter att röra sig över gränser kommer göra att studenter i ökande grad kan söka individuella studievägar och utforma sina studier genom att blanda kurser och program från många olika lärosäten i olika länder

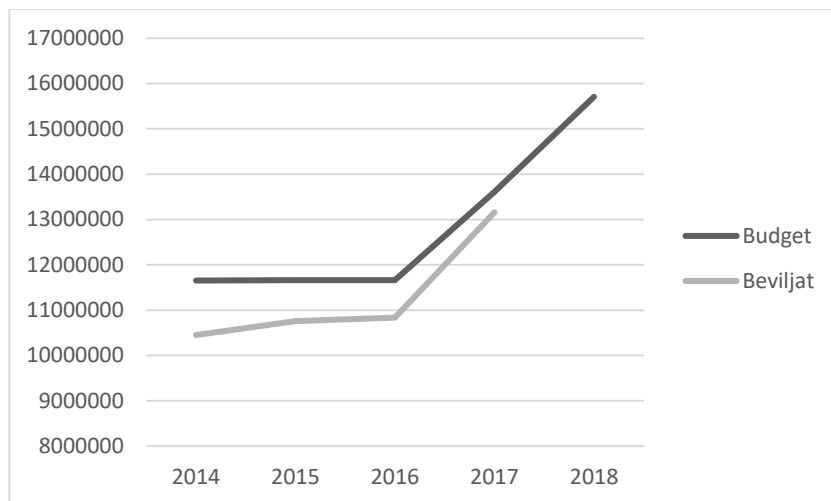
(van der Zwaan, 2017). Det kommer att ställa krav på tillgodosäkrande, erkännande och finansiering av dessa studenters studier.

Sverige utnyttjar inte stödet för utresande mobilitet i högskolan inom Erasmusprogrammet tillräckligt

Inom Erasmus+ programdel för mobilitet inom högre utbildning hade Sverige 2014 en budget från EU-kommissionen på totalt 11,7 miljoner euro. Det året beviljades svenska lärosäten totalt 11,3 miljoner euro. När projekten som beviljades 2014 slutrapporterade 2016 godkände Universitets- och högskolerådet, som hanterar medlen i Sverige, totalt 10,4 miljoner euro. Det innebär att 856 242 euro av de ursprungligen beviljade cirka 11,3 miljoner euro inte användes. Medel som inte används inom en programdel kan inom vissa ramar överföras till andra delar av programmet t.ex. från mobilitet inom högre utbildning till strategiska partnerskap eller till mobilitet inom andra utbildningssektorer. Men det innebär ändå att medel avsedda för mobilitet inom högre utbildning inte kunnat användas för avsett syfte och att programmet i lägre utsträckning än avsett kunnat bidra till att nå det europeiska målet om 20 procent mobilitet. Även under följande år har budgeten för mobilitet inom högre utbildning inte kunnat utnyttjas fullt ut på grund av för få ansökningar från lärosäten.

Å andra sidan har pengar som inte utnyttjats kunnat föras över till stöd för strategiska partnerskap, där det har funnits ett större intresse från lärosätena att ansöka om medel. Det tyder möjligen på att proportionerna mobilitet och strategiska partnerskap i EU:s budget för Erasmus+ i Sverige är skeva i förhållande till lärosätenas intresse.

Figur 9.9 Budget och beviljning för programdelen mobilitet i högre utbildning inom Erasmus+ (Euro)



Universitets- och högskolerådet.

Från 2017 och framåt ökar budgeten kraftigt, med 10–20 procent per år till och med programperiodens slut 2020. Det gör att Sverige måste öka efterfrågan och Universitets- och högskolerådet måste öka tilldelningen kraftigt för att medlen ska kunna utnyttjas. Eftersom mobilitetsdelen inom högre utbildning är överlägset störst inom Erasmus+ med cirka 40 procent av budgeten, kan det annars leda till att Sverige tvingas betala tillbaka medel till EU-kommissionen.

För 2017 var Sveriges budget för mobilitet inom högre utbildning från EU-kommissionen på totalt 13,6 miljoner euro, en ökning med nästan 17 procent jämfört med 2016. Universitets- och högskolerådet beviljade svenska lärosäten totalt 13,2 miljoner euro. Det innebar att 452 500 euro överfördes till andra delar av Erasmus+. Anledningen till att Universitets- och högskolerådet lyckades bevilja så mycket mer medel 2017, var förutom viss ökning av efterfrågan, främst att myndigheten höjt stipendienivåerna för de studenter och personal som åker ut vilket gjort att varje mobilitet kostar mer. För 2018 kommer Sverige enligt förslaget att få 15,7 miljoner euro för mobilitet inom högre utbildning, en ökning med cirka 15 procent jämfört med 2017. De exakta

ökningarna för 2019 och 2020 är inte klara än men prognosen är ökningarna på 10–20 procent årligen från 2017 och framåt.

Tillgodoräknande av utbytesstudier upplevs som ett viktigt hinder

Internationaliseringsutredningens enkät till lärosätena har visat att arbetet med tillgodoräknande vid lärosätena upplevs som ett av de tre främsta hindren för utresande studentmobilitet. Organisationen Erasmus Student Network har gjort flera undersökningar bland studenter, lärosäten och nationella organisationer för att kartlägga hur tillgodoräkandet fungerar. Rapporten från 2010 visar att 73 procent av studenterna i Europa kunde tillgodoräkna samtliga poäng och kurser som studenten läst utomlands och som fanns med i studentens s.k. learning agreement. Dessutom fick 24 procent endast vissa av kurserna och poängen tillgodoräkna. 21 procent var tvungna att upprepa åtminstone en del av kurserna vid återkomsten till hemlärosätet (Dicle, et al., 2010).

Samtidigt visar en undersökning som Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF 2017) har gjort att det mycket sällan blir problem med tillgodoräknande om studenten fullföljer sitt learning agreement och ansöker om tillgodoräknande. Inget lärosäte rapporterar att någon student har fått avslag om dessa villkor har varit uppfyllda. Detta resultat ligger i linje med att Överklagandenämnden för högskolan har tagit emot få överklaganden rörande tillgodoräknande i samband med utbytesstudier. I hur stor utsträckning det beror på att studenter inte känner till överklagandemöjligheten är dock oklart.

I SUHF:s undersökning poängteras samtidigt att deras resultat inte säger något om det är hur lätt eller svårt det är för studenten att sammanställa ett learning agreement som passar in i studierna, fungerar vad gäller nivå, schema, omfattning etcetera och där hemmauniversitetet bedömer att kurserna kan tillgodoräknas.

När studenter ska välja kurser och utbildningsmoment vid ett utländskt lärosäte finns ofta en stor mängd kurser att välja mellan. Ibland skiljer sig de kurser som det utländska lärosätet informerat om från de som faktiskt är tillgängliga, vilket leder till att studenten ibland tvingas välja kurser som inte överenskommit med hemlärosätet. Problemen upplevs som störst när utbytesstudierna inte bedöms motsvara kurser

inom utbildningsplanen och innebär att studenten måste läsa ytterligare kurser och alltså förlänga studietiden.

I Valideringsdelegationens delbetänkande En nationell strategi för validering (SOU 2017:18) behandlas olika aspekter av tillgodoräknande. Bland annat pekar delegationen på behovet av att utreda vilka incitament lärosätena har för att arbeta med tillgodoräknande av reell kompetens. Även i fråga om tillgodoräknande av utbytesstudier saknas tydliga incitament för lärosätet att tillgodoräkna studenternas utbytesstudier. Till exempel finns ingen relation mellan tillgodoräknande och de extra medel som lärosätet kan avräkna för utresande utbytesstudenter.

Arbetet med tillgodoräknande varierar också mellan lärosäten. I de fall där arbetet med learning agreement och tillgodoräknande är decentraliserat till institutionsnivå på lärosätena, finns risk att olika institutioner gör olika bedömningar och att förutsägbarheten och transparensen för studenten minskar. Arbetet med dessa frågor kan också vara tidsödande. Flera lärosäten har av den anledningen centraliserat arbetet med studievägledning och learning agreement liksom processerna kring tillgodoräknande. Det finns exempel på lärosäten där beslut om tillgodoräknande fattas av examenshandläggare centralt efter utlåtande från ämnessakkunniga. Detta förefaller vara ett bra sätt att öka likvärdighet, effektivitet, förutsägbarhet och transparens i arbetet kring tillgodoräknande.

Terminsindelningen försvårar

Terminsindelningen vid svenska universitet och högskolor är en källa till ett flertal kända problem bland annat när det gäller internationellt studentutbyte. Att höstterminen i regel går en bit in i januari innebär exempelvis praktiska problem när utresande studerande byter från studier i Sverige till utbytesstudier. Inte sällan påbörjas eventuella utbyteterminer vid utländska lärosäten innan höstterminen vid det svenska lärosätet tagit slut, vilket kan leda till att studenten måste slutföra vissa kurser i Sverige samtidigt som studierna i det andra landet har inletts. För inresande studenter kan terminsindelningen också leda till praktiska problem, till exempel när den sista tentamen på höstterminen ska genomföras efter julleddigheten

Terminsindelningen i sig är inte reglerad i Sverige, men däremot finns flera författningar, bland annat när det gäller beräkningen av högskolepoäng och beslut om studiemedel, som gör att utredningen bedömer att en eventuell förändring av terminsindelningen förutsätter en djupare analys än vad som är möjligt inom ramen för utredningens uppdrag.

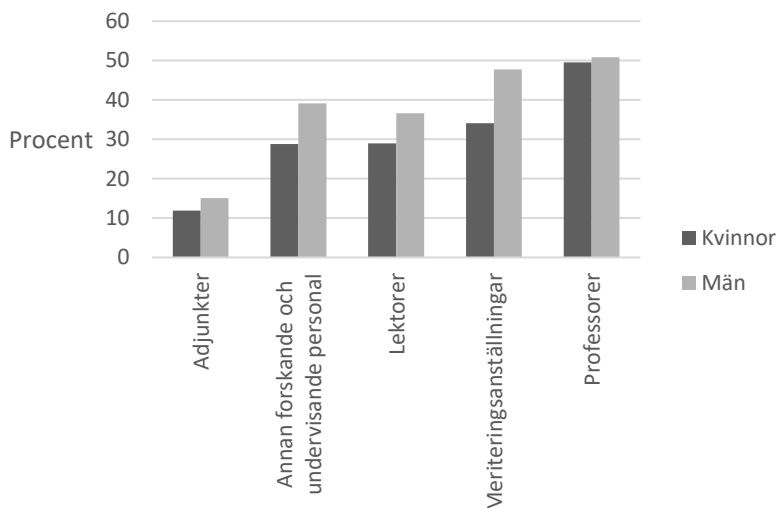
9.2.3 Personal- inklusive doktorandmobilitet från Sverige

Personalmobilitet kan ha många former och beröra såväl undervisande, forskande som administrativ personal. Ofta är mobiliteten kortare, upp till cirka en vecka, men betydligt längre perioder utomlands är också vanliga, särskilt bland forskande personal. Ökad mobilitet är önskvärt för att det kan leda till ett ökat utbyte av idéer, metoder med mera och i sin tur till ökat internationellt samarbete.

En tredjedel internationellt mobila minst en vecka

SCB har på uppdrag av Universitetskanslersämbetet utfört en enkätundersökning om lärares och forskares internationella mobilitet. Studien gällde den utresande internationella mobiliteten 2015 bland den forskande och undervisande personalen vid svenska lärosäten, inklusive doktorander, och enbart internationell mobilitet som äger rum inom den nuvarande anställningen. Enligt enkätsvaren var 33 procent av den forskande och undervisande personalen internationellt mobila under minst en vecka 2015. Totalt uppgav drygt hälften av professorerna att de varit utomlands i tjänsten under året, nära 51 procent av männen och knappt 49 procent av kvinnorna. Totalt sett var det genomgående en högre andel män än kvinnor inom respektive anställningskategori som varit internationellt mobila. Störst var skillnaden bland anställda med en meriteringsanställning där 48 procent av männen respektive 34 procent av kvinnorna uppger att de hade varit utomlands i tjänsten. Adjunkter hade enligt svaren varit utomlands i lägst utsträckning (14 procent) och i huvudsak för att undervisa. Bland övriga grupper angav majoriteten att syftet med mobiliteten var att forska.

Figur 9.10 Andelen anställda kvinnor respektive män bland adjunkter, annan forskande och undervisande personal, lektorer, meriteringsanställningar och professorer som var internationellt mobila minst en vecka under 2015



Universitetskanslersämbetet 2017.

Lägre forskarmobilitet i Sverige än andra jämförbara länder

Vetenskapsrådet publicerade 2015 en kunskapsöversikt om mobilitet: Forskningens framtid! Svenska forskares mobilitet (Vetenskapsrådet, 2015). Där konstateras att den internationella forskarmobiliteten i Sverige är lägre än i andra starka forskningsnationer (Schweiz, Danmark och Nederländerna). Sverige har även en lägre andel forskare som byter arbetsgivare. Men den internationella rörligheten varierar mellan ämnesområden, där naturvetenskap och teknikvetenskap uppvisar högst rörlighet.

Av EU-kommissionen studie MORE2 framkommer att kvinnor som är forskare är betydligt mindre rörliga än män. Mönstret är detsamma i stora delar av EU men Sverige skiljer ut sig genom att könsskillnaderna är mycket stora; skillnaden mellan könen är bara större i Rumänien och Finland (EU-kommissionen, 2013). Denna slutsats stöds dock inte av Vetenskapsrådets egna uppföljande studier på det svenska forskningssystemet. I till exempel Rekrytering av forskare och lärare med doktorsexamen vid svenska lärosäten

(Vetenskapsrådet, 2016) framkommer att kvinnor är mobila i något lägre grad än män, men att skillnaderna är relativt små.

Sverigebaserade forskare skiljer sig också från EU-genomsnittet genom att inte i lika stor utsträckning uppge att tillgång till finansiering är ett viktigt motiv för internationell mobilitet. De viktigaste hindren uppges i Sverige vara svaga karriärsystem och brister i rekryteringsförfarandet. Svårigheter att frigöra tid från undervisning och administration är ett problem, och även personliga och familjeskäl anges som stora hinder (Vetenskapsrådet, 2015).

Utresande doktorander

Vad gäller svenska doktoranders mobilitet framkommer att av de svenska doktorander som avlade en doktorsexamen 2016 hade cirka 440 (20 procent) haft en utlandsvistelse under sin forskarutbildning. Av dessa hade cirka 130 doktorander haft en utlandsvistelse som var längre än tre månader under sin studietid, motsvarande sex procent av samtliga examinerade svenska doktorander. Uppgifterna gäller både de som avlagt en doktorsexamen och en licentiatexamen under 2016. Det är ungefär lika stor andel kvinnor som män som har varit utomlands. De doktorander som hade varit ute längre än tre månader reste främst till USA, Storbritannien och Australien.

Personalmobiliteten inom Erasmus+ ökar

Sedan det nya Erasmus+ programmet sjösattes 2014 har personalmobiliteten i Sverige ökat inom programmet. Det första läsåret 2014/2015 genomfördes 485 inomeuropeiska mobiliteter för undervisningsuppdrag och 349 mobiliteter inom allmän personalmobilitet för personal där det ryms både administrativ personal och lärare som inte åker för undervisningsuppdrag. Inga utomeuropeiska mobiliteter genomfördes då den programdelen fanns först från 2015.

Nästa läsår, 2015/2016, låg undervisningsmobiliteterna på ungefär samma nivå (481 mobiliteter) som året innan, medan den allmänna personalmobiliteten hade ökat till 404 mobiliteter. Detta läsår var det för första gången möjligt att ansöka om utomeuropeisk mobilitet: 19 mobiliteter för undervisningsuppdrag och 5 mobiliteter inom allmän personalmobilitet genomfördes.

Läsåret 2016/2017 ökade mobiliteten ytterligare. Det genomfördes 600 mobiliteter för undervisningsuppdrag och 514 mobiliteter inom allmän personalmobilitet inom Europa. Inom den utomeuropeiska mobiliteten ökade särskilt den allmänna personalmobiliteten från 5 till 85 genomförda mobiliteter. Mobiliteten för undervisningsuppdrag låg på ungefär samma nivå som föregående år: 22 mobiliteter. Eftersom Sverige underutnyttjar medlen inom den inomeuropeiska programdelen finns det möjlighet att öka mobiliteterna ytterligare.

Inom Linneaus-Palme och Nordplus är lärarmobiliteterna relativt konstanta, vilket beror på att lärosätena fullt ut använder beviljade anslag. Inom Linneaus-Palme beviljades 156 utresande lärarmobiliteter under 2017/2018 vilket är lika många som genomfördes programperioden innan. Varje programperiod är två år. Lärarmobiliteten inom Nordplus har legat runt 130 mobiliteter/år de senaste åren.

STINT beviljade år 2017 stipendium (Teaching Sabbatical) till 15 universitetslärare för att undervisa en termin vid STINT:s utländska partnerinstitutioner i Hong Kong, Japan, Singapore och USA.

9.2.4 Mobilitetshinder för utresande personal inklusive doktorander

I detta avsnitt redovisas olika hinder som motverkar internationell mobilitet för undervisande och forskande personal, doktorander samt i vissa fall även administrativ personal. Uppgifterna bygger på Internationaliseringsutredningens enkät till lärosätena samt uppgifter som tidigare lyfts fram av andra myndigheter och organisationer. De hinder och utmaningar som berör mobilitet för anställda gäller i hög grad även doktorander. Därför behandlas dessa kategorier samlat i kapitlet.

Tidsbrist uppges vara det högst rangordnade hindret för personalmobilitet

I Internationaliseringsutredningens enkät fick lärosätena rangordna hinder de upplever som svårast vad gäller utresande mobilitet för personal. Det hinder som störst andel angav som svårast var ”tidsbrist”, 38 procent. Därefter kom ”bristande incitamentsstruktur” som 23 procent angav som det största hindret. Relativt stora andelar – 26 procent vardera – angav också detta svar som det andra respektive tredje största

hindret för utresande mobilitet för personal. Hindret ”otillräcklig finansiering” angavs av 18 procent som det svåraste.

Åttiosju procent av lärosätena uppfattade inte att det finns skillnader i förutsättningarna för kvinnor respektive män att genomföra mobiliteter gällande utresande personal medan 13 procent uppfattade att det finns sådana skillnader. De som tror att det finns skillnader beskriver att det beror på att kvinnor tar större ansvar för familj och barn än män. Det gör det svårare generellt för kvinnor att genomföra en mobilitet utomlands, menar de.

Andra hinder för anställda

På en öppen fråga om det finns andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller utresande mobilitet för personal svarade flera bristande möjligheter att ta med medföljande eller familj. Det gäller svårigheter att finansiera medföljande familj, och praktiska problem gällande resa, boende och skola/förskola.

Flera svarar också att ett hinder utgörs av begränsande nationella regelverk, och framför allt gäller det att URA-avtalet¹⁰ ställer till problem för forskare som ska arbeta i ”tidigare hemland”. En sådan medarbetare kan enligt reglerna inte anställas på ett URA-avtal i sitt hemland. Regler kring uppehållstillstånd, personnummer och intyg från Försäkringskassan nämns också som hinder. Exempelvis krävs svenskt personnummer för att kunna sändas utomlands. Om personen har haft anställning kortare tid än ett år i Sverige saknas rätt till svensk socialförsäkring, vilket leder till besvärliga försäkringsfrågor vid utlandsvistelse. Frågor om socialförsäkring och URA behandlas mer utförligt nedan.

Vidare svarar några respondenter i enkäten att det saknas incitament: mobilitet borde anses vara så kompetenshöjande att det ”syns vid löneförhandlingar”. Det borde ses som en merit i högre grad än idag, och uppmuntras och efterfrågas mer. I ett svar påpekas att personalutbyte vanligtvis inte ingår i den anställdas kompetensutvecklingsplan, och att det saknas ett systematiskt arbete med personalutbyten.

¹⁰ Avtal om utlandskontrakt och riktlinjer för anställningsvillkor vid tjänstgöring utomlands mellan Arbetsgivarverket och OFR, Saco-S och SEKO.

Ett problem som nämns är bristande kunskap hos personal om möjligheterna till mobilitet. Det kan vara svårt för personalen att hinna sätta sig in i vilka finansieringsmöjligheter som faktiskt finns, både lokalt och nationellt. Även om Erasmusprogrammet erbjuder goda finansieringsmöjligheter inom Europa, är strukturen stundtals ”alltför rigid” och möter inte de behov som finns, särskilt inte för korta utlandsvistelser. Någon uppger att det är svårt att nå ut med information om möjligheterna; här finns kommunikationsutmaningar. För administrativ personal kan det vara svårt att hitta kontakter för besök/vistelser utomlands.

Ytterligare hinder gäller möjligheten att arbeta helt eller delvis på distans i utlandet, eftersom nationella lagar och regler inte stödjer en sådan form av mobilitet. Även bristande finansieringsmöjligheter för utbyten utanför EU/EES-området lyfts fram.

Otillräcklig finansiering vanligaste hindret för doktoranders internationella mobilitet

Lärosätena fick rangordna vilka hinder de upplever som svårast vad gäller utresande mobilitet för doktorander som studerar en del av sin utbildning utomlands. ”Otillräcklig finansiering” var det vanligaste svaret, som angavs av 38 procent. Därefter kom ”tidsbrist” som angavs av 28 procent som det viktigaste hindret. ”Bristande information om möjligheter” var enligt 10 procent det viktigaste hindret.

Endast åtta procent av lärosätena uppfattade att det finns skillnader i förutsättningarna för kvinnor och män när det gäller att genomföra mobilitet utomlands som doktorand, medan 90 procent uppfattade att det inte finns sådana skillnader. På frågan om vad skillnaderna i förutsättningarna kan bestå i blev svaret att kvinnor i allmänhet tar större ansvar för barn och familj.

Familjeskäl är ett hinder som oftast nämns. En del av denna problematik gäller regelverket kring socialförsäkringar som kan innebära att man skrivs ut ur Sverige vid en längre utlandsvistelse och inte får tillgång till svenska förmåner eller får lägre ersättningsnivå vid utlandsvistelse.

Ett svar som flera ger är att doktorander ofta har en tydlig tidspress och om det inte är tydligt vad utlandsvistelsen tillför doktorandstudierna eller avhandlingsarbetet är det inte något doktoranderna kan prioritera.

Önskemål om nationell hantering

Lärosätena tillfrågades vilka hinder som bör hanteras på nationell nivå. Bland de svar som lämnas återfinns både åtgärdsförslag som kräver ändrade regelverk eller ökad nationell finansiering liksom förslag som lärosätena förfogar över själva, men som kan kräva ökad samordning universitet och högskolor emellan. Förslagen gäller huvudsakligen:

- Ökad vikt vid internationell erfarenhet i meriteringen.
- Riktade medel och ändrade regler i socialförsäkringarna för att i ökad utsträckning kunna flytta med familj.
- Förkortade handläggningstider vid Migrationsverket i ärenden om förlängning av arbetstillstånd för att internationellt rekryterade personers resor inte ska förhindras.
- Bättre samordning av olika myndigheters arbete på området.
- Nationellt stipendieprogram för språkkurser.

Gemensam examen på forskarnivå

Lunds universitet lyfter i sitt enkätsvar upp behovet av att initiera en process för att utvärdera hinder och möjligheter med gemensam examen särskilt på forskarnivå. I förarbetet (prop. 2008/09:175) till nuvarande skrivelse i högskoleförordningen om gemensam examen står att ”För utbildning på forskarnivå finns det detaljerade regler i fråga om antagning och examination. Enligt regeringens bedömning kan vissa av dessa bestämmelser, beroende på regelverket i andra länder, vara hindrande för att utfärda gemensamma examina, t.ex. bestämmelserna kring betygsnämndens sammansättning. Det kan därför finnas skäl att vidare analysera om det finns behov av förordningsändringar för att underlätta gemensamma examina på forskarnivå, t.ex. genom en möjlighet att vid gemensam examen göra undantag från vissa bestämmelser.”

Internationaliseringsutredningen har inte möjlighet att inom ramen för sitt uppdrag genomföra en sådan analys men ser att ett sådant initiativ vore värdefullt för att utveckla internationell mobilitet på forskarnivå.

Behov av tydlig karriärstruktur

I betänkandet Trygghet och attraktivitet – en forskarkarriär för framtiden (SOU 2016:29) identifierar Forskarkarriärutredningen avsaknaden av tydliga karriärvägar och öppna, breda utlysningar av anställningar för unga forskare som hinder för internationell mobilitet. Utredningen lyfter fram att detta kan få till följd att en del unga forskare tvekar att lämna sin befintliga arbetsplats. Forskarkarriärutredningen pekar också på att ett hinder för mobilitet är att forskaren/läraren ofta har familj vilket kan komplicera en eventuell flytt i samband med byte av lärosäte. I betänkandet betonas att en attraktiv väg in i en tydlig karriärstruktur är sätt att överbygga hinder för mobiliteten.

Flera hinder identifierade vid workshop med Vetenskapsrådet och Sveriges universitets- och högskoleförbund

Vid en workshop 2013 arrangerad av Vetenskapsrådet och Sveriges universitets- och högskoleförbund samlades ett femtiotal nyckelpersoner från svenska forskningsfinansiärer och lärosäten som på olika sätt berörs av frågor som rör forskarmobilitet (Vetenskapsrådet och SUHF, 2013). Syftet med dagen var bland annat att diskutera hur den svenska forskningens kvalitet kan stärkas genom internationell mobilitet och att komma fram till en plan för det fortsatta arbetet. Följande hinder identifierades vid workshopen:

- Karriär- och rekryteringssystemens utformning – till exempel avsaknad av tenure track¹¹ och avsaknad av öppna, breda utlysningar av anställningar – framhålls som ett hinder för utresande postdoktorer.
- Universiteten arbetar ofta strategiskt när det gäller rekrytering av seniora forskare, men det finns sällan en tydlig strategi för att stödja egna forskares mobilitet (även om postdok ofta utgör ett undantag).
- Bristen på uttalat stöd från arbetsgivaren, i kombination med rädsla att förlora möjligheten till en anställning och oron för att

¹¹ Tenure track kan förklaras som en karriärväg bestående av (en) tidsbegränsad(e) anställning(ar) där den anställde kontinuerligt utvärderas och där karriärvägen slutligen leder till en tenure, dvs. en fast anställning.

inte kunna återetablera sig i Sverige, gör att en del forskare tvekar att lämna sin befintliga arbetsmiljö.

- Avsaknaden av administrativt stöd i samband med flytt, risken att förlora sociala förmåner samt familjeskäl.
- Behovet av ett bättre stöd i administrativa frågor också till inresande forskare, till exempel när det gäller kontakter med myndigheter.
- Vid workshopen framkom att mobilitet värderas på olika – delvis icke-transparenta – sätt av universiteten och finansiärerna. Detta gäller såväl vid tillsättning av anställningar som vid granskning av bidragsansökningar.

Migration, socialförsäkring och URA-avtal

Utöver de hinder för mobilitet som ligger inom utbildnings- och forskningspolitiken lyfter lärosätena hinder som framför allt gäller migrations- och socialförsäkringsfrågor.

Migrationsbestämmelser

Personer med tillfälliga uppehållstillstånd, som vill stanna kvar i Sverige, behöver vända sig till Migrationsverket för att ansöka om förlängning av tillstånden när de löper ut, utlänningslagen (2005:716). Det kan exempelvis gälla utländska doktorander, som normalt får uppehållstillstånd på två år för en fyraårig utbildning, eller anställda forskare vars anställningar förlängs. Dessa personer kan få svårigheter att resa ut från Sverige under tiden deras förlängningsansökningar prövas.

Enligt uppgift från Migrationsverket var verkets genomsnittliga handläggningstid för förlängning av arbetstillstånd för arbetstagare 313 dagar 2017. Handläggningstiden för förlängning av arbetstillstånd för gästforskare var 52 dagar och för doktorander 44 dagar 2017. Ansökan kan lämnas in tidigast sex månader innan tillståndet löper ut.

Utlänningslagen gör gällande att uppehållstillstånd beviljas i syfte att en person ska vistas i Sverige för att bland annat arbeta eller studera men inte i syfte att en person ska kunna vistas i annat land. Den som ansökt om förlängt uppehållstillstånd innan tillståndet gick ut har rätt att vistas i Sverige i väntan på ett förlängt uppehållstillstånd. Om

handläggningstiden överstiger sexmånadersperioden då man kan lämna in sin ansökan stängs utländska anställda inne i Sverige under tiden som tillstånden behandlas eftersom det ursprungliga tillståndet i så fall har löpt ut. För internationellt verksamma forskare påverkar det möjligheten att delta i konferenser och andra internationella sammanhang.

För längre utlandsvistelser bland anställda eller studerande vid universitet och högskolor är handläggningstiderna möjligen ett mindre problem då det inte krävs ett uppehållstillstånd om de inte ska vistas i Sverige. Då kan uppehållstillstånd istället sökas till den tidpunkt då de kommer tillbaka till Sverige igen för att arbeta eller studera. Kortare utlandsvistelser för exempelvis konferenser bör däremot inte genomföras utan ett giltigt uppehållstillstånd, eftersom man riskerar att inte kunna återvända till Sverige utan behöva vänta på det nya beslutet utanför Sverige.

Utländska doktorander och forskare med tillfälliga uppehållstillstånd har möjlighet att ansöka om permanent uppehållstillstånd i Sverige. För att kunna få det ska personen ha bott i Sverige med uppehållstillstånd för doktorandstudier eller arbetstillstånd i sammanlagt fyra år under de senaste sju åren och planera att bo i Sverige, 5 kap. 5 § utlänningslagen (2005:716). Sveriges universitetslärare och forskare (SULF) har till Internationaliseringsutredningen lyft att beräkningsmodellen riskerar att missgynna utländska doktorander och forskare och hindra dem från längre mobiliteter. Enligt Migrationsverket är dock det väsentliga att sökanden uppfyller kraven för att beviljas fortsatt uppehållstillstånd.

Svensk socialförsäkring upphör att gälla – ibland

Möjligheten att ha fortsatt rätt till svenska socialförsäkringsförmåner påverkas av om man flyttar inom eller utanför EU. Enligt samordningsregler som gäller inom EU/EES eller Schweiz kan man vid arbete i ett annat EU/EES-land eller Schweiz behålla vissa tidigare intjänade rättigheter till socialförsäkringsförmåner. Rättigheterna skiljer sig åt beroende på om man är utsänd av en offentlig arbetsgivare eller inte. Om man arbetar utanför EU/EES och Schweiz kan man som utsänd av ett lärosäte behålla sin svenska socialförsäkring samt förbli folkbokförd i Sverige, oavsett hur länge man arbetar utomlands. Om man däremot inte har kvar sin anställning i Sverige påverkas rättigheterna

av hur länge man befinner sig utomlands. Efter ett år (två år inom EU/EES) omfattas man inte längre av svenska socialförsäkringar.

URA-avtalet

När anställda vid statliga universitet och högskolor samt stiftelsehögskolorna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping sänds ut inom ramen för anställningen gäller URA Avtal om utlandskontrakt och riktlinjer för anställningsvillkor vid tjänstgöring utomlands.¹² Avtalet reglerar de villkor som bland annat gäller lön, arbetstid och semester. En viktig fråga gäller försäkring för arbetstagaren och hans familj.

Lärosätena lyfter ofta att URA-avtalet begränsar mobiliteten för vissa kategorier av personal. URA:s konstruktion bygger på att en person sänds ut från Sverige. För att kunna anses lämna Sverige ska personen ha hemvist i ett land för att sändas ut för arbete i ett annat land. Det innebär att personer som inte har varit bosatta i Sverige – överhuvudtaget eller under en så kort period att Försäkringskassan anser att hemvisten är i ett annat land – inte kan omfattas av URA om de kommer att arbeta från sitt tidigare hemland. Däremot går det bra att sändas till ett tredje land. Detta beror på att URA:s försäkringsskydd bygger på att svensk socialförsäkring ska gälla (vilket den inte gör om anknytning till vistelslandet är starkare än till Sverige).

När möjligheten att anställa någon på URA-avtal för utlandstjänstgöring saknas, återstår för statliga universitet och högskolor att samarbeta med en extern part. Den externa parten får ansvara för anställningen och lärosätet får kompensera parten ekonomiskt. Möjligheten att anställa lokalt i utlandet finns inte för andra än utlandsmyndigheterna (ambassader m.fl.).

¹² Avtalet gäller mellan Arbetsgivarverket och de centrala arbetstagarorganisationerna: OFR:s förbundsområden inom det statliga förhandlings-området sammantagna, Saco-S och Facket för Service och Kommunikation (SEKO).

9.2.5 Goda exempel för att stimulera mobilitet bland studenter

Insatser på lärarutbildning

Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier vid Uppsala universitet har sedan 2011 prioriterat internationalisering av lärarprogrammen. Det har lett till att lärarutbildningen vid Uppsala universitet har under ett antal år mer än fördubblat antalet utresande studenter i utbytesstudier och verksamhetsförlagd utbildning utomlands. Även antalet inresande studenter och det internationella utbytet av lärare har ökat. Bland annat har minst ett mobilitetsfönster införts i varje lärarprogram. Institutionens fördel är att den äger kärnkurserna som ofta ligger samlade terminsvis. Det gör att de kan utgöra mobilitetsfönster och att andra institutioner inte behöver involveras i beslut om tillgodoräknande. Institutionen har därutöver väletablerade kontakter med samarbetspartners i Europa, vilket förenklar utbytesstudier och verksamhetsförlagd utbildning.

Internationell medicinsk erfarenhet som kurs

Internationell medicinsk erfarenhet (IME) är en kurs inom läkarprogrammet vid Lunds universitet som omfattar 7,5 hp. Kursen, som huvudsakligen ska genomföras utanför Sverige, ska leda till en breddad och/eller fördjupad kunskap inom ett område som har betydelse för studentens framtida gärning som läkare. Kursen kan omfatta en klinisk placering vid ett sjukhus eller annan jämförbar enhet. Kursen examineras genom en muntlig och en skriftlig redovisning vid Lunds universitet.

Fysisk och virtuell mobilitet

Inom examensarbetet på kandidatnivå på sjuksköterskeprogrammet vid Röda Korsets Högskola startas hösten 2017 ett samarbetsprojekt inom Linneaus-Palme och Erasmus+ med ett partnerlärosäte i Tanzania. Projektet innebär att en utbytesstudent gör sitt examensarbete tillsammans med en lokal student på värdlärosätet. Studenterna har dock handledning från lärare både på det lokala universitetet och på utbytesstudentens hemmauniversitet. Genom detta får såväl ut-

bytesstudenten som den lokala studenten internationella perspektiv på ämnesområdet, liksom de båda handledarna. Det här ska ses som ett första steg mot ett långsiktigt mål att uppsatskurserna ska kunna bedrivas gemensamt av de två högskolorna, främst genom virtuellt samarbete.

I ett Linnaeus-Palmeprojekt med ett lärosäte i Ghana har studenterna på Röda Korsets Högskola i flera år haft möjligheten att få ha gästlärare från Ghana inom ämnesområdet global hälsa. Föreläsningar har även spelats in och visas för andra studenter när dessa läser kursen global hälsa. På detta sätt stärks också globala perspektiv i utbildningen och internationaliseringen på hemmaplan.

Universitets- och högskolerådets förslag

Universitets- och högskolerådet har publicerat flera rapporter som innehåller förslag för ökad mobilitet. I rapporten Åtgärder för att öka antalet utresande utbytesstudenter (Universitets- och högskolerådet, 2016) lyfter Universitets- och högskolerådet bland annat förslag kring lärandemål, mobilitetsfönster och vägledning.

Goda exempel från Norge

Den norska internationaliseringsmyndigheten SIU stöttar norska lärosäten med deras mobilitetsarbete. SIU har utvecklat flera olika verktyg och goda exempel på sin webbplats som även svenska lärosäten kan dra nytta av. Där finns bland annat tips hur lärosätet bör organisera sig och vad som motiverar studenter att resa ut. Länk till hemsidan: www.siu.no/Hoeyere-utdanning/hvordan-lykkes-med-utveksling.

9.2.6 Goda exempel för att stimulera mobilitet bland anställda

Universitet och högskolor arbetar på många sätt med att stötta mobilitet för anställda inklusive doktorander. Vanligt förekommande insatser är interna resebidrag, riktad information och språkkurser. Även sabbaticals är relativt vanligt förekommande vid de större universiteten. I det här avsnittet lyfts några andra goda exempel på åtgärder.

Pris för internationalisering

Samtliga medicinska fakulteter i Sverige har gemensamt instiftat ett pris: "Prize for Internationalisation of Teaching and Learning at the Swedish Medical Faculties". Priset är ett sätt att synliggöra de kreativa initiativ för att möjliggöra internationalisering som tas vid Sveriges medicinska fakulteter. Inför årets pris – det första i ordningen – nominerades 14 potentiella mottagare från fem fakulteter. Mer att läsa om priset och 2017 års vinnare finns på: <https://sahlgrenska.gu.se/english/about-us/int-coop/prize-for-internationalisation> och www.akademiliv.se/2017/05/40375/

Meriteringsprogram för nyligen disputerade forskare

Mittuniversitet har etablerat ett meriteringsprogram för lovande forskare som inkluderar minst två månader utomlands. Programmet riktar till 30 lovande forskare med en doktorsexamen som inte är äldre än fyra år. Det initierades 2015 och avslutades under 2017. I programmet ingår att alla deltagare ska tillbringa minst två månader utomlands vid ett utländskt lärosäte eller forskningsinstitut i syfte att skapa eller stärka det egna nätverket och skapa internationella kontakter. Meriteringsprogrammet är en del av Mittuniversitetets långsiktiga förstärkning av universitets ämnesbaserade och profilerade forskning.

EURAXESS

EURAXESS Services är ett nätverk som består av mer än 500 servicecentraler i 40 europeiska länder. Dessa centraler hjälper forskare och deras familjer att planera och organisera flytten utomlands. Det är en kostnadsfri personlig hjälp i frågor som boende, visum och arbetstillstånd, språklektioner, skolor, social trygghet och sjukvård. Den svenska sidan hittar man här: www.euraxess.se.

Stöd för Marie Skłodowska-Curie Actions

Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) syftar till gränsöverskridande och sektorsövergripande mobilitet för forskare. Stockholms universitet är ett av flera universitet som bistår enskilda forskare och

forskargrupper som ansöker om medel från olika utlysningar inom MSCA. Programmet har identifierats som viktigt för att rekrytera unga lovande inresande forskare. MSCA finansierar även europeiska forskarskolor där doktorander kan få forskarutbildning i internationella miljöer. Nydisputerade forskare och doktorander som befinner sig i slutet av sin forskarutbildning bjuds in till ett årligt möte med forskningsfinansiärerna för att få information om internationella postdok-möjligheter. På detta vis kan personer i början av sin forskarkarriär uppmuntras att söka sig utomlands. Tillfället erbjuds även till etablerade forskare som vill ta emot internationella postdoktorer.

Anslutning till Europeiska stadgan för forskare och riktlinjer för rekrytering av forskare

Stiftelsen Högskolan i Jönköping är ett av flera svenska lärosäten som har anslutit sig till EU-kommissionens riktlinjer för rekrytering av forskare (Europeiska kommissionen, 2005). Högskolan arbetar nu med att få HR-certifieringen "HR Excellence in Research" av EU-kommissionen. Det sker som ett led i arbetet med ökad internationalisering och att öka den internationellt konkurrenskraftiga forskningen. I och med godkännandet av stadgan förbinder sig högskolan att följa stadgans principer om bland annat värdesättande av mobilitet.

Högskolan har genomfört en analys av personalpolitiken och övriga interna regleringar och följer upp detta med en handlingsplan som följer EU-kommissionens riktlinjer.

10 Konsekvensbeskrivning

Enligt direktivet ska utredaren redovisa konsekvenser av förslagen. Utöver vad som följer av kommittéförordningen (1998:1478) ska utredaren särskilt redogöra för konsekvenserna för universitet och högskolor samt övriga berörda myndigheter. Utredaren ska också redovisa konsekvenserna för studenter och anställda vid universitet och högskolor.

10.1 Konsekvenser av regelgivning

I enlighet med förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning ska utredningen utreda föreskrifternas kostnads- mässiga och andra konsekvenser om betänkandet innehåller förslag till nya eller ändrade regler. Utredningen lämnar förslag till två förändringar i högskolelagen (1992:1434). I avsnitt 5.1.1 respektive 7.3.1 beskrivs de innehållsmässiga överväganden som gjorts i relation till lagförslagen.

10.1.1 Internationaliseringens mål (1 kap. 5 § högskolelagen)

Utredningen föreslår att 1 kap. 5 § tredje stycket högskolelagen (1992:1434) ändras så att det anges nya övergripande mål för universitetens och högskolornas internationella arbete. Dessa mål, som ersätter det mål som tidigare angetts i stycket, innebär att den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, dels bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i paragrafens första stycke. Detta ersätter högskolelagens nuvarande mål om internationalisering.

Internationalisering är redan i dag en uppgift för universitet och högskolor. Enligt högskolelagen bör högskolorna i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden. Utredningens förslag innebär ett tydligare uppdrag. Det bör leda till en strategisk översyn av lärosätenas internationalisering och kan resultera i att gamla samarbeten avvecklas och att nya byggs upp, men bör inte i sig ha ekonomiska konsekvenser för lärosätena. Eventuella kostnadsökningar är i stället kopplade till genomförandet av rekommendationer som utredningen föreslår eller andra åtgärder som lärosätena vidtar.

10.1.2 Internationalisering som en del av utbildningen (1 kap. 8 § högskolelagen)

Utredningen föreslår att ett tredje stycke läggs till i 1 kap. 8 § som innebär att de förmågor som studenterna ska utveckla enligt andra stycket även ska kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang.

Målsättningen med bestämmelsen är att tydliggöra det internationella och interkulturella perspektivet i högre utbildning. Utredningen menar att sådan kompetens är, och kommer bli alltmer central för såväl individen som för samhället. Utan en generell reglering riskerar studenter att examineras utan den kompetensen, vilket får konsekvenser även för framtida arbetsgivare.

Kostnaden för regleringen beror på i vilken utsträckning befintliga utbildningar redan säkerställer att utbildningen inkluderar ett internationellt eller interkulturellt perspektiv. Med den generella formulering som föreslås kan utbildningsansvariga bedöma om, och i så fall hur, kravet redan tillmötesgår. Om det inte tydliggörs i befintliga utbildningsplaner behöver dessa och relevanta kursplaner omarbetas. Det påverkar även utvecklingen av framtida utbildningsplaner. Utredningen har inte haft möjlighet att utreda i vilken utsträckning befintliga utbildningsplaner tillmötesgår kravet redan i dag. Därmed är även frågan om kostnaden för eventuella revideringar svår att bedöma. Ett sådant arbete berör oftast många personer, inklusive studenter, och är tidskrävande. Samtidigt kan det anses ingå i det löpande kvalitetsutvecklingsarbetet att med regelbundenhet se över utbildningsinnehållet.

Det är upp till respektive lärosäte att tillsammans med studentrepresentanter besluta om hur målet ska uppfyllas och hur stora resur-

ser som ska avsättas för att studenterna ska nå det. Utbildningar som redan har ett tillräckligt internationellt eller interkulturellt perspektiv påverkas inte, medan utbildningar som saknar detta behöver avsätta resurser, antingen för engångskostnader relaterade till utvecklingen av kurser eller för kostnadskrävande moment i utbildningarna.

Alternativet till att reglera frågan i högskolelagen skulle vara att föra in skrivningar i examensbeskrivningarna för respektive examen, högskoleförordningen (1993:100), bilaga 2. Detta skulle vara ett betydligt mer kostnadskrävande alternativ, eftersom det dels innebär ett större arbete inledningsvis när förslagen till examensbeskrivningarna utarbetas och anpassas för respektive examen, dels ett krävande arbete på lärosätena eftersom ett större antal utbildningsplaner skulle behöva analyseras och eventuellt justeras. Utredningen bedömer nämligen att mer specifika och detaljerade krav inarbetade i befintliga examensmål ställer högre krav på lärosätena att förändra utbildningsplaner som bygger på examensbeskrivningarna. Till en följd av det skulle ett stort antal kursplaner behöva revideras.

10.1.3 Förslagets överensstämmelse med EU-rätten

Utredningen bedömer att förslagen inte får konsekvenser i förhållande till EU-rätten.

10.2 Konsekvenser för staten till följd av strategin

Utredningen lämnar flera förslag på åtgärder för ökad internationalisering med utgångspunkt i förslaget till ny strategi, utöver lagförslagen som beskrivs ovan. Enligt direktivet har utredningen i uppdrag att särskilt föreslå åtgärder för att fler kvinnor och män som är studenter ska studera utomlands och fler kvinnor och män som är lärare och forskare ska verka utomlands, särskilt när det gäller utbildningar, ämnesområden och utbildningsnivåer där mobiliteten i dag är låg, och vid behov föreslå åtgärder för att främja lärosätenas rekrytering av studenter på forskarnivå, lärare och forskare från andra länder. Utredningen ska också föreslå åtgärder för att alla studenter som inte studerar utomlands ska få internationell erfarenhet och internationella perspektiv.

Strategin föreslås gälla i tio år och är tänkt att fungera som ett stöd för regeringen och lärosätena att öka internationaliseringen av högre utbildning och forskning under den perioden. Det är upp till dessa aktörer att besluta om ambitionsnivån i arbetet och om hur stora resurser som läggs på strategin. Utredningen lämnar därför övergripande konsekvensbeskrivningar gällande förslagen i strategin. Där utredningen lämnat förslag på resurstillskott beskrivs konsekvenserna närmare i detta kapitel.

Enligt 14 § kommittéförordningen ska utredningen föreslå finansiering när det gäller kostnadsökande förslag. Utredningen föreslår att förslagen finansieras genom motsvarande neddragningar inom anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt forskning och utbildning på forskarnivå om inte annat anges.

10.2.1 Förslag till särskilda program

Stöd till utveckling av digitala verktyg och virtuell mobilitet

Utredningen föreslår att regeringen årligen, under fyra år, avsätter 10 miljoner kronor för ett program för vidareutveckling av digitala verktyg och virtuell mobilitet vid lärosätena. Den sammanlagda kostnaden för programmet blir då 40 miljoner kronor. Utredningen föreslår att programmet administreras av Universitets- och högskolerådet som även bör ges i uppdrag att identifiera och sprida effektiva metoder och goda exempel om digitala samarbeten och virtuell mobilitet. Stödet, som bör sökas i konkurrens, föreslås kunna gå till såväl teknisk utveckling och kompetensutveckling som till genomförande av utbildningsmoment.

Med ett särskilt stöd stimuleras en relativt kostnadskrävande verksamhet vid universitet och högskolor vilket leder till att lärosäten i större utsträckning kan erbjuda virtuella lösningar och ge fler studenter och lärare möjlighet att samarbeta internationellt. Detta gynnar särskilt grupper som kan ha svårt att resa utomlands. Som alternativ till fysiska resor är det även gynnsamt ur ett klimatperspektiv.

Beloppet 10 miljoner kronor är i nivå med det digitaliseringsprogram (nätbaserad utbildning för internationell positionering) som KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling) erbjuder och som har bedömts vara väl anpassat till efterfrågan i detta skede.

Stöd till mobilitetsprogram

Utredningen förslår att regeringen avsätter sammanlagt 25 miljoner kronor för att stimulera student- och lärarmobilitet.

Studentmobilitet

20 miljoner kronor bör avsättas för att stimulera studentmobilitet genom ett nytt program för kortare utlandsvistelser än tre månader, utlandsvistelser i grupp och blandad (fysisk och virtuell) mobilitet. Programmet bör också stödja kortare verksamhetsförlagd utbildning och inte begränsas geografiskt. Beloppet är ungefär i nivå med vad som i dag avsätts inom det biståndsfinansierade programmet Linneaus-Palme (21 miljoner kronor år 2016 och 39 miljoner kronor år 2015 för in- och utresande¹). Om efterfrågan skulle visa sig vara mycket större bör beloppet ses över efter en utvärdering av programmet.

För att ge en bild av hur omfattande ett mobilitetsprogram om 20 miljoner kronor skulle kunna vara jämför utredningen med ersättningsbeloppen inom Erasmus+. Om ersättningsbeloppet per student ligger på samma nivå som stödet för inomeuropeiska utbyten inom Erasmus+ (cirka 110 kronor/dag) skulle det räcka till omkring 181 800 mobilitetsdagar. Jämförelsen går emellertid inte att göra så enkelt. Kostnaden per mobilitet blir lägre för kortare mobiliteter, däremot blir kostnaden per dag högre. Ju kortare mobiliteter, desto färre dagar måste fasta belopp, såsom resekostnader, slås ut på. Dessutom kan boendekostnader vara högre om mobiliteten är kort. Vidare är resekostnaderna oftast högre utanför Europa. Frågan om lärosätena ska få ersättning för sin del av administrationen måste också tas med i beräkningen. Inom Erasmus+ lämnas ett organisationsstöd om 200–350 euro per mobilitet för kostnader som uppstår relaterade till aktiviteter som syftar till att stödja mobilitet för studenter och anställda.

En månads utlandsvistelse med Erasmus+ beräkningsmodell skulle ge en student 3 300 kronor. För att säkerställa att det finns medel för att stötta resekostnader, uppskattar utredningen att ett stipendium sammanlagt skulle kunna uppgå till 5 000 kronor för en månads resa. Därtill bör lärosätena ersättas för det administrativa arbetet med i

¹ Den stora skillnaden mellan 2015 och 2016 beror på att programmet nedprioriterades i samband med justeringar inom biståndsbudgeten.

storleksordningen 2 000 kronor/mobilitet. Det totala beloppet per mobilitet blir då 7 000 kronor. En sådan beräkning skulle ge 2 900 studenter per år möjlighet till utlandsvistelser på en månad.

Utredningen föreslår att Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att utarbeta hur ett nytt mobilitetsprogram för studenter ska utformas. Universitets- och högskolerådet bör även ges i uppdrag att administrera programmet.

Lärarmobilitet

Utredningen föreslår vidare att regeringen avsätter fem miljoner kronor för att stimulera lärarmobilitet utanför Europa. I dag är det relativt svårt att hitta finansiering för samarbeten med lärosäten utanför Europa i länder som inte kvalificeras som låg- och medelinkomstländer av OECD. Utredningen bedömer det emellertid som viktigt för lärosätenas internationella utveckling att lärare har möjlighet att utveckla samarbeten även utanför Europa.

Enligt uppgifter från Universitets- och högskolerådet är den genomsnittliga svenska ersättningen per utomeuropeiskt utgående undervisningsuppdrag inom Erasmus+ 2 317 euro, det vill säga cirka 23 000 kronor. Inom nuvarande större program genomförs ett hundratal utomeuropeiska lärarutbyten genom Erasmus+ och Linneaus-Palme. Med utgångspunkt i nuvarande utnyttjandegrad av programmen och en vilja att öka mobiliteten föreslår utredningen att regeringen avsätter 5 miljoner kronor för ett mobilitetsprogram inom utgiftsområde 16. Det innebär närmast en fördubbling av nuvarande utomeuropeiska utbyten för lärare.

Utredningen föreslår att Universitets- och högskolerådet ges i uppdrag att utarbeta hur ett nytt mobilitetsprogram för lärare ska utformas. Universitets- och högskolerådet bör även ges i uppdrag att administrera programmet.

Miljökonsekvenser

En utökning av medel för mobilitet kommer att påverka klimatet, främst genom ökade utsläpp av koldioxid. De flesta resor utanför Norden sker med flyg och utredningen har därför undersökt effekterna av ett ökat antal flygresor.

Beräkningen bygger på ovanstående tillkommande 200 resor för lärare och 2 900 möjliga resor för studenter. Flygresornas längd är svår att uppskatta, men utredningen bedömer att flertalet av studentresorna även fortsättningsvis kommer att ske inom Europa och har därför använt sig av uppgifter för en resa tur-och-retur Stockholm-München får att fram ett ungefärligt värde. Varje resa med flyg innebär utsläpp om 268,4 kg koldioxid.² Sammanlagt bidrar de potentiella resorna med 832 ton koldioxid. Resor med tåg bör uppmuntras.

10.2.2 Förslag till särskilda insatser

Åtgärder för ökad attraktivitet

Utredningen föreslår flera åtgärder som kan behöva särskild finansiering i mål 2 om ökad attraktionskraft för Sverige som studie- och kunskapsnation. Det gäller bland annat ökad marknadsföring och stipendier. Utredningen avser att återkomma till dessa frågor i slutbetänkandet och avstår därför för att gå in på detaljer här.

Finansiering i så kallade brygganländer

Utredningen föreslår att Regeringskansliet initierar en studie kring hur stödstrukturer och finansiering skulle kunna byggas upp för samarbeten inom högre utbildning och forskning i länder där Sverige har fasat ut utvecklingssamarbetet. Utredningen tar inte ställning till hur stora belopp som bör avsättas för den typen av insatser, inte heller vilket utgiftsområde finansieringen bör belasta. Insatserna skulle kunna vara riktade mot olika målgrupper och därmed finansieras inom olika utgiftsområden.

Kapacitetsutveckling inom högre utbildning

Utredningen föreslår att ekonomiskt stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning i samarbetsländer byggs upp och att Sida därför får i uppdrag att utveckla hur ett svenskt stöd för kapacitets-

² Enligt beräkning på sidan: www.icao.int/environmental-protection/CarbonOffset/Pages/default.aspx

utveckling inom högre utbildning kan utformas och hur det kan länkas till de svenska prioriteringarna inom biståndet i övrigt. Utredningen lämnar inte något förslag på hur stort belopp som bör avsättas, utan detta bör ta sin utgångspunkt i Sidas framtida förslag. Stödet bör finansieras inom utgiftsområde 7 Internationellt bistånd.

Riktade insatser till vissa länder

Utredningen föreslår att regeringen och myndigheter ska vidta åtgärder för att strategiskt och operativt stötta svenska universitet och högskolor i länder där det bedöms önskvärt. Hur stora satsningar som bör göras och hur dessa bör finansieras bör beslutas i relation till respektive insats.

10.2.3 Konsekvenser för universitet och högskolor

Utredningen föreslår ett antal rekommendationer till lärosätena. De inkluderar bland annat rekommendationer att utveckla digitala verktyg, högskolepedagogisk kompetens eller processerna för tillgodoräkning. Rekommendationerna omfattar också insatser för ökad personalmobilitet och insatser kring Agenda 2030 för hållbar utveckling.

Vissa rekommendationer går att tillmötesgå genom förändringar av nuvarande strukturer eller arbetssätt, såsom hur styrningen är organiserad eller hur informationsflöden ser ut. Utredningen har genom att utforma förslagen som rekommendationer lämnat det öppnet för respektive lärosäte att själv bedöma vilka insatser som är mest prioriterade och avsätta resurser efter förmåga. Insatserna föreslås finansieras inom ramen för lärosätenas anslag.

10.2.4 Konsekvenser för övriga statliga myndigheter

Universitets- och högskolerådet

Programutveckling och -administration

Utredningen föreslår att Universitets- och högskolerådet ges nya uppdrag kopplade till de förslag på program som presenterats ovan. Det gäller:

- utveckling och administration av program för digitala verktyg och virtuell mobilitet
- utveckling och administration av mobilitetsprogram för studenter
- utveckling och administration av mobilitetsprogram för lärare.

Utvecklingen av programmens utformning bör kunna ske inom ramen för befintliga resurser genom omprioritering av myndighetens uppdrag. Däremot kräver den löpande administrationen av tre nya program utökade resurser. I dag administrerar Universitets- och högskolerådet programmet Nordplus Junior för Nordiska ministerrådets räkning. Programmet, som i storleksordningen liknar utredningens föreslagna program (30 miljoner kronor), hanteras av 2–3 årsarbetskrafter. Arbetet underlättas dock av att regelverket sätts av Nordiska ministerrådet. För programmen Minor Field Studies och Linneaus-Palme är cirka 4–5 årsarbetskrafter involverade i arbetet. Externa bedömare kan också komma att anlitas.

Utredningen bedömer att resurserna till Universitets- och högskolerådet skulle behöva öka med motsvarande 3–4 årsarbetskrafter, det vill säga omkring 2 miljoner kronor.

Uppdrag att främja internationalisering

Utredningen föreslår att Universitets- och högskolerådet får i uppdrag att främja internationalisering vid universitet och högskolor. Enligt sin instruktion ska Universitets- och högskolerådet administrera och informera om utpekade internationella program, men myndigheten har inte i uppgift att främja internationalisering. Av myndighetens regleringsbrev för 2017 följer dock att Universitets- och högskolerådet ska redogöra för insatser för att främja internationellt samarbete, vilket tyder på att regeringen redan tolkar in en främjande aspekt i myndighetens nuvarande uppgifter. Utredningen bedömer därför att det inte är nödvändigt att tillföra ytterligare resurser till Universitets- och högskolerådet, men att det är lämpligt att förtydliga det uppdraget i instruktionen.

I den mån regeringen i enlighet med strategins förslag ger Universitets- och högskolerådet nya uppdrag att utveckla stöd och uppföljning bör det i varje enskilt fall bedömas om uppdraget ska åtföljas av ytterligare resurser.

Universitetskanslersämbetet

Utredningens förslag riktade till Universitetskanslersämbetet gäller huvudsakligen myndighetens utvärderingsuppdrag och uppdrag som statistikansvarig myndighet. De förslag som presenteras i betänkandet, så som att regelbundet genomföra tematiska utvärderingar eller synliggöra internationalisering i utvärderingarna, behöver inte leda till ökade kostnader för Universitetskanslersämbetet. Förslagen bör kunna hanteras inom ramen för myndighetens befintliga uppdrag.

Förslaget om frivillig utvärdering av internationalisering som kan leda till certifiering bör bekostas av de lärosäten som önskar en sådan certifiering. På motsvarande sätt bör inte förslagen om mer heläckande statistik och analys kräva särskilda förstärkningar utan det bör kunna hanteras inom ramen för nuvarande uppdrag. Om utredningen i sitt nästa betänkande återkommer med förslag kring omvärldsbevakning och omvärldsanalys som berör Universitetskanslersämbetets statistikansvar kan bedömning behöva omprövas.

Utredningen föreslår även att Universitetskanslersämbetet får i uppdrag att följa upp och utvärdera lärosätenas arbete med tillgodoräknande av utbytesstudier. Detta bör kunna ske inom ramen för myndighetens anslag.

Migrationsverket

Att Migrationsverket har förmåga att hantera sitt uppdrag effektivt och rättssäkert är centralt för Sveriges attraktivitet som studie- och kunskapsnation. Av Migrationsverkets regleringsbrev för 2017 framgår att handläggningstiderna för ansökningar på grund av anknytning, arbete och studier ska vara så korta som möjligt utifrån ärendets beskaffenhet. Utredningen föreslår att Migrationsverket får i uppdrag att i samarbete med universitet och högskolor se över hur processer kan förbättras i syfte att förenkla handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd för studenter, gästforskare och andra anställda och därmed förkorta handläggningstiderna. Migrationsverket bör i sammanhanget uppmärksamma regeringen på eventuella nödvändiga författningsförändringar. En sådan översyn bör kunna ske inom ramen för Migrationsverkets befintliga resurser.

Utredningen rekommenderar även att Migrationsverket utreder frågan i vilken mån universitet och högskolor skulle kunna delta i

bedömningen gällande uppfyllandet av vissa specifika villkor för uppehållstillstånd. Om Migrationsverket väljer att gå vidare med en sådan utredning kan det ske inom ramen för verkets befintliga resurser. Eventuella förändringar i fråga om arbetsfördelning kräver i sin tur en utförlig konsekvensanalys.

Sida

Utredningen föreslår att Sida får två uppdrag relaterade till högre utbildning. Dels att utveckla hur ett svenskt stöd för kapacitetsutveckling inom högre utbildning kan utformas och hur det kan länkas till de svenska prioriteringarna inom biståndet i övrigt, dels att i samarbete med lärosätena och andra myndigheter utveckla en samlad ansats för högre utbildning och forskning inom biståndet.

Uppdragen bör kunna hanteras inom Sidas befintliga anslag.

Forskningsfinansierarna

Utredningen lämnar ett antal förslag eller rekommendationer som är riktade till forskningsfinansierande myndigheter. Förslagen är tänkta att vidareutvecklas vid myndigheterna och finansieras inom ramen för deras resurser genom eventuella justeringar inom befintliga program.

10.3 Konsekvenserna för studenter och anställda vid universitet och högskolor

Ett huvudsakligt syfte med utredningens förslag är att ge studenter och anställda vid universitet och högskolor ökade möjligheter till internationella eller interkulturella erfarenheter och perspektiv. Genom förslagen ökar möjligheterna till såväl mobilitet som internationalisering på hemmaplan.

Utredningens intention är inte att lägga till ytterligare ämnen i utbildningarna utan att uppmuntra en vidgning av perspektiven. Förslagen bör alltså inte påverka studiemängden för studenterna. För lärare kan förslagen dock kräva mer förberedelser, särskilt när nya samarbeten byggs upp eller pedagogiken utvecklas.

Förslagen kan leda till att lärosätena ställer högre krav på kunskap i främmande språk än vad som är fallet i dag. Detta gäller både studenter och lärare. I dag är godkänt resultat på kursen engelska 6 (den näst högsta nivån i gymnasieskolan) obligatoriskt för grundläggande behörighet till högskolan, vilket innebär att alla som antas har en god kunskap i engelska. Det är emellertid möjligt att internationella samarbeten leder till kommunikation på andra främmande språk än bara engelska. Engelskan ska inte heller tas för given bland alla anställda, särskilt när det gäller internationellt rekryterade lärare som kan vara inriktade på andra språk.

Om ett ökat meritvärde läggs på internationella erfarenheter för anställda, bör lärosätena samtidigt beakta att det kan ha negativa konsekvenser för personer som inte har möjlighet att resa eller tillbringa perioder utomlands.

Förslagen påverkar nuvarande studenter i den mån universitet och högskolor hinner genomföra förändringar under de närmaste åren. Till största delen kommer förslagen att ha betydelse för studenter som påbörjar sina studier inom några år.

10.4 Samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt

10.4.1 Konsekvenser för jämställdheten

Enligt lärosätenas svar på Internationaliseringsutredningens enkät uppfattar få lärosäten att det finns skillnader i förutsättningar för kvinnor och män att genomföra mobiliteter. De som menar att skillnader finns lyfter fram att de skilda förutsättningarna beror på kvinnors ansvar för familj och barn. Statistiska uppgifter visar att kvinnor är något mindre mobila än vad män är när det gäller doktorander och anställda.

Bland studenter är könsfördelning i fråga om utresande mobilitet jämn på ett generellt plan och de skillnader som finns beror på sammansättningen bland studenterna på respektive utbildning. Vad gäller inresande studenter är andelen män högre än andelen kvinnor. På utbildningar med stora grupper inresande studenter påverkar detta könsfördelningen bland studenterna.

I den mån kvinnor tar ett större ansvar för familj kan utredningens förslag få konsekvenser för jämställdheten. Betoningen på internationell erfarenhet som en merit kan ha negativa effekter för personer som inte kan lämna hemorten under längre perioder. Samtidigt föreslår

utredningen åtgärder för att stimulera kortare mobiliteter och virtuell mobilitet. Personer som inte kan vara hemifrån längre perioder får därmed ändå möjligheter att knyta internationella kontakter. Utredningen lyfter även vikten av att bidrag till sabbaticals inkluderar medel för medföljande, vilket underlättar för personer med familj att genomföra sabbaticals utomlands.

10.4.2 Integrationspolitiska konsekvenser

Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Utredningens förslag bidrar till integrationspolitiken på flera vis. Internationalisering på hemmaplan och de insatser som universitet och högskolor gör för nyanlända akademiker bidrar till att ge fler personer internationella och/eller interkulturella erfarenheter. Det ger samtidigt personer som flyttat till Sverige en möjlighet att etablera sig inom akademien. Ett ökat inflöde av utländska studenter som får anställning i Sverige efter studierna kan ha positiva effekter på integrationen. Även åtgärder kring mottagandet av internationella studenter och anställda, såsom ökade språkkunskaper, bidrar till integrationen i samhället.

10.4.3 Konsekvenser för studentkårer och andra studentorganisationer

Utredningen förutsätter att universitet och högskolor samarbetar med studentkårerna när insatser för ökad internationalisering planeras och att studenterna utnyttjar rätten till inflytande för att driva internationalisering som en kvalitetsfråga vid lärosätena. Studentorganisationerna har även en viktig roll när det gäller studiesociala aspekter kring internationalisering, särskilt för inresande studenter.

Studentorganisationerna behöver kunskap om villkoren för internationella studenter och möjligheterna att utveckla mobilitet och internationalisering på hemmaplan för att kunna vara en aktiv part i internationaliseringsarbetet. Att bygga upp eller vidareutveckla sådan kompetens kräver resurser, vilket organisationerna gemensamt och med stöd av lärosätena kan samarbeta kring.

10.4.4 Förslagets konsekvenser i förhållande till personuppgiftslagen

Utredningen bedömer att förslagen inte kommer att påverka nuvarande förhållningssätt till personuppgiftslagen (1998:204). I den mån nya mobilitetsprogram skapas kommer personuppgifter att behöva hanteras. Förhållningssättet bör dock inte skilja sig från hur personuppgifter i nuvarande mobilitetsprogram ska hanteras. Bedömningen bör därför inte heller påverkas av att Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) träder i kraft den 25 maj 2018 och då ersätter personuppgiftslagen.

10.4.5 Övriga konsekvenser

Utredningen bedömer att förslagen kan komma att leda till ökade förväntningar och i förlängningen en större efterfrågan på kommunerna avseende engelskspråkiga skolor. Även efterfrågan på bostäder kan komma att öka. Utredningens förslag bör vidare ha en positiv effekt på kompetensförsörjningen i Sverige, genom ett större inflöde av internationella studenter, doktorander och forskare liksom en bredare kompetens bland utexaminerade studenter.

Utredningen bedömer att förslagen i övrigt inte medför konsekvenser för kommuner, landsting eller företag. Utredningen bedömer att de inte heller har konsekvenser för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet eller för små företag.

11 Författningskommentar

11.1 Förslag till lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)

1 kap.

5 §

Högskolorna ska i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet ska jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas och främjas.

Den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska

1. stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, och

2. bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i första stycket.

Högskolorna ska också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Paragrafen avser högskolornas uppgifter i fråga om hållbar utveckling, jämställdhet, internationalisering och breddad rekrytering.

Ändringarna i *första, andra och fjärde stycket* är endast redaktionella och innebär att ordet ska ersättas med ska.

I paragrafens *tredje stycke* anges övergripande mål för universitetens och högskolornas internationella arbete. Dessa mål, som ersätter det mål som tidigare angetts i stycket, innebär att den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, dels bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i första stycket.

Bestämmelsen omfattar också enskilda utbildningsanordnare som utfärdar sådana examina som regeringen med stöd av högskolelagen

meddelat föreskrifter om, eftersom även utbildningen enligt 2 § lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina ska bedrivas så att den uppfyller de krav som uppställs i 1 kap. högskolelagen.

Övervägandena finns i kapitel 5.

8 §

Utbildning på grundnivå ska väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock besluta om undantag när det gäller konstnärlig utbildning.

Utbildning på grundnivå ska utveckla studenternas förmåga att

- göra självständiga och kritiska bedömningar,*
- självständigt urskilja, formulera och lösa problem, och*
- ha beredskap att möta förändringar i arbetslivet.*

Studenternas förmågor enligt andra stycket ska även kunna användas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang.

Inom det område som utbildningen avser ska studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,*
- följa kunskapsutvecklingen, och*
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.*

Paragrafen innehåller nivåbeskrivningar för utbildningar på grundnivå.

Ändringarna i *andra stycket* är endast av redaktionell karaktär.

I *tredje stycket*, som är nytt, görs ett tillägg som innebär att de förmågor som studenterna ska utveckla enligt *andra stycket* även ska utvecklas i ett internationellt eller interkulturellt sammanhang. Tillägget syftar till att tydliggöra att de förmågor som studenten ska utveckla ska vara oberoende av nationell eller kulturell kontext.

Fjärde stycket motsvarar det tidigare tredje stycket.

Övervägandena finns i kapitel 7.3.

Referenser

- ALLEA (2017). *European Code of Conduct for Research Integrity*. Berlin: ALLEA – All European Academies.
- Altbach, P. G. (2012). The prospects for the BRICs: The new academic superpowers? *Economic and Political Weekly*, 47(43), 127–137. Hämtat från https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230369795_1 den 23/11 2017.
- Altbach, P. G., & de Wit, H. (2017). *Revolutions ahead in international mobility*. Hämtat från University World News: www.universityworldnews.com/article.php?story=2017040412022639 den 7/4 2017.
- Bartik, K., Maerten, C., Tudor, I. & Valcke, J. (2010). *A discussion brief of content and language integrated learning (CLIL) at the Faculty of Applied Sciences*. Bryssel: Université Libre de Bruxelles. Hämtat från www.uco.es/poling/multilingualism_plan/wp-content/uploads/2012/05/CLIL-Description-Brief1.pdf
- Bladh, A., Banda, E., Oddershede, J., Weiming, J., (2016). *Evaluation of the Sino-Danish Center for Education and Research*. Hämtat från <http://sdc.university/files/Downloads/News/international-evaluation-report-of-sdc.pdf> den 14/1 2018
- Beelen, J. & Jones, E. (2015). Redefining Internationalization at Home. i A. Curaj, L. Mate, R. Pricopie, J. Salmi, & P. Scott (Red.), *The European Higher Education Area: Between Critical Reflections and Future Policies* (s. 59–72). Heidelberg, New York, London: Springer.

- Benner, M. (2015) Akademiskt ledarskap: Vad fungerar och varför? En forskningsöversikt. i Ledningsutredningen, SOU 2015:92 *Utvecklad ledning av universitet* (s. 343–391).
- Bolognaprocessen. (2009). *The Bologna Process 2020: The European Higher Education Area in the new decade: Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve*, 28–29 April 2009. Leuven/Louvain-la-Neuve.
- Bolognaprocessen. (2012). *Mobility for Better Learning*. Hämtat från https://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/39/2/2012_EHEA_Mobility_Strategy_606392.pdf den 27/10 2017.
- Breeze, V., & Moore, N. (2017). *China tops US and UK as destination for anglophone African students*. Hämtat från <https://theconversation.com/china-tops-us-and-uk-as-destination-for-anglophone-african-students-78967> den 27/6 2017.
- Centraal Planbureau. (2012). *De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs*. Haag.
- Centrala studiestödsnämnden. (2017). *Utlandsstuderande om studier och studiemedel – en jämförelse mellan åren 2015 och 2017*.
- Centre of the Republic of Slovenia for Mobility and European Educational and Training Programmes and The Ministry of the Republic of Slovenia for Education. (2016). *Strategy for the internationalisation of Slovenian higher education 2016–2020*. Hämtat från www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/razpisi/Visoko_solstvo/Internacionalizacija_VS_2013/Strategija_internacionalizacije_slovenskega_visokega_solstva_ENG_2016-2020_WEB.pdf den 21/8 2017.
- Cimo. (2014). *What do We know about the economic impact of international higher education students?* Hämtat från www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/54162_30.11_Express4B_14.pdf den 24/8 2017.
- de Wit, H. (2002). *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe: A Historical, Comparative, and Conceptual Analysis*. London: Greenwood Press.

- de Wit, H. (2015). *Who owns internationalisation?* Hämtat från University World News: www.universityworldnews.com/article.php?story=20150113140806307
- de Wit, H., Egron-Polak, E., Howard, L., & Hunter, F. (2015). *Internationalisation of higher education*. Bryssel: Europaparlamentet.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), (s. 241–266).
- Dicle, E., Felinger, J., Huang, L., Kalinc, I., Pisera, J., Trawinska, J., & Vinca, E. (2010). *Problems of Recognition in Making Erasmus – PRIME 2010*. Bryssel: European Student Network.
- Education Commission. (2016). *The Learning Generation Investing in education for a changing world*. The International Commission on Financing Global Education Opportunity.
- Elsevier B.V. (December 2017). *SciVal® database*. Hämtat från www.scival.com
- Ernst & Young. (2017). *EY's Attractiveness Program Nordics 2017: Opportunity and potential*.
- EU-kommissionen. (2012). *Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: Förbättra och fokusera unionens internationella samarbete inom forskning och innovation: en strategi*. COM(2012) 497. Bryssel.
- EU-kommissionen. (2013). *Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: Den europeiska högre utbildningen i världen*. COM(2013) 499 final.
- EU-kommissionen. (2013). *MORE2: Higher Education Sector Report*. Bryssel.
- EU-kommissionen. (2014). *EU R&D Survey – The 2014 EU Survey on Industrial R&D Investment Trends*. Sevilla: Europeiska kommissionen: Joint Research Centre.
- EU-kommissionen. (2016). *Erasmus Charter for Higher Education 2014–2020: Annotated Guidelines*.

- EU-kommissionen. (2016). *The Erasmus Impact Study Regional Analysis*. Bryssel.
- EU-kommissionen. (2017, November 14). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Strengthening European Identity through Education and Culture*. COM(2017) 673 final.
- Europace IVZW. (2006). *European Cooperation In Education Through Virtual Mobility: A Best Practice-Manual*. Bryssel.
- Europaparlamentet och rådet (2010) *Europaparlamentets och rådets direktiv av den 22 september 2010 om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål*. 2010/63/EU
- Europaparlamentet och rådet. (2016). *Europaparlamentets och rådets direktiv av den 11 maj 2016 om villkoren för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för forskning, studier, praktik, volontärarbete, deltagande i elevutbytesprogram eller utbildningsprojekt och för au pairer*. (EU) 2016/801.
- Europeiska kommissionen. (2005). *Kommissionens rekommendation av den 11 mars 2005 om den europeiska stadgan för forskare och riktlinjer för rekrytering av forskare*. 2005/251/EG.
- Europeiska kommissionen. (2017). *Rapport från kommissionen till rådet: Lägesrapport om riktmärket för rörlighet i utbildningssyfte*. Bryssel.
- Europeiska rådet. (2011). *Rådets slutsatser om moderniseringen av den högre utbildningen*. (2011/C 372/09).
- Europeiska rådet. (2017). *European Council meeting (14 December 2017) – Conclusions*. EUCO 19/1/17 REV 1.
- Eurostudent. (2015). *Intelligence brief: Are Teacher Training Students Internationally Mobile?* Hannover.
- Eurydice. (2016). *Mobility scorecard: Higher Education Background Report*. Luxemburg.
- Federal ministry of education and research. (2017). *Internationalisation of education, science and research: Strategy of the Federal government*. Berlin.

- Gaalen, A. van, Hobbes, H. J, Roodenburg, S. & Gielesen, R. (2014). *Management summary Internationalising students in the home country*. Haag.
- Global Affairs Canada. (2016). *Canada's International Education Strategy*. Hämtat från <http://international.gc.ca/global-markets-marches-mondiaux/education/strategy-strategie.aspx?lang=eng> den 24/8 2017.
- Global Research Council. (2012) *Statement of Principles for Scientific merit review*. Hämtat från www.globalresearchcouncil.org/fileadmin/documents/GRC_Publications/gc_principles-English.pdf den 14/1 2018.
- Global Research Council (2017) *Science diplomacy: European context setting*. Konferenspaper för Global Research Council European regional meeting, 22–23 november 2017 i Stockholm.
- Haaristo, H.-S., Orr, D. & Little, B. (2012). *Short-term mobility and mobility obstacles*. Hannover: Eurostudent.
- Hahn, K. & Teichler, U. (2005). Internationalisation mainstreaming in German higher education. i H. Futao, K. Yokoyama, & F. Huang, *Globalization and higher education*. Hiroshima: University of Hiroshima Research Institute for Higher Education.
- Heckscher, S., Hober, S., Malmberg, A., Melkersson, M., Norrving, B., Ågren, L. & Larsson, O. (2015). *Ökad handlingsfrihet för statliga lärosäten*. Stockholm – Uppsala universitetsnätverk.
- HM Government. (2013). *International Education: Global Growth and Prosperity*. London.
- HM Government. (2013). *Industrial strategy: government and industry in partnership*. London.
- Hudzik, J. K. (2015). *Comprehensive internationalization: Institutional pathways to success*. New York: Routledge.
- Högskoleverket. (2008). *En högskola i världen – internationalisering för kvalitet*. Rapport 2008:15R.
- Högskoleverket. (2010). *Om undervisning på engelska – några bidrag från en konferens*. Rapport 2010:15 R.
- Högskoleverket. (2012). *Kontaktiviteter – Högskolornas verksamheter för utbildningarnas arbetslivsanknytning*. Rapport 2012:23R.

- International Association of Universities och Magna Charta Observatory. (2012). *IAU-MCO Guidelines for an Institutional Code of Ethics in Higher Education*. Hämtat från https://iau-aiu.net/IMG/pdf/ethics_guidelines_finaldef_08.02.13.pdf den 12/11 2018.
- Institute of International Education. (2017). *Economic Impact of International Students*. New York.
- Klemenčič, M. (2017). Internationalisation of Higher Education in the Peripheries: The 'gear effect' of integrated international engagements. i E. Jones, J. Gacel-Ávila, H. de Wit & N. Jooste (Red.), *The Globalization of Internationalization*. New York: Routledge.
- Knight, J. (2003). *Updating the Definition of Internationalization*. *International Higher Education*, nr.33, (s. 2–3)
- Knight, J. (2004). Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationale. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), (s. 5–31).
- Knight, J. (2005). An Internationalization Model: Responding to New Realities. i. H. de Wit, I. Jaramillo, J. Gacel-Ávila, & J. Knight (Red.), *Higher Education in Latin America: The International Dimension* (s. 33–68). Washington: World Bank Publications.
- Knight, J. (2008). *Higher education in turmoil. The changing world of internationalisation*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Knight, J. (2017). The new faces of transnational higher education. Hämtat från University World News: www.universityworldnews.com/article.php?story=20171024133538586 den 27/10 2017.
- Knight, J., & McNamara, J. (2017). *Transnational education: a classification framework and data collection guidelines for international programme and provider mobility (IPPM)*. Bonn och London: DAAD och British Council.
- Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien. (2013). *Sweden's global connectivity in research An analysis of international co-authorship*.
- Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien. (2016). *Bättre möjligheter för internationalisering av forskning och högre utbildning*.

- Kunnskapsdepartementet. (2015). *Panorama Strategi for høyere utdannings- og forskningssamarbeid med Brasil, India, Japan, Kina, Russland og Sør-Afrika (2016–2020)*. Oslo.
- Leask, B. (2015). *Internationalizing the Curriculum*. London, New York: Routledge.
- Lund Revisited. (den 3–4 december 2015). The Lund Declaration 2015. Hämtat från www.vr.se/download/18.43a2830b15168a067b9dac74/1454326776513/The+Lund+Declaration+2015.pdf den 17/12 2017.
- Ministry of Education, Culture and Science. (2008). *Internationalisation agenda – Het Grenzeloze Goed (the Boundless Good)*. Hämtat från www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2010/08/12/internationalisation-agenda-het-grenzeloze-goed-the-boundless-good/internationalisation-agenda-het-grenzeloze-goed.pdf den 26/9 2017.
- Ministry of Education, Culture and Science. (2015). *The value of Knowledge: Strategic Agenda for Higher Education and Research 2015–2025*. Haag.
- Ministry of Education, Culture and Sports. (2014). *Strategy for the internationalisation of Spanish universities 2015–2020*. Madrid.
- Ministry of Education, Science and Research. (2012). *Costs and benefits of internationalisation in higher education*. Haag.
- Ministry of Science and Higher Education. (2015). *Higher Education Internationalization Programme*. Warszawa.
- Nacka kommun. (2015). *Internationellt universitet i Nacka – en studie av förutsättningar, utmaningar och möjligheter att etablera ett universitet i Nacka*. Dnr KFKS 2014/309–639.
- NAFSA. (2017). *NAFSA International Student Economic Value Tool*. Hämtat från Nafsa.org: www.nafsa.org/Policy_and_Advocacy/Policy_Resources/Policy_Trends_and_Data/NAFSA_International_Student_Economic_Value_Tool/ den 29/11 2017
- Nordiska ministerrådet. (2017). *Framtida nordiskt utbildningssamarbete – Svar på dagens och morgondagens utmaningar*. Köpenhamn.
- Nuffic. (2017). *Update: Incoming student mobility in Dutch higher education 2016–17*. Haag.

- O'Mara, M. (2012). The Uses of the Foreign Student. *Science History*, 36(4), s. 583–615.
- OECD. (2014). *Measuring the Digital Economy: A New Perspective*. Paris.
- OECD. (2016). *Trends shaping education 2016*. Paris:
- OECD. (2017). *Education at a Glance 2017*. Paris.
- OECD. (2017). *Main Science and Technology Indicators*. Hämtat från Last update: MSTI 2017/1 www.oecd.org/sti/msti.htm den 30/88 2017.
- Oxford Research. (2015). *Evaluation of the Danish Innovation Centres*. Köpenhamn.
- Pickle Jar Communications Ltd. (2017). *Study in Sweden Survey Analysis*. Studie genomförd på uppdrag av Svenska institutet.
- Pillay, P. (2011). *Higher Education and Economic Development: Literature review*. Hämtat från <http://chet.org.za/files/uploads/reports/Pillay%202010%20HE%20and%20Economic%20Development%20Literature%20Review.pdf> den 26/99 2017.
- Prognos AG och DAAD. (2013). *The Financial Impact of Cross-border Student Mobility on the Economy of the Host Country*. Hämtat från www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/55340_The_Financial_Impact_of_Crossborder_Student_Mobility_on_the_Economy_Eng_sum.pdf den 24/8 2017.
- Royal Society. (2010). *New Frontiers in Science Diplomacy*. London.
- Royal Society. (2011). *Knowledge, Networks and Nations: Global scientific collaboration in the 21st century*. London.
- Rummukainen, M. (2017) *Climate change and science in diplomacy*. Presentation vid Global Research Council European Regional Meeting Stockholm 22 november 2017.
- Språkrådet. (2017). *Språkepolitik vid svenska universitet och högskolor*.
- Statistiska centralbyrån. (2016). Internationell studentmobilitet i högskolan 2015/16. UF 20 SM 1603.

- Statistiska centralbyrån. (2016). *Svenska utbytesstudenter reser allt längre*. Hämtat från www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Svenska-utbytesstudenter-reser-allt-langre/ den 26/10 2017
- Statistiska centralbyrån. (2017). *Personal vid universitet och högskolor 2016*. UF 23 SM 1701.
- Statistiska centralbyrån. (2017). *Internationell studentmobilitet i högskolan 2016/17*. UF 20 SM 1703.
- Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning. (2015). *Ang: Inbjudan att inkomma med underlag till regeringens forskningspolitik*, dnr U2015/1662/UH.
- Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning. (2017). *Sveriges internationella forskningsarbeten – hur bör de utvecklas?* Rapport 17:01.
- Styrelsen for Universiteter og Internationalisering. (2013). *Analyse af samfundsøkonomisk gevinst ved tiltrækning og fastholdelse af internationale studerende*. Köpenhamn.
- Sveriges förenade studentkårer. (2014). *Räcker det med undervisning på engelska? – En granskning av strategier för internationalisering av högre utbildning*.
- Sveriges universitets- och högskoleförbund. (2016). *Förslag till förändringar i lagar och förordningar – bättre förutsättningar för internationalisering* (dnr 0040-16).
- Sveriges universitets- och högskoleförbund. (2017). *Tillgodoräkande efter utbytesstudier*. PM daterad 2017 11 01.
- Sörlin, S., & Nilsson, D. (2017). *Research Aid Revisited: A historically grounded analysis of future prospects and policy options*. Stockholm: Expertgruppen för biståndsanalys.
- Tillväxtanalys. (2015). *Samspelet mellan innovations- och handelsfrämjande – Schweiz på hemmaplan och i fält*. Svar direkt 2015:12.
- Tillväxtanalys. (2017). *Brexit och universiteten – en svensk möjlighet för samarbete*. PM 2017:05.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2016). *Bäst i världen tillsammans – Riktlinjer för att främja internationaliseringen av finländsk högskoleutbildning och forskning 2017–2025*. Helsingfors.

- Unesco. (2015). *UIS.Stat – Outbound internationally mobile students by host region*. Hämtat från <http://data.uis.unesco.org/?queryid=142> den 29/12 2017
- Unesco. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good*. Paris.
- Unesco, (2016). *Unesco Science Report towards 2030*, Paris.
- Unesco. (2017a). *Global education monitoring report*. Paris.
- Unesco. (2017b). *Six ways to ensure higher education leaves no one behind*. Paris.
- Universitets- och högskolerådet. (2015). *Hinder för svenska studenters mobilitet*.
- Universitets- och högskolerådet. (2016). *Åtgärder för att öka antalet utresande utbytesstudenter*.
- Universitets- och högskolerådet och Sveriges universitets- och högskoleförbund. (2016). *Kartläggning av lärosätenas insatser kopplade till flyktingar och nyanlända*.
- Universitetskanslersämbetet. (1974). *Utbildningens internationalisering Slutbetänkande från UKÄ:s internationaliseringsutredning*.
- Universitetskanslersämbetet. (2016). *Internationella utbildningssamarbeten – en redovisning av regeringsuppdraget om högskolornas utbildningssamarbeten med utländska lärosäten*. Rapport 2016:9.
- Universitetskanslersämbetet. (2016). *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen – Allmänna utgångspunkter och riktlinjer*.
- Universitetskanslersämbetet. (2016). *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete*.
- Universitetskanslersämbetet. (2017). *Universitets och högskolors arbete med att främja en hållbar utveckling*. Rapport 2007:12.
- Universitetskanslersämbetet. (2017). *Pilotutvärdering av utbildning på grundnivå, förskollärarexamen*. Beslut 411-00413-16.
- Universitetskanslersämbetet. (2017). *Pilotutvärdering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå, grundlärarexamen*. Beslut 411-00414-16.
- Universitetskanslersämbetet. (2017). *Universitet och högskolor Årsrapport 2017*.

- Universitetskanslersämbetet. (2017). *Studentspeglen 2016* Rapport 2017:3.
- University of Arizona. (2017). *UA|Microcampus*. Hämtat från <https://microcampus.arizona.edu/> den 19/8 2017.
- Uppsala Studentkår. (2013). *Många vill – få kommer till skott. Varför studerar inte fler utomlands?*
- Uppsala universitet. (2016). *Utlandsetablering av svenska universitet – Underlag för vidare utredning av frågan*, Dnr 2016/457.
- van der Zwaan, B. (2017). *Higher Education in 2040: A Global Approach*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Vetenskapsrådet. (2015). *Forskningens framtid – Svenska forskares mobilitet – en kunskapsöversikt*.
- Vetenskapsrådet. (2016). *Rekrytering av forskare och lärare med doktorsexamen vid svenska lärosäten*.
- Vetenskapsrådet. (2016). *Svenskt publiceringssamarbete i ett globalt perspektiv*.
- Vetenskapsrådet. (2017). *Forskningsbarometern 2017 – Svensk forskning i internationell jämförelse*.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*.
- Vetenskapsrådet och Sveriges universitets- och högskoleförbund. (2013). *Forskarmobilitet – i dag och i morgon – Rapport från VR:s och SUHF:s workshop 6 februari 2013*. Hämtat från www.vr.se/download/18.4b1cd22413cb479b8056fb6/1363609803839/Rapport+fr%C3%A5n+workshop+om+mobilitet+2013.FINAL+f%C3%B6r+VR.pdf den 12/1 2018.
- Williams, R., Leahy, A., & Jensen, P. (2017). *U21 Ranking of National Higher Education Systems 2017*. Melbourne University.
- World Bank. (2017). *The World Bank Open Data*. Hämtat från data.worldbank.org den 28/12 2017.
- World Bank. (2017). *World Development Report 2018*. Washington DC.
- Vriens, M. (den 5 juli 2010). *Virtual Mobility: an alternative or complement to physical mobility*. Konferenspresentation hämtad från iated.org/presentations/pv_11080.pptx 13 01 2018.

- Wächter, B. (2003). An Introduction: Internationalisation at Home in Context. *Journal of Studies in International Education*, 7(1), (s. 5–11).
- Västra Götalandsregionen. (2015). *Internationell forskarrörlighet – underlag för framtida utformning av More* (2015:3).
- Åkerlund, A. (2016). Public Diplomacy and Academic Mobility in Sweden: The Swedish institute and scholarship programs for foreign academics, 1938–2010. Lund: Nordic Academic Press.

Offentligt tryck

- Ds 2011:3. *Högre utbildning i utvecklingsarbetet – förslag på områden och former för samarbete.*
- Ds 2008:82. *Sverige i världen, – Rapport från Globaliseringsrådet.*
- Ds 2009:21. *Bortom krisen. Om ett framgångsrikt Sverige, Globaliseringsrådets slutrapport.*
- Ds 2013:49. *Högskolestiftelser – en ny verksamhetsform för ökad handlingsfrihet.*
- Prop. 2002/03:122. *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling.*
- Prop. 2004/05:162. *Ny värld ny högskola.*
- Prop. 2008/09:134. *Forskarutbildning med profilering och kvalitet.*
- Prop. 2008/09:153. *Språk för alla – förslag till språklag.*
- Prop. 2008/09:175. *Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid.*
- Prop. 2009/10:65. *Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter.*
- Prop. 2012/13:152. *Studiemedel i en globaliserad värld.*
- Prop. 2012/13:30. *Forskning och innovation.*
- Prop. 2015/16:17. *Internationella skolor.*
- Prop. 2016/17:50. *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft.*
- Prop. 2017/18:1. *Budgetproposition för 2018, Utgiftsområde 7.*
- Regeringen (2014) *Resultatstrategi för globala insatser för socialt hållbar utveckling 2014–2017.* UF2014/32091/UD/MU.

Regeringen. (2017). *Utrikesdeklarationen*. Riksdagens protokoll 2016/17:68.

Skr. 2015/16:76. *Kvalitetssäkring av högre utbildning*.

Skr. 2016/17:60. *Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd*.

SOU 2008:104. *Självständiga lärosäten*.

SOU 2011:21. *Utrikesförvaltning i världsklass*.

SOU 2015:92. *Utvecklad ledning vid universitet och högskolor*.

SOU 2016:29. *Trygghet och attraktivitet – en forskarkarriär för framtiden*.

SOU 2017:18. *En nationell strategi för validering*.

Kommittédirektiv 2017:19

Ökad internationalisering av universitet och högskolor

Beslut vid regeringssammanträde den 16 februari 2017

Sammanfattning

En särskild utredare ska i syfte att öka internationaliseringen av universitet och högskolor bl.a.

- föreslå nya mål och en ny nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor, som omfattar både utbildnings- och forskningsverksamheten,
- föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning bl.a. genom att fler studenter, lärare och forskare studerar eller verkar utomlands och en bättre internationalisering på hemmaplan, och
- föreslå åtgärder för att öka Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation bl.a. genom en översyn av systemet för anmälnings- och studieavgifter.

Uppdragen att föreslå nya mål och en ny strategi för internationalisering och att föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning ska redovisas senast den 31 januari 2018. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 oktober 2018.

Internationaliseringen av universitet och högskolor behöver underlättas och öka

Universitet och högskolor är avgörande för det internationella kunskapsutbytet

Behoven av kunskap och kompetens ökar och förändras ständigt på arbetsmarknaden, samtidigt som världen blir alltmer global och digitaliserad och samarbeten sträcker sig över gränser och kontinenter. Vägen framåt är att ytterligare stärka Sverige genom att utveckla kunskapsutbytet med andra länder. Det handlar om Sveriges konkurrenskraft, men lika mycket om en positiv utveckling av samhället och en öppenhet gentemot omvärlden. Utbyte av kunskap gynnar såväl individer som samhälle.

I utvecklingen av kunskapsutbytet har universitet och högskolor en central roll. De verkar på en global arena där studenter, doktorander, lärare och forskare har kontakter över hela världen och där nationella gränser har allt mindre relevans för verksamhetens innehåll. Samtidigt ökar den internationella konkurrensen om såväl studenter och personal som forskningsanslag. Internationalisering av universitet och högskolor bidrar till att kvaliteten och relevansen i den högre utbildningen och forskningen ökar. Studenter, doktorander, lärare och forskare från andra länder eller med internationella erfarenheter är en tillgång för utbildnings- och forskningsmiljöernas utveckling och kvalitet. Det är därför viktigt att mobiliteten ökar. Vidare ställer det alltmer internationellt präglade arbets- och samhällslivet högre krav på att de som kommer ut på arbetsmarknaden har en god internationell kompetens.

Det internationella samarbetet kan även bidra till nya perspektiv och infallsvinklar i den högre utbildningen och forskningen. Större forskningsframsteg är ofta resultat av samarbete och utbyte av idéer mellan forskare i olika delar av världen. Sverige är, liksom andra länder, beroende av internationellt samarbete inom forskning. Därför är det av stor vikt att svenska forskare har så goda möjligheter som möjligt att samarbeta internationellt och att Sverige är välkänt som kunskapsnation.

Internationalisering av universitet och högskolor har stor betydelse för andra delar av samhället

Internationalisering av universitet och högskolor har också stor betydelse för verksamhet i andra delar av samhället. Sveriges ekonomi bygger i hög grad på tillgång till högkvalificerade utbildnings-, forsknings-, och innovationsmiljöer, att svenska företag är närvarande i andra länder och kännedom utomlands om Sverige som en kunskaps- och innovationsnation. Därutöver är rekrytering av kvinnor och män med kvalificerade kunskaper avgörande för samhällets utveckling. Internationella kontakter stärker förståelsen för andra länder och förhållanden och är därmed en viktig grund även för demokrati och tolerans. Internationell mobilitet av individer bidrar också till att stärka bilden av Sverige utomlands.

Internationaliseringen behöver öka

Ökad internationalisering av universitet och högskolor är således nödvändig för att Sverige bättre ska kunna möta såväl nationella som globala samhällsutmaningar, öka landets konkurrenskraft och stärka positionen som kunskapsnation.

Att internationaliseringen är ett ansvar för alla statliga universitet och högskolor framgår av 1 kap. 5 § högskolelagen (1992:1434), där det anges att högskolorna i sin verksamhet bör främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden. Förutsättningarna för internationalisering skiljer sig dock åt mellan lärosäten med olika storlek, inriktning och geografisk placering samt mellan utbildnings- och forskningsområden. Därför finns det också skillnader i graden av internationalisering såväl mellan lärosäten som inom ett lärosäte. Alla universitet och högskolor som omfattas av bestämmelsen behöver dock ges goda förutsättningar för att ta sitt ansvar för att öka internationaliseringen. Det är därför viktigt att både undanröja hinder för internationaliseringen och förbättra möjligheterna för alla lärosäten att prioritera mobilitet och internationalisering.

För att diskutera förutsättningar och hinder för internationalisering genomförde ministern för högre utbildning och forskning under 2015 ett antal möten med företrädare för universitet och högskolor, studenter och näringsliv (U2015/02498/UH). Vid dessa möten diskuterades bl.a. vikten av att stärka mobiliteten och att åtgärda problem

som är relaterade till systemet för studieavgifter. Andra frågor som diskuterades var behovet av att främja bilden av Sverige i utlandet som kunskaps- och studienation och av att underlätta asylsökandes tillgång till högskoleutbildning. Vidare efterlyste mötesdeltagarna en förtydligad nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor. Samtidigt såg deltagarna stora egna möjligheter att påverka internationaliseringen av det egna lärosätet eftersom många möjliga åtgärder ligger inom deras eget ansvarsområde.

Villkoren för och behovet av internationalisering av svenska universitet och högskolor har förändrats. Samtidigt kvarstår många hinder. Det är således dags att brett utreda hur internationaliseringen av universitet och högskolor kan underlättas och öka.

Uttryck som används i dessa direktiv

Frågor som berörs i dessa direktiv har betydelse för verksamhet vid såväl statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen som enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina. I direktiven används, där inte något annat anges, begreppen universitet och högskolor eller lärosäten för båda dessa kategorier.

Uppdraget att föreslå nya mål och en ny nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor

Nu gällande mål och strategi för internationalisering

Styrningen av universitet och högskolor sker bl.a. genom övergripande mål för verksamheten i högskolelagens första kapitel. När det gäller internationella frågor anges i 1 kap. 5 § tredje stycket högskolelagen att högskolorna i sin verksamhet bör främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden. Målet är fortfarande i stort sett likalydande som i 1977 års högskolelag (1977:218).

Regeringen presenterade 2005 en nationell strategi för internationalisering av den högre utbildningen i propositionen Ny värld, ny högskola (prop. 2004/05:162). Som övergripande mål sattes bland annat att Sverige ska vara ett attraktivt studieland för utländska studenter, att universitet och högskolor ska bedriva ett aktivt inter-

nationaliseringsarbete och att hinder för internationaliseringen ska undanröjas såväl nationellt som internationellt. Till varje övergripande mål kopplades ett antal mer konkreta delmål. Dessa mål bekräftades senare i propositionen Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid (prop. 2008/09:175). På EU-nivå finns också en strategi för internationalisering av högre utbildning från 2013 i form av ett meddelande från Europeiska kommissionen, European Higher Education in the World (COM[2013]499 final). Strategin syftar till att främja mobilitet och samarbete mellan lärosäten, EU:s medlemsstater och länder utanför EU.

Vidare finns det EU-gemensamma målet att senast 2020 bör ett EU-genomsnitt av minst 20 procent av utexaminerade från högre utbildning ha haft en till högre utbildning knuten studie- eller praktikperiod (inklusive yrkespraktik) utomlands motsvarande minst 15 ECTS-poäng (vilket motsvarar 15 högskolepoäng i Sverige) eller en varaktighet på minst tre månader (Rådets slutsatser om ett riktmarke för rörlighet i utbildningssyfte, 2011/C 372/08).

Därtill beslutade regeringen 2012 om en strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation (U2012/4853/F). I denna strategi formuleras ett antal mål, t.ex. att Sverige är känt, attraktivt och konkurrenskraftigt som arbetsplats för utländska forskare, att svenska universitet och högskolor och institut är aktiva partner i den internationella forskningsgemenskapen och att samarbeten bidrar till att öka det svenska näringslivets möjligheter på utländska marknader. Också i regeringens exportstrategi (skr. 2015/16:48) nämns vikten av att stärka internationella utbildnings-, forsknings- och innovationssamarbeten mellan akademi, forskningsinstitut och näringsliv i Sverige och i andra länder. Exportstrategin pekar även på vikten av att attrahera studenter, forskare och lärare från andra länder för att bidra till stärkt svensk konkurrenskraft.

Det finns också andra dokument beslutade av riksdagen och regeringen som har bäring på lärosätenas internationella samarbete, bl.a. propositionen Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling (prop. 2002/03:122).

Det behövs nya mål och en ny och sammanhållen strategi

Även om bestämmelsen i 1 kap. 5 § högskolelagen och många av de strategiska målen från 2005 är allmängiltiga, har förutsättningarna för internationalisering av universitet och högskolor förändrats både i omvärlden och i Sverige sedan dessa mål togs fram. Globalisering och digitalisering har skapat nya och bättre förutsättningar för omfattande internationell samverkan inom utbildning och forskning och därmed nya möjligheter för en ökad kvalitet i verksamheten. Samtidigt präglas det internationella samarbetet inom högre utbildning och forskning alltmer av konkurrens om studenter, forskare och resurser.

Utvecklingen återspeglas också i att såväl internationellt samarbete som internationell konkurrens har blivit viktiga faktorer i universitets och högskolors verksamhet.

Mot bakgrund av den utveckling som har skett behöver målet i 1 kap. 5 § högskolelagen ses över för att dels bättre spegla den bredd och betydelse som arbetet med internationalisering av universitet och högskolor numera har, dels leda till vidareutveckling av verksamheten.

Av motsvarande skäl behöver det skapas en nationell och sammanhållen riktningssammanfattning för arbetet med att öka internationaliseringen av universitet och högskolor, i form av en ny strategi. Strategin bör omfatta universitetens och högskolornas utbildnings- och forskningsverksamhet och den däri ingående uppgiften att samverka med det omgivande samhället, informera om sin verksamhet samt bidra till att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta. Behovet av en sammanhållen strategi för internationalisering har även lyfts fram i en skrivelse till Utbildningsdepartementet av Sveriges universitets- och högskoleförbund, Svenska institutet, Universitetskanslersämbetet och Universitets- och högskolerådet (dnr U2015/03201/UH).

En sådan ny strategi behöver vara konkret och uppföljningsbar för att utgöra ett stöd för regeringens uppföljning av internationaliseringen av universitet och högskolor. Strategin bör vara en vägledning för lärosätenas utveckling av sitt internationaliseringsarbete och underlätta för dem att göra strategiska vägval. Vidare bör den fungera som ett stöd för att samla lärosäten, andra myndigheter och organisationer kring gemensamma målsättningar. På så vis kan ett effektivare resursutnyttjande uppnås. En strategi bör tydliggöra olika myndigheters och organisationers roll och ansvar för att strategin

ska kunna genomföras. Strategin bör baseras på en omvärldsanalys som inkluderar goda exempel på hur andra länder främjar internationaliseringen av universitet och högskolor. Strategin bör även relatera till andra politikområden som berörs av universitetens och högskolornas internationalisering. Till stöd för regeringens och lärosätenas prioriteringar behöver det också övervägas om strategin bör lyfta fram särskilda länder eller regioner som är särskilt intressanta för samarbete inom högre utbildning och forskning.

Utredaren ska därför, med beaktande av de förändrade förutsättningarna för och behoven av internationalisering,

- föreslå ett eller flera nya mål för universitetens och högskolornas arbete med internationalisering som ska ersätta det nuvarande målet i 1 kap. 5 § högskolelagen,
- föreslå en uppföljningsbar nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor, som behandlar såväl högre utbildning som forskning, och
- ta ställning till om strategin bör innehålla geografiska eller andra prioriteringar och vilka det i så fall bör vara.

Uppdraget att föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning

Det behövs fler studenter, lärare och forskare med internationell erfarenhet

En viktig del av internationaliseringen utgörs av mobiliteten bland studenter, forskare och lärare. Av alla studenter som tog en examen inom högskolan för första gången läsåret 2014/2015 hade 14 procent studerat utomlands någon gång under de senaste tolv terminerna. Det finns dock stora skillnader mellan olika examina. Andelen utresande studenter är högst inom samhällsvetenskap, juridik, handel och administration. Särskilt låg är andelen utresande inom studieinriktningen pedagogik och lärarutbildning. Av utresande studenter var 59 procent kvinnor läsåret 2014/2015. Fördelningen mellan könen har varit i stort sett densamma under de tio senaste läsåren. Det är av stor vikt att fler väljer att bedriva en del av sina studier utomlands.

Det är således angeläget att främja en ökad mobilitet för kvinnor och män som är studenter på såväl grundnivå och avancerad nivå som

forskarnivå samt för kvinnor och män som är lärare och forskare. Det gäller oavsett ämnesområde eller utbildning. Även möjligheten att genomgå verksamhetsförlagd utbildning i ett annat land är värdefull och bör öka. Särskilt viktigt är det att höja mobiliteten inom professionsutbildningar där den internationella rörligheten är låg, såsom utbildningar som leder till lärar- eller socionomexamen. Inom dessa utbildningar hade endast fyra procent av dem som tog examen läsåret 2014/2015 studerat utomlands. Samtidigt är det yrkesgrupper som i sitt arbetsliv kan ha stor nytta av att få en internationell kompetens i sin utbildning. Det är också viktigt att utländska studenter, inklusive studenter på forskarnivå, lärare och forskare kommer till svenska universitet och högskolor.

Åtgärder för att få fler studenter att förlägga någon del av utbildningen utomlands kan till stor del vidtas av lärosätena själva, såsom att utveckla tillgodoräknande och studievägledning. Även incitament för lärare och forskare från svenska lärosäten att arbeta utomlands och åtgärder för att attrahera lärare och forskare från andra länder är i hög grad frågor för lärosätena. Regeringen underströk i propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) vikten av att mobiliteten bland högskolans undervisande och forskande personal ökar och att nationell och internationell mobilitet främjas t.ex. vid rekrytering och meritering. Som underlag för universitetens och högskolornas eget arbete med mobilitetsfrågor är det värdefullt med goda exempel på arbete vid lärosäten som har resulterat i att fler studenter valt utlandsstudier, fler lärare och forskare vid lärosätet valt att arbeta utomlands och fler lärare och forskare från andra länder valt att arbeta vid det svenska lärosätet. Det kan dock finnas behov av åtgärder på lärosätetsnivå och på nationell nivå för att främja mobiliteten.

Studiemedelssystemets utformning i fråga om utlandsstudier behandlades i propositionen Studiemedel i en globaliserad värld (prop. 2012/13:152, bet. 2013/14:UbU3, rskr. 2013/14:11). Där angavs bl.a. att ett enkelt, rättvist och effektivt studiestöd vid studier utomlands är ett viktigt verktyg för att de studerandes rörlighet ska kunna förverkligas. Nya bestämmelser på detta område trädde den 1 juli 2015 och det är för närvarande inte aktuellt med ytterligare förändringar i denna del.

Utredaren ska därför

- som underlag för lärosätenas egna överväganden kartlägga och lyfta fram goda exempel på lärosätens arbete med att öka antalet utresande studenter, lärare och forskare samt antalet lärare och forskare från andra länder,
- föreslå åtgärder för att fler kvinnor och män som är studenter ska studera utomlands och fler kvinnor och män som är lärare och forskare ska verka utomlands, särskilt när det gäller utbildningar, ämnesområden och utbildningsnivåer där mobiliteten i dag är låg, och
- vid behov föreslå åtgärder för att främja lärosätenas rekrytering av studenter på forskarnivå, lärare och forskare från andra länder.

Det behövs även en utvecklad internationalisering på hemmaplan

Även det stora antalet studenter som inte studerar utomlands behöver få en internationell erfarenhet för att dels bli förberedda för arbetslivet, dels vidga sina egna perspektiv. Det gäller oavsett ämnesområde eller nivå på utbildningen.

Verksamhet som syftar till att ge alla studenter internationell erfarenhet och internationella perspektiv kallas ofta för internationalisering på hemmaplan. Det handlar främst om utbildningens upplägg, innehåll och organisation. Ansvaret för internationalisering på hemmaplan vilar därför framför allt på lärosätena. Även studenter, lärare och forskare med internationell erfarenhet och studenter, lärare och forskare som kommer från andra länder kan bidra till internationaliseringen på hemmaplan. En ökad internationalisering på hemmaplan medför utmaningar för universitet och högskolor, t.ex. när det gäller att utveckla lärares förmåga att undervisa på ett främmande språk och att utnyttja digitaliseringens möjligheter.

Som underlag för universitetens och högskolornas eget arbete med att vidareutveckla internationaliseringen på hemmaplan är det värdefullt med goda exempel på sådant arbete vid såväl svenska som utländska lärosäten.

Utredaren ska därför som underlag för lärosätenas egna överväganden

- kartlägga och lyfta fram goda exempel på svenska och utländska lärosätens arbete med internationalisering på hemmaplan, och
- föreslå åtgärder för att alla studenter som inte studerar utomlands ska få internationell erfarenhet och internationella perspektiv.

Uppdraget att öka Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation

Sveriges attraktivitet som studiedestination för utländska studenter är avhängig av många faktorer, exempelvis att kvaliteten i utbildningen är hög, att utbildningar och kurser ges på engelska och att studenternas studiesociala situation är god. Det är frågor som universitet och högskolor till stor del ansvarar för. Väsentligt är också att regler för och hantering av ansökan, antagning, prövning av uppehållstillstånd och mottagande samspelar och fungerar som en helhet.

Sveriges attraktivitet för lärare och forskare är en annan viktig fråga som regeringen behandlar i propositionen Kunskap i samverkan för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50).

Det behövs en helhetsöversyn av systemet med bl.a. anmälningss- och studieavgifter, rekrytering och prövning av uppehållstillstånd

Sedan år 2011 ska statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen ta ut anmälningss- och studieavgifter för studenter på grundnivå och avancerad nivå från länder utanför EES och Schweiz (s.k. tredjeland) till följd av förslag och bedömningar i propositionen Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter (prop. 2009/10:65, bet. 2009/10:UbU15, rskr. 2009/10:230). Avgifterna regleras i förordningen (2010:543) om anmälningssavgift och studieavgift vid universitet och högskolor.

Införandet av avgifter medförde att antalet nybörjarstudenter från tredjeland i Sverige sjönk med omkring 80 procent. Under de senaste åren har antalet sådana studenter dock ökat. Mellan läsåren 2011/2012, som var det första året med avgifter, och 2014/2015 mer än fördubblades antalet betalande studenter som studerade för första gången vid svenska universitet och högskolor. Ökningen var särskilt kraftig från läsåret 2013/2014 till 2014/2015 då antalet betalande studenter ökade med över 50 procent. Av de 8 600 inresande freemover-studen-

ter, dvs. studenter som utan att delta i utbytesprogram ordnar sin högskoleutbildning i ett annat land, som var nybörjare läsåret 2014/2015 betalade 2 800 studieavgifter. Bland de betalande freemover-studenterna var andelen kvinnor 38 procent och andelen män 62 procent.

Förutsättningarna för studentmobilitet till Sverige har således påverkats i hög grad av anmälnings- och studieavgifterna.

För att öka utbytet med andra delar av världen behöver därför en andel av studieplatserna kunna vara avgiftsfria för tredjelandsstudenter.

Det finns också problem med hur processerna för rekrytering, antagning och mottagande av studieavgiftsskyldiga studenter har kommit att utformas. Ur den sökandes perspektiv är systemet i sin helhet komplext med många inblandade aktörer och delprocesser. Vidare har problem uppmärksamrats när det gäller hur rekryteringen, antagningen och mottagandet påverkas av och samverkar med t.ex. regler för tillträde till högskolestudier, stipendiesystemet och frågor om uppehållstillstånd. Under de år som avgifter har tagits ut har det även identifierats brister i fråga om utformningen av reglerna för anmälnings- och studieavgifter och hur de tillämpas.

I syfte att förkorta handläggningstiderna för uppehållstillstånd för studier har Migrationsverket i regleringsbrevet för 2017 bl.a. fått i uppdrag att ta fram en handlingsplan. En skyndsam och rättssäker handläggning av uppehållstillstånd förutsätter samtidigt ett fungerande samspel med övriga delar av systemet och i synnerhet antagningsprocessen.

Ett välfungerande system bör karakteriseras av användarvänlighet och rättssäkerhet för studenten och gynnsamma förutsättningar för rekrytering av tredjelandsstudenter för universitet och högskolor inom ramen för den reglerade invandringen. Systemet behöver således följas upp i sin helhet och vid behov förändras i syfte att fler kvinnor och män från tredjeländ ska studera i Sverige.

Utredaren ska därför

- lämna ett sammanhängande förslag till ett välfungerande system för anmälnings- och studieavgifter, rekrytering, antagning, prövning av uppehållstillstånd för och mottagande av avgiftsskyldiga studenter där bl.a. övriga uppdrag i detta avsnitt hanteras, och

- i arbetet med att föreslå ett välfungerande system följa Migrationsverkets arbete med handlingsplanen för att förkorta handläggningstiderna.

Bör anmälningsavgiften bli mer flexibel?

Statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen ska, enligt 2 § förordningen om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor, med vissa undantag ta ut en anmälningsavgift av den som inte är medborgare i en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) eller i Schweiz. Enligt förordningen är anmälningsavgiften 900 kronor.

Som redovisats i det föregående avsnittet har antalet nybörjarstudenter från tredjeländ sjunkit kraftigt efter det att anmälnings- och studieavgifter infördes. Svenska institutet har framfört att anmälningsavgiftens storlek är ett avsevärt hinder för många av de studenter som är målgrupp för de stipendier som myndigheten administrerar. Det kan vidare finnas skäl att underlätta rekrytering av vissa studentgrupper genom att anpassa storleken på anmälningsavgiften.

I syfte att uppnå ett ökat inflöde av utländska studenter behöver anmälningsavgiften således ses över.

Utredaren ska därför

- analysera om, och i så fall hur, storleken på anmälningsavgiften bör ändras,
- analysera om, och i så fall hur, storleken på anmälningsavgiften bör kunna variera för att underlätta rekrytering av vissa grupper studerande, och
- vid behov föreslå författningsändringar.

Studieavgiften bör bli mer transparent – och flexibel?

Studieavgiften ska enligt 6 § förordningen om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor beräknas så att full kostnadstäckning uppnås för verksamheten i dess helhet. Studieavgiften ska enligt samma paragraf vara densamma för alla studieavgiftsskyl-

diga studenter som går samma utbildning vid samma tillfälle. Bestämelsen innehåller dock en möjlighet för regeringen att besluta något annat i fråga om avgift för den som studerar inom bl.a. ett utbytesprogram. Som huvudregel får universitet och högskolor utifrån principen om full kostnadstäckning således själva bestämma studieavgiftens storlek. Detta har visat sig innebära att avgifterna varierar mellan likartade utbildningar vid olika lärosäten, och för den avgiftsbetalande studenten kan det verka otydligt vilka kostnader som inkluderas i studieavgiften. Flera lärosäten anser också att det finns behov av större flexibilitet i fråga om beräkning av studieavgiften och avgiftens storlek.

Utredningen ska därför

- analysera hur regleringen om studieavgiftens storlek tillämpas av lärosätena och vilka kostnader som inkluderas i avgiften,
- föreslå hur det kan tydliggöras för studieavgiftsskyldiga studenter vad studieavgiften finansierar,
- ta ställning till om det bör vara möjligt med en större flexibilitet i fråga om beräkning av studieavgiften och avgiftens storlek, och
- vid behov föreslå en förtydligad och flexibel reglering av hur studieavgiftens storlek ska bestämmas och vad som får ingå.

Anslagsfinansiering av studenter, särskilt inom strategiska samarbeten, bör bli möjlig

På grund av mervärdet som ett ökat antal internationella studenter medför för universitet och högskolor och samhället i övrigt bör dessutom tredjelandsstudenter i vissa fall kunna finansieras inom ett lärosätes anslag. Denna möjlighet finns i dag för studenter som faller under något av undantagen från avgiftsskyldigheten enligt 5 § 2 stycket förordningen om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor, t.ex. tredjelandsmedborgare som har permanent uppehållstillstånd i Sverige eller utbytesstudenter. Ett lärosäte bör få möjligheter att därutöver helt eller delvis sätta ned studieavgiften för en andel tredjelandsstudenter, särskilt inom fördjupade, strategiska samarbeten med lärosäten i andra länder, där en sådan nedsättning av studieavgiften krävs för att etablera och vidmakthålla ett samarbete.

Utgångspunkten för en sådan avgiftsnedläggning ska vara att den kan genomföras inom befintliga anslag.

Utredaren ska därför

- föreslå hur ett lärosäte kan få möjlighet att använda anslagsmedel för att betala hela eller delar av studieavgiften för en andel tredjelandsstudenter, särskilt inom strategiska samarbeten med lärosäten i andra länder,
- föreslå en övre gräns för andelen av anslaget som kan användas för att finansiera dessa tredjelandsstudenter och hur en sådan gräns kan sättas,
- analysera konsekvenserna för lärosätena av en sådan ordning, och
- vid behov lämna nödvändiga författningsförslag.

Stipendiesystemet för studieavgiftsskyldiga studenter behöver utvecklas

Parallellt med anmälnings- och studieavgifterna infördes 2011 även stipendieprogram för avgiftsskyldiga studenter. Universitet och högskolor samt vissa enskilda utbildningsanordnare beviljar totalt cirka 60 miljoner kronor i stipendier till särskilt kvalificerade studenter oavsett ursprungsland. Vidare fördelar Svenska institutet stipendier på totalt 150 miljoner kronor från biståndsanslaget till två stipendieprogram för studier på avancerad nivå. Det ena avser mottagarländer utan geografisk inriktning enligt OECD/DAC:s klassificering (70 miljoner kronor) medan det andra omfattar Sveriges långsiktiga samarbetsländer (80 miljoner kronor) med inriktning på de två lägsta kategorierna i denna klassificering.

Avsikten med stipendierna var enligt propositionen *Konkurrera med kvalitet – studieavgifter för utländska studenter* (prop. 2009/10:65) dels att generellt upprätthålla ett högt antal inresande tredjelandsstudenter, dels att möjliggöra för studenter från utvecklingsländer att studera vid svenska lärosäten. Som redovisats i de föregående avsnitten har dock antalet nybörjarstudenter från tredjeland sjunkit kraftigt efter införandet av anmälnings- och studieavgifter. Även om antalet sådana studenter nu har börjat öka igen, behöver den positiva trenden stärkas än mer. Enligt Sveriges universitets- och högskoleförbund är tillgången till stipendier en avgörande förutsättning för många tredjelandsstudenters möjlighet att studera i Sverige.

Många länder erbjuder stipendier till sina egna studenter för att de ska kunna studera utomlands. Flera av de länder som har omfattande sådana stipendiesystem kräver emellertid en form av motprestation av det land eller lärosäte där studierna ska bedrivas, t.ex. i form av nedsatta studieavgifter. Svenska lärosäten bör i högre grad än i dag kunna ta emot studenter med den sortens stipendier, och det kan därför finnas skäl att lärosätena själva ska kunna besluta om en sådan motprestation.

För att stipendier bättre ska kunna bidra till att öka inflödet av tredjelandsstudenter till Sverige behöver således systemet med stipendier ses över.

Utredaren ska därför

- analysera och föreslå hur ytterligare statliga stipendiemedel kan avsättas för studieavgiftsskyldiga studenter,
- analysera och föreslå hur privat finansiering av stipendier kan skapas i större utsträckning, och
- analysera och föreslå hur svenska lärosäten i högre grad kan attrahera studenter med stipendiemedel från andra länder.

Hur kan kännedomen om Sverige som kunskapsnation och studiedestination öka – och hur kan svenska aktörers omvärldsbevakning stärkas?

En förutsättning för att fler utländska studenter ska studera i Sverige är att fler studenter i andra länder har kännedom om Sverige som kunskapsnation och utbildningsdestination och om svenska universitet och högskolor. För det krävs en välfungerande information om Sverige utomlands.

Ansvaret för att i andra länder informera om svensk högskoleutbildning och om Sverige som kunskapsnation är i dag delat på flera myndigheter. Svenska institutet ansvarar för att informera om Sverige som studiedestination och Universitets- och högskolerådet för att informera om svenska högskolestudier. För marknadsföringen av enskilda lärosäten och utbildningar gentemot möjliga studenter ansvarar varje lärosäte. Många av Sveriges utlandsmyndigheter arbetar också med att informera om möjligheter att studera i Sverige. Därutöver finansierar Utbildningsdepartementet, Näringsdepartementet och

Miljödepartementet fr.o.m. årsskiftet 2016/2017 utsända innovations- och forskningsråd vid vissa utlandsmyndigheter. Syftet är, enligt 2016 års ekonomiska vårproposition (prop. 2015/16:100, s. 235), att förstärka Sveriges globala kopplingar till strategiska internationella högre utbildnings-, forsknings- och innovationsmiljöer, främja Sverige som en attraktiv kunskapsnation samt öka internationellt genomslag för svensk högre utbildning, forskning och innovation. Det uppdelade ansvaret för information till studenter kan dels leda till att informationen blir otydlig för mottagarna, dels till att det blir oklart vem som ansvarar för olika delar av rekrytering och mottagande av utländska studenter.

Det finns alltså behov av att överväga en tydligare ansvarsfördelning och ökad samordning i fråga om insatserna för att informera om Sverige som studiedestination och öka kunskapen om Sverige som kunskapsnation samt samordna omvärldsbevakningen.

Den internationella rekryteringen av studenter är i hög grad konkurrensutsatt. Svenska informationsinsatser riktade till potentiella utländska studenter är blygsamma i förhållande till de insatser som görs av många andra länder. Det behöver därför övervägas hur informationsinsatserna i övrigt kan förbättras och effektiviseras.

Svenska universitet och högskolor och myndigheter som stöder universitetets och högskolors internationalisering har behov av fortlöpande omvärldsbevakning och omvärldsanalys av omvärldsförändringar med relevans för universitetets och högskolors verksamhet. Det är emellertid kostsamt för varje enskild myndighet att bedriva omvärldsbevakning som möter behoven, och det finns därför anledning att överväga hur en sådan omvärldsbevakning kan organiseras gemensamt mellan lärosäten och andra myndigheter.

Utredaren ska därför

- föreslå hur Sverige kan bli mer känt som studiedestination och kunskapsnation,
- föreslå hur ansvaret för att sprida information om Sverige som kunskapsnation och studiedestination bör organiseras, och
- föreslå hur en gemensam funktion för omvärldsbevakning och analys av omvärldsförändringar med relevans för universitetets och högskolors verksamhet kan utformas.

Behöver studentinflytandet för inresande studenter förbättras?

Utöver de frågor som har nämnts i det föregående finns också andra faktorer som är viktiga för att Sverige ska vara attraktivt för utländska studenter. En sådan fråga är att den inresande studenten kan utöva studentinflytande.

Utredaren ska därför

- som underlag för lärosätenas egna överväganden analysera och vid behov föreslå åtgärder för att stärka studentinflytandet för inresande studenter, och
- vid behov föreslå författningsändringar.

Andra åtgärder för att stärka internationaliseringen av universitet och högskolor*Hur kan myndighetssamordningen stärkas?*

Ett antal myndigheter och organisationer, som Universitets- och högskolerådet, Svenska institutet och Migrationsverket, arbetar med frågor som har bäring på och ger förutsättningar för lärosätenas internationaliseringsarbete. I syfte att förbättra samordningen mellan myndigheter och organisationer som stöder universitets och högskolors internationaliseringsarbete finns sedan 2009 ett forum för internationalisering som leds av Universitets- och högskolerådet. Arbetet inom detta forum har kommit att främst koncentreras på informationsutbyte, och det finns behov av att ytterligare stärka samordningen mellan myndigheterna.

Utredaren ska därför

- föreslå hur samordningen mellan de myndigheter som arbetar med lärosätenas internationalisering kan stärkas när det gäller frågor som ger förutsättningar för lärosätenas internationaliseringsarbete, och
- vid behov föreslå författningsändringar.

Övriga åtgärder som behövs

Utöver de uppdrag som lämnas i dessa direktiv kan det finnas skäl att överväga andra förändringar för att uppnå en ökad internationalisering av universitet och högskolor. Utredaren är därför fri att lämna andra förslag i detta syfte.

Konsekvenser

Utredaren ska redovisa konsekvenser av förslagen. Utöver vad som följer av kommittéförordningen (1998:1474) ska utredaren särskilt redogöra för konsekvenserna för universitet och högskolor samt övriga berörda myndigheter. Utredaren ska också redovisa konsekvenserna för studenter och anställda vid universitet och högskolor.

Samverkan och redovisning av uppdraget

Utredaren ska inhämta synpunkter från universitet och högskolor, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Svenska institutet, Migrationsverket, utlandsmyndigheter, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges universitets- och högskoleförbund och andra berörda myndigheter och organisationer. Utredaren ska också beakta genomförandet av EU:s student- och forskardirektiv (Europaparlamentets och rådets direktiv [EU] 2016/801 av den 11 maj 2016 om villkoren för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för forskning, studier, praktik, volontärarbete, deltagande i elevutbytesprogram eller utbildningsprojekt och för au pair-arbete).

Uppdraget att föreslå nya mål och en ny strategi för internationalisering och uppdraget att föreslå hur fler studenter kan få ett internationellt perspektiv i sin utbildning ska redovisas senast den 31 januari 2018. Övriga delar av uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2018.

(Utbildningsdepartementet)

Befintliga internationaliseringsstrategier för högre utbildning och forskning

I denna bilaga återfinns en sammanfattning av befintliga internationaliseringsstrategier för högre utbildning respektive forskning och forskningsbaserad innovation, samt Internationaliseringsutredningens övergripande bedömning av hur olika mål uppfyllts.

Strategi för internationalisering av den högre utbildningen (prop. 2004/05:162)

Mål 1. Sverige ska vara ett attraktivt studieland för utländska studenter

Delmål 1.1. Universitet och högskolor ska erbjuda en internationellt konkurrenskraftig utbildning av hög kvalitet

För att delmålet skulle kunna uppnås anges exempelvis vikten av kvalitetsutvärderingar av den högre utbildningen, och att Sverige inför en ny utbildning- och examensstruktur i enlighet med Bolognaprocessen.

Utredningens bedömning: Målet har inte följts upp samlat. Sveriges kvalitetsgranskningssystem är inte erkänt av den europeiska samarbetsorganisationen för kvalitetssäkring European Association for Quality Assurance in Higher Education ENQA. Men Sverige har fullt ut infört en ny utbildnings- och examensstruktur i linje med de överenskommelser som gjorts inom ramen för Bolognaprocessen.

Delmål 1.2 Rekryteringen av utländska studenter ska öka

En insats för att uppnå detta mål är att stärka informationsinsatserna om svensk högre utbildning till utlandet.

Utredningens bedömning: Antalet utländska studenter som kommer till Sverige har ökat. Men det är inte möjligt att därmed dra slutsatsen att attraktionskraften i svensk högre utbildning har ökat. Läsåret 2004/2005 kom 16 340 inresande studenter som var nybörjare i svensk högskola till Sverige. Läsåret 2014/2015 kom 23 110 studenter, en ökning med 41 procent. Under samma period har emellertid antalet internationellt mobila studenter i världen ökat med 53 procent enligt OECD (OECD, 2017). Attraktiviteten har minskat efter införandet av anmälnings- och studieavgifter, men har successivt ökat igen och är tillbaka i nivå med tiden före studieavgifternas införande. De stipendier som införts och successivt utökats har påverkat attraktiviteten positivt. Problematik relaterad till uppehållstillstånd har sannolikt påverkat Sveriges attraktivitet som studiedestination negativt.

Mål 2. De högskoleutbildade ska vara attraktiva på arbetsmarknaden nationellt och internationellt

Delmål 2.1 De högskoleutbildades anställningsbarhet ska stärkas

Här betonas vikten av att utbildningarna innehåller kunskap om internationella förhållanden inom det aktuella yrkesområdet, liksom olika insatser för att stärka den internationella jämförbarheten mellan utbildningar och examina genom exempelvis införandet av s.k. Diploma Supplement. Här nämns också vikten av internationalisering på hemmaplan, för att studenter som inte tillbringar en studieperiod utomlands ska få en internationell dimension i sin utbildning.

Utredningens bedömning: Målet har inte följts upp samlat. Genom anpassningen av den svenska utbildnings- och examensstrukturen till de överenskommelser som gjorts inom Bolognaprocessen har svenska utbildningar i ökad grad blivit jämförbara internationellt. Någon övergripande utvärdering av lärosätenas arbete med internationalisering på hemmaplan har inte gjorts.

Delmål 2.2 Svenska studenters internationella rörlighet ska öka

Regeringen understryker bland annat vikten av att lärosätena arbetar aktivt för att underlätta för studenter att förlägga en del av sin utbildning utomlands. Även betydelsen av att studiemedelssystemet anpassas till internationella studier och förhållanden lyfts fram, liksom nödvändigheten av att studenterna får upplysningar om utbildningens kvalitet och möjligheten att få utbildningen erkänd och tillgodoräknad. Här lyfts även fram att svenska lärosäten kan bistå lärosäten i utvecklingsländer att stärka sin akademiska kapacitet, som en del i en solidarisk utvecklingspolitik. Studenters kunskaper i språk anses också viktigt, och regeringen anser till exempel att kunskap i andra främmande språk än engelska borde premieras vid meritvärdering till högre utbildning.

Utredningens bedömning: Någon samlad uppföljning av detta mål har inte gjorts. Universitetskanslersämbetet (tidigare Högskoleverket) gör en årlig statistisk uppföljning av studentmobiliteten i Sverige. En viss ökning av antalet utresande studenter har skett från 19 020 läsåret 2004/2005 till 2016/2017 24 100 läsåret 2016/2017. För att öka antalet utresande studenter har bland annat studiemedelssystemet förändrats för att öka förutsättningarna för svenska studenters studier utomlands (prop. 2012/13:152).

Mål 3. Universitet och högskolor ska bedriva ett aktivt internationaliseringsarbete i syfte att främja utbildningens kvalitet och förståelsen för andra länder och internationella förhållanden

Delmål 3.1 Internationaliseringsarbetet ska ingå i lärosätenas reguljära kvalitets- och utvecklingsarbete

Med detta delmål vill regeringen understryka vikten av att internationalisering genomsyrar lärosätenas verksamhet och används för att utveckla utbildningens kvalitet. Regeringen betonar också att jämställdhets- och mångfaldsaspekter måste uppmärksammas i internationaliseringsarbetet. Den centrala roll som varje lärosätes riktlinjer eller strategi för internationalisering spelar, uppmärksammas.

Utredningens bedömning: Högskoleverket genomförde 2008 en egeninitierad utvärdering av internationalisering vid universitet och högskolor. (Högskoleverket, 2008). Dessutom har Högskoleverket och senare Universitetskanslersämbetet behandlat internationaliseringsaspekter i vissa ämnes- och programutvärderingar och andra utvärderingar. Internationalisering har inte granskats konsekvent i alla utvärderingar. Det kan bland annat bero på att internationalisering inte ingår i alla examensbeskrivningar i examensordningen eller som en aktiv uppfordran i högskolelagen. UKÄ har inte sammanställt de erfarenheter och iakttagelser som kommit fram i fråga om internationalisering i utvärderingsverksamheten.

Delmål 3.2 Den internationella rörligheten bland lärare i högskolan ska öka

Här påpekas att ett sätt att stimulera högskolans lärare till internationell mobilitet är att ett aktivt arbete med internationalisering beaktas vid bedömningen av lärarnas pedagogiska skicklighet. Vidare uppmärksammas vikten av att lärosätena verkar för att praktiska hinder för lärares rörlighet undanröjs, och av att lärarna aktivt uppmuntras att delta i internationellt utbyte.

Utredningens bedömning: Målet är svårbedömt då enhetlig statistik rörande lärarmobilitet saknas. I propositionen Gränslös kunskap – högskolan i globaliseringens tid (prop. 2008/09:175) aviserade den dåvarande regeringen en satsning på ökad lärarmobilitet som innebar att 20 miljoner kronor fördelades till detta under 2010 och 2011.

Delmål 3.3 Den internationella rörligheten bland studenter i högskolans lärarutbildning ska öka

Regeringen angav att det var av största vikt att lärosäten som bedriver lärarutbildning uppmärksammar såväl behovet av en internationell dimension i utbildningens innehåll och internationalisering på hemmaplan, som möjligheterna för lärarstudenterna att delta i utbyten.

Utredningens bedömning: Den internationella rörligheten bland studenter i lärarutbildningen har varit låg under många år. I propositionen Bäst i klassen – en ny lärarutbildning (prop. 2009/10:89) pekade regeringen återigen på behovet av ökad internationell mobilitet bland lärarstudenter. För att understryka betydelsen av internationell rörlighet angav regeringen i universitets och högskolors regleringsbrev mellan 2007 och 2009 att den internationella rörligheten avseende lärare och studenter, särskilt inom lärarutbildningen, skulle öka. I sin åiterrapportering till regeringen skulle lärosätena bl.a. redovisa antalet utresande studenter och lärare inom lärarutbildningen. Studenter i lärarutbildningen är dock alltså en av de studentgrupper som har alla lägst internationell mobilitet.

Delmål 3.4 Den internationella dimensionen i utbildningen ska stärkas

Detta delmål handlar om att den högre utbildningen bör ge studenterna internationella perspektiv; kunskap om och förtrogenhet med internationella förhållanden och en beredskap för att arbeta i ett internationellt sammanhang.

Utredningens bedömning: Genom revideringen av samtliga examensbeskrivningar i högskoleförordningens bilaga 2 infördes nya mål för alla examina. För masterexamen och andra examina av motsvarande omfattning liksom examina på forskarnivå ingick mål rörande förmåga att kommunicera internationellt. För vissa examina ingick mål rörande kunskap om internationella förhållanden inom det specifika utbildningsfältet.

Mål 4. Hinder för internationalisering ska undanröjas såväl nationellt som internationellt

Delmål 4.1 Regelverken inom relevanta områden bör ses över och ändras vid behov

Exempel på insatser för att reducera antalet hinder i regelverken som anges här är översyn av vissa examensregler, regler för visum och arbets- och uppehållstillstånd och Bologna processen.

Utredningens bedömning: Den dåvarande regeringen införde möjligheten till gemensamma examina från 2010 (prop. 2008/09:175). Regeringen införde därefter anmälnings- och studieavgifter 2011 (prop. 2009/10:65) och har sedan bland annat infört möjligheter för utländska studenter att stanna i Sverige efter examen för att söka arbete samt gjort vissa tekniska ändringar rörande reglerna för urval och rörande studieavgifternas relation till Erasmusprogram.

Delmål 4.2 Berörda myndigheter bör vara aktiva internationellt i frågor som rör internationalisering av den högre utbildningen

Som exempel på hur detta delmål kan uppnås nämns berörda myndigheters deltagande i internationellt samarbete kring kvalitetssäkring av högre utbildning inom ENQA, Unesco och OECD. Regeringen framhåller även bland annat vikten av samordning mellan berörda myndigheter i frågor med internationell anknytning.

Utredningens bedömning: Målet är svårbedömt och ingen uppföljning har skett. Regeringen bildade under hösten 2008 ett forum för internationalisering i syfte att förbättra samordningen mellan myndigheter och organisationer som stöder universitets och högskolors internationaliseringsarbete.

Regeringen omorganiserade den utlandsbaserade verksamheten för omvärldsbevakning och främjande inom utbildnings-, forsknings- och innovationsområdet i syfte att göra insatser på området mer verkningsfulla. En viktig aspekt var att förstärka kopplingen mellan högre utbildning, forskning och innovation

Mål 5. Uppföljningen av högskolans internationella verksamhet ska utvecklas och förbättras

Utredningens bedömning: Regeringen gav i regleringsbrev från 2006 till 2009 universitet och högskolor i uppdrag att i årsredovisningen redovisa hur internationaliseringsarbetet inom grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning bedrevs och följdes upp. År 2009 gavs lärosätena i uppdrag att redovisa hur deras arbete relaterade till och bidrog till att uppfylla målen i den nationella strategin för internationalisering av den högre utbildningen. Som ett komple-

ment till detta har flera myndigheter olika uppdrag att följa upp internationaliseringsarbetet inom högre utbildning.

Strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation (U2012/4853/F)

Regeringens strategi för internationellt samarbete inom forskning och forskningsbaserad innovation togs fram 2012 och fastställdes genom regeringsbeslut. Strategin ställer upp nio operativa mål som syftar till att förverkliga de forskningspolitiska målen och ska gälla under fyra till åtta år.

1. Sverige är känt, attraktivt och konkurrenskraftigt som arbetsplats för utländska forskare och som plats för utländska aktörer för att förlägga forskningsverksamhet i.
2. Sverige är känt, attraktivt och konkurrenskraftigt som internationell mötesplats för forskare och företag.
3. Forskningsorganisationer i Sverige har vid internationell jämförelse hög andel internationellt rörliga forskare.
4. Sverige har ändamålsenliga regler och förhållanden som främjar internationellt samarbete.
5. Svenska universitet och högskolor och institut är aktiva partners i den internationella forskningsgemenskapen.
6. Sverige har hög, kvalitativ och stabil vetenskaplig och industriell forskningsmässig närvaro i länder där forsknings- eller innovationspotentialen är hög eller bedöms vara strategiskt betydelsefull.
7. Samarbeten bidrar till att öka det svenska näringslivets möjligheter på utländska marknader.
8. Samarbeten ökar svenska aktörers tillgång till forsknings- och innovationsrelaterad infrastruktur i andra länder.
9. Samarbeten ökar Sveriges attraktivitet som land för investeringar i forskning och innovation.

Enligt strategin ska aktiviteter identifieras utifrån målen i samverkan mellan forskningsfinansierande myndigheter och aktörer själva och

vid behov i dialog med Regeringskansliet. Aktiviteterna ska ha en kort målhorisont om ett till fyra år och ska möjliggöra att de operativa målen uppnås och strategin förverkligas. Resultatindikatorer såsom exempelvis sampublicering, granskade konferensbidrag och sampatentering, ska specificeras för att möjliggöra en bedömning av vilket resultat i form av ökat internationellt samarbete aktiviteterna gett.

I strategin anges också vilken typ av länder som samarbete särskilt bör utvecklas med:

- högt industrialiserade länder,
- starka tillväxtländer (ekonomisk utveckling i kombination med växande forsknings- och innovationspolitiska investeringar),
- länder med förutsättningar att bli starka tillväxtländer (definierade som ovan),
- länder med vilka specifika samarbeten kan generera strategiskt viktiga forskningsresultat, och
- samarbetsländer inom biståndet (av regeringen beslutade).

Samarbete ska särskilt ske och stödjas inom forsknings- och innovationsområden av strategisk vikt för att stärka svensk kunskapsutveckling, konkurrenskraft och förutsättningar för hållbar tillväxt. Regeringen anger vidare i strategin att den ska åtföljas av understrategier.

Utredningens bedömning: Vetenskapsrådet har i två år gett ut Forskningsbarometern, som ger vissa jämförande mått internationellt. I viss mån fångas frågorna som rör näringslivet upp i regeringens exportstrategi, men de understrategier som aviserats har inte kommit till stånd och mycket lite av det uppföljande arbete som indikeras i strategin tycks ha skett.

Mobilitetsprogram

I nedanstående tabell ges en översiktlig bild över de offentligfinansierade internationella mobilitetsprogram som finns i Sverige. Andra länders mobilitetsprogram som kan gynna svensk verksamhet redovisas inte. Även Sidas biståndsfinansiering gällande inresande doktorander och forskare är utelämnad. I tabellen presenteras vad som är den huvudsakliga målgruppen för respektive program, vilket organ som är ansvarigt för dess administration och var det går att hitta mer information om programmet.

Program för finansiering av forskningsprojekt innehåller ofta möjligheten att ansöka om medel för mobilitet inom forskningsprojekt. Utredningen har inte inkluderat den typen av finansiering i tabellen nedan. Det är endast explicita mobilitetsprogram som redovisas.

Följande förkortningar över myndigheter och organisationer används i tabellen:

Formas	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
KK-stiftelsen	Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling
SI	Svenska institutet
STINT	Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning
UHR	Universitets- och högskolerådet
Vinnova	Verket för innovationssystem
VR	Vetenskapsrådet

Tabell 1 Offentligtfinansierade program för internationell mobilitet

	Huvudsaklig målgrupp	Ansvarig myndighet	Hemsida
För studenter och undervisande personal			
Erasmus+	In- och utresande studenter, lärare och annan personal såväl inom som utom Europa	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/utbytesprogram/erasmus/
Erasmus+ praktik	In- och utresande studenter	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/praktik-utomlands/erasmus-praktik/
Erasmus Mundus gemensamma masterprogram	In- och utresande studenter på avancerad nivå	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/utbytesprogram/erasmus-gemensamma-masterprogram/
Linnaeus-Palme	In- och utresande studenter och lärare till och från lärosäten i lägg- och medelinkomstländer.	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/utbytesprogram/linnaeus-palme/
Minor Field Studies	Utresande studenter	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/utbytesprogram/minor-field-studies-mfs/
NordPlus	In- och utresande studenter inom Norden och Baltikum	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/utbytesprogram/nordplus/
IAESTE	Praktikplatser för främst teknologer, naturvetare och arkitekter	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/praktik-utomlands/iaeste/
ASEM-Duo	In- och utresande studenter från och till asiatiska lärosäten	UHR	www.studera.nu/studera-utomlands/utbytesprogram/asem-duo/

	Huvudsaklig målgrupp	Ansvarig myndighet	Hemsida
Teaching Sabbatical	Lärare och forskare	STINT	www.stint.se/se/program/teaching_sabbatical
North2north – studentutbyten	Studenter vid Luleå tekniska universitet, Mittuniversitetet, Umeå universitet eller Stockholms universitet	SI	https://si.se/utlysningar/stipendier/north2north-studentutbyten/
Stipendier för studier vid College of Europe i Belgien	Studenter och yngre yrkesverksamma på högre akademisk nivå inom juridik, ekonomi, statsvetenskap, administration och internationella relationer.	UHR	
Stipendier för studier vid College of Europe i Polen	Studenter och yngre yrkesverksamma på högre akademisk nivå inom juridik, ekonomi, statsvetenskap, administration, internationella relationer, och tvärvetenskapliga studier	UHR	
Visbyprogrammet – stipendier för utresande svenskar	In- och utresande, forskare eller andra nyckelpersoner till och från Armenien, Azerbajdzjan, Georgien, Moldavien, Ryssland, Ukraina och Vitryssland	SI	https://si.se/utlysningar/stipendier/visbyprogrammet-utresande-svenskar/

	Huvudsaklig målgrupp	Ansvarig myndighet	Hemsida
	För doktorander och forskande personal		
Marie Skłodowska-Curie Actions, MSCA	Innehåller mobilitetsdelar för doktorander och forskare	Vinnova	www.vinnova.se/m/horisont-2020/soka-finansiering/
Individerlighet för innovation	Disputerade lärare och forskare eller forsknings- och utvecklingspersonal	Vinnova	www.vinnova.se/e/nationell-individerlighet-for-innovation-2018-1/
Internationell postdok	Nydisputerade forskare	VR	www.vr.se/forskningsfinansiering/sokbidrag/
Formas öppna utlysning, mobilitetsstöd	Forskare som nyligen har avlagt doktorexamen	Formas	www.formas.se/sv/Finansiering/Arliga-oppna-utlysningen/mobilitetsstod
Initiation Grants	Forskande och undervisande personal (doktorander kan delta)	STINT	www.stint.se/se/program/initiationgrants
Joint Brazil-Sweden Mobility	Forskare (doktorander kan delta)	STINT	www.stint.se/se/program/joint_brazilian-swedish
Joint China-Sweden Mobility	Forskare (doktorander kan delta)	STINT	www.stint.se/se/program/joint_chinasweden_mobility
Joint Japan-Sweden Research Collaboration	Forskare (doktorander kan delta)	STINT	www.stint.se/se/program/joint_japan-swedish
Korea-Sweden Research Cooperation	Forskare (doktorander kan delta)	STINT	www.stint.se/se/program/korea-sweden
Joint South Africa-Sweden Research Collaboration	Forskare (doktorander kan delta)	STINT	www.stint.se/se/program/south_africasweden_research_cooperation
Postdoctoral Transition Grants for Internationalisation	Unga forskare som nyligen avslutat en postdok-period som omfattat minst ett år utomlands	STINT	www.stint.se/se/program/
Rekryteringar	Nyckelpersoner	KK-stiftelsen	www.kks.se/vart-erbjudande/vara-program/rekryteringar/



Utredningen om ökad internationalisering av universitet och högskolor

Om ni har några frågor som rör enkäten, kontakta Maria Wilenius (maria.wilenius@regeringskansliet.se) eller Albin Gaunt (albin.gaunt@regeringskansliet.se).

Ange namn och kontaktuppgifter till den som är huvudansvarig för enkäten. Klicka på pilen nedan för att komma till frågorna.

Namn:

E-post:

Tel. nr:

Allmänt om internationalisering

Vilka är de tre viktigaste skälen för lärosätets arbete med internationalisering och internationellt samarbete?

<input type="text"/>	↗
<input type="text"/>	↗
<input type="text"/>	↗

Strategi

Har lärosätet en lärosätesövergripande internationaliseringsstrategi/-policy för utbildning och/eller forskning?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ja	Nej	Under utarbetande
----	-----	-------------------

Ni svarade att lärosätet har/har under utarbetande en internationaliseringsstrategi/-policy för utbildning och/eller forskning.

Kommentera eventuella väsentliga överväganden kring t.ex. upplägg eller prioriteringar vid utarbetandet av strategien/policyn.

Bifoga den lärosätesövergripande internationaliseringsstrategi/-policyn

Ladda upp den senaste versionen av strategin/policyn med hjälp av knapparna nedan

1. Tryck på knappen för "Välj fil"/"Browse" och leta reda på en Word eller pdf-fil från din dator.
2. Tryck på knappen "Överför".

Ingen fil har valts

Ni svarade att lärosätet inte har någon internationaliseringsstrategi/-policy för utbildning och/eller forskning. Varför inte?

Finns det en planerad uppföljning av strategin/policyn?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ja	Nej
----	-----

Beskriv kortfattat hur uppföljningen av strategin/policyn går till.

Använder ni indikatorer vid uppföljningen?

På nästa sida finns möjlighet att ge exempel.

Ja Nej

Ge exempel på indikatorer.

Har lärosätet pekat ut några specifika länder som strategiskt prioriterade?

På nästa sida finns möjlighet att ange länder.

Ja Nej

Har lärosätet internationaliseringsstrategier för olika länder eller regioner (t.ex. Kina-strategi, Afrika-strategi)?

På nästa sida finns möjlighet att ange vilka.

Ja Nej

Har lärosätet erhållit tillstånd från ett annat land att examinera i det landet (dvs fått examinationstillstånd av det landet)?

Ja Nej

Ange vilka länder lärosätet pekat ut som strategiskt prioriterade?

Listorna nedan är sökbara genom att ni skriver i fältet. Även alternativen BRICS och EU27 finns och hittas längst ner i listan.

Har du behov av att ange fler än sju länder kan du fylla i fälten på slutet av frågan.

1.

2.

Välj land

Välj land

3.

4.

Välj land

Välj land

5.

6.

7.

Möjlighet att ange ytterligare länder

Ange vilka internationaliseringsstrategier för olika länder eller regioner (t.ex. Kina-strategi, Afrika-strategi) som lärosätet har.

Har lärosätet utländska "strategiska samarbetsparter" eller svenska "strategiska samarbetsparter" med vilka lärosätet samarbetar internationellt?

På nästa sida finns följdfrågor med möjlighet att beskriva.

Vilka är lärosätets strategiska samarbetsparter?

Hur definierar lärosätet en strategisk samarbetspartner?

Vad skiljer dessa strategiska samarbetsparter från andra samarbetsparter?

Ingår alltid studentutbyten i de strategiska samarbetena?

Ja

Nej

Varför ingår inte alltid studentutbyten i de strategiska samarbetena?

Vilka är de viktigaste aspekterna hos motparten då ni väljer strategiska samarbetsparter utomlands?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst fyra stycken). Den viktigaste längst upp.

Befintliga välfungerande samarbeten inom utbildning/forskning/samverkan med partnern

Partners starka forskningsområden

Partners forskningsinfrastruktur tillgångar

Partners utbildningsutbud

Partners möjligheter till samverkan med det omgivande samhället

Tillgång till utländsk forskningsfinansiering, betalande studenter eller andra resurser via partnern

Partners internationella status/rankning

Partners geografiska/geopolitiska läge

Personliga kontakter

Dra hit och rangordna

Finns det andra aspekter hos motparten som är viktiga då ni väljer strategiska samarbetsparter utomlands?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Vilka är lärosätets viktigaste internationella medlemskapsbaserade nätverk?

Varför är lärosätet medlem i dessa nätverk?

Om Sverige skulle peka ut ett antal länder i en nationell strategi för samordning och särskilda gemensamma satsningar (t.ex. omvärldsbevakning, marknadsföring, länder, kompetens); vilka fem länder anser lärosätet vara mest prioriterade?

Listorna nedan är sökbara genom att ni skriver i fältet.

1.

2.

3.

4.

5.

Sverige har fasat ut biståndet i flera låg- och medelinkomstländer(1). Vad skulle kunna vara viktiga åtgärder för att stärka fortsatt samarbete inom högre utbildning och forskning i sådana länder?

(1)

<http://www.oecd.org/dac/stats/documentupload/DAC%20List%20of%20ODA%20Recipients%202014%20final.pdf>

Har lärosätet synpunkter på hur högre utbildning och forskning kan bidra till att nå de svenska målen gällande utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd(2)?

(2) <http://www.regeringen.se/4af25d/contentassets/daadbfb4abc9410493522499c18a4995/policyramverk-for-svenskt-utvecklingssamarbete-och-humanitart-bistand.pdf>

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Har lärosätet synpunkter på de nationella förutsättningarna för internationellt samarbete gällande forskningsinfrastruktur?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Beskriv lärosätets synpunkter på hur högre utbildning och forskning kan bidra till att nå de svenska målen gällande utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd.

Beskriv lärosätets synpunkter synpunkter på de nationella förutsättningarna för internationellt samarbete gällande forskningsinfrastruktur.

De flesta svenska lärosäten har idag egna internationaliseringsstrategier/policys. Behövs det även en nationell strategi?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ange hur viktig en nationell strategi är för följande områden:

	Inte alls viktigt					Mycket viktigt		Vet ej
	1	2	3	4	5	6	7	
Allmänt framhålla vikten av internationalisering vid universitet och högskolor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fastställa nationella mobilitetsmål för olika student-/personalgrupper	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fastställa nationella mål för internationalisering på hemmaplan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Utgöra underlag för Sveriges prioriteringar inför internationella förhandlingar	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Peka ut nationella prioriteringar gällande rekrytering av studieavgiftsbetalande studenter i fråga om länder	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Peka ut nationella prioriteringar gällande rekrytering av studieavgiftsbetalande studenter i fråga om utbildningsinnehåll eller -nivåer (grundnivå/avancerad nivå)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Peka ut nationella prioriteringar gällande rekrytering av studieavgiftsbetalande studenter i fråga om marknadsföringsinsatser	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Peka ut myndigheters ansvarsområden gällande internationalisering inom högre utbildning och forskning (t.ex. omvärldsbevakning, statistik etc)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Undanröja hinder för mobilitet	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Koordinera forsknings- och utbildningspolitiska målsättningar och behov med t.ex. handels-, utrikes-, bistånds- eller migrationspolitik.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Peka ut områden för stärkt internationellt forskningssamarbete (t.ex. ämnesmässigt, geografiskt, infrastruktur)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fastställa mål för andel internationella forskningsmedel	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fastställa mål för andel internationell sampublicering	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Andra skäl; ange exempel

Varför behövs inte en nationell strategi?

Vad behövs för att en nationell strategi ska bli framgångsrik?

Övrig frivillig kommentar angående nationell internationaliseringsstrategi.

Svenska staten har ingått bilaterala samarbetsavtal om forskning och/eller högre utbildning med bl.a. Indien, Japan, Kina, Singapore, Sydafrika, Sydkorea och USA.

Har Sveriges bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning betydelse för lärosätets internationella samarbete?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Varför har Sveriges bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning betydelse för lärosätets internationella samarbete?

Hur skulle de kunna ha större betydelse?

Varför har Sveriges bilaterala avtal inom högre utbildning och forskning ingen betydelse för lärosätets internationella samarbete?

Hur skulle de kunna ha betydelse?

Finns det exempel på när lärosätets samarbete med företag eller andra organisationer har skapat eller förstärkt internationellt samarbete vid lärosätet ifråga om utbildning och/eller forskning?

På nästa sida finns möjlighet att ange exempel.

Finns det exempel på när lärosätets internationella samarbete har skapat eller förstärkt samarbeten med svenska företag eller organisationer?

På nästa sida finns möjlighet att ange exempel.

Ni svarade att det finns exempel på när lärosätets samarbete med företag eller andra organisationer har skapat eller förstärkt internationellt samarbete vid lärosätet ifråga om utbildning och/eller forskning

Ange goda exempel på sådant samarbete.

Ni svarade att det finns exempel på när lärosätets internationella samarbete har skapat eller förstärkt samarbeten med svenska företag eller organisationer.

Ange goda exempel på sådant samarbete.

Har representanter för lärosätets ledning deltagit i nationellt organiserade sk delegationsresor till andra länder under den senaste treårsperioden?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Det blir allt vanligare att lärosäten etablerar verksamhet på plats i andra länder. Bedriver lärosätet utbildningsverksamhet utomlands?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Samarbetar lärosätet med andra svenska lärosäten om utbildningsverksamhet utomlands?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ni svarade att representanter för lärosätets ledning deltagit i nationellt organiserade sk delegationsresor till andra länder under den senaste treårsperioden.

Beskriv kortfattat om och i så fall hur detta har haft positiv betydelse för lärosätet.

Ni svarade att representanter för lärosätets ledning inte deltagit i nationellt organiserade sk delegationsresor till andra länder under den senaste treårsperioden.

Hur skulle det vara av värde

Ni svarade att lärosätet bedriver utbildningsverksamhet utomlands.

Beskriv den/dessa kortfattat.

Ange med vilka svenska lärosäten ni samarbetar om utbildningsverksamhet utomlands.

Beskriv verksamheten kortfattat.

Har lärosätet mer omfattande, långsiktig forskningsverksamhet utomlands, utöver enskilda forskares verksamhet?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Har lärosätet mer omfattande, långsiktiga samarbeten kring forskningsinfrastruktur utomlands?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Har lärosätet administrativ/stödverksamhet utomlands i anslutning till utbildning och/eller forskning, eller för att stötta internationellt samarbete?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ni svarade att lärosätet har mer omfattande, långsiktig forskningsverksamhet utomlands, utöver enskilda forskares verksamhet.

Beskriv den/dessa kortfattat

Ni svarade att lärosätet har mer omfattande, långsiktiga samarbeten kring forskningsinfrastruktur utomlands.

Beskriv den/dessa kortfattat

Ni svarade att lärosätet har administrativ/stödverksamhet utomlands i anslutning till utbildning och/eller forskning, eller för att stötta internationellt samarbete?

Beskriv den/dessa kortfattat

Vilka anser lärosätet vara de svåraste hindren för att etablera verksamhet utomlands?

Har lärosätet något exempel på internationalisering eller internationellt samarbete vars form ni anser är nydanande eller ligger i internationaliseringens framkant?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ja Nej

Beskriv verksamheten vars form ni anser är nydanande eller ligger i internationaliseringens framkant kortfattat (inkludera gärna om det finns några externa t.ex. rättsliga eller finansiella hinder för verksamheten)

Mobilitet och talangattraktion

Har lärosätet goda exempel för att öka utresande mobilitet:

	Ja	Nej
Inom utbildning på grundnivå eller avancerad nivå?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inom forskarutbildningen?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
För undervisande personal?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
För forskande personal?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
För administrativ personal?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Ange exempel för att öka utresande mobilitet:

Inom utbildning på grundnivå eller avancerad nivå?	<input type="text"/>
Inom forskarutbildningen?	<input type="text"/>
För undervisande personal?	<input type="text"/>
För forskande personal?	<input type="text"/>
För administrativ personal?	<input type="text"/>

Hur arbetar lärosätet för att fler studenter ska studera utomlands inom ämnesområden och utbildningsnivåer där mobiliteten i dag är låg?

Arbetar lärosätet aktivt med att främja internationell rekrytering av:

	Ja	Nej
Utbytesstudenter?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Freemoverstudenter från länder inom EU/EES?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Doktorander?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Undervisande personal?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Forskande personal?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Ange goda exempel med att främja internationell rekrytering av:

Utbytesstudenter?	<input type="text"/>
Freemoverstudenter från länder inom EU/EES?	<input type="text"/>
Doktorander?	<input type="text"/>
Undervisande personal?	<input type="text"/>
Forskande personal?	<input type="text"/>

Arbetar lärosätet aktivt med att särskilt nå underrepresenterade utresande studentgrupper (t.ex. studenter utan högutbildade föräldrar eller studenter med funktionsnedsättning) för ökad mobilitet?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Arbetar lärosätet aktivt med att öka den utresande mobiliteten till icke-engelskspråkiga länder?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ni svarade att lärosätet arbetar aktivt med att särskilt nå underrepresenterade utresande studentgrupper (t.ex. studenter utan högutbildade föräldrar eller studenter med funktionsnedsättning) för ökad mobilitet.

Ange hur.

Ni svarade att lärosätet arbetar aktivt med att öka den utresande mobiliteten till icke-engelskspråkiga länder.

Ange varför och hur.

Ni svarade att lärosätet inte arbetar aktivt med att öka den utresande mobiliteten till icke-engelskspråkiga länder.

Ange varför inte.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller utresande mobilitet för studenter?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Otillräcklig finansiering för studenten

Bristande vägledning för studenten

Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess

Ointresse från studenter

Avsaknad av uppmuntran från lärare

Krav på tillgodoräknande

Otydliga lokala/nationella/internationella regelverk

Begränsande lokala/nationella/internationella regelverk

Dra hit och rangordna

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller utresande mobilitet för studenter?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Inom vilka studentgrupper ser lärosätet att det är särskilt svårt att öka mobiliteten?

Vad består svårigheterna i?

Vilka åtgärder har lärosätet vidtagit för att öka mobiliteten i dessa grupper?

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller inresande mobilitet för studenter som inte är avgiftsskyldiga?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Bristande kännedom om Sverige	Dra hit och rangordna
Begränsande lokala/nationella/internationella regelverk	
Bristande vägledning för studenten	
Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess	
Ointresse från studenter	
Otydliga lokala/nationella/internationella regelverk	
Otillräcklig finansiering för studenten	
Krav på tillgodoräknande	
Språkkrav	
Migrationsbestämmelser	
Svårigheter att stanna kvar och få jobb i Sverige efter utbildningen	
Bostadsbrist	

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller inresande mobilitet för studenter som inte är avgiftsskyldiga?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller utresande mobilitet(1) för doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning utomlands?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

(1) Med mobilitet i detta sammanhang åsyftas allt annat än konferenser.

Otillräcklig finansiering	Dra hit och rangordna
Tidsbrist	
Bristande information om möjligheter	
Bristande möjligheter (kurser, platser etc)	
Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess	
Ointresse från doktorander	
Ovilja från handledare	
Otydliga lokala/nationella/internationella regelverk	
Begränsande lokala/nationella/internationella regelverk	

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller utresande mobilitet för doktorander?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller inresande mobilitet för doktorander doktorander som studerar hela sin forskarutbildning i Sverige?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Bristande kännedom om Sverige

Otydliga lokala/nationella/internationella regelverk

Bristande möjligheter (utbud etc)

Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess

Intresse från doktorander

Otillräcklig finansiering för doktoranden

Begränsande lokala/nationella/internationella regelverk

Språkkrav

Migrationsbestämmelser

Svårigheter att stanna kvar och få jobb i Sverige efter utbildningen

Bostadsbrist

Dra hit och rangordna

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller inresande mobilitet för doktorander?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller inresande mobilitet för doktorander doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning i Sverige?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Otillräcklig finansiering för doktoranden

Bristande kännedom om Sverige

Bristande möjligheter (utbud etc)

Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess

Ointresse från doktorander

Otydliga lokala/nationella/internationella regelverk

Begränsande lokala/nationella/internationella regelverk

Språkkrav

Migrationsbestämmelser

Bostadsbrist

Dra hit och rangordna

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller inresande mobilitet för doktorander?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller utresande mobilitet för personal?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Otillräcklig finansiering	Dra hit och rangordna
Bristande information om möjligheter	
Ointresse från personalen	
Ovilja från chefer	
Bristande incitamentsstrukturer	
Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess	
Otydliga lokala/nationella/internationella regelverk	
Begränsande lokala/nationella/internationella regelverk	
Tidsbrist	
Avsaknad av ersättare/vikarie	

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller utresande mobilitet för personal?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast vad gäller inresande mobilitet för personal (rekrytering till tjänster alt. gästlärare/gästforskare)?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Bristande kännedom om Sverige

Ointresse från personal

Alltför krävande/omfattande ansökningsprocess

Otydligt lokalt/nationellt/internationellt regelverk

Begränsande lokalt/nationellt/internationellt regelverk

Språkkrav

Migrationsbestämmelser

Lönenivå

Bostadsbrist

Dra hit och rangordna

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra vad gäller inresande mobilitet för personal (rekrytering till tjänster alt. gästlärare/gästforskare)?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Uppfattar lärosätet att det finns skillnader mellan förutsättningarna för kvinnor respektive män att genomföra mobiliteter gällande:

	Ja	Nej
Utresande mobilitet för studenter	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inresande mobilitet för studenter som inte är avgiftsskyldiga	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Utresande mobilitet för doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning utomlands	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inresande mobilitet för personal (rekrytering till tjänster alt. gästlärare/gästforskare)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Utresande mobilitet för personal	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inresande mobilitet för doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning i Sverige	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inresande mobilitet för doktorander som studerar hela sin forskarutbildning i Sverige	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Vänligen beskriv kortfattat vad dessa skillnader mellan förutsättningarna för kvinnor respektive män att genomföra mobiliteter kan bestå i.

Utresande mobilitet för studenter	<input type="text"/>
Inresande mobilitet för studenter som inte är avgiftsskyldiga	<input type="text"/>
Utresande mobilitet för doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning utomlands	<input type="text"/>
Inresande mobilitet för personal (rekrytering till tjänster alt. gästlärare/gästforskare)	<input type="text"/>
Utresande mobilitet för personal	<input type="text"/>
Inresande mobilitet för doktorander som studerar en del av sin forskarutbildning i Sverige	<input type="text"/>
Inresande mobilitet för doktorander som studerar hela sin forskarutbildning i Sverige	<input type="text"/>

Har lärosätet double/joint degree program?

Markera alla nivåer lärosätet har.

- Ja, grundnivå
- Ja, avancerad nivå
- Ja, forskarnivå
- Nej

Internationalisering på hemmaplan

Internationalisering på hemmaplan utgörs av åtgärder för internationella och interkulturella dimensioner i utbildningen, genom exempelvis lärandemål, kurslitteratur, sociala aktiviteter, gästlärare och digitala verktyg.

Arbetar lärosätet aktivt med att öka internationaliseringen på hemmaplan?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Ja Nej

Har lärosätet en övergripande policy för att öka internationaliseringen på hemmaplan?

På nästa sida finns möjlighet att bifoga policyn.

Ja Nej

Vänligen bifoga den övergripande policyn för att öka internationaliseringen på hemmaplan.

Ladda upp den senaste versionen av policyn med hjälp av knapparna nedan

1. Tryck på knappen för "Välj fil"/"Browse" och leta reda på en Word eller pdf-fil från din dator.
2. Tryck på knappen "Överför".

Välj fil Ingen fil har valts

Överför

Ni svarade att lärosätet aktivt arbetar med att öka internationaliseringen på hemmaplan. Beskriv hur det aktiva arbetet ser ut.

Ni svarade att lärosätet inte aktivt arbetar med att öka internationaliseringen på hemmaplan. Varför inte?

Ange goda exempel för ökad internationalisering på hemmaplan, gärna inom flera olika områden.

Ingår något av följande i den högskolepedagogiska utbildningen för lärosätets lärare:

Metoder för undervisning i det internationella blandade klassrummet?

Kunskap om interkulturell kompetens?

Annat som är relevant för internationalisering på hemmaplan? Ange vad:

Frivillig kommentar

Erbjuder lärosätet språkutbildning/språkstöd för lärare som undervisar på engelska?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Använder lärosätet digitala hjälpmedel eller digitalt kursutbud från utländska lärosäten för att öka internationalisering på hemmaplan?

På nästa sida finns möjlighet att beskriva.

Använder lärosätet s.k. virtuell mobilitet för att ersätta eller komplettera fysisk mobilitet?

Kommentera gärna frågan om virtuell mobiltet.

Frivillig kommentar

Ni svarade att lärosätet erbjuder språkutbildning/språkstöd för lärare som undervisar på engelska. Ange omfattningen på utbildningen.

Ni svarade att lärosätet erbjuder digitala hjälpmedel eller digitalt kursutbud från utländska lärosäten för att öka internationalisering på hemmaplan. Ange exempel.

Vilka hinder upplever lärosätet som svårast för internationalisering på hemmaplan (IPH)?

Rangordna genom att dra till rutan till höger (minst tre stycken). Det svåraste hindret längst upp.

Studenters ointresse eller rädsla att interagera med andra

Lärares ointresse att arbeta med IPH

Lärares bristande kompetens för att kunna arbeta med IPH

Motstridiga intressen inom lärosätet

Bristande finansiering

Begränsande regelverk

Tidsbrist

Dra hit och rangordna

Finns det andra hinder som lärosätet upplever som svåra för internationalisering på hemmaplan (IPH)?

Ange även hur viktiga ni tycker att dessa är i förhållande till ovan.

Vilka hinder bör hanteras på nationell nivå?

Frivillig kommentar

Du har rangordnat för få alternativ.

Gå gärna tillbaka och ändra.

Har lärosätet några övriga kommentarer om ökad internationalisering av universitet och högskolor?

På nästa sida får du en sammanfattning och möjlighet att skriva ut/spara dina svar innan du skickar in dem.

Innan ni skickar in svaren vänligen notera följande

Om ni svarade att lärosätet har en internationaliseringsstrategi/-policy för utbildning och/eller att lärosätet har en övergripande policy för att öka internationaliseringen på hemmaplan men inte laddade upp den i samband med frågan kan du göra det nedan. Har du redan bifogat kan du bortse från detta.

Ladda upp den senaste versionen av policyn med hjälp av knapparna nedan

1. Tryck på knappen för "Välj fil"/"Browse" och leta reda på en Word eller pdf-fil från din dator.
2. Tryck på knappen "Överför".

Ingen fil har valts

Klicka [HÄR](#) för att se lärosätets alla svar. Från din webbläsare kan du välja "Skriv ut" och antingen spara som en PDF eller skriva ut på papper.

Statens offentliga utredningar 2018

Kronologisk förteckning

1. Ett reklamlandskap i förändring
– konsumentskydd och tillsyn i en digitaliserad värld. Fi.
2. Stärkt straffrättsligt skydd
för blåljusverksamhet och andra samhällsnyttiga funktioner. Ju.
3. En strategisk agenda
för internationalisering. U.

Statens offentliga utredningar 2018

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Ett reklamlandskap i förändring
– konsumentskydd och tillsyn
i en digitaliserad värld. [1]

Justitiedepartementet

Stärkt straffrättsligt skydd
för blåljusverksamhet och andra
samhällsnyttiga funktioner. [2]

Utbildningsdepartementet

En strategisk agenda
för internationalisering. [3]